

Vladimir Čolović

OSIGURAVAJUĆA DRUŠTVA

Zakonodavstvo Srbije,
pravo EU, uporedno pravo

Institut za uporedno pravo

Vladimir Čolović
Institut za uporedno pravo, Beograd

OSIGURAVAJUĆA DRUŠTVA
(zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo)

Izdavač
Institut za uporedno pravo

Za izdavača
Dr Jovan Ćirić

Recenzenti
Prof. dr Zdravko Petrović
Dr Duško Dimitrijević
Prof. dr dr Wolfgang Rohrbach

Tiraž
300 primeraka

ISBN 978-86-80059-70-9

Priprema i štampa
Dosije studio, Beograd

*Objavlivanje ove knjige pomoglo je Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj
Republike Srbije.*

Prof. dr Vladimir Čolović

OSIGURAVAJUĆA DRUŠTVA

Zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo

Beograd, 2010

SADRŽAJ

PREDGOVOR – IZVODI IZ RECENZIJA.....	11
--------------------------------------	----

Prvi deo:

OSIGURAVAJUĆE DRUŠTVO KAO POSEBAN OBLIK PRIVREDNOG DRUŠTVA.....	13
--	----

1. Osiguravajuće društvo kao poseban oblik privrednog društva	13
– Poslovi osiguranja.....	15
– Oblici osiguravajućih društava.....	16
– Posredovanje i zastupanje u osiguranju	17
– Filijale stranih osiguravajućih društava	18
– Osiguranje imovine i lica	18
– Dobrovoljno penzijsko i zdravstveno osiguranje	19
– Obavezno osiguranje u saobraćaju	20
– Druga pitanja vezana za funkcionisanje osiguravajućih društava ..	21
2. Retroaktivnost ZO.....	23
3. Istorija osiguravajućih društava na našim prostorima	28
– Istorija osiguranja i osiguravajućih društava na našim prostorima do Prvog svetskog rata	28
– Osiguranje kod nas između dva svetska rata.....	29
– Osiguranje kod nas posle Drugog svetskog rata	30
4. Osiguravajuća društva danas – u Srbiji i u drugim zemljama	33

Drugi deo:

OSIGURAVAJUĆA DRUŠTVA U ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRBIJE, PRAVU EU I UPOREDNOM ZAKONODAVSTVU....	38
---	----

I) AKCIONARSKO DRUŠTVO ZA OSIGURANJE	39
--	----

1. Akcionarsko društvo za osiguranje – pojam, uslovi osnivanja, davanje i gubitak dozvole za obavljanje poslova osiguranja i reosiguranja.....	39
– Pojam i uslovi za osnivanje.....	39

– Zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i reosiguranja	41
– Dozvola za obavljanje poslova osiguranja	42
– Odbijanje zahteva za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja	43
– Prestanak važenja dozvole za obavljanje poslova osiguranja.	44
– Firma i sedište akcionarskog društva za osiguranje	44
– Saglasnost za ulaganja u druga pravna lica	44
2. Organi akcionarskog društva za osiguranje	44
– Izbor članova uprave i nadzornog odbora	45
– Obaveze i odgovornosti članova uprave	46
– Nadležnost nadzornog odbora.	47
– Organi osiguravajućeg društva u pojedinim evropskim zemljama	48
3. Akti akcionarskog društva za osiguranje.	49
4. Učešće i kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućeg društva	50
– Učešće i kvalifikovano učešće u kapitalu privrednog subjekta	50
– Povezana lica i kvalifikovano učešće.	54
– Pravila o kvalifikovanom učešću u zakonodavstvima BiH i u Hrvatske.	54
– Kvalifikovano učešće u pojedinim evropskim zemljama.	55
– Zaključna razmatranja o kvalifikovanom učešću u kapitalu osiguravajućeg društva	55
5. Povezana lica u osiguravajućem društvu.	56
– Povezana lica – zajednički interes i uticaj na poslovanje privrednog subjekta	56
– Pojam povezanih lica u osiguravajućem društvu	58
– Zaključna razmatranja o povezanim licima u osiguravajućem društvu.	62
6. Osnivanje akcionarskog društva za osiguranje u zemljama u regionu.	63
– Osnivanje osiguravajućih društava u Hrvatskoj	63
– Republika Srpska (BiH).	66
– Crna Gora	67
7. Postupak dobijanja dozvole za obavljanje delatnosti osiguranja u pojedinim evropskim zemljama	68
II) DRUŠTVO ZA UZAJAMNO OSIGURANJE.	68

1. Opšti pojmovi o društvu za uzajamno osiguranje	68
2. Status, upravljanje i ulozi i doprinosi osnivača i članova	69
3. Društvo sa neograničenim i društvo sa ograničenim doprinosom.	70
4. Neke specifičnosti osnivanja društva za uzajamno osiguranje	71
5. Odnos akcionarskog društva za osiguranje i društva za uzajamno osiguranje	72
6. Primena pravila o kvalifikovanom učešću u kapitalu na društvo za uzajamno osiguranje	73
7. Društvo za uzajamno osiguranje u zakonodavstvima Republike Srpske i Hrvatske	74
8. Društva za uzajamno osiguranje u drugim zemljama.	77
9. Pogled na regulisanje društva za uzajamno osiguranje u ZO	79
III) POSREDOVANJE I ZASTUPANJE U OSIGURANJU	80
1. Posrednici u osiguranju	80
– Društvo za posredovanje u osiguranju	80
– Posredovanje u osiguranju po pravu EU	83
2. Zastupnici u osiguranju	85
– Osnivanje društva za zastupanje u osiguranju.	85
3. Agencija za pružanje drugih usluga u osiguranju	87
IV) IMOVINA I UPRAVLJANJE IMOVINOM U OSIGURAVAJUĆEM DRUŠTVU	89
V) PORTFELJ OSIGURANJA	96
1. Pojam portfelja osiguranja.	96
2. Prenos portfelja osiguranja u domaćem zakonodavstvu.	97
– Pojedine odredbe o prenosu portfelja osiguranja u zakonodavstvu Republike Hrvatske	100
3. Prenos portfelja kod ugovora o osiguranju života	101
4. Prenos portfelja osiguranja u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva.	104
5. Primeri iz domaće prakse koja se odnosi na prenos portfelja	106
VI) NADZOR NAD RADOM OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA	108

1. Nadzor nad radom osiguravača po ZO	108
2. Nadzor nad poslovanjem osiguravajućih društava u drugim zemljama . . .	120
3. Nadzor nad obavljanjem poslova osiguranja autoodgovornosti	121
4. Nadzor Narodne banke Srbije nad sprovođenjem graničnog osiguranja	125
5. Revizija i interna revizija u osiguravajućem društvu.	129
VII) DELATNOST AKTUARA	133
VIII) STATUSNE PROMENE OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA	136
1. Pretvaranje društva za uzajamno osiguranje u akcionarsko društvo za osiguranje	136
2. Udruženje društava za osiguranje.	138
IX) STATUS OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U PRAVU EU	140
Treći deo:	
STATUS STRANIH OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA VAN DRŽAVE	
OSNIVANJA (SEDIŠTA)	145
1. Status filijala – uopšte.	146
2. Filijale osiguravajućih društava.	147
3. Regulisanje statusa filijala osiguravajućih društava u EU.	149
4. Status filijala osiguravajućih društava u pojedinim članicama EU	155
5. Regulisanje statusa filijala osiguravajućih društava u Hrvatskoj i Republici Srpskoj (BiH).	158
6. Status filijala stranih osiguravajućih društava u Republici Srbiji.	167
7. Zaključak	172
Četvrti deo:	
PRESTANAK OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA.	174
1. Prestanak osiguravajućih društava u zakonodavstvu Republike Srbije	174
– Uopšte o stečajnom i likvidacionom postupku protiv osiguravajućih društava kao posebnom stečajnom postupku	174
– Stečajni postupak protiv osiguravajućih društava.	176
– Likvidacija osiguravajućih društava po zakonodavstvu Srbije	183

– Retroaktivnost Zakona o stečaju i likvidaciji banaka i osiguravajućih društava.	186
2. Prestanak osiguravajućih društava u pravima zemalja u regionu	186
– Zakonodavstvo Republike Hrvatske	187
– Stečaj i likvidacija osiguravajućih društava po zakonodavstvu Crne Gore	189
– Stečaj i likvidacija osiguravajućih društava po zakonodavstvu Republike Srpske	190
3. Prestanak osiguravajućih društava u pravu EU	192
– Preambula Direktive i osnovne odredbe.	193
– Mere reorganizacije	194
– Likvidacioni postupak.	195
– Zajedničke odredbe Direktive 2001/17/EU za postupak reorganizacije i likvidacioni postupak.	197
4. Predlozi za buduće regulisanje stečaja i likvidacija osiguravajućih društava	199
5. Solventnost II.	201
– Tri stuba projekta Solventnost II	205
– Organizacija osiguravajućih društava sa aspekta savladavanja rizika u zemljama EU	206
– Primena projekta Solventnost II u osiguravajućim društvima u regionu.	206
– Posledice primene projekta Solventnost II.	208
– Zaključna razmatranja o projektu Solventnost II	209
Peti deo: ZAKLJUČNA RAZMATRANJA (Predlozi za buduće regulisanje statusa osiguravajućih društava)	211
1. Predlozi za izmene ZO	213
SUMMARY	218
LITERATURA	222

PREDGOVOR

Zakon o osiguranju Republike Srbije je donesen 2004. godine. Kasnije je usledilo više izmena i dopuna tog Zakona, koje nisu promenile suštinu odredaba tog akta. Ova monografija se bavi, pre svega, kritičkom analizom odredaba pomenutog Zakona, kao i analizom zakonodavstava pojedinih zemalja u ovoj oblasti. Isto tako, pažnja je posvećena i regulisanju položaja osiguravajućih društava u pravu EU.

Zakon o osiguranju Republike Srbije je imao i ima „zadatak“ da stvori bolje uslove za funkcionisanje tržišta osiguranja. To se odnosilo kako na funkcionisanje samih osiguravajućih društava, tako i na zaštitu osiguranika. No, ono što je najbitnije, ovaj Zakon treba da stvori uslove za stvaranje većeg poverenja u sistem osiguranja koje je poljuljano, ako ne i izgubljeno, naročito, u zadnje dve decenije. Međutim, ovaj Zakon je doneo i dosta toga negativnog. To se, na prvom mestu, odnosi, na činjenicu da je njegovim donošenjem i stupanjem na snagu veliki broj osiguravajućih društava izgubilo dozvolu (razlog tome je bila nemogućnost ispunjenja uslova koji su se ticali osnivačkog kapitala), a, drugo, ovaj Zakon nije regulisao mnoge institute koji su neophodni za nesmetano funkcionisanje pomenutog tržišta osiguranja.

Ova monografija bi trebalo da pruži odgovore na neka od pitanja koja se tiču statusa osiguravajućih društava, kao i svih elemenata koja čine taj status. Odgovori ne bi mogli biti dati da se nisu analizirali i drugi zakonski akti, koji imaju neposredne i posredne veze sa ovom oblašću. U svakom slučaju, osnovni cilj ove monografije je da se predstavi slika o osiguravajućim društvima, danas, nakon dugog niza godina u kojima nismo mogli da govorimo o tome da je tržište osiguranja u Srbiji u potpunosti funkcionisalo.

Beograd, 2010. Autor

IZVODI IZ RECENZIJA

Prilagođavanje zakonodavstva Republike Srbije pravu Evropske unije jedan je od osnovnih ciljeva koje treba postići u narednom periodu do članstva naše zemlje u toj organizaciji. Osiguranje, kao izuzetno značajna i osjetljiva (u smislu regulisanja) oblast, predstavlja važnu kariku u navedenom prilagođavanju. Monografija Prof.dr Vladimira Čolovića „Osiguravajuća društva“ pokazuje da to prilagođavanje nije nimalo jednostavno. Naime, status osiguravajućih društava u našoj zemlji je, u velikoj meri, drugačiji od zakonodavstava pojedinih zemalja, koje su članice EU, kao i od samih akata ove organizacije, koje regulišu status osiguravajućih organizacija.

Imajući u vidu da se autor dugi niz godina bavi Pravom osiguranja, kao i da je, iz navedenih razloga, veoma kompetentan u ovoj oblasti, smatram da će ovaj rad izazvati veliku zainteresovanost i kod drugih čitalaca, tj. onih koji žele da se upoznaju sa ovom materijom i iz drugih razloga. Isto tako, verujem da će autor u sledećim radovima, u kojima se bude bavio ovom materijom, istaći i činjenicu da je, praktično, dosadašnje regulisanje statusa osiguravajućih organizacija u našoj zemlji bilo pod uticajem raznih negativnih okolnosti.

Prof.dr Zdravko Petrović

*

Rukopis za monografiju „Osiguravajuća društva“ predstavlja rad koji na izuzetan način spaja zakonodavstvo i praksu, ukazujući na probleme koji, u ovoj oblasti, postoje u pravnom sistemu naše zemlje, kao i u pojedinim pravnim sistemima članica Evropske unije. Naravno, ovaj rad se bavi i regulisanjem statusa osiguravajućih organizacija u aktima Evropske unije.

Treba, naročito, istaći da je autor dao i pregled situacija u našoj i u drugim zemljama, kad je u pitanju osnivanje osiguravajućih organizacija, kao i broj tih društava, koja obavljaju različite vrste osiguranja. Isto tako, autor se osvrnuo i na regulisanje prestanka osiguravajućih društava u našoj zemlji, upoređujući zakonodavstvo Srbije, pre svega, sa aktima Evropske unije u toj oblasti. Prestanak, odnosno, stečaj i likvidacija osiguravajućih društava su regulisani Zakonom o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje. Autor ističe sve negativnosti regulisanja prestanka banaka i osiguravajućih društava istim zakonskim aktom. Takođe, u radu se postavlja pitanje zbog čega naš zakonodavac ne reguliše reorganizaciju osiguravajućih društava, kao što to čini pravo Evropske unije.

Dr Duško Dimitrijević

Prvi deo: OSIGURAVAJUĆE DRUŠTVO KAO POSEBAN OBLIK PRIVREDNOG DRUŠTVA

1. Osiguravajuće društvo kao poseban oblik privrednog društva

Da bi mogli da govorimo o statusu osiguravajućih društava, moramo, prvo, da definišemo sve institute vezane za ovaj poseban oblik privrednog društva, koji se razlikuje od ostalih oblika privrednih društava koja se ne bave specifičnim delatnostima. Jedna od tih delatnosti je i osiguranje. Osiguravajuće društvo ili osiguravač je pravno lice koje se bavi delatnošću osiguranja. Da bi osiguravajuće društvo moglo da obavlja delatnost osiguranja, ono mora zaključiti ugovor o osiguranju sa osiguranikom. Obaveze osiguravajućeg društva predstavljaju sve obaveze koje je ono preuzelo ugovorom o osiguranju, a to su razni oblici isplate ugovorenih suma ili naknada, koji su detaljno definisani ugovorom o osiguranju, polisom osiguranja, kao i uslovima osiguranja. Znači, ugovor o osiguranju zaključuju ugovarač osiguranja i osiguravač, u kome se ugovarač osiguranja obavezuje da isplati određeni iznos osiguravaču, odnosno, osiguravajućem društvu, a osiguravač se obavezuje da, ako se desi događaj, koji predstavlja osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili nekom trećem licu naknadu, tj. ugovorenu sumu ili učini nešto drugo. Iz navedenog možemo zaključiti, da su ugovorne strane ugovarač osiguranja i osiguravač, ali da se, kod osiguranog slučaja, pojavljuju i druga lica, odnosno, ili osiguranik ili osigurano lice ili treće lice, koje nazivamo i korisnikom osiguranja.¹

Osiguranik je fizičko ili pravno lice koje zaključuje ugovor o osiguranju u svoje ime i za svoj račun², obezbeđujući se od neželjenog dejstva pokrivenih rizika. Da bi mogao pribaviti osiguravajuću zaštitu, osiguranik treba da je poslovno sposobno lice koje, kao ravnopravna ugovorna strana, stoji naspram osiguravača, sa svim pravima i obavezama koji proističu iz njihovog odnosa. U praksi se najčešće dešava da je osiguranik istovremeno i ugovarač i korisnik osiguranja (kada su njegova dobra ili on sam izloženi riziku), ali to nije uvek slučaj. Događa se da su opasnostima izložena i tuđa dobra ili neka druga ličnost – sve to naravno mora imati uske veze sa osiguranikom. Tako, recimo, kod imovinskih osiguranja osiguranik ne mora uvek biti i sopstvenik osigurane stvari već, recimo, njen uživatelj. Kod ličnih osiguranja rizik smrtnog ili nesrećnog slučaja može prebiti nekom drugom licu (bračnom drugu, deci ili osiguranikovim roditeljima).

1 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., Pravo osiguranja, Beograd 2006., str. 69; čl. 897. ZOO

2 Šulejić P., Pravo osiguranja, Beograd 2005., str. 155

Korisnik osiguranja je fizičko ili pravno lice kome pripada naknada iz osiguranja. U svojstvu i korisnika i ugovarača osiguranja javlja se, najčešće, jedno te isto lice – osiguranik. Stoga, naziv korisnik osiguranja treba upotrebljavati, pre svega, kada je lice koje koristi osiguranje bilo van ugovora, u trenutku njegovog zaključivanja, ne pojavljujući se, ni lično, niti preko zastupnika. Razlika između navedenih uloga u praksi se, naročito, pojavljuje kod ugovora o osiguranju u svoje ime, a za tuđ račun. Korisnik osiguranja za tuđ račun ne mora uvek biti unapred poznat osiguravaču, pa čak ni ugovaraču osiguranja. Dovoljno je da ugovorom budu utvrđena nepristrasna merila za njegovo određivanje³. Zato korisnik može biti bilo određen, bilo odrediv, npr., kod osiguranja za račun neodređenog lica. Osiguranje za tuđ račun nastalo je u pomorskom osiguranju, ali je našlo primenu i u mnogim drugim vrstama osiguranja. Pojam korisnika izdvaja se i kod osiguranja u korist trećeg lica, najčešće kod osiguranja života, gde ga može predstavljati bilo ko (rođak, staratelj ili neko drugo lice, dobrotvorna ustanova, neko preduzeće, udruženje, itd.).

No, u ovom radu, biće reči samo o statusu osiguravača, odnosno, osiguravajućeg društva, koji je jedna od ugovornih strana u ugovoru o osiguranju. Kad je u pitanju naša zemlja, status osiguravajućih društava se uređuje Zakonom o osiguranju Republike Srbije (dalje: ZO)⁴, koji je donesen 2004. godine. ZO uređuje osnivanje i položaj osiguravajućih društava ili društava za osiguranje, kako se ta društva nazivaju u ZO. Osim statusa društva koja obavljaju poslove osiguranja, odnosno, bave se pružanjem usluga osiguranja, a to su akcionarsko društvo za osiguranje i društvo za uzajamno osiguranje, ZO reguliše i status društava za posredovanje i zastupanje u osiguranju, odnosno, agencija za pružanje drugih usluga u osiguranju. Takođe, ZO uređuje delatnost osiguravajućih društava, položaj i ovlašćenja njihovih organa, status njihove imovine, kao i nadzor nad njihovim radom.

Međutim, kad govorimo o statusu osiguravajućih društava, govorimo i o njihovom prestanku, odnosno, o stečaju i likvidaciji. Stečaj i likvidacija osiguravajućih društava se uređuje posebnim zakonskim aktom, Zakonom o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje Republike Srbije (dalje: ZSLBO)⁵. Stečajni i likvidacioni postupak protiv osiguravajućih društava ima svoje specifičnosti koje se mogu regulisati ili posebnim zakonskim aktom ili u okviru statusnog zakona koji uređuje i položaj osiguravača. Naš zakonodavac se opredelio za poseban zakonski akt, ali je napravio grešku, jer istim zakonom reguliše i stečaj i likvidaciju banaka. No, o tome će biti reči kasnije.

Posebna pažnja će se posvetiti i statusu stranih osiguravajućih društava u našoj zemlji, kao i u drugim zemljama. Radi se o mogućnosti poslovanja osiguravajućeg društva u drugoj zemlji direktno ili preko filijala. Naš zakonodavac i u ovoj oblasti, pokazuje određene nedoslednosti, iako i u pravu EU, kao i u zako-

3 Šulejić P., nav.delo, str. 245

4 Zakon o osiguranju Republike Srbije (Sl.glasnik R.Srbije br. 55/04, 70/04-ispravka, 61/05, 61/05-dr. zakon, 85/05-dr. zakon, 101/07, 63/09-US, 107/09)

5 Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje Republike Srbije (Sl.glasnik R. Srbije br. 61/05).

nodavstvima pojedinih zemalja u susedstvu, postoje rešenja koja su dobra i koja se mogu prihvatiti.

– Poslovi osiguranja

Delatnost osiguranja, kojima se bave akcionarsko društvo za osiguranje i društvo za uzajamno osiguranje su poslovi osiguranja, poslovi saosiguranja i poslovi reosiguranja, kao i poslovi neposredno povezani sa poslovima osiguranja. Poslovi osiguranja su zaključivanje i izvršavanje ugovora o osiguranju i preduzimanje mera za sprečavanje i suzbijanje rizika koji ugrožavaju osiguranu imovinu i lica. Navedeno osiguranje možemo nazvati i direktnim osiguranjem, obzirom da osiguravač direktno zaključuje ugovor o osiguranju sa ugovaračem. O direktnom osiguranju će se raditi i kad ugovor zaključuje društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju.

Sa druge strane, poslovi saosiguranja su zaključivanje i izvršavanje ugovora o osiguranju sa više društava za osiguranje koja su se sporazumela o zajedničkom snošenju i raspodeli rizika. Znači, ovde imamo više osiguravača koji, zajednički, zaključuju ugovor o osiguranju i srazmerno snose rizik, odnosno, srazmerno isplaćuju ugovorenu sumu, ako dođe do štete, tj. osiguranog slučaja⁶. Reč je o neposrednoj, horizontalnoj raspodeli rizika između saosiguravača koji individualno preuzimaju svoj deo obaveze. Nijedan saosiguravač ne odgovara za obaveze drugih saosiguravača. Saosiguranje se primenjuje samo u izuzetnim slučajevima, kada se radi o krupnim i teškim rizicima, koje ne može da preuzme jedan osiguravač. Ugovorom o saosiguranju stvara se lančana obaveza nekoliko saosiguravača prema istom osiguraniku. Horizontalnom deobom jednog rizika, svaki od saosiguravača preuzima svoj deo obaveze, odnosno, pokriva svoj deo sudelovanja u snošenju rizika. Kod saosiguranja se podrazumeva prisustvo dva ili više osiguravača neposredno u zaključivanju jednog ugovora o osiguranju, tako da svaki osiguravač preuzima pokriće određenog dela rizika. Saosiguranje, u suštini, predstavlja raspodelu jednog rizika na nekoliko delova koje svaki osiguravač preuzima u direktno pokriće iz zajedničkog ugovora ili zajedničke polise osiguranja. Osiguravač koji je pokretač obaveze iz osiguranja, putem ugovora o saosiguranju, jeste takozvani vodeći osiguravač⁷. Njemu obično ostali saosiguravači poveravaju izvršenje obračuna i naplatu premije osiguranja, koju on zatim raspodeljuje na ostale saosiguravače. Kod ugovora o saosiguranju postoji samostalnost i nezavisnost obaveza svakog saosiguravača. Obaveza svakog saosiguravača isključivo je njegova i ni u kom slučaju se ne prenosi na ostale saosiguravače. Drugim rečima, kao da je ugovarač osiguranja zaključio sa svakim saosiguravačem poseban ugovor o osiguranju. Saosiguranje je neophodno razlikovati od **višestrukog osiguranja**, tj. kada je neki predmet osiguran kod nekoliko osiguravača od istog rizika, za isti interes i na isto vreme. U saosiguranju se zaključuje jedan ugovor o osiguranju, a kod višestrukog osiguranja zaključuje

6 Čaruk M., Jakovčević D., Osiguranje i rizici, Zagreb 2007., str. 282

7 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 157

se nekoliko samostalnih ugovora. Pri tom pojedini osiguravači u trenutku zaključenja ugovora ne znaju za ostale ugovore. I saosiguranje predstavlja direktno osiguranje, s tim što, ovde, imamo više osiguravača kao ugovornu stranu. Inače, organizacija raspodele rizika kod saosiguranja je mogo složenija u odnosu na organizaciju rizika kod reosiguranja⁸.

Poslovi reosiguranja su zaključivanje i izvršavanje ugovora o reosiguranju osiguranog viška rizika iznad samopridržaja jednog društva za osiguranje kod drugog društva za osiguranje koje je dobilo dozvolu za obavljanje poslova reosiguranja. Ako jedno osiguravajuće društvo ne može da podnese veliki rizik, koji proističe iz jednog ugovora o osiguranju, odnosno, ako taj višak rizika prelazi samopridržaj, pod kojim podrazumevamo **iznos ugovorom preuzetih rizika koji društvo uvek zadržava u sopstvenom pokriću i koji može pokriti sopstvenim sredstvima**⁹, tada zaključuje ugovor o reosiguranju. Reosiguranjem se postiže dodatna sigurnost, jer se rizik raspoređuje na veći broj osiguravajućih društava, a posebno što je, po pravilu, društvo koje preuzima funkciju reosiguranja jača. Institucija reosiguranja, koja udružuje osiguravajuća društva, povećava sigurnost osiguranika sa velikim tehničkim i finansijskim potencijalom. Na taj način su stvorene mogućnosti da se osiguraju i najteži rizici u savremenoj visokorazvijenoj privredi. Što se tiče pravnog odnosa između osiguranika i osiguravača, reosiguranjem se ništa ne menja – osiguranik i osiguravač neposredno sklapaju ugovor o osiguranju, a u narednoj fazi dolazi do ugovornih odnosa između osiguravajućeg društva koje je izvršilo osiguranje (osiguravača) i organizacije koja prihvata reosiguranje. Međutim, iako ne postoji pravna veza između osiguranika i reosiguravača, ona je od značaja za opredeljenje osiguranika, koji će se, po pravilu, pre odlučiti za osiguranje sa reosiguranjem.

– Oblici osiguravajućih društava

Kao što smo, napred, rekli, osiguravajuća društva se mogu osnovati u obliku akcionarskog društva za osiguranje i u obliku društva za uzajamno osiguranje¹⁰. Pomenućemo sada, samo osnovne karakteristike ovih društava. Akcionarsko društvo za osiguranje je pravno lice koje obavlja delatnost osiguranja imovine i lica radi sticanja dobiti. Akcionarsko društvo za osiguranje osnivaju najmanje dva pravna, odnosno, fizička lica¹¹. Strano pravno i fizičko lice mogu, pod uslovima uzajamnosti, osnovati akcionarsko društvo za osiguranje zajedno sa domaćim pravnim ili fizičkim licima. Akcionarsko društvo za osiguranje može obavljati poslove: 1) jedne ili više vrsta osiguranja; i 2) reosiguranja. Shodno navedenom, proizilazi da akcionarsko društvo za osiguranje može obavljati delatnosti osiguranja kao specijalizovano (kada obavlja jednu vrstu osiguranja)

8 Jankovec I., Saosiguranje kao pravni odnos, Anali PF u beogradu, br.1-4, beograd 1983., str. 369

9 Andrijanić I., Klasić K., Tehnike osiguranja i reosiguranja, Zagreb 2002. str. 141

10 Šulejić P., nav.delo, str. 129

11 Mrkšić D., Pravni položaj osiguravajućih organizacija u jugoslovenskom pravu osiguranja, SORS 2001., Sarajevo 2001., str. 3

ili kao opšte (kada obavlja više vrsta osiguranja)¹². Takođe, akcionarsko društvo može obavljati samo delatnost reosiguranja. Što se tiče pravnog položaja akcionarskog društva za osiguranje, bitno je naglasiti da je organizacija za osiguranje pravno lice koje obavlja delatnost osiguranja imovine i lica. Akcionarsko društvo posluje kao jedinstvena organizacija, sa izvornim pravnim subjektivitetom, koji stiče upisom u sudski registar. Delovi akcionarskog društva su: direkcije, glavne filijale i filijale. Direkcije su delovi akcionarskog društva u okviru koji se objedinjavaju pojedine funkcije akcionarskog društva. Glavna filijala je deo akcionarskog društva koji u pravnom prometu sa trećim licima ima ovlašćenja da u ime i za račun akcionarskog društva obavlja sve poslove iz delatnosti akcionarskog društva, izuzev poslova reosiguranja. Filijala je deo akcionarskog društva koji u pravnom prometu sa trećim licima ima ovlašćenja, da u ime i za račun akcionarskog društva obavlja poslove zaključenja i izvršenja ugovora o osiguranju. Izuzetno, ukoliko ekspozitura ili poslovna jedinica kao deo akcionarskog društva ima određena ovlašćenja u pravnom prometu sa trećim licima i one se upisuju u sudski registar¹³. U teoriji je opšte prihvaćeno pravilo, koje je našlo svoju primenu i u praksi, da postoje dva osnovna načina osnivanja akcionarskih društava: prvi, kada osnivači akcionarskog društva osnuju akcionarsko društvo otkupom svih akcija pri osnivanju, što se naziva simultano osnivanje i drugi, kada se upućuje javni poziv za otkup akcija, što se naziva sukcesivno osnivanje¹⁴.

Društvo za uzajamno osiguranje je, takođe, kao i akcionarsko društvo, pravno lice koje obavlja delatnost osiguranja imovine i lica u interesu svojih članova – osiguranika. Bitna razlika u odnosu na akcionarsko društvo je da se društvo za uzajamno osiguranje ne osniva radi sticanja dobiti¹⁵. Društvo za uzajamno osiguranje osniva najmanje 250 fizičkih lica za osiguranje života, odnosno, 300 pravnih, odnosno, fizičkih lica za ostala osiguranja. Strano pravno i fizičko lice može, pod uslovom uzajamnosti, osnovati društvo za uzajamno osiguranje zajedno sa domaćim pravnim ili fizičkim licima. Društvo može obavljati samo poslove jedne ili više vrsta osiguranja. Društvo za uzajamno osiguranje ne može da obavlja poslove reosiguranja i poslove obaveznih osiguranja¹⁶. Status društava za uzajamno osiguranje je u našoj zemlji uvek izazivao nedoumice. To pokazuje i broj osnovanih društava za uzajamno osiguranje u Srbiji, do sada.

– Posredovanje i zastupanje u osiguranju

Poslove posredovanja u osiguranju obavlja društvo za posredovanje u osiguranju koje je dobilo dozvolu nadležnog organa za obavljanje tih poslova. Poslove zastupanja u osiguranju obavlja društvo za zastupanje u osiguranju i fizičko lice, koji su dobili dozvolu nadležnog organa za obavljanje tih poslova. Poslovi neposredno povezani sa poslovima osiguranja su posredovanje i zastupanje

12 Mrkšić D., nav.delo, str. 4

13 Ibidem

14 Mrkšić D., nav.delo, str. 5

15 Šulejić P., nav.delo, str. 130

16 Mrkšić D., nav.delo, str. 12

u osiguranju, utvrđivanje i procena rizika i šteta, posredovanje radi prodaje i prodaja ostataka osiguranih oštećenih stvari i pružanje drugih intelektualnih i tehničkih usluga u vezi sa poslovima osiguranja. Ovim, zadnje navedenim, poslovima se bave društva za posredovanje i zastupanje u osiguranju, kao i agencije za pružanje drugih usluga u osiguranju. Zakonodavac posvećuje posebnu pažnju ovim oblicima društava, predviđajući za njih drugačije uslove osnivanja i rada. Naravno, ovde moramo razlikovati poslove posredovanja od poslova zastupanja, tako da zastupanje možemo posmatrati kao čvršću vezu između osiguravača i društva za zastupanje. Osim toga, zastupnik ima veća ovlašćenja od posrednika. Društva za posredovanje i društva za zastupanje se mogu osnovati u dva oblika, u obliku akcionarskog društva i u obliku društva sa ograničenom odgovornošću. Poslove neposredno povezane sa poslovima osiguranja, obavljaju i agencije za pružanje drugih usluga u osiguranju i preduzeća i druga pravna lica koja imaju posebno organizovan deo za obavljanje tih poslova, koji su dobili dozvolu nadležnog organa za obavljanje tih poslova.

– Filijale stranih osiguravajućih društava

ZO propisuje da delatnost osiguranja obavlja društvo za osiguranje koje je dobilo dozvolu nadležnog organa za obavljanje te delatnosti, **kao i ogranak stranog društva za osiguranje koje je dobilo dozvolu nadležnog organa za obavljanje te delatnosti**. Ogranak ili filijala stranog društva za osiguranje moći će da obavlja poslove osiguranja na teritoriji naše zemlje, tek, nakon proteka perioda od pet godina nakon prijema naše zemlje u Svetsku trgovinsku organizaciju¹⁷. Posvetićemo posebnu pažnju ovoj činjenici, imajući u vidu da, kao što smo rekli, rad filijale stranog osiguravajućeg društva nije na adekvatan način regulisan u ZO. No, na ovom mestu ćemo reći da je ovakav način regulisanja statusa stranih osiguravajućih društava pogrešan, jer se radi o ispunjenju nekih okolnosti koje će se, tek, dogoditi, odnosno, radi se o proteku jednog, relativno dugog, za naše uslove u smislu promene zakonodavstva, vremenskog perioda. Najverovatnije je zakonodavac išao za tim da, koliko toliko, uskladi pojedine odredbe ZO u ovom smislu, ne vodeći računa o nekim drugim nedoslednostima, o čemu će biti reči kasnije.

– Osiguranje imovine i lica

Osiguranje imovine i lica je dobrovoljno¹⁸. U slučajevima koji su propisani, osiguranje imovine i lica može biti i obavezno u slučajevima propisanim zakonom. Osiguranje zaključeno slobodnom voljom, iz čisto ekonomskih pobuda zainteresovane strane – ugovarača osiguranja, odnosno, osiguranika kako bi zaštitio imovinu, imovinski interes, odgovornost, zdravlje ili život. Dakle, ono proističe iz razvijenosti svesti o postojanju potrebe koja se zadovoljava sklapa-

17 Čolović V., *Odgovornost filijala stranih osiguravajućih društava*, Pravo i privreda broj 4-6, 2010., Beograd 2010., str. 378

18 Član 6. ZO

njem ugovora o osiguranju sa osiguravajućim društvom. Većina osiguranja spadaju upravo u dobrovoljna. Prema našim zakonskim rešenjima, a slično je i u drugim zemljama, osiguranje imovine i osiguranje lica su načelno dobrovoljni. ZO navodi, da imovina i lica u Republici Srbiji mogu da se osiguraju samo kod osiguravajućeg društva, osnovanog po ovom Zakonu. Ugovor o osiguranju zaključen suprotno navedenom je ništav. Izuzetno, kod stranog društva za osiguranje mogu se osigurati imovina i lica od rizika od kojih se u Republici ne vrši osiguranje, kao i druga imovina i lica, za koje to propiše Vlada Republike Srbije¹⁹. No, napred smo rekli, da će i strana osiguravajuća društva moći da vrše delatnost osiguranja na našoj teritoriji, direktno ili preko filijala, ukoliko se ispune određeni uslovi. Postavlja se pitanje zbog čega je zakonodavac, uopšte, regulisao ovu odredbu, ne menjajući ostale i stvarajući jednu vrstu zabune u tumačenju odredaba o vršenju poslova osiguranja na teritoriji Srbije.

Poslovi osiguranja, u smislu ovog zakona, su poslovi životnih osiguranja i poslovi neživotnih osiguranja. Navešćemo vrste životnih osiguranja. To su: 1) osiguranje života; 2) rentno osiguranje; 3) dopunsko osiguranje uz osiguranje života; 4) dobrovoljno penzijsko osiguranje; 5) druge vrste životnih osiguranja. Životno osiguranje ima štedni karakter i predstavlja dobar vid životne uštedjevine²⁰. Po isteku polise osiguranja, novac se isplaćuje odjednom ili u ratama, u zavisnosti od izbora osiguranika. Rentno osiguranje predstavlja osiguranje i istovremeno siguran i unosan oblik ulaganja koje omogućava isplaćivanje mesečne rente do kraja života ili ograničenog perioda²¹, ukoliko se izabere ovakav oblik rentnog osiguranja. U slučaju mesečnog plaćanja premije, dok traje plaćanje, osiguranje obuhvata i slučaj smrti sa dogovorenom visinom osigurane sume. Visina rente zavisi od pristupne starosti osiguranika, visine premije osiguranja, vremena plaćanja premije, ukoliko se ona plaća u godišnjim ili mesečnim, odnosno, kvartalnim ratama, kao i od vremena trajanja isplate rente (u zavisnosti da li se ugovara doživotna ili privremena isplata rente). Rentno osiguranje je kompatibilno sa ostalim vrstama osiguranja života, tako što se osigurana suma, koja se isplaćuje nakon isteka osiguranja, može upotrebiti kao jednokratna uplata premije za osiguranje doživotne ili privremene rente.

– Dobrovoljno penzijsko i zdravstveno osiguranje

Dobrovoljno penzijsko osiguranje je osiguranje kojim se, na osnovu ugovora, mogu obezbediti prava za slučaj starosti, invalidnosti, smrti i drugih rizika osiguranja, u obimu propisanim zakonom kojim se uređuje obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje ili u većem obimu. Zakonom o dobrovoljnim penzijskim fondovima i penzijskim planovima, čija je primena počela 1. aprila 2006. godine, na naše tržište i formalno je uveden tzv. treći stub penzijskog osiguranja. Inače, **prvi stub penzijskog osiguranja predstavlja** obavezno državno penzijsko osiguranje, odnosno, sistem međugeneracijske solidarnosti. Drugi stub je obavezno

19 Član 7. ZO

20 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 262

21 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 305

dopunsko penzijsko osiguranje, koje se odnosi samo na zaposlene, a koje administriraju privatni penzijski fondovi. Ono funkcioniše tako što se zakonom odredi da se deo procenta obaveznih doprinosa namenjenih za finansiranje prvog stuba usmeri u drugi, tako da zaposleni ostvaruju pravo na dve penzije, državnu iz prvog i privatnu iz drugog stuba. Na kraju, **treći stub** predstavlja dobrovoljno dopunsko penzijsko osiguranje, namenjeno svim građanima, bez obzira da li su zaposleni ili ne, da li imaju redovne prihode, studiraju, bave se samostalnom delatnošću, itd. Dobrovoljno penzijsko osiguranje će u Srbiji imati sve veći značaj, obzirom da postojeći sistem penzijsko-invalidskog osiguranja u našoj zemlji, zasnovan na tzv. pay-as-you-go principu, sve više zapada u krizu finansijske održivosti. Aktivnosti preduzete u zadnjoj deceniji su dale neke rezultate, koji, međutim, nisu dovoljni da se, u narednom periodu, obezbede stabilne i dovoljne penzije za sve i poveća pravednost penzijskog sistema. Zbog toga se dalji reformski zahvati nameću kao nužnost, gde svoje mesto nalazi i dobrovoljno penzijsko osiguranje²².

Dobrovoljno zdravstveno osiguranje je osiguranje kojim se, na osnovu ugovora, mogu obezbediti prava iz zdravstvenog osiguranja licima koja nisu osigurana po zakonu, kojim se uređuje obavezno zdravstveno osiguranje, kao i licima koja su osigurana po tom zakonu, a kojima se obezbeđuje veći obim prava od obima, koji se obezbeđuje po tom zakonu i druge vrste prava iz zdravstvenog osiguranja koja nisu obezbeđena tim zakonom²³. Dobrovoljno ili privatno zdravstveno osiguranje ne treba mešati sa obaveznim državnim zdravstvenim osiguranjem, koje po osnovu radnog odnosa ostvaruje zaposleni i predstavlja socijalni program svake države. Dobrovoljno ili dopunsko zdravstveno osiguranje se može ostvariti uplatama kod osiguravajućih kuća. Ova vrsta osiguranja obezbeđuje ekonomsku zaštitu pojedinca i njegove porodice za vreme bolesti. U Srbiji, trenutno, dodatno zdravstveno osiguranje, može se uplaćivati uz polisu životnog osiguranja, ali može da se uplaćuje i kao poseban vid osiguranja.

– Obavezno osiguranje u saobraćaju

Obavezno osiguranje u saobraćaju utvrđuje se i uređuje posebnim zakonom. Taj zakon je Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srbije (dalje: ZOOS)²⁴. Kad govorimo o obaveznim osiguranjima u saobraćaju, govorimo, na prvom mestu, o osiguranju od odgovornosti. Osim toga, uobičajeno da kada govorimo o obaveznim osiguranjima, tada mislimo, na prvom mestu, o osiguranju od autoodgovornosti ili automobilske odgovornosti. Zbog različitih shvatanja oko navedenih termina, kao i zbog mogućnosti korišćenja drugih, mi ćemo, ipak, da, u ovom radu, koristimo izraz koji se najčešće i koristi u literaturi i praksi, a to je osiguranje od autoodgovornosti. No, u obavezna osiguranja ne

22 Petraković D., Reforma sistema penzijsko-invalidskog osiguranja u Srbiji, časopis Industrija br.2, vol.35, god.2007., str. 29

23 Prikaz najznačajnijih sistema zdravstvenih osiguranja, <http://tmg.org.rs/v320405.htm>

24 Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srbije (Sl.glasnik R.Srbije br. 51/09)

spada samo osiguranje od autoodgovornosti, već i druge vrste obaveznih osiguranja. Vrste obaveznih osiguranja u saobraćaju su sledeće: 1. osiguranje putnika u javnom prevozu od posledica nesrećnog slučaja; 2. osiguranje vlasnika motornih vozila od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima; 3. osiguranje vlasnika vazduhoplova od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima i putnicima; i 4. osiguranje vlasnika čamaca od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima. Obavezno osiguranje ne može nastati, ukoliko nema ugovora o obaveznom osiguranju, odnosno, vozilo – prevozno sredstvo se ne može staviti u saobraćaj, ako on nije zaključen. Znači, vlasnici prevoznih sredstava kojima se obavlja javni prevoz putnika i vlasnici drugih prevoznih sredstava, koje smo, napred, pomenuli, dužni su da zaključe ugovor o obaveznom osiguranju, pre nego što se prevozno sredstvo stavi u saobraćaj. Jedna od tema, kojoj će biti posvećena pažnja, a koja se tiče statusa ugovora o obaveznom osiguranju, jeste i stečaj osiguravajućih društava. Ako se pokrene stečajni postupak protiv osiguravajućeg društva, tada zaključeni ugovori o obaveznom osiguranju ostaju na snazi do isteka vremena na koje su zaključeni.

Osiguravajuće društvo je dužno da zaključi ugovor o obaveznom osiguranju u skladu sa uslovima osiguranja i tarifama premija koji su na snazi u vreme zaključenja tog ugovora. Međutim, osiguravajuće društvo ne može odbiti ponudu za zaključenje ugovora o obaveznom osiguranju, ako ugovarač osiguranja prihvata uslove osiguranja i tarifu premija društva za odnosnu vrstu osiguranja koji važe u vreme dostavljanja ponude za zaključenje ugovora o osiguranju.

– Druga pitanja vezana za unkcionisanje osiguravajućih društava

Pomenućemo još neke karakteristike osiguravajućih društava, koje se tiču osnivanja, kao i obavljanja delatnosti. Jedno osiguravajuće društvo ne može istovremeno obavljati poslove životnih i poslove neživotnih osiguranja, osim, u slučaju, kada jedno društvo, uz poslove osiguranja života, obavlja izuzetno i poslove osiguranja od priključne nezgode i dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja u delu koji pokriva troškove lečenja, pod uslovom da se ta osiguranja odnose na lice, koje je zaključilo ugovor o osiguranju života. Ovu odredbu ćemo kasnije kritikovati, smatrajući da je necelishodno razdvajati ove dve vrste osiguranja u obavljanju delatnosti jednog osiguravajućeg društva.

Osiguravajuće društvo je dužno da reosigura obaveze iz ugovora o osiguranju iznad samopridržaja. Samopridržaj osiguravajućeg društva je iznos ugovorom preuzetih rizika koji društvo uvek zadržava u sopstvenom pokriću i koji može pokriti sopstvenim sredstvima. Osiguravajuće društvo je dužno da uvek zadrži deo rizika u samopridržaju. Osiguravajuće društvo je dužno da deo rizika iznad samopridržaja reosigura kod društva za reosiguranje. Društvo za reosiguranje dužno je da deo rizika koji ne može pokriti svojim sredstvima ili reosiguranjem u zemlji, reosigura u inostranstvu. U vezi sa ovim, portfelj osiguranja je skup svih osiguranih rizika kod nekog osiguravača. Može se iskazivati ukupnim brojem ugovora o osiguranju, zbirom suma osiguranja ili zbirom premija osiguranja.

Osnivač osiguravajućeg društva ili drugog pravnog lica koje obavlja poslove neposredno povezane sa poslovima osiguranja obezbeđuje novčani deo osnovnog kapitala u visini propisanoj ovim zakonom. Osiguravajuće društvo je dužno da u svom poslovanju obezbedi da osnovni kapital društva bude uvek u visini, koja nije manja od iznosa koji je predviđen zakonom.²⁵

Osiguravajuća društva koja su, napred, spomenuta, za svoje obaveze odgovaraju celokupnom svojom imovinom. Imovinu osiguravajućih društava čine novčana sredstva, svojina nepokretnih i pokretnih stvari, hartija od vrednosti i druga imovinska prava. Takođe, značajan deo imovine osiguravajućeg društva postoji i u robi. Osnovni kapital društva čine ulozi osnivača, koji moraju biti u novčanom obliku. Nenovčani ulozi osnivača i akcionara izražavaju se novčano. Sva sredstva kojima jedno osiguravajuće društvo posluje i kojima odgovara možemo razlikovati na:

- 1) sredstva osnovnog kapitala;
- 2) premije osiguranja;
- 3) sredstva tehničkih rezervi;
- 4) sredstva garantne rezerve; kao i druga sredstva. Posebnu pažnju ćemo posvetiti imovini i prihodima osiguravajućeg društva.

Narodna banka Srbije vrši nadzor nad obavljanjem delatnosti osiguranja i obavlja druge poslove propisane ovim zakonom. Ovo rešenje, predviđeno u ZO, doživelo je kritiku u našoj stručnoj javnosti. U svetu se, inače, sprovodi nadzor nad radom osiguravajućih društava preko nadzornih tela koja predstavljaju organizacioni deo pri Ministarstvima finansija ili preko agencija koje su neposredno odgovorne vladi.²⁶ Narodna banka Srbije vrši nadzor i nad društvima za posredovanje i društvima za zastupanje u osiguranju. Pored poslova nadzora, Narodna banka Srbije izdaje dozvolu za obavljanje delatnosti osiguranja, reosiguranja, posredovanja i zastupanja u osiguranju, kao i poslova neposredno povezanih sa poslovima osiguranja. Narodna banka Srbije i odizima dozvolu za rad osiguravajućem društvu, odnosno, društvu za posredovanje i društvu za zastupanje u osiguranju.²⁷

Pravno lice i preduzetnik ne mogu koristiti pojam "osiguranje" niti pojam izveden iz tog pojma u svojoj firmi ili nazivu, odnosno, nazivu svog proizvoda ili usluge, osim ako te pojmove koriste na osnovu ovog zakona ili posebnog zakona²⁸. To znači, da bi jedno društvo moglo da u svom nazivu koristi navedeni pojam, ono mora biti osnovano, odnosno, mora da ispunjava uslove po ZO ili po nekom drugom zakonu koji uređuje ime, odnosno, firmu društva. Mi nećemo posvećivati posebnu pažnju ovom pitanju, ali činjenica je da se, u praksi naše zemlje, o ovom pitanju vodilo računa. I to ne samo o korišćenju pojma „osiguranje“, već i o korišćenju pojedinih imena, koje bi u nazivu nosilo osiguravajuće društvo.

25 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 71

26 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 106

27 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 107

28 Član 19. ZO

Na osiguravajuće društvo, društvo za posredovanje u osiguranju, društvo za zastupanje u osiguranju i agenciju za pružanje drugih usluga u osiguranju primenjuje se zakon kojim se uređuje pravni položaj preduzeća, ako ovim zakonom pojedina pitanja nisu drukčije uređena. Na fizičko lice koje obavlja poslove zastupanja u osiguranju primenjuje se zakon kojim se uređuje pravni položaj preduzetnika, ako ovim zakonom pojedina pitanja nisu drukčije uređena²⁹.

Osiguravajuće društvo i drugo lice, koje obavlja poslove neposredno povezane sa poslovima osiguranja, dužno je da svoju delatnost obavlja u skladu sa pravilima struke osiguranja, dobrim poslovnim običajima i poslovnom etikom.

Ovo su najvažnija pitanja koja se tiču osiguravajućih društava, odnosno, akcionarskog društva i društva za uzajamno osiguranje, kao i društava i lica koja se bave posredovanjem, zastupanjem i drugim poslovima u vezi osiguranja. Ta pitanja reguliše i ZO. No, veoma važno je imati u vidu i poslovanje osiguravajućih društava u drugim državama. Upoznavanje sa osnovnim karakteristikama statusa osiguravajućih društava u drugim državama je bitno i zbog eventualnog budućeg obavljanja delatnosti osiguranja na našoj teritoriji od strane tih društava, a što reguliše ZO, ako se ispune uslovi vezani za status naše zemlje. Zbog toga će se posvetiti pažnja statusu osiguravajućih društava u drugim zemljama i to, ne samo, članicama Evropske unije, već i državama u regionu, odnosno, prostoru zapadnog Balkana. Takođe, posvetiće se pažnja i regulisanju prestanaka osiguravajućih društava u tim zemljama. Isto tako, analiziraće se i pravo, odnosno, akti Evropske unije u ovoj oblasti.

2. Retroaktivnost ZO

Jedan od problema kome moramo da posvetimo pažnju na početku ovog rada, kako bi shvatili sadašnji položaj osiguravajućih društava u našoj zemlji, jeste problem retroaktivnosti ZO. Naime, mnoge odredbe ZO „važe unazad“, što je dovelo do toga da mnoga osiguravajuća društva nisu mogla da ispune uslove po ovom zakonskom aktu, tako da su izgubila dozvolu za rad. Ako govorimo o opštem pravilu u oblasti primene novog zakona, onda bi rekli da zakon važi za ubuduće. Novi zakon, po opštem pravilu, može da menja ili ukida samo pređašnji propis, a ne prava i obaveze, koji su nastali u vreme njegovog važenja. Pravilo da zakon ne može važiti za prošlo vreme postalo je opšte, što znači da se ono ne primenjuje samo u izuzetnim slučajevima. Ako pojedine odredbe zakona važe i za prošlo vreme, onda kažemo da je taj zakon retroaktivan. Retroaktivnost označava da određene odredbe zakonskog akta važe i u prošlosti, odnosno, da njihovo važenje ima povratno dejstvo, a o čemu odlučuje zakonodavac.³⁰ Međutim, kasnije, načelo zabrane retroaktivnosti nije bilo više neprikosnoveno. Vremenom je napuštena i ideja o stečenim pravima, koja je osnov pravila o zabrani retroaktivnosti zakona.³¹ U današnjem pravnom sistemu je prihvaćeno kompromisno

29 Član 20. ZO

30 Gifis S., Law Dictionary, New York 1991., str. 421

31 Nikolić D., Uvod u sistem građanskog prava, Novi Sad 2004., str. 118

rešenje. I dalje postoji opšte načelo zabrane retroaktivnosti, koje se zasniva na potrebi pravne sigurnosti,³² ali se i odstupa od tog načela. I u našem pravnom sistemu, samo pojedine odredbe zakona mogu imati retroaktivno dejstvo, kada to nalaže opšti interes. Odstupanja su restriktivno postavljena.³³ Zakonodavac može odlučiti da se pojedine odredbe zakona primenjuju retroaktivno, što znači da se one mogu primeniti i na građanskopravne odnose, koji su, već, nastali. U krivičnom pravu, opšte je pravilo, da je retroaktivnost dopuštena, samo ako je novi zakon povoljniji za učinioca krivičnog dela. U građanskom pravu nema takvog ograničenja. Odredba novog zakona može imati povratno dejstvo, čak i kada je manje povoljna ili nepovoljna za lica u građanskopravnom odnosu.³⁴

Kao što smo rekli, zakonodavac može različito postupati, kada u prelaznim i završnim odredbama reguliše pitanje vremenskih granica jednog zakona. Različito postupanje nije rezultat proizvoljnosti, već ocena odgovarajućih relevantnih činjenica. Po tome, možemo zaključiti, da zakoni ne mogu imati povratno dejstvo, već samo pojedine odredbe, i to, samo onda, ako to zahteva opšti interes. Ipak, zakon može da ima i retroaktivno dejstvo, ako se, sam taj zakon, proglasi punovažnim.³⁵ U slučaju da postoje neki opravdani razlozi za primenu principa retroaktivnosti određenog zakona, u slučaju promenjenih okolnosti, ipak moramo postaviti pitanje primene pomenute teorije stečenih prava, kao tvorevine jedne reakcionarne teorije. Po teoriji apsolutnog dejstva novog zakona, novi zakon je retroaktivan kada vređa stečena prava pod režimom starog zakona. A zaštita prava pojedinaca od retroaktivnosti novog zakona treba da se reguliše ustavnim odredbama.³⁶

Kada govorimo o ZO, moramo reći da, velika većina odredaba tog zakona, ima povratno dejstvo, tako da su sva, već postojeća, osiguravajuća društva morala uskladiti svoje poslovanje i veličinu svoje imovine sa njegovim odredbama. Činjenica je da, u ovakvoj situaciji, ne možemo govoriti samo o društvenoj opravdanosti ili neopravdanosti retroaktivnosti ove vrste zakona, već i o pravnoj sigurnosti, odnosno, o stabilnosti pravnog sistema. Ovoj materiji treba posvetiti pažnju, zbog položaja već postojećih osiguravajućih društava, kao i zbog osnivanja novih. Iz dva razloga proizlazi sigurnost postojećih i novostvorenih osiguravajućih društava, koja zavisi od mogućnosti ili nemogućnosti povratnog dejstva pojedinih ključnih odredaba novog zakona. Ti razlozi su zaštita osiguranika i oštećenika u osiguranju, kao i zaštita društva. Položaj jednog osiguravajućeg društva, u našim uslovima, direktno zavisi od zakonodavca, kao i od odluka nadležnog državnog organa za kontrolu rada tih društava. Naravno, opravdanost retroaktivnosti zakona, koji su doneti u oblasti osiguranja, možemo tražiti i u slabostima celokupnog sistema osiguranja u našoj državi, koje egzisti-

32 Stanković O., Vodinelic V., Uvod u građansko pravo, Beograd 1996., str. 262

33 Nikolić D., nav.delo, str.119

34 Ibidem

35 Perović, Retroaktivnost zakona i drugih opštih akata (Teorija sukoba zakona u vremenu) Beograd 1987., str. 24-26

36 Perović, nav.delo, str. 137

raju, naročito, u zadnjih dvadeset godina. Retroaktivnosti ZO je posvećen veliki broj odredaba, tako da ćemo sve njih grupisati u četiri dela. Naime, govorićemo o retroaktivnosti ZO u pogledu:

- 1) Položaja osiguravajućeg društva. Postojeće osiguravajuće društvo moralo da obavi sledeće poslove po ZO, da bi i dalje egzistiralo: usklađivanje poslovnih akata, razgraničenje pojedinih vrsta osiguranja i reosiguranja, usklađivanje samog poslovanja društva, itd;
- 2) Osnivačkog kapitala. Postojeće osiguravajuće društvo moralo da uskladi iznose osnivačkog kapitala (početnog fonda sigurnosti) sa iznosima navedenim u ZO;
- 3) Položaja pojedinih lica. Članovi upravnog i nadzornog odbora osiguravajućeg društva morali su da pribave saglasnost za obavljanje navedenih funkcija. Zatim, aktuari, kao i posrednici i zastupnici u osiguranju morali su da usklade položaj i ovlašćenja u skladu sa ZO; i
- 4) Postupaka u vezi sa osiguranjem. Započeti postupci, koji se odnose na osnivanje osiguravajućih društava, završiče se u skladu sa ZO.

Položaj osiguravajućeg društva

Prilikom osnivanja, jedno osiguravajuće društvo mora da donese statut i druge opšte akte, određene zakonom, kao i da definiše osnove poslovanja. No, kao što ćemo videti, ne samo u ZO, nego i u drugim zakonima, u oblasti osiguranja, predviđena je retroaktivnost u ovom delu. Postojeća osiguravajuća društva morali su da usklade svoj statut i druge opšte akte sa novim ZO i to u roku od godinu dana od dana njegovog stupanja na snagu.³⁷ Ako pojedina preduzeća u svom sastavu imaju posebno organizovan deo za obavljanje poslova pružanja drugih usluga u osiguranju, koji je osnovan po bivšem zakonodavstvu u ovoj oblasti, tada su i oni bili obavezni da usklade svoj položaj i akte sa ZO u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.³⁸ Iz navedenog možemo zaključiti, da će osiguravajuća društva, uvek, kada se donosi novi zakon, morati da odrede svoj status u skladu sa novodonetim odredbama. Zatim, postojeća osiguravajuća društva, koja imaju dozvolu za obavljanje i životnih i neživotnih osiguranja, imala su obavezu da usklade svoje poslovanje u skladu sa članom 14. ZO, što znači da navedena osiguravajuća društva neće moći istovremeno da obavljaju poslove obe vrste osiguranja. Ta društva su bila u obavezi da do kraja 2005. godine razgraniče poslove navedenih vrsta osiguranja.³⁹ Isto tako, osiguravajuća društva, koja se istovremeno bave i poslovima osiguranja i poslovima reosiguranja, bila su u obavezi da razgraniče navedene poslove, takođe, do kraja 2005. godine.⁴⁰ Postavlja se pitanje opravdanosti ovakvog razgraničenja različitih vrsta osiguranja i štete, koja, zbog toga, može nastati.

37 Član 229., st. 2. ZO

38 Član 232., st.1. ZO

39 Član 234., st.1. ZO

40 Član 235., st.1. ZO

Osnivački kapital

Pravilo je, u oblasti osiguranja, da osiguravajuća društva moraju obezbediti iznos osnivačkog kapitala po odredbama novog zakona. U suprotnom izgubiće dozvolu za rad i protiv njih će biti pokrenut likvidacioni, odnosno, stečajni postupak. Postojeća osiguravajuća društva imala su obavezu da obezbede iznos početnog fonda sigurnosti (osnivačkog kapitala) po ZO. Naime, osiguravajuća društva su bila u obavezi da obezbede dve trećine kapitala, koji se navodi u ZO, u roku od sedam meseci od dana stupanja na snagu ovog zakona, dok su preostali iznos bila u obavezi da uplate do 31. decembra 2005.godine.⁴¹ Praktično, većinu iznosa osnivačkog kapitala su osiguravajuća društva morala da obezbede do kraja 2004.godine, što znači da su za navedeno imali na raspolaganju oko sedam meseci. Napominjemo, da su iznosi početnog fonda sigurnosti mnogo veći od iznosa u prethodno važećem Zakonu. Sigurno je da povećanje osnivačkog kapitala (početnog fonda sigurnosti) doprinosi zaštiti osiguranika, ali, sa druge strane, pitanje je da li će veći početni fond sigurnosti doprineti likvidnosti osiguravajućeg društva, tj. efikasnijem izvršavanju obaveza od strane tog društva.

Položaj lica u osiguravajućem društvu

Kada govorimo o položaju lica u osiguravajućem društvu, mislimo na članove upravnog i nadzornog odbora, zatim na aktuare, kao i na posrednike i zastupnike. Naime, članovi upravnog i nadzornog odbora morali su da pribave saglasnost za obavljanje ovih funkcija, i to, takođe, u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ZO.⁴² Što se tiče aktuara, smatraće se, po ZO, da lica koja su stekla zvanje ovlašćenog aktuara do donošenja ZO, da su stekla to zvanje po odredbama tog Zakona.⁴³ U vezi posrednika i zastupnika u osiguranju, po ZO, ukoliko ta lica imaju najmanje tri godine iskustva na poslovima osiguranja, tada će Narodna banka Srbije priznati svojstvo posrednika, odnosno, zastupnika tim licima i upisati ih u registar ovlašćenih posrednika, odnosno, zastupnika.⁴⁴ Naravno, Narodna banka Srbije je imala obavezu da izvrši navedeni upis u registar, ukoliko su ta lica podnela zahtev u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ZO.⁴⁵ Lica, koja žele da budu upisana u registra ovlašćenih posrednika i zastupnika, moraće, sem uslova, koje se tiče iskustva, da ispune i ostale uslove za sticanje ovlašćenja, definisane u ZO.⁴⁶

Postupci

Opšte pravilo o neretroaktivnosti, odnosi se i na započete postupke. Međutim, u zakonima u oblasti osiguranja je drugačije, kada su u pitanju postupci

41 Član 233., st.1. ZO

42 Član 230. ZO

43 Član 240. ZO

44 Član 241., st.1 ZO

45 Član 241., st.2. ZO

46 Član 241., st.3. ZO

za osnivanje osiguravajućih društava, koji su bili u toku u vreme stupanja na snagu ZO. Ukoliko su bili u toku postupci za dobijanje dozvola za rad osiguravajućih društava, koji su pokrenuti u vreme važenja Zakona o osiguranju imovine i lica iz 1996.godine (dalje: ZOIL)⁴⁷, odnosno, do donošenja ZO, ti postupci su bili okončani po novom Zakonu, odnosno, ZO.⁴⁸ To znači, da su osiguravajuća društva, za čije je osnivanje postupak započeo pre donošenja novog Zakona, morala da ispune sve uslove po novom Zakonu.

*

* *

Retroaktivnost pojedinih odredaba novog Zakona predviđena je i u drugim oblastima, koje nismo analizirali u prethodne četiri. Pitanje retroaktivnosti, pre svega, srpskog ZO su veoma aktuelne iz dva razloga. Prvi se tiče broja odredaba, koje regulišu ovu materiju. Obuhvaćeno je celokupno poslovanje i organizacija osiguravajućih društava, a, takođe, i članovi upravnog i nadzornog odbora u tim društvima. Znači, jedno osiguravajuće društvo, praktično, moralo je da obezbedi ispunjenje svih pretpostavki, kao da je u pitanju ponovno osnivanje. Drugi razlog se tiče oduzimanje dozvola za rad nekolicini osiguravajućih društava, od strane Narodne banke Srbije, kao novog nadzornog organa. Zbog toga, opravdanost i potrebu retroaktivnosti zakona u oblasti osiguranja, treba pažljivo analizirati, s tim što treba poći od sledećih pitanja i problema, na koje se nije odmah reagovalo: 1) Bilo je neophodno izvršiti detaljnu analizu razgraničenja poslova životnih i poslova neživotnih osiguranja; 2) Takođe, bilo je potrebno definisati jedinstveni rok za obezbeđenje iznosa osnivačkog kapitala po ZO; 3) Trebalo je definisati posebna pravila za osiguravajuća društva, čije je osnivanje bilo u toku rokova u kojima su osiguravajuća društva morala da ispune uslove po ZO; i 4) Imajući sve navedeno u vidu, kao i opšte pravilo o neretroaktivnosti novog zakona, treba analizirati široku primenu retroaktivnosti zakona, koji regulišu osiguranje.

Sigurnost jednog pravnog sistema ogleđa se u postojanosti zakona i retkoj primeni retroaktivnosti pojedinih odredaba novodonetog zakona. To ne znači da ne treba predvideti povratno dejstvo pojedinih delova zakonskog akta, kada to zahteva obezbeđenje nesmetanog funkcionisanja jedne privredne grane. No, široka retroaktivna primena ZO, govori o slabosti sistema osiguranja.

Naveli smo osnovne karakteristike osiguravajućih društava i poslova kojima se bave. Takođe, osvrnuli smo se na probleme koji su prisutni u definisanju njihovog statusa u našoj zemlji. Korišćenje iskustava i rešenja koja su prihvaćena u drugim zemljama je veoma korisno. Međutim, uvek treba voditi računa o razvoju osiguranja kod nas u zadnjim decenijama, kao i o mestu koje osiguranje ima u Srbiji.

47 Zakon o osiguranju imovine i lica (Sl.list SRJ br. 30/96, 57/98, 53/99 i 55/99)

48 Član 242. ZO

3. Istorija osiguravajućih društava na našim prostorima

Govoreći o osiguravajućim društvima, ne možemo da ne govorimo o nastanku osiguranja i o nastanku i razvoju osiguravajućih društava kod nas. Osiguranje, kakvo danas, poznajemo i osiguravajuće kuće, kakve se danas osnivaju, ne možemo vezivati za neka starija vremena. Tu mislimo na period do kraja XVIII i početka XIX veka. Moderno osiguranje i osiguravajuća društva, koja su organizovana na naučnoj osnovi i koja su vođena od strane lica koja se profesionalno i kvalifikovano bave tim poslovom, u razvijenim pravnim oblicima u kojima se pojavljuje, i sa određenom intervencijom države u organizaciji i poslovanju društava, vezujemo za novije vreme. O modernom osiguranju i modernim osiguravajućim društvima može se govoriti tek od druge polovine XIX veka i početkom XX veka⁴⁹. Međutim, ove usavršene forme su rezultat jednog razvoja koji se proteže kroz čitavu istojiju i čiji se začeci naziru još kod Vavilonaca pre četiri hiljade godina: u slučaju gubitka broda, vlasniku se nadoknađivala šteta, a u slučaju da brod stigne na destinaciju, vlasnik je bio dužan da isplati određeni deo dobiti.

Pisani tragovi starih naroda, kao što su Grci, Feničani i Rimljani, ukazuju na to da je u tadašnjoj proizvodnji i prekomorskoj trgovini postojala potreba za određenim načinom osiguranja pomorskih prevoza od šteta i gubitaka na moru. U pomorskom prevozu se već tada sve više tražila, ali i dobijala sigurnost da će skupoceni tereti, kao i brodovi koji taj teret prevoze, bezbedno prispeti na odredište, tj. da će se u protivnom za njih obezbediti potpuna naknada za pretrpljenu štetu.

Međutim, mi ćemo govoriti samo o istoriji osiguravajućih društava na našim prostorima, pod kojima nećemo podrazumevati samo teritoriju Srbije, već i teritorije koje su, na bilo koji način, bile u vezi sa Srbijom. Istorija osiguravajućih društava na tim prostorima imala je i ima veliki uticaj i na razvoj osiguravajućih društava u našoj zemlji. No, moramo znati, da je razvoj osiguravajućih društava kod nas zavisio i od istorijskih okolnosti, kao i od promena društveno političkih sistema.

– Istorija osiguranja i osiguravajućih društava na našim prostorima do Prvog svetskog rata

Početni oblik obaveznog osiguranja kod nas nalazimo u statutima gradova na Jadranu i u tri zakonika: Vinodolski zakonik iz 1288. godine; Zakonik cara Stefana Dušana 1349. i 1354. godine; Poljički statut 1440. godine. Karakteristike ovih zakonika su izražene u kolektivnoj odgovornosti, i to posebno u selima u kojima je stanovništvo živelo, da nadoknade štetu koja nastane.

U prvoj polovini XV veka i to u Dubrovniku, gde je bila jako razvijena trgovina, javljaju se prvi ugovori o osiguranju, a zatim se osiguranje širi na ostale

gradove. U dubrovačkom statutu bila je uneta odredba za brodove koji su plovili u skupinama. Te skupine su se zvale „Conserve“. Svi učesnici su bili u obavezi da, ukoliko dođe do uništenja broda, kao prevoznog sredstva ili robe, učestvuju u nadoknadi štete. Ovo je bila vrsta zajedničkog međusobnog osiguranja za štete koje bi mogle nastati u plovidbi, kako na robu, tako i na samom brodu. Godine 1562., Dubrovačka republika donela je Zakon o pomorskom osiguranju, koji predstavlja prvi istorijski spomenik prava u oblasti osiguranja na našim prostorima⁵⁰. Pored toga što je upućivao na veoma razvijeno običajno pravo toga doba, on je potrdjavao i značajan uticaj države u ove poslove: službenici državne kancelarije su utvrđivali premije na osnovu procene rizika, ugovor se sklapao svečano u prisustvu notara, kod osiguranja brodova bilo je određeno minimalno trajanje osiguranja, kao i maksimalni iznos do koga se brod mogao osigurati (radi onemogućavanja prevare). Karakteristično je da je u Dubrovniku od 1794. godine, pa do propasti Dubrovačke republike 1808. godine poslovalo 5 osiguravajućih društava.

Prvo osiguranje u Srbiji pominje se 1839. godine. Te godine osigurao je u Beogradu izvesni Zuban svoju kuću. „Srbske novine“ su pisale: „Posle nekoliko dana kuća izgori i agent Tršćanskog osiguravajućeg društva, koji se nalazio u Zemunu i kod koga je bilo izvršeno osiguranje, isplati odmah osiguranu sumu od 175 talira“.

U „Srbskim novinama“ od 11. oktobra 1844. godine, Vojinović i Sodrug saopštavaju: „Bečko glavno društvo osiguranja, imajući kapital od 36 miliona groša, opunomoćilo je nas potpisane za svoje glavne zastupnike za Beograd i celu Srbiju, da se kod nas sva pokretna i nepokretna dobra, kao: kuće, dućani i druge staje, nameštaj kućni, dućanski espap itd., od vatre, groma i zemljotresa, isto tako i espap, koji iz Srbije za Austriju ide, od potopa za malu nagradu osigurati mogu, i obvezuje se svako kod nas osigurano dobro, ako propadne, po glasu istiniti dokazatelstva isplatiti.“

U Srbiji su se prvo osnivale filijale stranih osiguravajućih društava. Prvu filijalu osnovalo je društvo „Anker“ (1861.godine), zatim „Tršćansko opšte osiguravajuće društvo“ (1867.), „Grešem“ (1877) i „Njujork“ (1886). Strana društva imala su monopol u osiguranju sve do kraja 19. veka. Prva domaća osiguravajuća kuća, „Beogradska zadruga“, osnovana je 1897. godine. Zatim se 1902. godine pojavljuje još jedno strano društvo „Rosija“, a 1906. domaće – „Srbija“.

– Osiguranje kod nas između dva svetska rata

Prve poslove osiguranja kod nas su obavljali stranci: Italijani, Francuzi, Nemci i Englezi. Najveća osiguravajuća društva bila su „Jadransko“ i „Assicurazioni generali“, koja su bila italijanska, a od domaćih „Jugoslavija“ sa sedištem u Beogradu i „Croatia“ sa sedištem u Zagrebu. Domaća osiguranja su dobila na značaju tek između dva svetska rata i bilo ih je oko 30, pri čemu je opšta ocena našeg osiguranja u tom periodu prilično nepovoljna – ono se još uvek

nalazilo pri dnu liste evropskih zemalja po svom razvoju. Osiguranje tog vremena karakterišu sledeći elementi:

- a) zasnovanost na slaboj tehničkoj organizaciji i bez dovojno stručnih kadrova (zbog čega je bilo preskupo);
- b) do 1937. godine bez ikakve državne kontrole (što je uticalo na prihvatanje rentabilnih, ali i rizičnih poslova, tako da je dolazilo i do krahova pojedinih velikih osiguravajućih društava i izazivanja nepoverenja u osiguranje uopšte);
- c) veliki uticaj iz inostranstva (dve trećine svih osiguravajućih društava su bile filijale stranih osiguravača) – što je naročito karakteristično bilo za reosiguranje, preko koga su bili ugroženi višestrani domaći interesi: ekonomski, politički, itd.;
- d) ostvarivanje profita i podela što većih dividendi akcionarima kao glavni cilj, a potpuno zapostavljanje prevencija – to su ukratko, karakteristike osiguranja u Jugoslaviji toga vremena⁵¹.

Bankrotstvom 1937. godine velikog austrijskog osiguravajućeg društva „Feniks“ koje je imalo najveći portfelj osiguranja života u Jugoslaviji⁵², poverenje u osiguranje je bilo jako poljuljano što se najpre odrazilo na privredu. Pod pritiskom javnosti i samih osiguravajućih društava doneta je uredba kojom je zavedena državna kontrola putem regulisanja plasmana rezervi, zabrane otuđenja i opterećenja imovine, itd, odnosno, stupila je na snagu Uredba o nadzoru nad osiguravajućim preduzećima⁵³.

– Osiguranje kod nas posle Drugog svetskog rata

Po završetku Drugog svetskog rata došlo je do značajnih promena u oblasti osiguranja, obzirom na promenu društveno političkog sistema. U tom razvoju zapaža se nekoliko jasno odvojenih etapa, odnosno u Jugoslaviji do sada, imali smo definisanih 5 sistema:

- 1) sistem centralizovanog državnog osiguranja;
- 2) sistem decentralizovanog komunalnog osiguranja;
- 3) sistem komercijalizovanog tržišnog osiguranja;
- 4) sistem osiguranja na načelima Ustava iz 1974. godine; i
- 5) sistem tržišnog osiguranja.

Sistem centralizovanog državnog osiguranja (1945–1961)⁵⁴. Može se zaključiti da su do završetka Drugog svetskog rata u Jugoslaviji tržište osiguranja predstavljale inostrane osiguravajuće kompanije. Odluka o spajanju u državni osiguravajući zavod za osiguranje i reosiguranje, osiguravajućih preduzeća koja

51 Šulejić P. nav.delo, str.35

52 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 23

53 Ibidem

54 Šulejić P. nav.delo, str.36

prelaze u državnu svojinu je doneta 1. marta 1945. godine. Takozvani DOZ prelazi u nadležnost ministarstva finansija, čime je označeno njegovo uvođenje u državni kreditni sistem. Zakonom je propisan radi delovanje državanog zavoda. DOZ treba da:

1. obavlja osiguranje protiv požara i drugih rizika;
2. sprovodi sva obavezna osiguranja osim socijalnog;
3. vrši sva reosiguranja po svim poslovima osiguranja;
4. obavlja ulaganje dugoročnih sredstava iz svojih tehničkih i ostalih rezervi u državne hartije od vrednosti, tj. u državnu hipotekarnu banku.

Ranija privatna osiguravajuća preduzeća koja nisu bila konfiskovana nastavila su sa radom. Međunarodnim zakonskim propisom bilo je utvrđeno da se državna imovina mora osigurati kod državnog osiguravajućeg zavoda. To je uslovalo da privatna osiguravajuća društva nisu više imala uslove za rad, posle čega nastaje i njihova likvidacija. DOZ je 1947. godine postao jedini osiguravač i reosiguravač u zemlji. Rukovođenje ovim zavodom bilo je centralizovano i funkcionisao je preko administrativnih državnih direkcija.

Zatim je stupio period za koji vezujemo funkcionisanje sistema decentralizovanog komunalnog osiguranja od 1962. do 1967. godine⁵⁵. U ovom periodu osnovano je više osiguravajućih zavoda i zajednica osiguranja. Osiguravajući zavodi su se osnivali za jednu ili više opština. Više osiguravajućih zavoda na teritoriji jedne republike, sačinjavali su Republičku zajednicu osiguranja, a sve republike formirale su jugoslovensku zajednicu za osiguranje i reosiguranje⁵⁶. Početkom 1962. godine imali smo 142 osiguravajuća zavoda i 8 zajednica osiguranja. Osiguravajući zavodi sprovodili su sve vrste osiguranja imovine i lica, osim osiguranja koje su sprovodili zavodi za socijalno osiguranje. Osiguravajući zavodi vršili su poslove osiguranja na teritoriji opština, dok su zajednice osiguranja vršile reosiguranje zavoda koji su se u njih udruživali.

Kontrolisali su pravila osiguranja i tarife premija, dok je Jugoslovenska zajednica za osiguranje i reosiguranje donosila pravila i sprovodila reosiguranje. Prikupljala je i obrađivala statističke podatke i učestvovala u radu međunarodne osiguravajuće organizacije. Decentralizovanje osiguravajućih zavoda trebalo je da dovede do šire afirmacije osiguranja i racionalnog korišćenja sredstava. Jedan od osnovnih razloga, zbog koga nisu postignuti očekivani rezultati, bio je taj što decentralizacija DOZ-a, koja je izvršena delimično, nije uključila decentratizaciju odnosa u osiguranju, i što su u osnovi zadržani prerađeni metodi administrativne regulative odnosa u osiguranju.

Zatim, u periodu od 1968. do 1974. godine funkcioniše sistem komercijalizovanog tržišnog osiguranja⁵⁷. Ova faza u razvoju osiguranja počinje 1. januara 1968. godine. Nedostaci sistema uvedenog 1961–1962. godine morali su dovesti do reorganizacije kojom bi se slabosti dotadašnjeg sistema otklonile. Osnovne karakteristike osiguranja u ovoj etapi su:

55 Šulejić P. nav.delo, str.36-37

56 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 25

57 Šulejić P. nav.delo, str.38

1. dobrovoljnost;
2. napuštanje sistema jedinstvenih tarifa i premija;
3. ukidanje teritorijalnog monopola i slobodna utakmica osiguravajućih zavoda;
4. ukidanje automatskog izravnjanja rizika (reosiguranje);
5. okrupnjavanje osiguravajućih preduzeća;
6. osnovni nosioci osiguranja su osiguravajući zavodi;
7. osiguravajući zavod je privredna organizacija koja sprovodi osiguranje (delatnost od posebnog društvenog interesa);
8. zavode mogu osnivati radne organizacije, društveno-političke zajednice i građani;
9. funkcije osiguranja su prikupljanje sredstava radi naknade štete u slučaju nastupanja štetnog događaja i učestovanje u preuzimanju preventivnih i represivnih mera;
10. zavodi posluju na teritoriji čitave SFRJ;
11. osiguravajući zavod je slobodan u izboru reosiguravača;
12. radna zajednica svojim sredstvima odgovara za izvršenje preuzetih obaveza po osnovu osiguranja.

Od brojnih osiguravajućih zavoda koji su postojali do 1967. godine (njih 128), krajem 1967. godine u SFRJ formirano je 11 zavoda: po jedan u SR BiH i u SR Makedoniji, po dva u SR Sloveniji, SR Srbiji i SAP Vojvodini i tri zavoda u SR Hrvatskoj. Zatim, za 1974. godinu vezujemo početak funkcionisanja sistema osiguranja na načelima Ustava iz navedene godine⁵⁸. Ipak, ova, četvrta, faza u razvoju osiguranja počinje 1972. godine. Zapravo, to je period realizacije ustavnih amandmana (XXI, XXII i XXIII) donetih 1971. godine. Suština ustavnih amandmana bila je sledeća:

- eliminisanje otuđenja viška rada od onoga ko ga je stvorio; i
- poslovima i sredstvima osiguranja u osiguravajućim organizacijama upravljaju osiguranci, tj. organizacije udruženog rada i druga društveno-pravna lica koja s organizacijama osiguranja udružuju svoja sredstva.

Dok se mnoge osiguravajuće organizacije nisu ni ustanovile u duhu ustavnih amandmana, 4. februara 1974. godine donet je novi ustav SFRJ. Osnovne karakteristike razvoja u ovoj etapi su:

1. formirane su zajednice rizika kao nov oblik organizovanja i udruživanja u zajednice osiguranja i reosiguranja koji nije postojao do donošenja Ustava;
2. Ustavom i zakonom izjednačavaju se dve osnovne funkcije osiguranja imovine i lica, a to su naknada štete i prevencija;
3. međusobni odnosi su regulisani samoupravnim sporazumima⁵⁹;

58 Šulejić P. nav.delo, str.38-39

59 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str. 27

4. zakonom se ne predviđa mogućnost formiranja mešovitog osiguranja;
5. radnici u radnim zajednicama učestvuju u upravljanju zajednicama za osiguranje i reosiguranje.

Raspadom SFRJ 1991. godine i formiranjem SRJ, na području republike Srbije i Crne Gore formira se preko 40 i više novih društava za osiguranje i reosiguranje. Ove organizacije osnivaju se kao akcionarska društva i društva za uzajamno osiguranje. Donošenjem mera ekonomske blokade 1992. godine od strane Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija osiguravajuća i reosiguravajuća društva u SRJ stavljaju se u veoma težak položaj. Ukidanjem ekonomskim tokova, visokom stopom inflacije istopljani su osiguravajući fondovi, što je uslovalo pad ekonomskog potencijala osiguranja, gubitak osnovne funkcije osiguranja kroz obezbeđenje sigurnosti svojih osnivača (akcionara), a time i osnovnih postulata zbog kojih osiguranje i postoji.

Posmatrajući s aspekta funkcije osiguranja i reosiguranja, period od uvođenja blokade najteži je period za poslovanje osiguranja i reosiguranja u novijoj istoriji bivše i sadašnje Jugoslavije. Ovako nešto nije poznato u istoriji postojanja osiguravajuće i reosiguravajuće delatnosti. Donošenjem Zakona o osiguranju imovine i lica 1996.godine, ovakva situacija je nezantno popravljena, ali su problemi i dalje postojali. Najzad, aktuelni ZO se donosi 2004.godine, koji, po nama, označava novu etapu u razvoju osiguravajućih društava kod nas.

4. Osiguravajuća društva danas – u Srbiji i u drugim zemljama

Iako je, od donošenja ZO, već broj osiguravajućih društava u Srbiji izgubio dozvolu za rad, mi ćemo dati pregled sadašnje situacije u ovoj delatnosti, odnosno, navešćemo koja osiguravajuća društva egzistiraju, danas, u našoj zemlji, bez obzira na eventualne promene koje mogu nastati. Isto tako, posvetićemo pažnju pojedinim evropskim zemljama, tj. koja su napoznatija osiguravajuća društva u tim zemljama. Većina tih, evropskih zemalja, su članice EU, ali smo posvetili pažnju i dvema zemljama koje to nisu.

Srbija

U Srbiji, danas, po podacima Narodne banke Srbije posluje 26 osiguravajućih društava. Ta društva su sledeća: 1) A.D. za životno osiguranje „ALICO“ 2) A.D. za neživotno osiguranje „AS OSIGURANJE“ 3) A.D. za osiguranje „AMS OSIGURANJE“ 4) A.D. za osiguranje „BASLER“ neživotno osiguranje 5) A.D. za osiguranje „BASLER“ životno osiguranje 6) A.D. za osiguranje „CREDIT AGRICOLE LIFE“ 7) A.D. za osiguranje „DDOR NOVI SAD“ 8) A.D. za reosiguranje „DDOR RE“ 9) A.D. za osiguranje „DELTA GENERALI OSIGURANJE“ 10) A.D. za reosiguranje „DELTA GENERALI REOSIGURANJE“ 11) A.D. za osiguranje „DUNAV OSIGURANJE“ 12) A.D. ZA za reosiguranje „DUNAV-RE“ 13) A.D. za osiguranje „ENERGOPROJEKT GARANT“ 14) A.D. za osiguranje

„GLOBOS-OSIGURANJE“ 15) A.D. za osiguranje „GRAWE“ 16) A.D. za osiguranje „MERKUR“ 17) . A.D. za osiguranje „MILENIJUM OSIGURANJE“ 18) A.D. za osiguranje „SAVA OSIGURANJE“ 19) A.D. za osiguranje „SAVA ŽIVOTNO OSIGURANJE“ 20) A.D. za životno osiguranje „SOCIETE GENERALE OSIGURANJE“ 21) A.D. za osiguranje „TAKOVO“ 22) A.D. za osiguranje „TRIGLAV KOPAONIK“ 23) A.D. za osiguranje „UNIQA“ životno osiguranje 24) A.D. za osiguranje „UNIQA“ neživotno osiguranje 25) A.D. za osiguranje „WIENER STADTISCHE OSIGURANJE“ 26) A.D. ZA za reosiguranje „WIENER RE“

Osim osiguravajućih društava, u Srbiji je registrovano 89 društava za posredovanje u osiguranju, društava za zastupanje u osiguranju i agencija i poslovnih jedinica za poslove pružanja drugih usluga u osiguranju⁶⁰. Nećemo navoditi lica koja obavljaju poslove posredovanja u osiguranju i poslove zastupanja u osiguranju. Ovde mislimo na fizička lica.

Austrija

Osiguranje u Austriji je u ekspanziji i broj osiguravajućih društava je u skladu sa veličinom zemlje i brojem stanovnika. Vodeće osiguravajuće kompanije su: 1. U oblasti životnog osiguranja: – Wiener Städtische Insurance; – Raiffeisen Insurance; – Uniqa Personenversicherung Insurance; – Allianz Elementar Leben Insurance; – Finance Life Insurance. 2. U oblasti neživotnih osiguranja: – Generali Insurance; – Allianz Elementar Insurance; –Uniqa Sach Insurance; – Donau Insurance; – Zurich Insurance; – Niederösterreichische Insurance; – Wustenrot Insurance. Nadzorni organ je Savezno ministarstvo finansija⁶¹.

Švajcarska

Uopšte, tržište osiguranja u Švajcarskoj je veoma razvijeno. Samim tim, to možemo reći i za tržište osiguranja. Savezna služba privatnog osiguranja je nadzorni organ u sektoru osiguranja u Švajcarskoj. Vodeće osiguravajuće kompanije u Švajcarskoj su: 1. U oblasti životnog osiguranja: – Winterthur Leben Insurance; – Rentenanstalt Insurance; – Basler Leben Insurance; – Zürich Leben Insurance; – Allianz Suisse Leben Insurance; – Pax Insurance. 2. U oblasti neživotnih osiguranja: – Zürich Insurance; – Swiss Mobilar Insurance; – Allianz Suisse Insurance; – CSS Insurance; – Visana Insurance; – Swiss National Insurance⁶².

Nemačka

U Nemačkoj je velika većina osiguranja obavezna. Tržište osiguranja u Nemačkoj se razvija veoma brzo. Jedna od najmoćnijih osiguravajućih kompanija ima svoje sedište u Nemačkoj, a to je Allianz. Ta kompanija je osnovana 1890.godine u Berlinu. Nadzorni organ u oblasti osiguranje je Savezni organ za

60 Izvor: Narodna banka Srbije. http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/60/60_1/index.html

61 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/austria-insurance.html>

62 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/switzerland-insurance.html>

nadzor nad finansijskim uslugama. U Nemačkoj egzstira oko 500 osiguravajućih društava. Vodeće osiguravajuće kompanije koje se bave životnim osiguranjem su: – Allianz Leben Insurance; – Aachenmünchener Leb Insurance; – DT. Herold Leben Insurance; – Victoria Leben Insurance; – Debeka Leben Insurance; – AXA Leben Insurance. Vodeće osiguravajuće kompanije u nemačkoj koje se bave neživotnim osiguranjima su: – Allianz Vers. Insurance; – AXA Vers. Insurance; – R+V Allgemeine Vers. Insurance; – Zürich Vers. AG; – Victoria Vers. Insurance; – Wurt. Vers Insurance; – LVM Sach Insurance⁶³.

Italija

I u Italiji se osiguranje razvija brzo. Na tržištu finansija se velika pažnja poklanja osiguranju. Najveće osiguravajuće kompanije u SAD su počele svoje poslovanje u Italiji. U oblasti životnog osiguranja najpoznatije osiguravajuće kompanije u Italiji su sledeće: – Intesa Vita Insurance; – Creditras Vita Insurance; – Ina Vita Insurance; – Montepaschi Vita Insurance; – BNL Vita Insurance; – CNP Capitalia Vita Insurance. Napozantije osiguravajuće kompanije u oblasti neživotnih osiguranja su: – Fondaria-SAI Insurance; – Assicurazioni Generali Insurance; – Aurora Assicurazioni Insurance; – Assitalia Insurance; – Compagnia Ass. Unipol Insurance; – Lioyod Adriatico Insurance; – AXA Assicurazioni Insurance⁶⁴.

Velika Britanija

U Velikoj Britaniji tržište osiguranja je jedno od najstarijih na svetu. Neke od najvećih multinacionalnih osiguravajućih kompanija posluju na teritoriji Velike Britanije još od 17 veka. Tržište osiguranja u Velikoj Britaniji je najveće u Evropi. Ono kontroliše više od 15% investicija na tržištu akcija. Neke od vodećih osiguravajućih kompanija u Velikoj Britaniji, u oblasti životnog osiguranja, su: – Prudential Insurance; – Standard Life Insurance; – Aviva Plc Insurance; – HBOS Insurance; – Lloyds TSB Group Insurance; – AXA Insurance; – Aegon Insurance. Vodeća osiguravajuća društva u oblasti neživotnih osiguranja su: – Aviva Insurance; – Zürich Financial Services; – Royal & SunAlliance Insurance; – Allianz Cornhill Insurance; – BUPA Insurance; – NFU Mutual Insurance⁶⁵.

Grčka

Ako bi uporedili sektor osiguranja u Grčkoj sa osiguranjima u drugim, pomenutim zemljama, morali bi da primetimo, da je on, manji u odnosu na one u tim zemljama. No, pažnju zaslužuje razvoj životnog osiguranja. Mnoge osiguravajuće kompanije koje posluju u Grčkoj su u rukama inostranih vlasnika. Banke, u većini slučajeva, imaju u vlasništvu velike osiguravajuće kompanije. Nadzorni organ, Direktoriat za osiguravajuće kompanije i aktuare predstavlja regulatorno telo sektora osiguranja u Grčkoj. Najvažnije osiguravajuće kompanije u oblasti

63 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/germany-insurance.html>

64 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/italy-insurance.html>

65 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/uk-insurance.html>

životnog osiguranja su: – Interamerican Life Insurance; – EFG Life Insurance; – ALICO AIG Life Insurance; – ING Life Insurance; – Allianz Life Insurance; – Commercial Value Insurance; – Agrotiki Insurance. Glavne osiguravajuće kompanije u oblasti neživotnih osiguranja u Grčkoj su: – Ethniki Insurance; – Agrotiki Insurance; – Alpha Insurance; – International Union Insurance; – Egnatia General Insurance; – Allianz General Insurance⁶⁶.

Francuska

Osiguranje u Francuskoj je veoma razvijeno u odnosu na ostale zemlje EU. Velike osiguravajuće kompanije nude različite proizvode osiguranja. Neke od najvećih osiguravajućih kompanija na svetu imaju poreklo u Francuskoj. Regulatorno telo u oblasti osiguranja u Francuskoj je Komisija za kontrolu osiguranja. Vodeće osiguravajuće kompanije u oblasti životnog osiguranja u Francuskoj su: – CNP Insurance; – AXA Insurance; – BNP Insurance; – AGF Insurance; – ACM Insurance; – AVIVA France Insurance. Vodeće osiguravajuće kompanije koje se bave neživotnim osiguranjima su: – AXA Insurance; – AGF Allianz Insurance; – Generali Insurance; – MACIF Insurance; – AZUR GMF Insurance; – MAIF Insurance; – MAAF Insurance; – ACIVI Insurance.

Španija

U prethodnih nekoliko godina, osiguranje u Španiji beleži veliki rast. Tržište osiguranja čini 6 % ukupnog bruto društvenog proizvoda Španije. Generalni Direktorat za osiguranje predstavlja regulatorno telo u oblasti osiguranja. Vodeće osiguravajuće kompanije u oblasti životnog osiguranja u Španiji su: – MAPFRE Vida Insurance; – VidaCaixa Insurance; – BBVA Seguros Insurance; – Ibercaja Insurance; – Caser Insurance; – Zürich Vida Insurance. Vodeće osiguravajuće kompanije u oblasti neživotnih osiguranja su: – Allianz Insurance; – AXA Aurora Iberica Insurance; – Zürich Espana Insurance; – Caser Insurance; – Adeslas Insurance; – Santa Lucia Insurance; – Mutua Madrilená Automovilista Insurance⁶⁷.

Švedska

Životno osiguranje u Švedskoj je veoma razvijeno. Prihvatanjem zakonskih akata koji su doveli do deregulacije tržišta i poslovanja na tržištu, osamdesetih godina prošlog veka, date su velike mogućnosti bankama i finansijskim institucijama da mogu da posluju i u sektoru osiguranja. Finansijski nadzorni organ predstavlja u Švedskoj regulatorno telo u ovoj oblasti. Vodeće osiguravajuće kompanije u oblasti životnog osiguranja u Švedskoj su: – Alecta Insurance; – AMF Pension Insurance; – Skandia Liv Insurance; – Robur Insurance; – LF Liv Insurance; – Handelsbanken Liv Insurance. Vodeće osiguravajuće kompanije u oblasti neživotnih osiguranja su: – AFA Sjuk Insurance; – Trygg-Hansa Insurance; – LF Sak Insurance; – LF Stockholm Insurance; – LF Goteborg Insurance; – AGRIA Insurance⁶⁸.

66 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/greece-insurance.html>

67 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/spain-insurance.html>

68 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/sweden-insurance.html>

Rusija

Zadnjih godina se i u Rusiji razvija osiguranje. Osim toga, rusko tržište osiguranja je otvoreno za strana ulaganja. Vodeća osiguravajuća društva koja se u Rusiji bave životnim osiguranjem su: – Stolichnoe Insurance; – Delta Polis Insurance; – Russo-Garant Insurance; – Standart Reserv Insurance; – Vita Polis Insurance; – Yakor Insurance; – Skala Garant Insurance. Vodeće osiguravajuće kompanije koje obavljaju poslove neživotnih osiguranja su: – Rosgosstrakh Insurance; – Ingosstrakh Insurance; – Sogaz Insurance; – Rosno Insurance; – VSK Insurance; – Soglasiye Insurance⁶⁹.

69 <http://finance.mapsofworld.com/insurance/russia-insurance.html>

Drugi deo:

OSIGURAVAJUĆA DRUŠTVA U ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRBIJE, PRAVU EU I UPOREDNOM ZAKONODAVSTVU

Dva oblika osiguravajućih društava su akcionarsko društvo za osiguranje i društvo za uzajamno osiguranje. ZO reguliše sve aspekte statusa ovih oblika osiguravajućih društava. U ranijem zakonodavstvu (ZOIL) bila je predviđena mogućnost osnivanja sopstvenog osiguravajućeg društva – captive, o čemu ćemo nešto reći u zadnjem delu.

Da bi definisali status osiguravajućeg društva, moramo analizirati sve elemente vezane za taj status. To se ne odnosi samo na osnivanje i način osnivanja osiguravajućeg društva, već i na sve ono što čini osiguravajuće društvo i obavljanje delatnosti tog društva. Da bi pravilno mogli da odredimo položaj osiguravajućih društava, moramo da odredimo i delatnosti kojima se društvo bavi, zatim šta je imovina osiguravajućeg društva i šta je sadržina te imovine. Ne samo to, moramo analizirati i poslove i ovlašćenja organa osiguravajućeg društva, kao i položaj akcionara u akcionarskom društvu, odnosno, osnivača i članova društva za uzajamno osiguranje. U vezi sa tim, potrebno je posvetiti pažnju i običnom i kvalifikovanom učešću u kapitalu osiguravajućeg društva, kao i pojmu povezanih lica. Naravno, treba analizirati i razloge za oduzimanje dozvole, odnosno, prestanka rada osiguravajućeg društva. Ovo su samo neki od elemenata statusa osiguravajućeg društva, obzirom da će se analizirati i drugi instituti, kao što su prenos portfelja, mogućnost statusnih promena, itd, a koji su, takođe, od važnosti za položaj osiguravajućeg društva. Da bi osiguravajuće društvo pravilno funkcionisalo, potreban je nadzor nad njegovim radom. Osim unutrašnjeg, postoji i spoljni nadzor, koji obavlja nadležni državni nadzorni organ, a to je, prema ZO, Narodna banka Srbije. No, čak i kad analiziramo sve ono što čini položaj osiguravajućeg društva, to neće biti dovoljno da napravimo i u potpunosti shvatimo razliku između akcionarskog društva i društva za uzajamno osiguranje. Društvo za uzajamno osiguranje ima svoje specifičnosti koje ga razlikuju od akcionarskog društva, ali na te specifičnosti zakonodavac nije obratio dovoljnu pažnju. No, o tome će biti, posebno, reči.

U ovom radu će se posvetiti pažnja i posredovanju i zastupanju u osiguranju, bez kojih ni osiguranje ni osiguravajuća društva ne bi mogla da funkcionišu. Poslove posredovanja i zastupanja, po našem zakonodavstvu, mogu obavljati i pravna i fizička lica. Isto tako, biće reči i o subjektima koji vrše druge poslove u vezi sa osiguranjem.

Na prvom mestu, analiziraćemo navedene elemente statusa osiguravajućih društava u našem pravu, odnosno, u ZO. No, da bi mogli bolje da razumemo po-

ložaj osiguravača, uopšte, posvetićemo pažnju i pojedinim aspektima regulisanja navedenih pitanja i u pravu EU, kao i u pravima pojedinih zemalja, od kojih su neke članice EU.

Iako je ZO detaljnije uredio materiju položaja osiguravajućih društava, mnoga pitanja zahtevaju dodatna objašnjenja. U prvom delu smo, već, pomenuli jedan problem koji je, velikim delom, doveo do oduzimanja velikog broja dozvola za rad osiguravajućim društvima. No, postoje i drugi problemi, koji nisu vezani samo za status društva za uzajamno osiguranje, već i za kontrolu društva i učešće u kapitalu, status matematičke rezerve života kod životnih osiguranja, povezana lica i uticaj na upravljanje osiguravajućim društvom, kao i nadzor nad poslovanjem društava. Mi ćemo se kritički osvrnuti na sva ova pitanja, obzirom da je svakoj zemlji, pa i Srbiji, potreban stabilan sistem osiguranja, što mogu da obezbede samo stabilna osiguravajuća društva. Ta stabilnost zavisi, pre svega, od stabilnog zakonodavstva i od stabilnog finansijskog sistema u jednoj državi, čime se naša zemlja nije mogla pohvaliti.

I) AKCIONARSKO DRUŠTVO ZA OSIGURANJE

1. Akcionarsko društvo za osiguranje – pojam, uslovi osnivanja, davanje i gubitak dozvole za obavljanje poslova osiguranja i reosiguranja

– Pojam i uslovi za osnivanje⁷⁰

Akcionarsko društvo za osiguranje predstavlja osnovni oblik osiguravajućeg društva po odredbama ZO. Akcionarsko društvo za osiguranje mogu osnovati najmanje dva pravna, odnosno, fizička lica. Pravna i fizička lica strane državne pripadnosti ili stranog državljanstva mogu, **pod uslovima uzajamnosti**, osnovati akcionarsko društvo za osiguranje ili ulagati sredstva u akcionarsko društvo za osiguranje. Takva akcionarska društva predstavljaju domaća osiguravajuća društva. Akcionarsko društvo za osiguranje može obavljati samo poslove jedne ili više vrsta osiguranja, u okviru iste grupe osiguranja ili samo poslove reosiguranja. Akcionarsko društvo za osiguranje može obavljati i poslove neposredno povezane sa poslovima osiguranja.

Poslove reosiguranja može obavljati samo akcionarsko društvo za osiguranje koje je dobilo dozvolu za obavljanje poslova reosiguranja. Znači, osiguravajuće društvo se ne može baviti drugim oblicima osiguranja.

Akcionarsko društvo za osiguranje ne može početi da obavlja poslove osiguranja ili reosiguranja bez osnivačkog kapitala. Novčani ili osnivački kapital, odnosno, početni fond sigurnosti, potreban za osnivanje akcionarskog društva za osiguranje određen je u evrima, ali se obračunava u dinarskoj protivvrednosti

⁷⁰ Pojam i uslovi za osnivanje akcionarskog društva za osiguranje regulišu se u članovima 26.-28. ZO

obračunate po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan njegove uplate. Po odredbama ranijeg zakonodavstva, osnivački kapital je bio određen u američkim dolarima. Inače, početni fond sigurnosti je višestruko povećan u odnosu na iznose osnivačkog kapitala u, pomenutom, ranijem zakonodavstvu. Sada, po ZO, osnivački kapital, odnosno, početni fond sigurnosti iznosi:

- 1) Ako se akcionarsko društvo za osiguranje osniva za obavljanje životnih osiguranja, početni fond sigurnosti će iznositi: a) 2.000.000 evra za obavljanje životnih osiguranja, osim dobrovoljnog penzijskog osiguranja; b) 3.000.000 evra, ako će osiguravajuće društvo pružati usluge dobrovoljnog penzijskog osiguranja; i c) ako osiguravajuće društvo obavlja sve vrste životnih osiguranja, onda će morati da uplati 4.000.000 evra na ime osnivačkog kapitala.
- 2) Ako će se osiguravajuće društvo baviti neživotnim osiguranjima, tada će početni fond sigurnosti iznositi: a) za osiguranje od nezgode i dobrovoljno zdravstveno osiguranje – 1.000.000 evra; b) za osiguranje motornih vozila-kasko, šinskih vozila-kasko i obavezno osiguranje od odgovornosti u saobraćaju – 2.500.000 evra; c) za ostala osiguranja imovine, ostala osiguranja od odgovornosti i druge vrste neživotnih osiguranja – 2.000.000 evra; i d) za sve vrste neživotnih osiguranja – 4.500.000 evra.
- 3) ako se osiguravajuće društvo osniva za obavljanje poslova reosiguranja, onda će morati da uplati 4.500.000 evra na ima početnog fonda sigurnosti.

Akcionarsko društvo za osiguranje dužno je da u svom poslovanju obezbedi da osnovni kapital društva uvek bude u visini koja nije manja od navedenih iznosa, u zavisnosti koju će vrstu osiguranja obavljati. Uvek se postavljalo pitanje da li iznos osnivačkog kapitala mora, uvek, da bude na računu akcionarskog društva za osiguranje. Kako vidimo, po odredbama ZO, mora, ali, po nekim ranijim tumačenjima, bilo je dovoljno da taj iznos bude na računu na kraju poslovne godine, odnosno, prilikom predaje tzv. završnog računa. U svakom slučaju, ova odredba ZO doprinosi većoj sigurnosti osiguranika.

Akcije akcionarskog društva za osiguranje mogu glasiti samo na ime⁷¹. Da se podsetimo, akcije na ime se izdaju na ime njihovog vlasnika, odnosno, imao i u njima je navedeno ime ili firma, mesto stanovanja i zanimanje vlasnika. Ti podaci se moraju uneti u knjigu akcionara akcionarskog društva (akcionarsku knjigu). Osnivačke akcije se najčešće izdaju kao akcije na ime, ne samo, kada je u pitanju osnivanje akcionarskog društva za osiguranje. Akcije na ime mogu glasiti samo na jedno lice, pravno ili fizičko, kada pravo koje je u toj akciji zagarantovano može ostvariti samo lice koje je u njoj naznačeno, tj. upisano u knjigu akcionara, ili njegov pravni naslednik. Akti, tj. statut akcionarskog društva mogu predvideti prenos akcije na ime samo uz njegovu saglasnost. Tada je reč o tzv. vinkuliranoj akciji na ime, koja je, prema zakonskoj regulativi, hartija od vrednosti po naredbi. Opšta karakteristika akcija na ime je da je njihov promet otežan.

71 Član 29. ZO

– Zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i reosiguranja⁷²

Zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i poslova reosiguranja podnose osnivači akcionarskog društva za osiguranje ili, u njihovo ime, lice koje oni ovlaste.

Uz zahtev za izdavanje dozvole podnosi se: 1) ugovor o osnivanju; 2) predlog statuta; 3) dokaz da je na privremeni račun kod banke uplaćen novčani deo osnovnog kapitala, koji je, napred, naveden; 4) poslovni plan akcionarskog društva za osiguranje; 5) predlog akata poslovne politike, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara; 6) spisak akcionara po prezimenu, imenu i adresi, odnosno, firmi i sedištu, sa ukupnim nominalnim iznosom akcija i procentom učešća u osnovnom kapitalu akcionarskog društva za osiguranje; 7) za akcionare – pravna lica koji su kvalifikovani imaoci: a) rešenje o upisu u registar, b) prepis akcionara iz knjige akcionara, odnosno, dokaz iz drugog odgovarajućeg javnog registra, ako je akcionar akcionarsko društvo za osiguranje, c) finansijski izveštaji, sa mišljenjem ovlašćenog revizora za poslednje tri godine, d) dokaz nadležnog organa uprave o izmirenju poreza, ne stariji od šest meseci, e) overenu kopiju rešenja nadležnog organa uprave o utvrđivanju i naplati poreza za tekuću, odnosno, prethodnu godinu, f) i druge dokaze od značaja za ocenu boniteta akcionara; 8) za akcionare – fizička lica, koji su kvalifikovani imaoci: – dokaz da to lice u poslednje tri godine nije bilo član uprave, nadzornog odbora ili nosilac posebnih ovlašćenja u pravnom licu nad kojim je otvoren ili sproveden postupak prinudne likvidacije, odnosno, stečaja, – dokaz da to lice nije bezuslovno osuđivano za krivična dela protiv privrede, imovine, službene dužnosti i korupcije, na kaznu zatvora duže od tri meseca, – dokaz nadležnog organa uprave o izmirenju poreza, ne stariji od šest meseci, – overenu kopiju rešenja nadležnog organa uprave o utvrđivanju i naplati poreza za tekuću, odnosno, prethodnu godinu; 9) spisak lica koja su povezana sa kvalifikovanim imaocima, sa dokazom o načinu povezanosti; 10) za fizička lica koja su predložena za članove uprave (članovi upravnog odbora i direktor) i nadzornog odbora: a) dokaz o ispunjenosti uslova u pogledu školske spreme, kvalifikacije i profesionalnog iskustva, b) dokaz da to lice u poslednje tri godine nije bilo član uprave, nadzornog odbora ili nosilac posebnih ovlašćenja u pravnom licu nad kojim je otvoren ili sproveden postupak prinudne likvidacije, odnosno stečaja, c) dokaz da to lice ne podleže ograničenjima izbora propisanim ovim zakonom, a koja se odnose na članove uprave i nadzornog odbora akcionarskog društva za osiguranje, zatim, dokaz da to lice nije bezuslovno osuđivano na kaznu zatvora dužu od tri meseca, e) dokaz nadležnog organa uprave o izmirenju poreza, ne stariji od šest meseci, f) overenu kopiju rešenja nadležnog organa uprave o utvrđivanju i naplati poreza za tekuću, odnosno, prethodnu godinu; 11) ime i prezime lica koje će obavljati poslove ovlašćenog aktuara ili predugovor sa pravnim licem registrovanim za obavljanje aktuarskih poslova, kao i dokaz o osiguranju od odgovornosti za štetu koju ovlašćeni aktuar može prouzrokovati datim mišljenjem; 12) dokaz o propisanoj organizacionoj, kadrovskoj i tehničkoj

osposobljenosti akcionarskog društva za osiguranje za obavljanje poslova iz ugovora o osnivanju i akata poslovne politike.

Ukoliko su osnivači lica strane državne pripadnosti ili stranog državljanstva, tada se navedena dokumentacija podnosi u overenom prevodu na srpski jezik.

Kao što je rečeno, Narodna banka Srbije je nadzorni organ osiguranja. Samim tim, Narodna banka Srbije bliže propisuje uslove i način dokazivanja ispunjenosti uslova za osnivanje osiguravajućeg društva, kao i potrebnu organizacionu, kadrovsku i tehničku osposobljenost akcionarskog društva za osiguranje.

Uz navedena dokumenta, kod osnivanja akcionarskog društva se podnosi i poslovni plan društva koji sadrži sledeće:

- 1) osnove poslovne politike;
- 2) grupu ili vrstu osiguranja za koju se izdaje dozvola;
- 3) program reosiguranja;
- 4) iznos očekivane margine solventnosti, utvrđene u skladu sa odredbama ovog zakona;
- 5) planirani iznos troškova osnivanja i način pokrića tih troškova;
- 6) plan likvidnosti društva;
- 7) elaborat o očekivanim rezultatima poslovanja sa mišljenjem ovlašćenog aktuara za trogodišnji period, a naročito očekivani prihod od premija, očekivani rashod po osnovu šteta i iznos tehničkih rezervi i rezervi utvrđenih u skladu sa ovim zakonom, očekivane vrednosti sredstava i njihovih izvora i predračun troškova sprovođenja osiguranja, sa ocenom ekonomske opravdanosti osnivanja u odnosu na veličinu i strukturu tržišta⁷³.

- Dozvola za obavljanje poslova osiguranja⁷⁴

Dozvola za obavljanje poslova osiguranja izdaje se za obavljanje jedne ili više vrsta osiguranja kojima će se akcionarsko društvo za osiguranje baviti. O zahtevu za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja, na osnovu ocene ispunjenosti zakonskih uslova i opravdanosti osnivanja akcionarskog društva za osiguranje, Narodna banka Srbije odlučuje rešenjem, u roku od 60 dana od dana prijema zahteva. U dispozitivu rešenja Narodne banke Srbije izričito se navode vrste osiguranja za koje se izdaje dozvola. Ako se rešenje izdaje za sve vrste osiguranja iz jedne grupe osiguranja, u dispozitivu rešenja, navodi se samo ta grupa osiguranja.

Osnivači akcionarskog društva za osiguranje dužni su da prijavu za upis u registar nadležnog organa podnesu u roku od 30 dana od dana dobijanja dozvole za obavljanje poslova osiguranja. Uz prijavu za upis u registar podnosi se i dozvola za obavljanje poslova osiguranja. Akcionarsko društvo za osiguranje dužno

⁷³ Član 40. ZO

⁷⁴ Članovi 41.-43. ZO

je da rešenje o upisu u registar dostavi Narodnoj banci Srbije, u roku od sedam dana od dana prijema tog rešenja.

Akcionarsko društvo za osiguranje, radi obavljanja određene vrste osiguranja koja nije navedena u dozvoli, odnosno, za prestanak obavljanja neke vrste osiguranja za koju ima dozvolu, podnosi Narodnoj banci Srbije zahtev za promenu dozvole za obavljanje poslova osiguranja.

Na izdavanje dozvole za obavljanje poslova reosiguranja akcionarskom društvu, shodno se primenjuju odredbe ZO koje se odnose na izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja.

– Odbijanje zahteva za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja⁷⁵

ZO taksativno navodi razloge zbog kojih će se odbiti dozvola za rad osiguravajućem društvu. Jedan od njih je diskrecionog karaktera. Narodna banka Srbije će odbiti zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja, ako:

- 1) akcionarsko društvo za osiguranje ne dostavi dokaze o ispunjenosti uslova za osnivanje koji su predviđeni u ZO;
- 2) akcionari – kvalifikovani imaoци nemaju saglasnost za sticanje kvalifikovanog učešća, o čemu će biti, posebno, reči;
- 3) odredbe ugovora o osnivanju, odnosno statuta akcionarskog društva za osiguranje nisu u skladu sa zakonom;
- 4) članovi uprave ili nadzornog odbora akcionarskog društva za osiguranje ne podnesu potrebne dokaze za obavljanje funkcije člana uprave ili nadzornog odbora, odnosno, ako predložena lica ne ispunjavaju propisane uslove;
- 5) iz statuta akcionarskog društva za osiguranje i druge podnete dokumentacije proizlazi da nisu obezbeđeni uslovi propisani za poslovanje društva;
- 6) iz statuta akcionarskog društva za osiguranje, drugih akata i podnete dokumentacije i podataka proizlazi da akcionarsko društvo za osiguranje nije organizaciono, kadrovski i tehnički osposobljeno za obavljanje poslova osiguranja u obimu predviđenom poslovnim planom;
- 7) ne postoji opravdanost osnivanja akcionarskog društva za osiguranje;
- 8) akcionarsko društvo za osiguranje ne ispunjava druge uslove propisane zakonom.

Ako Narodna banka Srbije odbije zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja, dužna je da navede razloge za odbijanje zahteva. Osnivač kome je zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja odbačen ili odbijen, ne može ponovo podneti isti zahtev u roku od godinu dana od dana odbacivanja ili odbijanja tog zahteva.

⁷⁵ Član 44. ZO

– Prestanak važenja dozvole za obavljanje poslova osiguranja⁷⁶

Dozvola za obavljanje poslova osiguranja akcionarskom društvu za osiguranje prestaje da važi:

- 1) ako društvo, u roku od 30 dana od dana izdavanja dozvole, ne podnese prijavu za upis u registar;
- 2) ako društvo ne otpočne sa poslovanjem u roku od šest meseci od dana upisa u registar;
- 3) ako društvo ne obavlja poslove osiguranja duže od jedne godine neprekidno;
- 4) prenosom portfelja osiguranja na drugo društvo za osiguranje;
- 5) otvaranjem postupka likvidacije;
- 6) pokretanjem stečajnog postupka.

U navedenim slučajevima, Narodna banka Srbije donosi rešenje o prestanku važenja dozvole za obavljanje poslova osiguranja. No, posledice gubljenja dozvole za rad nisu iste. One, naročito, nisu iste, ako je u pitanju prenos portfelja osiguranja, odnosno, likvidacija osiguravajućeg društva ili pokretanje stečajnog postupka. O svim ovim institutima biće, posebno, reči.

– Firma i sedište akcionarskog društva za osiguranje

Firma akcionarskog društva za osiguranje sadrži oznaku "a.d.o.". Akcionarsko društvo za osiguranje dužno je da zatraži od Narodne banke Srbije saglasnost na predlog odluke o promeni firme i sedišta društva. O ovom zahtevu Narodna banka Srbije odlučuje u roku od 30 dana od dana prijema zahteva. Navedeni akti i radnje su ništavi, ako se preduzmu bez saglasnosti Narodne banke Srbije.

– Saglasnost za ulaganja u druga pravna lica

Akcionarsko društvo za osiguranje dužno je da zatraži od Narodne banke Srbije saglasnost za ulaganja na osnovu kojih društvo, posredno ili neposredno, stiče kvalifikovano učešće u drugom pravnom licu, kao i o svakom sledećem ulaganju u to pravno lice. O tom zahtevu Narodna banka Srbije odlučuje u roku od 30 dana od dana prijema zahteva, shodnom primenom odredaba ZO o davanju, odnosno, oduzimanju saglasnosti na ulaganje u akcionarsko društvo za osiguranje.

2. Organi akcionarskog društva za osiguranje

Uprava, kao i nadzorni odbor imaju značajnu ulogu, tako da njihova stručna i profesionalna osposobljenost za obavljanje poslova iz delatnosti osiguranja, moraju biti na visokom nivou, kako bise realizovali ciljevi zbog kojih se

⁷⁶ Član 45. ZO

osiguravajuće društvo i osniva⁷⁷. Na organe akcionarskog društva za osiguranje primenjuje se, pre svega, zakon kojim se uređuje pravni položaj privrednih društava, ako ovim zakonom pojedina pitanja nisu drukčije uređena. No, i ZO sadrži potrebne odredbe za regulisanje organa akcionarskog društva za osiguranje. Moramo reći, da se ove odredbe ZO primenjuju i na organe društva za uzajamno osiguranje. Mi se nećemo, ovde, baviti svim poslovima koje obavljaju i ovlašćenjima koja imaju organi akcionarskog društva za osiguranje. Reći ćemo, samo, da akcionarsko društvo za osiguranje ima sledeće organe: skupštinu, upravni odbor, nadzorni odbor i direktora. Samu upravu akcionarskog društva za osiguranje čine upravni odbor i direktor.

– Izbor članova uprave i nadzornog odbora

Na prvom mestu ćemo spomenuti direktora kao izvršnog organa osiguravajućeg društva. Direktor akcionarskog društva za osiguranje mora biti u radnom odnosu u tom društvu, a ako društvo nema direktora, onda u radnom odnosu mora biti predsednik upravnog odbora. Kandidat za direktora akcionarskog društva za osiguranje mora da podnese svoj program poslovođenja društvom⁷⁸.

Akcionarsko društvo za osiguranje podnosi zahtev Narodnoj banci Srbije za dobijanje saglasnosti na predlog odluke o izboru članova uprave, odnosno, članova nadzornog odbora društva. O tom zahtevu odlučuje Narodna banka Srbije u roku od 30 dana od dana prijema zahteva. Ako je član uprave, odnosno, član nadzornog odbora akcionarskog društva za osiguranje izabran bez saglasnosti Narodne banke Srbije, izbor se smatra ništavim.

Narodna banka Srbije će odbiti zahtev za dobijanje saglasnosti za obavljanje funkcije člana uprave, odnosno, člana nadzornog odbora akcionarskog društva za osiguranje, ako lice ne ispunjava uslove propisane ovim zakonom ili ako iz podataka kojima raspolaze proizlazi da bi zbog delatnosti ili poslova koje lice obavlja, odnosno, radnji koje je lice izvršilo moglo biti ugroženo poslovanje društva u skladu sa pravilima o upravljanju rizikom.

Narodna banka Srbije će rešenjem oduzeti datu saglasnost za obavljanje funkcije člana uprave, odnosno, člana nadzornog odbora akcionarskog društva za osiguranje, ako:

- 1) je saglasnost data na osnovu neistinitih i netačnih podataka;
- 2) član uprave, odnosno član nadzornog odbora prestane da ispunjava uslove iz ZO;
- 3) član uprave, odnosno, član nadzornog odbora ne postupa u skladu sa obavezama člana uprave, odnosno, člana nadzornog odbora, u skladu sa odredbama ZO.

77 Ivančević K., Stručna osposobljenost članova uprave i nadzornog odbora organizacije za osiguranje i obrazovanje za rad u osiguranju, Savetovanje „Pravo osiguranja u tranziciji“, Palić 2003., Zbornik radova, str. 37

78 Član 48. ZO

Narodna banka Srbije može da naloži akcionarskom društvu za osiguranje da razreši dužnosti člana, odnosno članove uprave ili nadzornog odbora društva i imenuje novog člana, odnosno članove:

- 1) ako društvo ne postupi u skladu sa nalogom za otklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti;
- 2) ako uprava društva ne sprovede mere nadzora propisane ovim zakonom;
- 3) ako društvo ne postupa u skladu sa obavezom blagovremenog i istinitog izveštavanja, odnosno, obaveštavanja Narodne banke Srbije i posle pismenog upozorenja Narodne banke Srbije ili ako na bilo koji način ometa vršenje nadzora nad njegovim poslovanjem.

Ako je započet postupak za oduzimanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja akcionarskom društvu za osiguranje, Narodna banka Srbije će u tom postupku odlučivati i o oduzimanju saglasnosti za obavljanje funkcije člana uprave, odnosno, člana nadzornog odbora društva.

Iako ćemo, kasnije, posvetiti pažnju institutu povezanih lica u osiguravajućem društvu, ovde ćemo, samo, reći da za člana uprave akcionarskog društva za osiguranje, pored lica propisanih zakonom kojim se uređuje pravni položaj preduzeća, ne može biti izabrano ni lice koje je:

- 1) povezano sa pravnim licem u kojem akcionarsko društvo za osiguranje ima više od 5% učešća u kapitalu ili učešća u pravu glasa;
- 2) član uprave ili nadzornog odbora u drugom akcionarskom društvu za osiguranje⁷⁹.

– Obaveze i odgovornosti članova uprave⁸⁰

Članovi uprave akcionarskog društva za osiguranje, pored obaveza propisanih zakonom kojima se uređuje pravni položaj preduzeća, dužni su da obezbede da se poslovanje tog društva vodi u skladu sa pravilima o upravljanju rizikom, propisanim odredbama ZO, kao i propisima donetim na osnovu ZO. Zatim, oni su dužni da obezbede praćenje rizika u osiguranju, kao i da preduzmu odgovarajuće mere za upravljanje rizikom. Isto tako, oni moraju da vode poslovne i druge knjige i poslovnu dokumentaciju, zatim da sastavljaju računovodstvene isprave i finansijske i druge izveštaje, u skladu sa ZO. Članovi uprave akcionarskog društva za osiguranje moraju da sastavljaju izveštaje i drugu dokumentaciju koja se dostavlja Narodnoj banci Srbije, u skladu sa ZO. Oni obavljaju i internu reviziju, u skladu sa pravilima definisanim u ZO. Na kraju, ta lica su dužna da obezbede da pravni poslovi zaključeni sa akcionarima, povezanim licima i drugim licima koja imaju dužnost prema društvu, ne budu nepovoljniji po akcionarsko društvo za osiguranje od istih poslova zaključenih po tržišnim uslovima. Članovi uprave akcionarskog društva za osiguranje solidarno su odgovorni društvu za štetu koja je nastala kao posledica propuštanja propisanih obaveza.

⁷⁹ Član 50. ZO

⁸⁰ Članovi 51. i 52. ZO

Uprava akcionarskog društva za osiguranje dužna je da odmah pismeno obavesti nadzorni odbor društva, ako:

- 1) je ugrožena likvidnost, odnosno, solventnost društva;
- 2) nastupe razlozi za prestanak važenja ili za oduzimanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja, odnosno, razlozi zazabranu obavljanja pojedinih vrsta osiguranja;
- 3) se garantna rezerva društva smanji ispod nivoa margine solventnosti.

O nastupanju ovih okolnosti, direktor akcionarskog društva za osiguranje mora da obavesti Narodnu banku Srbije.

Osim toga, član uprave akcionarskog društva za osiguranje dužan je da odmah pismeno obavesti nadzorni odbor društva i Narodnu banku Srbije o:

- 1) imenovanju, odnosno, prestanku njegove funkcije u organu uprave, odnosno nadzornom organu drugih pravnih lica;
- 2) pravnim poslovima na osnovu kojih je on, odnosno član njegove uže porodice posredno ili neposredno stekao akcije, odnosno, udele pravnog lica, na osnovu kojih je član uprave sam ili zajedno sa članovima svoje uže porodice u tom pravnom licu stekao kvalifikovano učešće, odnosno, ako se njegovo učešće smanjilo ispod granice kvalifikovanog učešća propisane u odredbama ZO.

– Nadležnost nadzornog odbora⁸¹

Nadzorni odbor akcionarskog društva za osiguranje, osim poslova propisanih zakonom kojim se uređuje pravni položaj preduzeća, obavlja i sledeće poslove:

- 1) praćenje rada interne revizije društva;
- 2) razmatranje obaveštenja uprave i obaveštavanje uprave društva i Narodne banke Srbije o svom stavu povodom obaveštenja uprave;
- 3) razmatranje nalaza Narodne banke Srbije i drugih nadzornih i inspekcijских organa u postupku nadzora i kontrole nad obavljanjem delatnosti osiguranja od strane osiguravajućeg društva;
- 4) razmatranje finansijskih izveštaja i godišnjih izveštaja o poslovanju društva, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara, kao i davanje mišljenja sa obrazloženjem, skupštini društva i Narodnoj banci Srbije;
- 5) razmatranje izveštaja o sprovođenju politike saosiguranja i reosiguranja, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara;
- 6) davanje komentara na izveštaj o obavljenoj reviziji skupštini društva.

Član nadzornog odbora akcionarskog društva za osiguranje dužan je da odmah pismeno obavesti Narodnu banku Srbije o:

81 Član 53. ZO

- 1) imenovanju, odnosno, prestanku njegove funkcije u organu uprave, odnosno nadzornom organu drugog pravnog lica;
- 2) pravnim poslovima na osnovu kojih je on, odnosno član njegove uže porodice posredno ili neposredno stekao akcije, odnosno, udele pravnog lica, na osnovu kojih je član nadzornog odbora sam ili zajedno sa članovima svoje uže porodice u tom pravnom licu stekao kvalifikovano učešće, odnosno, ako se njegovo učešće smanjilo ispod granice kvalifikovanog učešća propisane ovim zakonom.

Članovi nadzornog odbora akcionarskog društva za osiguranje solidarno su odgovorni društvu za štetu koja je nastala kao posledica propuštanja propisanih obaveza.

– Organi osiguravajućeg društva u pojedinim evropskim zemljama

Većina evropskih zemalja predviđa, u svom zakonodavstvu, postojanje skupštine i upravnog odbora u osiguravajućem društvu. Postojanje nadzornog odbora nije predviđeno na Kipru i Malti, u Letoniji, Federaciji BiH i Rumuniji. Pošto postoje velike razlike među zakonodavstvima navedenih zemalja u pogledu uslova koje članovi uprave osiguravajućeg društva moraju da ispunе, moraćemo za svaku pojedinu zemlju da ih navedemo. U Nemačkoj, članovi uprava osiguravajućih društava moraju da isupne sledeće uslove: – da uživaju dobar ugled; – da su stručno osposobljena; – da poseduju upravljačke sposobnosti. Po češkom zakonodavstvu, uz zahtev za izdavanje dozvole za rad, moraju se podneti odgovarajući dokazi o ispunjenosti uslova koji se tiču članova uprave, kao što su: dobar ugled, vlasništvo nad akcijskim kapitalom, školska sprema, profesionalno iskustvo, i dr.⁸². Na Kipru se za člana uprave osiguravača traži da ima posebno znanje, zatim da ima iskustvo u finansijskoj oblasti, kao i da nije osuđivan za određeno krivično delo i da je državljanin Kipra. U Češkoj se traži da ima iskustvo u struci i da nije osuđivan za određeno krivično delo. U Estoniji se traži da ima akademsko obrazovanje, zatim radno iskustvo u osiguranju ili drugim finansijskim poslovima, kao i da nije prouzrokovao stečaj preduzeća. U Letoniji je potrebno da član uprave ima potrebno obrazovanje, najmanje 3 godine radnog iskustva u relevantnoj oblasti, zatim da je državljanin Letonije, da je poslovno sposoban, kao i da nije osuđivan za krivično delo. U Litvaniji se, takođe, traži da član uprave ima potrebno obrazovanje, zatim iskustvo, kao i da nije osuđivan za planirano krivično delo i da ne uživa droge ili alkohol. U Mađarskoj se traži da ima univerzitetsku diplomu, najmanje 5 godina radnog iskustva u osiguranju ili sličnoj delatnosti, kao i da nije upisan u evidenciju o kažnjavanju. Na Malti se traži da ima univerzitetsku diplomu, zatim radno iskustvo od 1, 2 ili 4 godine u zavisnosti od toga šta je, prethodno, radio, kao i da nije osuđivan za krivično delo. U Poljskoj se traži da ima visoko obrazovanje, zatim iskustvo,

82 Nenadić B., Uslovi za izbor članova uprave društva za osiguranje, Savetovanje „Privreda i pravo osiguranja u tranziciji“, Palić 2004., Zbornik radova, str. 18

koje garantuje da će savesno obavljati poslove osiguranja, kao i da nije osuđivan za planirano krivično delo i da je poslovno sposoban. U Slovačkoj se traži da ima univerzitetsku diplomu i 3 godine radnog iskustva na području finansijskog tržišta. U Sloveniji se traži da član uprave osiguravača ima zadovoljavajuća teorijska i praktična znanja za vođenje poslova osiguranja, zatim najmanje 4 godine radnog iskustva u vođenju poslova osiguranja ili drugih sličnih poslova, kao i da nije pravosnažno bezuslovno osuđen kaznom zatvora od više od 3 meseca koja još nije ukinuta. U Hrvatskoj se traži da ima visoko obrazovanje, zatim, najmanje 3 godine radnog iskustva na poslovima upravljanja u osiguravajućem društvu ili najmanje 6 godina iskustva u vođenju poslova u preduzeću, kao i da nije bio na upravljačkom položaju u društvu protiv kog je pokrenut stečajni postupak ili u društvu kome je oduzeta dozvola za rad. U Makedoniji se traži da član uprave osiguravača ima visoko obrazovanje VII stepena, zatim, najmanje 3 godine radnog iskustva u upravljanju poslovima osiguranja ili finansija, kao i da nije osuđivan za delo koje je kažnjivo po imovinskom ili finansijskom krivičnom zakonu. U Bugarskoj se traži da ima univerzitetsku diplomu, zatim, najmanje 3 godine radnog iskustva u osiguranju ili na upravljačkom položaju u banci ili bilo kojoj drugoj finansijskoj instituciji, odnosno, kao predvača u oblasti prava ili ekonomije, kao i da nije osuđivan za kkrivično delo koje je izvršio sa namerom, da nije izgubio poslovnu sposobnost ida nije bio član izvršnog ili kontrolnog organa u preduzeću protiv kojeg je pokrenut stečajni postupak. U Rumuniji se traži da član uprave ima najmanje 3 godine radnog iskustva na poslovima upravljanja u osiguranju, zatim, da nema kvalifikovano učešće u kapitalu društva za posredovanje u osiguranju, da je moralna i poštena osoba koja nije osuđivana za krivično delo lažnog upravljanja, zloupotrebe ovlašćenja, falsifikovanja, laži protiv javne ili privatne svojine, pronevere, lažnog svedočenja i sl. Isto tako, traži se da mu nije izrečena zabrana rada u banci ili nekoj drugoj finansijskoj instituciji. U Rusiji se traži da ima visoko obrazovanje ekonomskog ili finansijskog smera, dve godine radnog iskustva u oblasti osiguranja ili finansija, kao i da nije osuđivan za krivično delo⁸³.

3. Akti akcionarskog društva za osiguranje

Akcionarsko društvo za osiguranje donosi statut, druge opšte akte, godišnji plan poslovanja i akte poslovne politike. No, ZO detaljno uređuje koje akte akcionarsko društvo za osiguranje mora da donese. Ti akti su sledeći:

- 1) opšti i posebni uslovi osiguranja i tarife premija. Bez ovih akata, osiguravajuće društvo ne bi moglo da egzistira;
- 2) odluka o tehničkim osnovama osiguranja;
- 3) odluka o kriterijumima, načinu utvrđivanja i tabeli maksimalnog samopridržaja i ukupnom iznosu samopridržaja;

83 Štiblar F. „Normativno uređenje hrvatskog osiguranja u komparaciji s drugim evropskim zemljama, preuzeto sa: <http://hgk.biznet.hr/hgk/fileovi/4279.ppt#266,1>, sl.23

- 4) pravilnik o uslovima i načinu deponovanja i ulaganja sredstava društva;
- 5) pravilnik o maksimalnim stopama režijskog dodatka;
- 6) pravilnik o formiranju i načinu obračunavanja i visini prenosnih premija;
- 7) pravilnik o formiranju i načinu obračuna matematičke rezerve;
- 8) pravilnik o formiranju i korišćenju rezervi za učešće u dobiti (samo za životna osiguranja);
- 9) pravilnik o načinu utvrđivanja dela tehničke premije za isplatu nastalih neisplaćenih obaveza (rezervisane štete);
- 10) pravilnik o formiranju i korišćenju rezervi za izravnavanje rizika (samo za neživotna osiguranja);
- 11) pravilnik o uslovima i načinu saosiguranja i reosiguranja;
- 12) pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja regresa;
- 12a) pravilnik o postupanju sa obrascima evidencije o polisama;
- 13) drugi akti poslovne politike⁸⁴.

Navedeni akti imaju funkciju obavljanja delatnosti osiguranja i reosiguranja. Od vrste i oblika osiguranja, zavisi koje će, od navedenih akata, akcionarsko društvo za osiguranje morati da donese.

4. Učešće i kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućeg društva

– Učešće i kvalifikovano učešće u kapitalu privrednog subjekta

Učešće u kapitalu privrednog društava je u direktnoj vezi sa kontrolom tog društva, kao i sa upravljanjem tim društvom. U zavisnosti od visine učešća u kapitalu, zavisice i mogućnost kontrole i upravljanja. I kod osiguravajućih društava se reguliše učešće u kapitalu, bez obzira da li se radi o osnivačkom kapitalu, tj. početnom fondu sigurnosti ili o kasnijem sticanju udela. U ZO, ovo pitanje se reguliše na sličan način, kao i u uporednom zakonodavstvu, a i u skladu sa osnovnim pravilima o sticanju učešća u kapitalu jednog društva. Osnovna pitanja koja se, ovde, postavljaju su: 1) da li visina učešća u kapitalu ima uticaja na status imaoca učešća? 2) da li i na koji način učešće u kapitalu osiguravajućeg društva utiče na upravljanje tim društvom? 3) da li se učešće u kapitalu može steći, jedino, na samostalan (direktan) način ili i preko drugog lica? 4) u vezi sa pitanjem, navedenim pod 3), na koje načine povezana lica utiču na sticanje kvalifikovanog učešća u osiguravajućem društvu? i 4) da li se pravila o učešću u kapitalu osiguravajućeg društva mogu primenjivati na sva društva, koja se, na bilo koji način, bave tom delatnošću ili samo na akcionarska društva za osiguranje? Odgovori na ova pitanja predstavljaju i posledice sticanja kapitala koje predstavlja kvalifikovano učešće.

U zavisnosti od visine učešća u kapitalu jednog privrednog društva, razlikujemo obično i kvalifikovano učešće. Naročito je bitno kvalifikovano učešće, jer takva vrsta učešća, odnosno visina kapitala utiče na upravljanje i kontrolu društva.

Pojam kvalifikovanog učešća

Opšta definicija kvalifikovanog učešća razlikuje se od definicije kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva. Naime, kvalifikovano učešće postoji kada jedno lice ima: 1) direktno ili indirektno pravo ili mogućnost da ostvari najmanje 5 procenata glasačkih prava u pravnom licu, odnosno, direktno ili indirektno vlasništvo nad najmanje 5 procenata kapitala tog pravnog lica, ili 2) mogućnost efektivnog vršenja uticaja na upravljanje pravnim licem ili na poslovnu politiku tog lica.⁸⁵ Opšti pojam kvalifikovanog učešća je postavljen alternativno. Smatramo da su, napred definisani, uslovi za sticanje kvalifikovanog učešća povezani. Znači, osim prava glasa na osnovu kvalifikovanog učešća, koje imalac tog učešća ima na osnovu uloženog kapitala, važno pitanje je i na koji način to lice stiče kvalifikovano učešće, kao i uticaj na kontrolu društva i upravljanje.

Pitanje kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva je od značaja za odlučivanje u tom društvu. Pravila o kvalifikovanom učešću u kapitalu osiguravajućeg društva su, u našem zakonodavstvu, predviđena samo za akcionarska društva za osiguranje, a ne i za društva za uzajamno osiguranje. Sa time se ne možemo, u potpunosti, složiti, imajući u vidu zajedničke odredbe ZO i za akcionarska društva i za društva za uzajamno osiguranje, o čemu ćemo, kasnije, govoriti. Kod osiguravajućih društava, jedno lice ima kvalifikovano učešće u drugom licu, ako je posredno ili neposredno imalac akcija, odnosno, drugih prava, na osnovu kojih stiče više od 10 procenata učešća u kapitalu drugog lica ili učešća u pravu glasa drugog lica.⁸⁶ Odredbe o učešću i kvalifikovanom učešću u kapitalu osiguravajućeg društva, koje se nalaze u ZO, odnose ce, samo, na akcionarska društva za osiguranje, što određuje i zakonodavac, jer i ne spominje drugi oblik društva koji se bavi delatnošću osiguranja. Naime, akcionarsko društvo za osiguranje, akcionarsko društvo za reosiguranje, društvo za zastupanje u osiguranju, društvo za posredovanje u osiguranju, agencija za pružanje drugih usluga u osiguranju i preduzeće i drugo pravno lice koje ima posebno organizovan deo za pružanje drugih usluga u osiguranju ne mogu imati uzajamno učešće u kapitalu, odnosno u pravu glasa.⁸⁷

Napominjemo, da se društva za zastupanje i posredovanje u osiguranju, kao i agencija za pružanje drugih usluga u osiguranju, mogu osnovati i u drugom pravnoorganizacionom obliku, a ne samo u obliku akcionarskog društva.

85 Definicija «kvalifikovanog učešća» sa sajta Narodne banke Srbije, www.nbs.yu/internet/latinica/glossary.html

86 Član 30. ZO

87 Član 31. ZO

Saglasnost Narodne banke Srbije za sticanje kvalifikovanog učešća

Da bi jedno lice steklo akcije u osiguravajućem društvu, na osnovu kojih će na posredan ili neposredan način steći kvalifikovano učešće u kapitalu, potrebna je saglasnost Narodne banke Srbije, koja vrši nadzor i kontrolu rada osiguravajućih društava. Saglasnost Narodne banke Srbije je potrebna i kada navedeno lice za svako naredno sticanje akcija osiguravajućeg društva, odnosno, kada novim sticanjem prelazi iznos 20, 33, 50 i 66 posto učešća u kapitalu drugog lica, odnosno, učešća u pravu glasa drugog lica.⁸⁸ Ako se učešće akcionara smanji ispod 10 posto kapitala u osiguravajućem društvu, to društvo je obavezno da obavesti Narodnu banku Srbije.⁸⁹ Znači, za svako sticanje kapitala u osiguravajućem društvu koje prelazi 10 procenata udela u tom društvu, potrebna je saglasnost Narodne banke Srbije. Sa druge strane, kod smanjenja kapitala akcionara ispod 10 procenata, dovoljno je samo obavestiti Narodnu banku.

Razlozi za odbijanje zahteva za dobijanje saglasnosti za sticanje kvalifikovanog učešća i gubitak prava glasa

Kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućeg društva neće biti moguće steći, ako postoje razlozi vezani, pre svega, za status i delatnost samog sticaoca, kao i lica koje je povezano sa njim. Naime, Narodna banka Srbije će odbiti zahtev za dobijanje saglasnosti za sticanje kvalifikovanog učešća, ako iz dokumentacije i podataka kojima raspolaže proizlazi: 1) da bi, zbog delatnosti ili poslova koje obavlja ili zbog radnji koje je izvršio podnosilac zahteva, odnosno, sa njim povezano lice, moglo biti ugroženo poslovanje akcionarskog društva za osiguranje; 2) da bi, zbog delatnosti ili poslova koje obavlja podnosilac zahteva, odnosno, sa njim povezano lice ili načina povezanosti između tih lica, moglo biti onemogućeno, odnosno, otežano vršenje nadzora nad akcionarskim društvom za osiguranje; 3) da je podnosilac zahteva, odnosno, sa njim povezano lice u poslednje tri godine bilo član uprave, nadzornog odbora ili nosilac posebnih ovlašćenja u pravnom licu nad kojim je sproveden postupak likvidacije, odnosno stečaja; 4) da bi sticanje kvalifikovanog učešća bilo suprotno uslovima propisanim zakonom kojim se uređuje tržište hartija od vrednosti; 5) da upravlja društvom tako, da se pogoršava finansijsko stanje društva ili da društvo posluje na način suprotan propisima.⁹⁰ Ako Narodna banka Srbije uskrati saglasnost licu koje je steklo akcije na osnovu kojih ima kvalifikovano učešće u akcionarskom društvu za osiguranje, tada ono nema pravo glasa u upravljanju tim akcionarskim društvom za osiguranje po osnovu tako stečenih akcija.⁹¹

Oduzimanje saglasnosti za sticanje kvalifikovanog učešća

Zakonodavac predviđa i razloge za oduzimanje, već date, saglasnosti za sticanje kvalifikovanog učešća. Narodna banka Srbije će rešenjem oduzeti navedenu saglasnost iz sledećih razloga:

88 Šulejić P., nav.delo, str. 136

89 Član 32. ZO

90 Član 35. ZO

91 Član 36 ZO

- 1) ako je saglasnost data na osnovu neistinitih i netačnih podataka. U ZO se ne kaže ništa bliže o vrsti podataka, na koje se odnosi odredba;
- 2) ako je zbog delatnosti i poslova koje obavlja ili zbog radnji koje je izvršio kvalifikovani imalac, odnosno, sa njim povezano lice ugroženo poslovanje akcionarskog društva za osiguranje;
- 3) ako je zbog delatnosti i poslova koje obavlja kvalifikovani imalac, odnosno, sa njim povezano lice ili načina povezanosti između tih lica onemogućeno, odnosno, otežano vršenje nadzora nad akcionarskim društvom za osiguranje;
- 4) ako kvalifikovani imalac ne pribavi saglasnost za sticanje kvalifikovanog učešća, odnosno, povećanje tog učešća ili na drugi način ometa vršenje nadzora nad akcionarskim društvom za osiguranje.

Na osnovu odluke Narodne banke Srbije o oduzimanju saglasnosti za sticanje kvalifikovanog učešća, koja se donosi u obliku rešenja, kvalifikovani imalac učešća gubi pravo glasa iz akcija na osnovu kojih je njegovo učešće u pravu glasa veće od 10 procenata.⁹² Gubitak prava glasa nema uticaja na sticanje kapitala.

Posebne obaveze imalaca kvalifikovanog učešća kod podnošenja zahteva za izdavanje dozvole za rad osiguravajućem društvu

Kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućeg društva ima velikog uticaja i na momenat osnivanja tog društva. Naime, kao što smo rekli, naš zakonodavac određuje, na prvom mestu, da zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i poslova reosiguranja podnose osnivači akcionarskog društva za osiguranje ili, u njihovo ime, lice koje oni ovlaste. Zatim, navodi se posebna dokumentacija koju su imaoi kvalifikovanog učešća dužni da, uz napred navedeni zahtev, podnesu.⁹³ Spomenućemo samo neka od dokumenata, o kojima je bilo reči, ali je uputno da ih i na ovom mestu pomenemo, zbog lakšeg razumevanja instituta kvalifikovanog učešća. Ta dokumentacija je sledeća: 1) za akcionare – pravna lica koji su kvalifikovani imaoi: a) rešenje o upisu u registar, b) prepis akcionara iz knjige akcionara, odnosno, dokaz iz drugog odgovarajućeg javnog registra, ako je akcionar akcionarsko društvo za osiguranje, c) finansijski izveštaji, sa mišljenjem ovlašćenog revizora za poslednje tri godine. 2) za akcionare – fizička lica, koji su kvalifikovani imaoi: a) da to lice u poslednje tri godine nije bilo član uprave, nadzornog odbora ili nosilac posebnih ovlašćenja u pravnom licu nad kojim je sproveden postupak likvidacije, odnosno, stečaja, b) dokaz da to lice nije bezuslovno osuđivano za krivična dela protiv privrede, imovine, službene dužnosti i korupcije, na kaznu zatvora duže od tri meseca, c) dokaz nadležnog organa uprave o izmirenju poreza, ne stariji od šest meseci. Isto tako, treba dostaviti i spisak lica koja su povezana sa kvalifikovanim imaoima, sa dokazom o načinu povezanosti. Ukoliko su, ipak, odluke u osiguravajućem društvu donete uz učešće glasova kvalifikovanog imaoa koji nema saglasnost Narodne banke

92 Član 37.ZO

93 Član 39.ZO

Srbije, tada one nemaju pravno dejstvo, odnosno ništave su.⁹⁴ Napominjemo, to ne znači da lica koja su stekla kvalifikovano učešće nemaju kapital, već znači da nemaju pravo glasa i da ne mogu donositi odluke, odnosno glasati za njih.⁹⁵

– Povezana lica i kvalifikovano učešće

Iako ćemo o povezanim licima u osiguravajućem društvu posebno govoriti, ovde ćemo reći da njih možemo definisati kao lica, koja su povezana, pre svega, sa kvalifikovanim imaoцем kapitala, a i međusobno, kao i sa pravnim licima, koja su međusobno povezana. Prilikom podnošenja zahteva za izdavanje dozvole za rad akcionarskog društva za osiguranje, neophodno je, između ostalih dokumenata, podneti i spisak lica, koja su povezana sa kvalifikovanim imaoćem kapitala u osiguravajućem društvu.⁹⁶ Povezana lica mogu, kroz kvalifikovano učešće u kapitalu, uticati na poslovanje osiguravajućeg društva. Kao što smo, napred, rekli Narodna banka Srbije će odbiti zahtev za davanje saglasnosti za sticanje kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva, ukoliko bi, zbog akata ili delatnosti, koje obavlja podnosilac zahteva ili, sa njim, povezano lice, bilo ugroženo poslovanje osiguravajućeg društva. Kroz kontrolu fondova u osiguravajućem društvu vrši se uticaj na upravljanje u tom društvu, kao i uticaj na nadzor. Zakonodavac je, ovom odredbom želeo da spreči, da podnosioci zahteva za saglasnost za sticanje kvalifikovanog učešća u kapitalu i sa njima povezana lica, vrše taj uticaj, koji bi bio praćen i njihovim drugim radnjama, koje bi ugrožavale poslovanje osiguravajućeg društva. Učešće u kapitalu uvek može opredeliti uticaj na poslovanje jednog pravnog subjekta. Iz istih razloga, Narodna banka Srbije može oduzeti, već datu, saglasnost.

– Pravila o kvalifikovanom učešću u zakonodavstvima BiH i u Hrvatske

I u zakonodavstvima susednih republika predviđena su pravila o kvalifikovanom učešću u kapitalu osiguravajućeg društva. Naime, u zakonodavstvima Federacije BiH⁹⁷ i Republike Srpske⁹⁸, jedno lice ima kvalifikovano učešće, ako je na neposredan ili na posredan način steklo 10 procenata i više kapitala. Dozvolu daje Agencija za nadzor. Osim toga, Agencija za nadzor ima diskreciono pravo da odbije zahtev licima stranog državljanstva za sticanje kapitala u ovom obimu, kada su u pitanju osiguravajuća društva osnovana u Federaciji BiH. Zakon o osiguranju Hrvatske (dalje: ZOSH)⁹⁹ na nešto drugačiji način reguliše kvalifikovani udeo u kapitalu osiguravajućeg društva u odnosu na zakonodavstvo Srbije. To se odnosi na procenat učešća kod daljih sticanja kapitala, kao i na situacije kada

94 Vasiljević M., Kompanijsko pravo, Beograd 2007., str.485

95 Član 38. ZO

96 Član 39., st.2., t.9. ZO

97 Zakon o društvima za osiguranje u privatnom osiguranju (Službene novine FBiH br.24/05)

98 Zakon o društvima za osiguranje Republike Srpske (Službeni glasnik R.Srpske br. 17/05), Član 2.

99 Zakon o osiguranju Republike Hrvatske (Narodne novine br. 151/05)

jedno lice stekne i manji procenat od onog koji predstavlja kvalifikovano učešće, ako to lice ima ključni uticaj na upravljanje osiguravajućim društvom. Mi ćemo spomenuti neka od važnijih rešenja. Kvalifikovano učešće, po odredbama ZOSH, jeste posredno ili neposredno vlasništvo poslovnog udela, akcija, odnosno, drugih prava na osnovu kojih imalac stiče udeo od 10 procenata ili više u glasačkim pravima, odnosno kapitalu određenog pravnog lica, odnosno i vlasništvo manje od 10 procenata, ako postoji uticaj na upravljanje pravnim licem, odnosno osiguravajućim društvom.¹⁰⁰ Imalac kvalifikovanog učešća dužan je za svako dalje sticanje akcija osiguravajućeg društva, na osnovu kojih stiče ili prelazi 20%, 33% ili 50% udela u glasačkim pravima ili kapitalu društva, odnosno, ako bi društvo za osiguranje postalo njeno društvo kćer, prethodno zatražiti odobrenje nadzornog tela.¹⁰¹ Lice koje stekne ili poseduje akcije u suprotnosti, nema pravo glasa, odnosno, učestvovanja u upravljanju osiguravajućim društvom na osnovu akcija koje je pribavilo na taj način.¹⁰² Saglasnost za navedeno daje Direkcija za nadzor. Vidimo da se kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućeg društva reguliše u BiH i u Hrvatskoj, na sličan, ako ne i isti, način kao i u ZO. Naime, između ZOSH i ZO postoji razlika, kad je u pitanju regulisanje uticaja na upravljanje osiguravajućim društvom i u slučaju učešća manjeg od 10 procenata, koje ZO ne naziva kvalifikovanim. Naravno, u vezi sa ovim, možemo postaviti pitanje uticaja povezanih lica u ovom slučaju, kao i pitanje na koje sve načine, lice koje poseduje manje od 10 procenata kapitala može uticati na upravljanje osiguravajućim društvom.

– Kvalifikovano učešće u pojedinim evropskim zemljama

Navešćemo procenat koji predstavljaju kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućih društava u nacionalnim zakonodavstvima pojedinih zemalja, od kojih su, većina, članice EU, a jedna nije. Propisani iznos kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva, što se mora prijaviti nadzornom organu je sledeći: 1. 10%, 20%, 33%, 50% – sledeće zemlje: Kipar, Češka, Estonija, Letonija, Litvanija, Malta, Poljska, Slovenija; 2. 10%, 20%, 33%, 50%, 75 % – Mađarska, Makedonija, 3. 10%, 20%, 33%, 50%, 66% – Slovačka; 4. 5%, 25%, 34%, 50%, 67% – Bugarska; 5. 5% – Rumunija. Od navedenih zemalja jedino Makedonija nije članica EU. Možemo konstatovati da je iznos, odnosno, procenat kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva, manje-više, isti, u navedenim zemljama. Jedini izuzetak je Rumunija¹⁰³.

– Zaključna razmatranja o kvalifikovanom učešću u kapitalu osiguravajućeg društva

Kontrola osiguravajućih društava je od velikog značaja za funkcionisanje sistema osiguranja u jednoj zemlji. Telo koje vrši nadzor nad osnivanjem i radom osiguravajućeg društva, odnosno, Narodna banka Srbije, ima obavezu da

100 Član 9., st.2 ZOSH

101 Član 21., st.2 ZOSH

102 Član 24. ZOSH

103 Štiblar F., nav.delo, sl.7

ograniči, ispunjenjem pojedinih uslova, sticanje kapitala, odnosno, udela u osiguravajućem društvu. Priroda delatnosti osiguranja to i zahteva, bez obzira da li se radi o životnom ili neživotnom osiguranju. Regulisanje kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva, u našem zakonodavstvu, ima i svojih nedostataka. To se, naročito, odnosi na propuštanje bližeg definisanja gubitka prava glasa usled odbijanja saglasnosti za sticanje kvalifikovanog učešća. Predlozi koji se, u ovoj oblasti, mogu izneti, tiču se budućeg regulisanja ove materije. To se odnosi na: 1) razlikovanje kvalifikovanih učešća u kapitalu u zavisnosti od visine tih učešća, što znači da bi trebalo, bliže, regulisati situacije, kada jedno lice ima 10 procenata učešća, od situacija kada lice ima preko 10, 20, 30 procenata, što se mora odraziti i na status tog lica i na upravljanje, odnosno na kontrolu osiguravajućeg društva; 2) neophodnost bližeg definisanja statusa osnivača i članova društva za uzajamno osiguranje, a u vezi sticanja kvalifikovanog učešća; i 3) neophodnost regulisanja odnosa lica koja imaju obično učešće i lica koja imaju kvalifikovano učešće, a što se odnosi na zaštitu lica koja imaju ispod 10 procenata učešća¹⁰⁴.

5. Povezana lica u osiguravajućem društvu

– Povezana lica – zajednički interes i uticaj na poslovanje privrednog subjekta

Nakon izlaganja o učešću i kvalifikovanom učešću u kapitalu osiguravajućeg društva, logično je, sada, analizirati šta su povezana lica u osiguravajućem društvu i kakav uticaj ona imaju na rad tog društva. Povezana lica su lica, koja su povezana zajedničkim interesom, koji se ogleda u zajedničkom upravljanju i zajedničkom učešću u kapitalu u jednom ili više privrednih subjekata. Na taj način, povezana lica utiču na poslovanje, kao i na kapital (fondove) tih privrednih subjekata, čime se mogu oštetiti interesi drugih lica, koji učestvuju u poslovanju tih subjekata, kao i interesi drugih privrednih subjekata. Povezana lica treba razlikovati od povezanih preduzeća, koji se, kao institut, pojavljuje u nemačkom pravu. Povezana preduzeća su pravno nezavisna preduzeća, koja su u uzajamnim odnosima, zatim preduzeća sa većinskim učešćem, zavisna i dominantna preduzeća, preduzeća sa uzajamnim učešćima, kao i preduzeća, koja su ugovorne strane u međupreduzimačkom ugovoru.¹⁰⁵ Mi ćemo posvetiti pažnju regulisanju ovog instituta u osiguranju, ali i drugi zakoni regulišu ovaj pojam, definišući zašto je bitno regulisati lični i zajednički interes pojedinih lica, koja su vezana međusobno ili sa nosiocem kapitala u jednom privrednom subjektu. Zadržaćemo se, samo, na zakonskim rešenjima, uzimajući u obzir da je ovaj institut relativno nov u našem pravu.

Zakon o privrednim društvima Republike Srbije¹⁰⁶ definiše povezana lica kroz lični interes tih lica. Pre svega, taj Zakon određuje da lica, koja imaju lični

104 Čolović V., Kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućeg društva i pravo glasa u upravljanju, Pravo i privreda br. 5-8/2008, Beograd 2008., str. 770

105 Vasiljević M., Trgovinsko pravo, Beograd 1993., str.203

106 Zakon o privrednim društvima (Sl.glasnik Republike Srbije br. 125/04)

interes u privrednom društvu, ne smeju da upotrebljavaju imovinu društva u ličnom interesu, zatim ne smeju da koriste povlašćene informacije, koje se tiču poslovanja društva, u cilju ličnog bogaćenja, zatim, da ne koriste položaj, koji imaju u društvu, takođe, za ostvarenje ličnog interesa, itd.¹⁰⁷ Lica, koja mogu imati lični interes, su, po ovom Zakonu, ortaci ortačkog društva i komplementarni komanditnog društva, lica koja su kontrolni članovi društva sa ograničenom odgovornošću ili kontrolni akcionari akcionarskog društva, zastupnici društva, članovi upravnog, izvršnog i nadzornog odbora, kao i odbora revizora, zatim lica, kojima je dato ovlašćenje da upravljaju privrednim društvom, kao i likvidacioni upravnik tog društva.¹⁰⁸ Naravno, Zakon o privrednim društvima definiše da navedena lica, kao i članovi njihovih porodica, mogu imati lični interes, ako su ugovorne strane u pravnom poslu sa odnosnim privrednim društvom (ali se, u ovom slučaju, ne smatra da se radi o povezanim licima), zatim, ako su u finansijskom odnosu sa licem, koje zaključuje ugovor sa privrednim društvom, tj. sa licem, koje ima neki interes u vezi sa poslom, u vezi koga se zaključuje navedeni ugovor, kao i u slučaju, kad su pod kontrolnim uticajem jedne od ugovornih strana iz ugovora, koji se zaključuje sa odnosnim privrednim društvom, odnosno, pod uticajem lica, koje ima neki interes u tom pravnom poslu.¹⁰⁹ Isto tako, Zakon o privrednim društvima definiše ko su članovi porodice lica, koja imaju lični interes, a koja su, napred, određena. To su bračni drugovi tih lica, njihova deca, roditelji, brat, sestra, unuk (odnosno bračni drug ovih lica), krvni srodnici u pravoj liniji, kao i u pobočnoj do drugog stepena, usvojlac i usvojenik, srodnici po tazbinskoj liniji do prvog stepena, kao i lica, koja sa licem, koje ima lični interes, žive u zajedničkom domaćinstvu.¹¹⁰

Međutim, o institutu povezanih lica, ne govorimo samo u privrednim delatnostima. Naime, Zakon o sprečavanju sukoba javnih interesa pri vršenju javnih funkcija Republike Srbije¹¹¹ određuje, u članu 2., da su povezana lica pored srodnika i sva druga lica, koja se prema drugim osnovama i okolnostima mogu opravdano smatrati interesno povezanim sa funkcionerom, U članu 7. se određuje da su funkcioneri obavezni da, u slučajevima, kada organ odlučuje o stvari, u kojoj povezano lice ima interes, to saopšte, pre svog učešća u raspravi, a najkasnije pre početka odlučivanja. Praktično, ovde se radi o povezanosti određenih lica sa licem, koje vrši određene javne funkcije.

Znači, termin „povezana lica“ se upotrebljava i kod poslovanja privrednih subjekata, kao i kod vršenja javnih funkcija. Isto tako, navedeni termin je povezan i sa stečajnim postupkom. Možemo postaviti pitanje, da li je potpuno pravilno koristiti navedeni termin, obzirom da Stečajni zakon Hrvatske¹¹², koji, takođe, reguliše ovu oblast, koristi termin „bliske osobe“.¹¹³ Smatramo da je ovaj

107 Član 33., st.2 Zakona o privrednim društvima

108 Član 31. st.1. Zakona o privrednim društvima

109 Član 34., st.1. Zakona o privrednim društvima

110 Član 34., st.2. Zakona o privrednim društvima

111 Zakon o sprečavanju sukoba javnih interesa pri vršenju javnih funkcija (Sl.glasnik R.Srbije br. 43/04)

112 Stečajni zakon Republike Hrvatske (Narodne novine br.44/96, 29/99, 129/2000)

113 Član 136. Stečajnog zakona Hrvatske, Eraković A., Stečajni zakon s komentarom i primjermima, Zagreb 1997., str. 100

termin (bliska lica) trebalo preuzeti i u oblasti zaštite poslovanja privrednih subjekata, kao i u oblasti osiguranja, obzirom da on, na bolji način, definiše status, pre svega, lica, koja su srodnici i koja su, na taj način, bliska licima, koja su osnivači, nosioci kapitala, kao i upravljači u jednom privrednom subjektu, odnosno, osiguravajućem društvu. Ta lica su međusobno bliska, po osnovu krvnog i drugog srodstva i za njih ne možemo reći da su povezana. Naravno, za ostala lica, koja su povezana zajedničkim učešćem u kapitalu ili zajedničkim upravljanjem bi trebalo koristiti termin „povezana“. Mi smo, koristeći odredbe dva Zakona, jednog koji reguliše položaj i poslovanje privrednih subjekata i drugog, koji reguliše sukob interesa u vršenju javnih funkcija, pokušali da odredimo pojam i osnovne karakteristike ovog instituta. Da bi odredili svrhu regulisanja ovog pojma u osiguravajućem društvu, moramo odgovoriti na dva osnovna pitanja. Ta pitanja su:

- a) Koja lica mogu biti povezana, tj. bliska u jednom osiguravajućem društvu? i
- b) Koji je njihov osnovni cilj u poslovanju jednog privrednog subjekta?

Ta dva pitanja su definisana u ZO, tako što se određuje krug tih lica, koja imaju određeni interes, koji može biti različit, u zavisnosti od statusa samog lica. Naravno, taj interes je vezan za kontrolu poslovanja i kontrolu kapitala (fondova) osiguravajućeg društva. Uticaj na poslovanje i kapital osiguravajućeg društva može se vršiti na neposredan i posredan način. Zbog toga je veoma važno definisati ulogu povezanih lica.

– Pojam povezanih lica u osiguravajućem društvu

Povezanim licima u osiguravajućem društvu smatraju se lica, koja su povezana, pre svega, sa kvalifikovanim imaoцем kapitala, a i međusobno, kao i sa pravnim licima, koja su međusobno povezana. To znači, da povezana lica u osiguravajućem društvu mogu biti i pravna i fizička lica. Kad govorimo o fizičkim licima, mislimo, pre svega, na srodnike (bliska lica), kao i na lica, koja su povezana na drugačiji način (onako kako su povezana i pravna, zajedničkim kapitalom i upravljanjem). Veoma je bitno odrediti krug tih lica, od čega može zavisiti i dobijanje dozvole za rad jednog osiguravajućeg društva, kao i opstanak tog društva. Naime, kao što smo, napred, rekli, prilikom podnošenja zahteva za izdavanje dozvole za rad akcionarskog društva za osiguranje, neophodno je, između ostalih dokumenata, podneti i spisak lica, koja su povezana sa kvalifikovanim imaoцем kapitala u osiguravajućem društvu.¹¹⁴ Uticaj, koji mogu imati povezana lica na poslovanje osiguravajućih društava, pre svega, na njihov kapital, može biti veliki, tako da se mora odrediti na koji način može doći do zloupotrebe u ovoj oblasti. Moguće je neposredno i posredno ulagati u jedan privredni subjekt, a, samim tim, i u osiguravajuće društvo. Zbog toga je potrebno odrediti ulogu povezanih lica, jer je osnovni cilj ovakvog načina poslovanja, kontrola fondova društva, kao i njegove organizacije. ZO određuje krug povezanih lica. Povezana lica u osiguravajućem društvu mogu biti sledeća:

114 Član 39., st.2., t.9. ZO

- a) Pravna lica povezana upravljanjem i kapitalom;
- b) Lica koja su povezana učešćem u kapitalu drugog lica (privrednog subjekta);
- c) Fizička lica – srodnici; i
- d) Povezana lica kao članovi upravnog i nadzornog odbora osiguravajućeg društva.¹¹⁵

U ZO su, na drugačiji način, određene grupe povezanih lica. U tom Zakonu se odvojeno govori o pravnim licima, a ostala povezana lica su podeljena u zavisnosti da li su članovi porodice, odnosno, da li ta lica imaju zajednički kapital u jednom licu, sa kojim su povezana ili imaju zajednički kapital u dva lica, koja su međusobno povezana. Takođe, posebno su pomenuti članovi uprave i nadzornog odbora, kao povezana lica. Napred navedena podela je izvršena, na osnovu užeg grupisanja, po zajedničkim karakteristikama pojedinih povezanih lica. Mi ćemo, kratko, posvetiti pažnju svakoj od navedenih grupa povezanih lica, imajući u vidu da je ono što je najbitnije, u ovoj oblasti, kontrola celokupnog poslovanja osiguravajućeg društva. Ipak, radi se o, kao što smo, već, rekli, dve grupe povezanih lica, pravnim i fizičkim licima, s tim što je uloga fizičkih lica, kao povezanih, složenija, jer se ova lica mogu pojavljivati u različitom odnosu sa kvalifikovanim imaoцем kapitala, kao i sa drugim subjektima, koji su određeni u ZO.

Pravna lica kao povezana lica

Pre svega, dva ili više osiguravajućih društava mogu biti međusobno povezana, tako da međusobno mogu uticati na poslovanje. ZO određuje da, ako se radi o dva ili više pravnih lica, koja su povezana zajedničkim učešćem u kapitalu ili zajedničkim upravljanjem, za njih kažemo da su povezana.¹¹⁶ Povezanost tih lica će postojati, ako postoji zajednički cilj tih lica, koji se ogleda u međusobnom uticaju na poslovanje svakog od tih lica. Zakonodavac nije odredio visinu kapitala, koji bi jedno osiguravajuće društvo moglo da ulaže u drugo, da bi se smatralo da se radi o povezanim licima (na jednom mestu je rečeno pet posto, ali, o tome, kasnije). Isto tako, u ZO nije određeno, koji način i oblici postizanja zajedničkih ciljeva u poslovanju, mogu dovesti do kontrole upravljanja u ovim osiguravajućim društvima. Povezanost osiguravajućih društava – pravnih subjekata, biće štetna, jedino ako, na ovaj način, dođe do ugrožavanja poslovanja ovih subjekata i nedozvoljene kontrole. Naravno, o tome odlučuje Narodna banka Srbije.¹¹⁷ To se, pre svega, odnosi na kontrolu kapitala, odnosno, na učešće u kapitalu, kao i na upravu i unutrašnji nadzor.

Lica povezana zajedničkim učešćem u kapitalu

ZO određuje da i druga lica možemo definisati kao povezana. Lica, koja su povezana zajedničkim učešćem u kapitalu i upravljanju, ne moraju biti samo

115 Član 33., ZO

116 Član 33., st.1. ZO

117 Član 142., st.1. ZO

pravna lica, već i fizička. To se može zaključiti iz odredaba ZO, obzirom da se odvojeno regulišu pravna lica, kao povezana lica i druga lica, koja, takođe, mogu biti povezana na navedeni način. Naime, jedno ili više lica mogu svojim kapitalom učestvovati u drugom licu, na posredan ili neposredan način. Ovde se radi o slučaju, kada dva ili više lica imaju akcije ili udele u drugom licu. Osim toga, lice ili lica, koja su na ovaj način povezana, mogu imati učešće u kapitalu u oba povezana lica.¹¹⁸ Zaključili smo, iz odredbe ZO, da se radi o fizičkim licima, jer se, posebno, regulišu pravna lica kao povezana lica. No, ta lica mogu učestvovati sa kapitalom u drugom ili drugim pravnim licima, što, takođe, proizlazi iz rešenja sadržanog u ZO.

Interesantno je da se ZO poziva i na Zakon o privrednim društvima. Smatraće se, po ZO, da su određena lica povezana, ako su povezana na način, koji definiše pomenuti Zakon.¹¹⁹ Rekli smo da navedeni Zakon definiše povezana lica kroz lični interes, dok krug ovih lica određuje na sličan način, kao i ZO. Mislimo da je i ZO trebalo da definiše lični interes, kao veoma bitan element, kod definisanja povezanih lica.

Srodnici kao povezana (bliska) lica

Članovi porodice, koje moramo definisati kao širu porodicu, su povezana lica, ako zajedničkim upravljanjem ili kapitalom utiču na poslovanje osiguravajućeg društva. ZO pod članovima porodice podrazumeva i članove šire porodice, odnosno ne pominje lica, koja žive u zajedničkom domaćinstvu, što je, po nama, bitno, obzirom da se, u ZO, pominju i lica, koja su u tazbinskom srodstvu, kao i druga lica. Kada govorimo o srodnici – članovima porodice, kao o povezanim (bliskim) licima, ZO detaljno određuje, koja lica to mogu biti. To su sledeća lica:

- a) bračni drug, odnosno lice, koje živi u vanbračnoj zajednici;
- b) deca i usvojenici;
- c) srodnici do trećeg stepena srodstva, kao i srodnici po tazbini; i
- d) lica, koja se nalaze pod starateljstvom lica, odnosno lica, koja nemaju poslovnu sposobnost.

Vidimo da se na drugačiji način definiše krug srodnika, u odnosu na odredbe Zakona o privrednim društvima. No, ne odstupa se od suštine, tj. da ta lica mogu uticati na poslovanje osiguravajućeg društva.

Članovi upravnog i nadzornog odbora kao povezana lica

Povezanim licima smatraju se i članovi uprave, odnosno, nadzornog odbora osiguravajućeg društva, odnosno, članovi njihovih porodica. Krug tih lica može biti veoma širok. Ukoliko je jedno lice povezano sa pravnim licem, u kome jedno akcionarsko društvo ima više od pet posto učešća u kapitalu (ili pravu

118 Član 33., st.2., t.2. i 3. ZO

119 Član 33., st.2., t.4 ZO

glasa), ono ne može biti izabrano za člana upravnog odbora akcionarskog društva za osiguranje.¹²⁰ Ovo lice ima isti tretman, tj. ne može biti izabrano za člana uprave, kao i lice, koje je, već, član upravnog ili nadzornog odbora u drugom osiguravajućem društvu. Znači, dovoljno je da jedno lice bude povezano sa bilo kojim pravnim subjektom (da spada u povezana lica određena u članu 33. ZO), koje u jednom osiguravajućem društvu ima više od pet posto kapitala, pa da ne može biti izabrano u upravu tog društva. Zakonodavac je, očigledno, želeo da obezbedi nezavisnost članova upravnog i nadzornog odbora prilikom donošenja odluka. Zatim, član upravnog odbora akcionarskog društva za osiguranje mora da obavesti nadzorni odbor tog društva, kao i Narodnu banku Srbije, ukoliko on ili lice, koje je član njegove uže porodice, posredno ili neposredno stekne akcije ili udele drugog pravnog lica, tako da iznos tih akcija ili udela predstavlja kvalifikovano učešće u kapitalu, odnosno, ako se to kvalifikovano učešće smanji ispod granice određene ZO.¹²¹ Po ovoj odredbi, lice, koje je, već, član uprave osiguravajućeg društva, ne može, dalje, vršiti tu funkciju, ako on ili sa njim povezano lice, stekne akcije ili udele u drugom pravnom licu, ako bi taj iznos predstavljao kvalifikovano učešće. Isto tako, ova lica imaju obavezu da obaveste nadležne organe, ako bi se taj iznos smanjio (prodajom akcija ili udela, ustupanjem, itd.) ispod minimuma potrebnog za kvalifikovano učešće. Ovde se radi o direktnom učešću ovih lica u drugom pravnom licu. Ona nisu povezana preko pravnog lica sa drugim osiguravajućim društvom, kao što je, napred, rečeno.

Na kraju, član nadzornog odbora, takođe, mora da obavesti Narodnu banku Srbije, ako on ili lice, koje je član njegove uže porodice, posredno ili neposredno stekne akcije ili udele pravnog lica, tako da iznos tih akcija ili udela predstavlja kvalifikovano učešće u kapitalu, odnosno, ako se to kvalifikovano učešće smanjilo ispod granice određene u ZO.¹²² Ovde su u pitanju članovi nadzornog odbora, za koje je, takođe, bitno da ostanu nezavisni u vršenju svoje funkcije. Na sličan način je regulisana zabrana ostanka na toj funkciji, kao i za članove upravnog odbora osiguravajućeg društva, s tim što, ovde, zakonodavac pominje članove uže porodice, a ne povezana lica. Interesantno je da se radi o članovima uže porodice, kao povezanim licima, obzirom da se u ZO, definiše, samo, koji članovi porodice će se smatrati povezanim, a ne određuje se ko je član uže porodice, tako da bi, od slučaja do slučaja, trebalo određivati ovaj pojam, obzirom da je on relativan. Da li su to, samo, bračni drugovi i deca, odnosno usvojenici, ili to mogu biti i druga lica, koja žive u zajedničkom domaćinstvu.

Povezana lica i kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućeg društva

Bitno je odrediti odnos povezanih lica i učešća u kapitalu u jednom osiguravajućem društvu. Ponovićemo, po ZO, jedno lice ima kvalifikovano učešće u kapitalu drugog lica, ako je vlasnik akcija i drugih prava, tako da stiče više od deset posto učešća u kapitalu tog lica, bez obzira da li je posredni ili neposredni

120 Član 50. ZO

121 Član 52., st.2., t.2. ZO

122 Član 54., st 1., t.2. ZO

vlasnik (imalac).¹²³ To znači, da ako jedno lice ima ispod deset procenata akcija ili udela, smatraće se da ima obično učešće ili, samo, učešće u kapitalu. Navedeno je veoma bitno definisati, obzirom da povezana lica mogu, kroz kvalifikovano učešće u kapitalu, uticati na poslovanje osiguravajućeg društva. Kod izlaganja o kvalifikovanom učešću u kapitalu smo rekli da će Narodna banka Srbije odbiti zahtev za davanje saglasnosti za sticanje kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva, ako bi, zbog akata ili delatnosti, koje obavlja podnosilac zahteva ili, sa njim, povezano lice, bilo ugroženo poslovanje osiguravajućeg društva. To se odnosi i na ugrožavanje nadzora nad radom osiguravajućih društava. Znači, navedeni zahtev će se odbiti, ako bi podnosilac zahteva ili, sa njim, povezano lice, vršili akte, odnosno, delatnost, koji bi poremetili vršenje nadzora nad tim osiguravajućim društvom¹²⁴. Na kraju, ovaj zahtev će Narodna banka Srbije odbiti, ako su navedena lica bila članovi upravnog ili nadzornog odbora, tj. nosioci drugih, posebnih, ovlašćenja u pravnom subjektu, protiv kojeg je pokrenut i sproveden likvidacioni, odnosno stečajni postupak.¹²⁵

Kroz vršenje redovnog nadzora nad osiguravajućim društvima, Narodna banka Srbije može utvrditi navedene nepravilnosti u poslovanju. No, ono što je bitno, jeste da imalac akcija ili udela u osiguravajućem društvu nije jedino lice, čiji se akti moraju kontrolisati, već su to i lica, koja su, na način definisan u ZO, povezana sa njim. Mora se reći, da u ZO, nisu određeni detaljni kriterijumi oko akata i delatnosti navedenih lica, koja mogu ugroziti poslovanje osiguravajućeg društva.

– Zaključna razmatranja o povezanim licima u osiguravajućem društvu

Povezana lica se, kao subjekti sa specifičnom ulogom u poslovanju jednog privrednog subjekta, mogu pojavljivati u svim delatnostima. No, osiguranje je osetljiva i specifična delatnost, tako da uloga ovih lica u poslovanju tih društava može biti veoma značajna. Imajući u vidu regulisanje ove materije, pre svega, u ZO i u Zakonu o privrednim društvima, kao i u ostalim zakonskim aktima, koji definišu ovaj institut, možemo postaviti nekoliko zaključaka, koji bi predstavljali, ne samo pojam i ulogu povezanih lica, već i ulogu drugih subjekata u jednom pravnom licu – osiguravajućem društvu, a koja se ogleda u upravljanju i nadzoru u jednom osiguravajućem društvu. Ti zaključci su sledeći:

- 1) Za povezana lica vezujemo zajedničko učešće u kapitalu, odnosno, zajedničko upravljanje u osiguravajućem društvu. Tada mislimo na korporativnu povezanost, pa i to govori da treba koristiti drugačije termine za definisanje navedene povezanosti od srodničke povezanosti;
- 2) Ta lica mogu biti povezana ili sa imaoцем kapitala ili sa samim pravnim licem – osiguravajućim društvom;
- 3) Povezana lica mogu imati uticaj na poslovanje osiguravajućeg društva;

123 Član 30., st.2. ZO

124 Član 37., st.1., t.2. i 3. ZO

125 Član 35., t.1., 2. i 3. ZO

- 4) Povezana lica mogu imati uticaj i na vršenje nadzora nad radom osiguravajućeg društva od strane Narodne banke Srbije;
- 5) Tom uticaju, naročito, treba posvetiti pažnju, kada on ugrožava to poslovanje, a što može dovesti u pitanje opstanak osiguravajućeg društva;
- 6) U vezi sa navedenim pod 4), postavljamo pitanje, koji koraci treba da se preduzmu, ako uticaj povezanih lica ne ugrožava poslovanje osiguravajućeg društva;
- 7) Uticaj je veći, ako se radi o kvalifikovanom učešću u kapitalu, znači, kada jedno lice stekne više od 10 posto učešća u kapitalu;
- 8) ZO razlikuje pravna i fizička lica, kao povezana lica; i
- 9) Naš zakonodavac nije jasno odredio, koji akti povezanih lica će uticati na poslovanje osiguravajućeg društva, tako da odluka o tome zavisi i od diskrecionog ovlašćenja nadležnih organa u ovoj oblasti. To se odnosi i na akte koji će ugroziti vršenje nadzora nad radom osiguravajućih društava. Smatramo da je ovaj zaključak i najbitniji i da nije najbolje rešenje da nadzorni organ odlučuje u svakom pojedinačnom slučaju.

Treba reći, da ovaj institut zaslužuje pažnju i iz razloga, koji se odnosi na sticanje povoljnijeg položaja na tržištu na štetu drugih privrednih subjekata, što se, takođe, može postići delovanjem povezanih lica. Veoma je bitno odrediti, na koji način određena lica mogu biti imaoi kapitala, kao i drugih prava, da li direktno, odnosno preko povezanih (bliskih) lica. Trebalo je i ZO da definiše lični interes, prilikom određivanja pojma povezanih lica. Time bi se jasnije definisao položaj povezanih lica u odnosu na sve subjekte, koji su vezani sa njima, na, već, spomenute načine¹²⁶.

6. Osnivanje akcionarskog društva za osiguranje u zemljama u regionu

Kad govorimo o osnivanju osiguravajućih društava u zemljama u regionu, odnosno, u bivšim republikama SFRJ, možemo naći više sličnosti u odredbama koje regulišu navedeno. Analiziraćemo odredbe zakonodavstava Hrvatske, Crne Gore i Republike Srpske (BiH), zadržavajući se samo na onim osnovnim pravilima za osnivanje osiguravajućih društava, imajući u vidu da ćemo se i kod drugih tema osvrnuti na ova i druga zakonodavstva.

– Osnivanje osiguravajućih društava u Hrvatskoj

Oblik osiguravajućeg društva

ZOSH predviđa da osiguravajuće društvo mogu osnovati pravna i fizička lica, bez obzira da li su domaćeg ili stranog državljanstva, odnosno, državne pripadnosti. Osiguravajuća društva se osnivaju po uslovima koji su predviđeni u

126 Čolović V., Povezana lica u osiguravajućem društvu, Pravo i privreda vol.42, 5-8/2005, Beograd 2005., str.604

ZOSH. Osiguravajuće društvo može biti osnovano samo kao akcionarsko društvo za osiguranje ili kao društvo za uzajamno osiguranje (o kome ćemo malo kasnije). Osiguravajuće društvo koje obavlja poslove reosiguranja, može biti osnovano, samo kao akcionarsko društvo¹²⁷.

Akcionarsko društvo za osiguranje u Hrvatskoj

Akcionarsko društvo za osiguranje je akcionarsko društvo koje je upisano u sudski registar na osnovu dozvole nadzornog organa za obavljanje poslova osiguranja¹²⁸. Osnivački kapital akcionarskog društva za osiguranje ne može biti manji od: 1. 15.000.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove osiguranja samo iz pojedine vrste neživotnih osiguranja; 2. iznosa 22.500.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove osiguranja iz svih vrsta neživotnih osiguranja ili pojedine vrste osiguranja, što je predviđeno u ZOH, što ovde nećemo spominjati; 3. iznosa 22.500.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove životnih osiguranja; i 4. iznosa 22.500.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove reosiguranja¹²⁹. No, sa druge strane, ZOSH predviđa drugačije iznose osnivačkog kapitala koji će se primenjivati kada republika Hrvatska bude postala član EU. Naime, danom prijema Republike Hrvatske u Evropsku uniju osnivački kapital akcionarskog društva za osiguranje ne sme biti manji od: 1. iznosa 17.500.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove osiguranja samo iz pojedine vrste neživotnih osiguranja; 2. iznosa 26.250.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove osiguranja iz svih vrsta neživotnih osiguranja ili pojedine vrste osiguranja što je predviđeno u ZOSH; 3. iznosa 26.250.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove životnih osiguranja; 4. iznosa 26.250.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove reosiguranja¹³⁰.

Sredstva osnivačkog kapitala osiguravajućeg društva ne smiju da potiču iz zajmova ili kredita niti biti opterećena na bilo koji način¹³¹. Iznosi osnivačkog kapitala koji su predviđeni u odredbi koja će se primenjivati kada Hrvatska bude primljena u EU, kontrolišu se godišnje od dana prijema Republike Hrvatske u EU kako bi se uzele u obzir promene u evropskom indeksu potrošačkih cena koji obuhvata sve države članice kako to objavljuje Eurostat. Iznosi se prilagođavaju automatski na način, da se osnovni iznos osnivačkog kapitala povećava u iznosu procenta promene u indeksu potrošačkih cena, koji je nastao u toku vremena od dana stupanja na snagu ove odredbe i datuma kontrole, odnosno, jednom godišnje.

Akcije akcionarskog društva za osiguranje moraju glasiti na ime. Akcije akcionarskog društva za osiguranje moraju da budu u celosti uplaćene u novcu, pre upisa osnivanja ili upisa povećanja osnivačkog kapitala akcionarskog društva za osiguranje u sudski registar. Povlašćene akcije akcionarskog društva za

127 Član 15. ZOSH

128 Član 18. ZOSH

129 Član 19., st.1 ZOSH. Napominjem, u trenutku pisanja ovog rada 1 evro iznos 7,3 – 7,4 kune.

130 Član 19., st.7 i 8 ZOSH

131 Član 19., st.3 ZOSH

osiguranje mogu iznositi najviše 25% ukupnih akcija akcionarskog društva za osiguranje. Akcije akcionarskog društva za osiguranje moraju biti izdate u nematerijalizovanom obliku¹³².

Specifičnosti dobijanja dozvole za rad osiguravajućih društava u Hrvatskoj

Pomenućemo nekoliko specifičnosti u postupku dobijanja dozvole za rad osiguravajućih društava u Hrvatskoj. Pre svega, na odgovorn nadzornog organa se čeka 6 meseci. To je dosta dugačak rok. Razlozi za odbijanje su navedeni u Zakonu, a moguć je i upravni spor. Osim u Hrvatskoj, vođenje upravnog spora je moguće i u Federaciji BiH. Za dobijanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja osnivači moraju uložiti zahtev kome treba priložiti dokumentaciju.

Zajednički zahtev u velikoj većini zemalja je: 1) poslovni nacrt (osnove poslovne politike, vrste osiguranja, procena potreba po osiguranju, procena predviđene likvidnosne situacije i raspoloživih finansijskih sredstava, elaborat o očekivanim poslovnim rezultatima za 3 godine unapred); 2) statut, 3) lista akcionara i kvalifikovanih vlasnika.

U odnosu na druge zemlje, hrvatsko zakonodavstvo je najpovoljnije, kada je u pitanju kvalifikovano učešće u kapitalu. Naime, dozvola nadzornog organa je potrebna kada se prekorači 15% vlasništva nad akcijama, ne kod nižih, kao ni kod viših udela.

U Hrvatskoj državni nadzor obavlja Ured za nadzor koji je samostalno pravno lice i koje odgovara isključivo Vladi Republike Hrvatske. Takvo je uređenje ovog pitanja u većini zemalja. U pojedinim zemljama i entitetima postoji zajednički nadzor za sve institucije finansijskog sektora. U drugima zemljama poseban biro za nadzor osiguravajućih društava nije samostalan (nije pravno lice), već deluje u okviru ministarstva za finansije.

Hrvatska je u pogledu osnivanja kompozitnih društava osiguranja restriktivnija i od uređenja EU. Naime, u Hrvatskoj nije dozvoljeno osnivanje mešovitih osiguravajućih društava, kao što je to slučaj, uostalom, i u EU. Ali, u Hrvatskoj je još strožiji sistem nego u EU. Naime, hrvatsko zakonodavstvo ne dozvoljava da osiguravajuća društva koja obavljaju poslove životnog osiguranja, obavljaju i poslove zdravstvenog osiguranja, kao i osiguranja nezgode. Suprotno uređenju u EU, postoje zemlje koje dozvoljavaju osnivanje i kompozitnih (mešovitih) društava osiguranja, kao što su Rumunija, Crna Gora i Estonija.

Minimalni osnivački kapital je za Hrvatsku za neke vrste neživotnih osiguranja među najnižima (niži je samo u Estoniji). Za životno osiguranje minimalni traženi osnivački kapital je u Hrvatskoj iznad proseka većine zemalja. Za reosiguranje minimalni osnivački kapital je na nivou proseka. Kod društva za uzajamno osiguranje minimum je u Hrvatskoj 30% minimuma za akcionarsko društvo za osiguranje, s neograničenim doprinosom, a 50% s ograničenim doprinosom.

– Republika Srpska (BiH)

Pomenućemo i odredbe o osnivanju osiguravajućih društava u Republici Srpskoj. Republika Srpska kao entitet u okviru Bosne i Hercegovine je donela Zakon o društvima za osiguranje (dalje: ZDO)¹³³ koji uređuje osnivanje i položaj osiguravajućih društava, kao i njihov prestanak. Da bi jedno osiguravajuće društvo bilo upisano u sudski registar, ono mora imati dozvolu za rad, kao uslov za navedeno. U sudski registar se upisuju i filijale društva za osiguranje, u skladu sa propisima o upisu u sudski registar. Zahtev za izdavanje dozvole za rad osiguravajućeg društva se može podneti samo uz podnošenje sledećih dokumenata: 1. Osnivački akt i Statut osiguravajućeg društva; 2. Dokaz o uplati sredstava akcionarskog (osnivačkog) kapitala propisanog odredbama ZDO; 3. Plan poslovanja; 4. Podaci o licima na značajnim položajima u osiguravajućem društvu; i 5. Ostali dokumenti u skladu sa odlukom o dokumentima Agencije RS. Ako smatra da je neophodno, Agencija RS može sprovesti kontrolu u predmetu podnosioca zahteva za izdavanje dozvole za rad, zatim, može sarađivati sa drugim nadležnim upravnim organima i zatražiti bilo koje neophodne podatke koji se tiču ličnih podataka i podataka o bankarskom računu podnosioca zahteva. Agencija RS donosi rešenje o izdavanju dozvole za rad osiguravajućem društvu, ako su ispunjeni navedeni uslovi propisani u ZDO. Osiguravajuća društva mogu osnovati nezavisna udruženja osiguravajućih društava kao dobrovoljne neprofitne institucije. Statut udruženja osiguravajućih društava mora obezbediti da ta društva ne mogu potpisati ugovore sa drugim osiguravajućim društvima ili udruženjima, a koji bi mogli ograničiti princip slobodnog tržišta i transparentne konkurencije u poslovanju društava za osiguranje¹³⁴. Osiguravajuće društvo je obavezno da, u roku od tri meseca od dana donošenja rešenja od strane Agencije RS kojim se izdaje dozvola za rad osiguravajućeg društva, podnese Agenciji RS kopije ugovora o reosiguranju. Agencija RS može da zahteva i druge dokumente o reosiguranju, a što ima za cilj nadzor nad radom osiguravajućeg društva¹³⁵.

Akcionarsko društvo za osiguranje u Republici Srpskoj

Na akcionarska društva za osiguranje se, pre svega, primenjuje ZDO. Ako nešto nije uređeno u ZDO, a tiče se akcionarskih društava, tada se primenjuje Zakon o preduzećima. ZDO propisuje minimalni osnivački kapital osiguravajućeg društva za osiguranje. On ne može iznositi manje od: 1) 2.000.000,00 KM ako osiguravajuće društvo obavlja jednu ili više slijedećih vrsta: – osiguranje od odgovornosti za motorna vozila, – osiguranje od odgovornosti za vazduhoplove, – osiguranje od odgovornosti za brodove, – osiguranje od opšte građanske odgovornosti, – osiguranje kredita, – garancijska osiguranja; 2) 2.000.000,00 KM ako osiguravajuće društvo obavlja jednu ili više slijedećih vrsta osiguranja: osiguranje

133 Zakon o društvima za osiguranje Republike Srpske (Službeni glasnik R.Srpske br. 17/05)

134 Član 34. ZDO

135 Član 35. ZDO

od posledica nesrećnog slučaja, – zdravstveno osiguranje, –osiguranje putničkih vozila-kasko, – osiguranje vozila koja se kreću po šinama-kasko, – osiguranje vazduhoplova-kasko, – pomorski, rečni i kasko na unutrašnjim vodama, – osiguranje robe u prevozu, – osiguranje od požara i drugih opasnosti, – osiguranje različitih finansijskih gubitaka, – osiguranje turističkih usluga; 3) 1.000.000,00 KM ako osiguravajuće društvo obavlja jednu ili više slijedećih vrsta osiguranja: – ostala osiguranja imovine, – osiguranja pravne zaštite; 4) 3.000.000,00 KM ako osiguravajuće društvo obavlja životno osiguranje; 5) 3.000.000,00 KM ako osiguravajuće društvo obavlja isključivo reosiguranje.

Osnivački akcionarski kapital mora biti u potpunosti uplaćen u novcu pri osnivanju, i ne sme poticati: – iz sredstava kredita koji je odobrilo društvo u čiji se kapital vrši uplata; – iz kredita koji je banka ili druga finansijska institucija odobrila za drugu namenu; ili – iz sredstava za čiji povrat je garantovalo osiguravajuće društvo u čiji kapital se vrši uplata. Kada se kod korisnika kredita ili njegovog povezanog lica može utvrditi veza između dobijenog kredita i uplaćenog akcionarskog kapitala, ili uplaćenog akcionarskog kapitala osiguravajućeg društva i dobijenog kredita, takav uplaćeni akcionarski kapital nema pravno dejstvo bez obzira da li su učinjeni na isti ili na drugi način¹³⁶.

– Crna Gora

Vrlo kratko ćemo se osvrnuti i na osnovna pravila o osnivanju osiguravajućih društava u Republici Crnoj Gori. Naime Zakon o osiguranju Crne Gore (dalje: ZOCCG)¹³⁷, predviđa da poslove osiguranja mogu vršiti, jedino, akcionarska društva za osiguranje. Osnivački kapital predviđen u ZOCCG iznosi:

1. za obavljanje poslova životnih osiguranja – 800.000 evra,
2. za obavljanje poslova neživotnih osiguranja:
 - a) osiguranje od nezgode i dobrovoljno zdravstveno osiguranje – 500.000 evra,
 - b) obavezno osiguranje u saobraćaju – 1.250.000 evra,
 - c) ostala osiguranja od imovine, kao i kasko osiguranje motornih vozila – 1.000.000 evra,
 - d) sve vrste neživotnih osiguranja – 2.250.000 evra,
3. za obavljanje poslova reosiguranja – 2.000.000 evra¹³⁸.

Osiguravajuća društva koja obavljaju poslove osiguranja, zatim osiguravajuća društva koja obavljaju poslove reosiguranja, kao i društva za posredovanje i društva za zastupanje u osiguranju ne mogu imati uzajamno učešće u kapitalu i u pravu glasa.

136 Član 49. ZDO

137 Zakon o osiguranju Republike Crne Gore (Sl.list crne Gore br. 078/06-1, 019/07-4, 053/09-14)

138 Član 21. ZOCCG

7. Postupak dobijanja dozvole za obavljanje delatnosti osiguranja u pojedinim evropskim zemljama

Analiziraćemo neke karakteristike postupka dobijanja dozvole za obavljanje poslova osiguranja u pojedinim zemljama, od kojih su neke članice EU, neke su kandidati za ulazak u tu organizaciju, a neke od njih nemaju ni takav status. Naime, kada je reč o roku u kome nadzorni organ (organ koji izdaje dozvole za rad osiguravajućim društvima) mora odlučiti o izdavanju dozvole za obavljanje ove delatnosti, na Kipru, u Češkoj, Litvaniji, na Malti i u Makedoniji je rok 6 meseci. Zatim, u Estoniji, Letoniji i Slovačkoj je rok 3 meseca, a 2 meseca je u Federaciji BiH, Republici Srpskoj, Crnoj Gori, Rusiji, i Bugarskoj. Četiri meseca je u Rumuniji, a rok nije određen u Sloveniji, Poljskoj i Mađarskoj. Inače, malteško zakonodavstvo predviđa poseban rok za izdavanje dozvole za obavljanje poslova reosiguranja, a on iznosi 3 meseca. Kad je u pitanju mogućnost žalbe na odluku nadzornog organa o izdavanju dozvole za rad osiguravajućem društvu, ta mogućnost postoji na Kipru i na Malti, zatim u Estoniji, Litvaniji, Letoniji, Slovačkoj, Makedoniji i Rumuniji. To nije moguće u Crnoj Gori i u Bugarskoj, a zakon o tome ništa ne kaže u Češkoj, Mađarskoj, Poljskoj, Sloveniji i Rusiji. Moguće je pokrenuti upravni spor u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Hrvatskoj. Kad su u pitanju razlozi za odbijanje izdavanja dozvole za rad osiguravajućem društvu, uvek je uputno da zakonodavac ovo pitanje uredi. Međutim, i ovde postoje različita rešenja, kada su u pitanju napred navedene zemlje. Razlozi za odbijanje izdavanja dozvole za rad su navedeni u zakonodavstvima Kipra, Češke, Letonije, Litvanije, Mađarske, Malte, Poljske, Slovačke, Slovenije, Hrvatske, Makedonije, Bugarske i Rusije. Zatim, u pojedinim zemljama, razlozi su za odbijanje izdavanja navedene dozvole su određeni u zakonu, ali postoji mogućnost i diskrecione odluke. Takva situacija je u Estoniji i Rumuniji. Postoje i zemlje u čijim zakonodavstvima nije uređeno ovo pitanje. To su zakonodavstva Federacije BiH, Republike Srpske i Crne Gore¹³⁹.

II) DRUŠTVO ZA UZAJAMNO OSIGURANJE

1. Opšti pojmovi o društvu za uzajamno osiguranje

Društvo za uzajamno osiguranje odlikuje nekoliko posebnosti, koje ga razlikuju od ostalih subjekata, koji se bave poslovima osiguranja. To se, odnosi, kako na cilj osnivanja i poslovanja, tako i na način formiranja osnivačkog kapitala i drugih fondova društva, za vreme obavljanja delatnosti. U vezi sa tim, razlikujemo dve vrste lica, koja upravljaju ovim društvom, a to su osnivači i članovi. Status ovih lica je veoma bitno odrediti, obzirom da iz same definicije ovog društva proizlazi da su osnivači i lica, koja upravljaju društvom, istovremeno i osiguranici.¹⁴⁰

139 Štiblar F., nav.delo, sl.5

140 Barbić J., Pravo društva, knjiga II – Društvo kapitala, Zagreb 2000., str. 1065

Društvo za uzajamno osiguranje se osniva, pre svega, radi zadovoljavanja potreba njegovih članova. Tu mislimo na pokrivanje rizika, čijim ispunjenjem može nastati šteta na strani članova društva. Sredstva društva za uzajamno osiguranje prikupljaju se od članova uplatom doprinosa, a ne premija i ona se akumuliraju samo za potrebe naknade šteta i stvaranja rezervi.¹⁴¹ Sva sredstva društva pripadaju osiguranicima i ona im se, ako na kraju poslovne godine ostane višak, mogu vratiti, ukoliko društvo nije pretrpelo gubitke, kada ti isti osiguranici moraju da uplate dodatne iznose.¹⁴²

Društvo za uzajamno osiguranje nije ni društvo kapitala ni društvo lica. Ono je posebno. Elemente društva lica možemo prepoznati u činjenicama da su članovi društva i osiguravači i osiguranici, kao i da je cilj postojanja i poslovanja društva podređen njima. Sa druge strane, imajući u vidu način osnivanja ovog društva, njegov kapital podeljen u fondove, organe upravljanja, kao i njegova obeležja (firma, sedište), onda moramo zaključiti da su, ipak, preovlađujući elementi društva kapitala, obzirom da se većina odredaba ZO zajednički primenjuje, kako na akcionarsko društvo, tako i na društvo za uzajamno osiguranje.¹⁴³

Društvo za uzajamno osiguranje je drugi oblik društva za osiguranje, pored akcionarskog, koji se, po ZO, može baviti delatnošću osiguranja. Društvo za uzajamno osiguranje se ne može baviti poslovima reosiguranja.¹⁴⁴ Ali, ono može biti osnovano za obavljanje ostalih vrsta osiguranja, kao i akcionarsko društvo za osiguranje. Videćemo da u drugim zakonodavstvima nije tako. Za osnivanje ovog društva je, uvek, potrebno 300 osnivača – fizičkih i pravnih lica, za svaku vrstu osiguranja, ako ono nije životno. Ovo društvo nema lukrativni karakter. Ako se društvo za uzajamno osiguranje osniva za obavljanje delatnosti životnog osiguranja, tada je potrebno 250 osnivača, i to, samo, fizičkih lica. Mora se reći da ZO ne sadrži odredbe o potrebnom broju osnivača, već, jedino, reguliše da društvo za uzajamno osiguranje mogu osnovati i fizička i pravna lica.¹⁴⁵ Za osnivanje društva za uzajamno osiguranje predviđeni su isti iznosi početnog fonda sigurnosti, kao i za osnivanje akcionarskog društva za osiguranje. Znači, osnivači društva za uzajamno osiguranje moraju obezbediti isti osnivački kapital, kao i akcionari u akcionarskom društvu za osiguranje. Ovo su neke od osnovnih karakteristika društva za uzajamno osiguranje, koje su neophodne i u definisanju statusa njegovih osnivača i članova.

2. Status, upravljanje i ulozi i doprinosi osnivača i članova

Dok akcionarskim društvom za osiguranje upravljaju akcionari, dotle društvom za uzajamno osiguranje upravljaju, kako osnivači, tako i članovi. Dakle, postoji razlika između lica, koja osnivaju društvo za uzajamno osiguranje i

141 Šulejić P., nav.delo, str. 130

142 Ibidem

143 Šulejić P., nav.delo, str. 131

144 Član 60., st.2. ZO

145 Član 61. ZO

lica, koja predstavljaju članove, odnosno, osiguranike tog društva. Član društva za uzajamno osiguranje je osiguranik, koji stiče to svojstvo, zaključenjem ugovora o osiguranju sa društvom. Član društva ne odgovara za obaveze društva. Ali, skupština društva za uzajamno osiguranje se sastoji i od osnivača i od članova. Oni upravljaju društvom u skladu sa uložnim ulozima i doprinosima.¹⁴⁶ Naravno, može se ova odredba tumačiti, na taj način, da će osnivači imati veća prava od članova, ako pretpostavimo da su njihovi ulozi daleko veći od doprinosa članova, imajući u vidu i osnivačke uloge. Osnivačkim aktima društva se definišu upravljačka prava i osnivača i članova. ZO nije definisao veća upravljačka prava osnivača, već je odredio da svi članovi imaju pravo upravljanja srazmerno uložnim sredstvima.

Ono što nas interesuje, odnosi se na status tih lica prema društvu za uzajamno osiguranje. Kada se definiše status tih lica prema društvu, lako je odrediti i njihov međusobni odnos. Najvažnija pitanja, koja je, u tom smislu, potrebno definisati, odnose se na uloženi kapital i druge doprinose i davanja od strane tih lica, kao i na upravljanje društvom za uzajamno osiguranje. ZO nije, detaljnije, definisao ova pitanja, tako da se uređivanje statusa društva za uzajamno osiguranje prepušta osnivačkim aktima tog društva, odnosno, njegovim osnivačima. Zbog toga se mora definisati da li su ova lica ravnopravna, odnosno, da li uloženi kapital na početku rada društva mora imati uticaja na njihov status, kao i na rad društva. Ako uzmemo u obzir prirodu i cilj osnivanja društva za uzajamno osiguranje, onda moramo definisati ko ima više prava u tom društvu – osnivači ili članovi. Da bi se odredila prava tih lica, moraju se staviti u odnos akcionari u akcionarskom društvu za osiguranje prema osnivačima društva za uzajamno osiguranje, s jedne strane, kao i članovi (osiguranici) društva za uzajamno osiguranje prema osiguranicima akcionarskog društva, sa druge strane. Da bi se odredili ovi odnosi potrebno je poći od svojstava samih navedenih društava za osiguranje.

Osim toga, da bi odredili status osnivača i članova društva za uzajamno osiguranje, potrebno je definisati bitne elemente tog društva. Ali, mora se imati na umu da su i osnivači ovog društva članovi i da lica u ovom društvu, bez obzira da li su učestvovali u osnivanju društva ili ne, stiču prava na osnovu uloženi sredstava i doprinosa.

3. Društvo sa neograničenim i društvo sa ograničenim doprinosom

Društvo za uzajamno osiguranje se osniva kao društvo sa ograničenim i kao društvo sa neograničenim doprinosom.¹⁴⁷ Ovo pitanje mora biti uređeno osnivačkim aktom, kao i statutom društva. Dve vrste društva za uzajamno osiguranje predviđene su u cilju definisanja načina pokrivanja gubitaka društva na

146 Član 70., st.2. ZO

147 Član 63., st.1. ZO

kraju poslovne godine. Naime, nepokriveni rashodi, odnosno, gubici, kod društva sa neograničenim doprinosom, pokrivaju se putem uplata doprinosa od strane članova, odnosno, osiguranika, i to bez ograničenja. To znači da će svaki član biti obavezan da, bez obzira na već uplaćene iznose, dodatno pokrije sve gubitke društva (radi se o neplaćenim štetama), na kraju poslovne godine. To, takođe, praktično, znači da dodatni doprinosi mogu biti i nekoliko puta veći od uloženog iznosa prilikom osnivanja društva. No, ovde se može postaviti pitanje dalje egzistencije društva za uzajamno osiguranje, ako se radi o gubicima, koji više puta premašuju osnivački kapital, imajući u vidu iznose predviđene za početni fond sigurnosti, koji je isti kao i za akcionarska društva za osiguranje, izuzimajući iznose predviđene za društva, koja se bave reosiguranjem, kao što je rečeno.

Sa druge strane, kod društva sa ograničenim doprinosom, od članova se može tražiti da uplate dodatni doprinos u visini uplaćenog iznosa u prethodnoj poslovnoj godini. Znači, član društva neće biti u obavezi da uplati veći iznos od onoga, koji je uplatio u prethodnoj godini. Visina uplaćenog iznosa u prethodnoj godini predstavlja limit eventualne uplate na kraju poslovne godine, ako se za to ukaže potreba. Naravno, pretpostavlja se da su gubici i rashodi veći od prethodnog uplaćenih iznosa i ostalih prihoda društva za uzajamno osiguranje. Ukoliko je društvo za uzajamno osiguranje osnovano za više vrsta osiguranja, tada se može predvideti obaveza plaćanja dodatnog doprinosa, na kraju poslovne godine, za svaku vrstu osiguranja, posebno. To znači da će se, posebno, za svaku vrstu osiguranja, utvrđivati gubici i neplaćene štete, a ne na nivou celog društva. U vezi sa tim, opet ćemo reći da se ovo društvo može baviti svim vrstama osiguranja, pa i osiguranjem od odgovornosti. Zakonodavac je predvideo takvu mogućnost, što znači da će se navedeno urediti statutom društva.

4. Neke specifičnosti osnivanja društva za uzajamno osiguranje

Strana pravna i fizička lica mogu osnivati društva za uzajamno osiguranje, pod uslovom uzajamnosti. Ugovor o osnivanju društva za uzajamno osiguranje mora sadržati, između ostalog, i podatke o imenima, odnosno firmama, kao i o adresama osnivača, zatim podatke o visini i broju uloga osnivača, kao i o načinu, uslovima i rokovima vraćanja uplaćenih uloga osnivača, posledicama propuštanja uplate uloga, minimalnom doprinosu, eventualnim posledicama, koje mogu nastati usled neispunjavanja uslova u pogledu minimalnog broja osnivača, i sl.¹⁴⁸ Osnivači društva za uzajamno osiguranje osnivaju osnivački odbor, koji, kao i kod akcionarskog društva za osiguranje, preduzima potrebne mere za održavanje osnivačke skupštine društva. Osnivački odbor društva za uzajamno osiguranje podnosi zahtev za osnivanje društva. Poslovi oko osnivanja društva za uzajamno osiguranje, pod kojima podrazumevamo postupak podnošenja zahteva, sastav i delokrug rada osnivačkog odbora, izdavanje dozvole za rad i dr.,

148 Mrkšić D., Pravni položaj osiguravajućih organizacija u jugoslovenskom pravu, SORS, Sarajevo 2001., str. 13

isti su, kao i kod akcionarskog društva za osiguranje. Osim ugovora o osnivanju, i statut društva za uzajamno osiguranje sadrži bitne elemente, koji se odnose na osnivače i članove društva. To se odnosi na broj i visinu pojedinačnih osnivačkih uloga, uslove i rokove uplate doprinosa, ograničene i neograničene doprinose, dodatne doprinose (u slučaju gubitaka), početak i prestanak članstva u društvu, prava i obaveze članova – osiguranika, koji istupe iz društva i dr. Osnivači odlučuju do povraćaja uplaćenih uloga.¹⁴⁹ Društvom za uzajamno osiguranje upravljaju skupština, upravni odbor, direktor i nadzorni odbor, kao i kod akcionarskog društva za osiguranje.¹⁵⁰

5. Odnos akcionarskog društva za osiguranje i društva za uzajamno osiguranje

Iako je dominantan oblik osnivanja društva u oblasti osiguranja – akcionarsko društvo, značaj imaju i društva za uzajamno osiguranje. Društvo za uzajamno osiguranje, kao i akcionarsko društvo za osiguranje, obavlja delatnost osiguranja u interesu osiguranika. Osnovna razlika društva za uzajamno osiguranje u odnosu na akcionarsko društvo, jeste cilj u poslovanju. Kao što je rečeno, društvo za uzajamno osiguranje se ne osniva radi sticanja dobiti. Društvo za uzajamno osiguranje reguliše se, kako posebnim odredbama ZO (koje su predviđene samo za to društvo), tako i onim odredbama, kojima se, istovremeno, reguliše i status akcionarskog društva za osiguranje. To nisu samo odredbe o osnivačkom kapitalu, odnosno, o početnom fondu sigurnosti, već i o postupku osnivanja društva, izdavanju dozvole za rad društva, odbijanju izdavanja dozvole za rad društva, prestanku važenja te dozvole, organima društva, o davanju i oduzimanju saglasnosti obavljanje funkcije člana upravnog i nadzornog odbora, odgovornosti članova uprave, obavezi obaveštavanja nadzornog odbora i Narodne banke Srbije, poslovnim aktima društva, saglasnosti za ulaganje u povezana pravna lica (radi se o davanju saglasnosti na kvalifikovano učešće u drugom pravnom licu), itd.¹⁵¹ Ostale odredbe su posebne i odnose se samo na društvo za uzajamno osiguranje. No, iako se na oba subjekta primenjuju i zajedničke odredbe ZO, akcionarsko društvo za osiguranje i društvo za uzajamno osiguranje se razlikuju po svojoj prirodi, cilju osnivanja i po licima koja čine ta društva.

Iako se ranije smatralo, u vreme donošenja ZOIL, kao i kasnije, da će društvo za uzajamno osiguranje zauzeti značajnije mesto u oblasti osiguranja, to se, do sada, nije dogodilo.¹⁵² Prave razloge za to, nalazimo u prirodi ovog društva, odnosno, u činjenici da se radi o neprofitnom društvu za osiguranje, kao i u, još

149 Ibidem

150 Barbić J., nav.delo, str. 1075

151 U članu 71. ZO je rečeno da se na društvo za uzajamno osiguranje primenjuju i odredbe članova 26, 39 do 55, kao i 57 do 59. te odredbe se primenjuju i na akcionarsko društvo za osiguranje.

152 Marović B., Žarković N., SR Jugoslavija i integracijski procesi u evropskom osiguranju – ocene i perspektive, SORS, Sarajevo 2001., str. 5

uvek, nedovoljno jasno određenim odredbama ZO. Sigurno je da bi osnivanje ovih društava imalo najviše smisla u okviru većih pravnih subjekata, gde bi se bavila, pre svega, životnim osiguranjem i osiguranjem od posledica nezgode.

Inače, sem zajedničkih odredaba koje predviđa ZO za ova društva, zajedničke odredbe predviđa i ZSLBO, koje se odnose na specifičnosti stečajnog postupka protiv ovih društava. Poseban deo će biti posvećen prestanku osiguravajućih društava, pa, samim tim, i stečajnom postupku protiv ovih subjekata. No, mora se reći, da se stečajni postupak protiv akcionarskog društva za osiguranje mora razlikovati od stečaja društva za uzajamno osiguranje. ZSLBO ne pravu tu razliku. Na ovom mestu, spomenućemo samo one odredbe ZSLBO, koje se odnose na isplatne redove. Naime, osim opštih odredbi, u vezi isplatnih redova, a koje su sadržali i raniji izvori u ovoj oblasti, a što se odnosi na potraživanja, koja imaju prvenstvo prilikom naplate, a to su potraživanja iz ugovora o osiguranju i reosiguranju života, ugovora o osiguranju od posledica nezgode, kao i ugovora o osiguranju i reosiguranju svih drugih vrsta osiguranja, predviđena je i isplata potraživanja ostalih poverilaca (koja ne proizlaze iz ugovora o osiguranju), kao i akcionara, odnosno, članova društva za uzajamno osiguranje. Vidimo da ZSLBO spominje članove društva za uzajamno osiguranje, tako da se ova odredba odnosi i na osnivače. Ovde se mora postaviti pitanje statusa osnivača, njihovih potraživanja, odnosa prema članovima i sl.

6. Primena pravila o kvalifikovanom učešću u kapitalu na društvo za uzajamno osiguranje

Imajući u vidu odredbe ZO koje regulišu zajednička pravila i za akcionarska društva za osiguranje i za društva za uzajamno osiguranje, možemo zaključiti da se pravila o kvalifikovanom učešću ne odnose i na društva za uzajamno osiguranje. No, problem kvalifikovanog učešća u kapitalu i uticaja na upravljanje može se pojaviti i kod društava za uzajamno osiguranje. Sigurno je da bi kvalifikovano učešće trebalo regulisati i kad je u pitanju sticanje udela u društvu za uzajamno osiguranje, ali na drugačiji način imajući u vidu prirodu ovog osiguravajućeg društva, kao i status osnivača i članova tog društva. Naime, za osnivanje društva za uzajamno osiguranje predviđeni su isti iznosi početnog fonda sigurnosti, kao i za osnivanje akcionarskog društva. Znači, osnivači društva za uzajamno osiguranje moraju obezbediti isti osnivački kapital, kao i akcionari u akcionarskom društvu. Društvo za uzajamno osiguranje se osniva kao društvo sa ograničenim i kao društvo sa neograničenim doprinosom. Dve vrste društva za uzajamno osiguranje predviđene su u cilju definisanja načina pokrivanja gubitaka društva na kraju poslovne godine. Naime, nepokriveni rashodi, odnosno, gubici kod društva sa neograničenim doprinosom pokrivaju se putem uplata doprinosa od strane članova, odnosno osiguranika, i to bez ograničenja. Sa druge strane, kod društva sa ograničenim doprinosom, od članova se može tražiti da uplate dodatni doprinos u visini uplaćenog iznosa u prethodnoj poslovnoj godini. Ukoliko je društvo za uzajamno osiguranje osnovano za više vrsta osiguranja,

tada se može predvideti obaveza plaćanja dodatnog doprinosa, na kraju poslovne godine, za svaku vrstu osiguranja, posebno. Skupština društva za uzajamno osiguranje se sastoji i od osnivača i od članova. Oni upravljaju društvom u skladu sa uloženim ulozima i doprinosima. Akcionarsko društvo za osiguranje i društvo za uzajamno osiguranje razlikuju se, najviše, po svojoj prirodi, cilju osnivanja i po licima koja čine ta društva, ali to ne znači da se pitanje kvalifikovanog učešća ne može postaviti i kod društva za uzajamno osiguranje. Možda je razlog ovakvog regulisanja sticanja učešća u društvu za uzajamno osiguranje i nedovoljno jasno regulisana mogućnost transformacije tog društva u akcionarsko društvo za osiguranje. Moramo reći, da u ZO, razlika između društva za uzajamno osiguranje i akcionarskog društva za osiguranje nije jasno postavljena.

7. Društvo za uzajamno osiguranje u zakonodavstvima Republike Srpske i Hrvatske

Zakonodavstva Republike Srpske i Hrvatske na precizniji način regulišu društvo za uzajamno osiguranje, kao i status osnivača i članova društva u odnosu na zakonodavstvo Srbije. Naročito je značajno preciznije definisanje osnivača društva, kao članova. Isto tako, priroda i cilj ovog društva su jasnije određeni, isticanjem dva osnovna načela njegovog postojanja, a to su uzajamnost i solidarnost.

Na prvom mestu, ZDO na detaljniji način definiše društvo za uzajamno osiguranje u odnosu na ZO. U ZDO je društvo za uzajamno osiguranje definisano kao društvo za osiguranje u kome članovi, uplatom doprinosa, međusobno garantuju da će na načelima uzajamnosti i solidarnosti isplatiti štete nastale ostvarivanjem ugovorenih rizika.¹⁵³ Znači, po ZDO, društvo za uzajamno osiguranje je društvo u kome članovi zajednički garantuju da će finansirati i isplatiti naknadu nakon osiguranog slučaja (koji proizlazi iz rizika predviđenog ugovorom o osiguranju), na osnovu dva navedena načela, koja predstavljaju osnov funkcionisanja društva. Ovo društvo je privredno društvo, koje ima pravni subjektivitet i ograničenu odgovornost svojih članova za obaveze tog društva. I ZDO definiše opšte elemente ovog društva, kao i druga zakonodavstva. To znači da društvo za uzajamno osiguranje osnivaju fizička i pravna lica, a osnovni cilj tog osnivanja je obavljanje delatnosti neposrednog osiguranja. Društvo za uzajamno osiguranje se, po ZDO, takođe može osnivati kao društvo sa ograničenim ili kao društvo sa neograničenim doprinosom¹⁵⁴.

Sredstva, koja su neophodna za pokrivanje iznosa osiguranja, koja će se platiti po dešavanju rizika, odnosno osiguranog slučaja, prikupljaju se doprinosom samo u obimu, koji je neophodan za ispunjenje obaveza društva prema osiguranicima, kao i za stvaranje rezervi. Takođe, ZDO predviđa da najmanje jedna polovina od doprinosa društva za uzajamno osiguranje, moraju obezbediti članovi društva. Isto tako, po ovom Zakonu, društvo za uzajamno osiguranje ne

153 Član 2. ZDO

154 Čolović V., Društvo za uzajamno osiguranje u zakonodavstvu Republike Srpske – nedoumice i greške, Pravna riječ br. 24/2010, Banja Luka 2010., str. 592

sme imati godišnji promet veći od 2 miliona konvertibilnih maraka. ZDO, takođe, određuje kojim poslovima osiguranja društvo za uzajamno osiguranje ne može obavljati. U odnosu na ZO, radi se o više vrsta osiguranja, a, pre svega, o više vrsta osiguranja od odgovornosti. Društvo za uzajamno osiguranje neće obavljati poslove u sledećim vrstama osiguranja: – osiguranje od odgovornosti vlasnika ili korisnika motornih vozila; – osiguranje od odgovornosti vlasnika ili korisnika vazduhoplova; – osiguranje od odgovornosti vlasnika ili korisnika brodova; – osiguranje od opšte građanske odgovornosti (osim u slučaju ako ne predstavlja osiguranje sprednih rizika, koji su određeni odlukom Agencije Republike Srpske o vrstama osiguranja); – osiguranje kredita; i – osiguranje garancija.¹⁵⁵

ZOSH definiše društvo za uzajamno osiguranje kao društvo, koje obavlja poslove osiguranja samo za svoje članove, po osnovu uzajamnosti.¹⁵⁶ Društvo za uzajamno osiguranje osniva se tako da osnivači kao članovi donose statut i uplaćuju osnivački kapital. Osnivački kapital obezbeđuju osnivači, koji imaju status članova, a najmanje 250 lica osniva ovo društvo, bez obzira za koju vrstu osiguranja se društvo osniva.¹⁵⁷ Osnivački kapital kod osnivanja društva za uzajamno osiguranje mora biti najmanje u iznosu troškova osnivanja i organizacije društva, kao i drugih troškova vezanih za početak poslovanja. Izuzetno od navedenog, osnivački kapital društva za uzajamno osiguranje mora biti najmanje jednak iznosu jemstvenog kapitala koji ne sme biti manji od:

- iznosa 15.000.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove osiguranja samo iz pojedine vrste neživotnih osiguranja;
- iznosa 22.500.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove osiguranja iz svih vrsta neživotnih osiguranja ili pojedine vrste osiguranja, koji su navedeni u ZOSH;
- iznosa 22.500.000,00 kuna ako društvo obavlja poslove životnih osiguranja.

Osnivački kapital društva za uzajamno osiguranje mora biti u celosti uplaćen u novcu pre upisa osnivanja društva za uzajamno osiguranje u sudski registar. Statutom se moraju odrediti uslovi i način vraćanja uplaćenih sredstava osnivačkog kapitala. Ako je statutom određeno da se uplaćena sredstva osnivačkog kapitala ne vraćaju, statutom mora biti određen način upotrebe ovih sredstava. Uplaćena sredstva osnivačkog kapitala mogu se vraćati samo iz dobiti društva u pojedinoj poslovnoj godini. Povraćaj u pojedinoj godini ne sme biti viši od iznosa koji je u toj godini bio namenjen za oblikovanje rezervi sigurnosti.

Statutom društva za uzajamno osiguranje može biti određeno da osnivački kapital društva za uzajamno osiguranje čine i sredstva na računima članova društva za uzajamno osiguranje. Sredstva na računima članova društva za uzajamno osiguranje mogu činiti osnivački kapital društva za uzajamno osiguranje ako je statutom određeno da:

155 Član 50. ZDO

156 Član 36. st.2. ZOSH

157 Član 38. ZOSH

- su isplate sa računa članova moguće, ukoliko to ne ugrožava adekvatnost kapitala društva, odnosno, ako su po završetku postupka likvidacije podmirene sve obaveze društva za uzajamno osiguranje;
- društvo za uzajamno osiguranje mesec dana pre isplate s računa članova o nameri isplate obavesti nadzorni organ, osim povraćaja u slučaju prestanka članstva;
- društvo za uzajamno osiguranje ne sme menjati Statut, u delu koji se odnosi na račune članova, bez prethodnog odobrenja nadzornog organa¹⁵⁸.

Statutom se moraju odrediti uslovi i način obezbeđenja sredstava za poslovanje društva za uzajamno osiguranje od strane članova. Sredstva za poslovanje društva za uzajamno osiguranje u pojedinoj godini pokrivaju se iz unapred određenih doprinosa (premija) članova. Statutom se moraju odrediti uslovi i način dodatne uplate sredstava ako napred navedena sredstva nisu dovoljna za pokriće obaveza društva za uzajamno osiguranje. Naknadne uplate sredstava moraju uplatiti i lica koje su postala članovi tokom godine, odnosno, lica čije je članstvo prestalo u toj godini, i to ravnomerno trajanju članstva u toj godini. Ako se tokom poslovne godine menjaju doprinosi (premije) na osnovu kojih se određuje visina naknadnih uplata, naknadne se uplate izračunavaju na osnovu višeg iznosa. Statutom se mora odrediti način oblikovanja rezervi za pokriće gubitaka u poslovanju (rezerve sigurnosti) i odrediti koji će se doprinosi (premije) godišnje upotrebiti za oblikovanje rezervi sigurnosti, te najniži iznos tih rezervi¹⁵⁹. ZOSH predviđa da se članstvo u društvu za uzajamno osiguranje stiče zaključenjem ugovora o osiguranju sa društvom, prihvatanjem statuta društva i uplatom srazmernog dela osnovnog (temeljnog) kapitala.¹⁶⁰ Odnos članova i društva, ZOSH uređuje na isti način, kao i ZO, ali više pažnje posvećuje organima društva. Između ostalog, predviđeno je da se skupština društva može organizovati kao skupština svih članova društva ili kao skupština zastupnika članova, koji i sami moraju da budu članovi.¹⁶¹ Posebne odredbe ZOSH posvećuje i prestanku društva za uzajamno osiguranje, prenosu portfelja društva i pripajanju i spajanju društva. Osim toga, ovim Zakonom je predviđena mogućnost prenosa cele imovine društva za uzajamno osiguranje na akcionarsko društvo za osiguranje.¹⁶² Ne samo to, ZOSH reguliše i pretvaranje društva za uzajamno osiguranje u akcionarsko društvo za osiguranje.¹⁶³

Oba zakonodavstva susednih država regulišu status društva, kao i status lica, koja čine to društvo, na način, koji doprinosi da se svi instituti, vezani za ovo društvo i njegovo poslovanje, jasnije određuju. To se, naročito, odnosi na:

158 Član 41. ZOSH

159 Član 42. ZOH

160 Član 44. ZOSH

161 Član 49., st.2. ZOSH

162 Član 54., st.1. ZOSH

163 Članovi 55. do 57. ZOSH

- 1) vrste osiguranja, kojima se društvo za uzajamno osiguranje može baviti (ZDO);
- 2) jasno razdvajanje osnivača društva, koji imaju status članova i članova – osiguranika, koji zaključuju ugovor o osiguranju sa društvom;
- 3) posebno definisanje osnovnog kapitala društva (ZOSH);
- 4) prestanak društva i ostale statusne promene (ZOSH); i
- 5) mogućnost transformacije društva.

Da zaključimo, po ZOSH je društvo za uzajamno osiguranje pravno lice koje je upisano u sudski registar na osnovu dozvole nadzornog organa za obavljanje poslova osiguranja. Društvo za uzajamno osiguranje obavlja poslove osiguranja samo za svoje članove po načelu uzajamnosti. Društvo za uzajamno osiguranje može obavljati poslove osiguranja u svim vrstama osiguranja iz grupa neživotnih i životnih osiguranja osim sledećih vrsta osiguranja: – osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila; – osiguranje od odgovornosti za upotrebu vazduhoplova; – osiguranje od odgovornosti za upotrebu čamaca i ostalih plovila; – ostala osiguranja od odgovornosti; – osiguranje kredita; i – osiguranje jemstva. Društvo za uzajamno osiguranje ne može obavljati poslove reosiguranja¹⁶⁴.

Firma društva za uzajamno osiguranje mora sadržavati oznaku da se radi o društvu za uzajamno osiguranje. Termin „društvo za uzajamno osiguranje“, odnosno, njegov izvod u firmi ili skraćenoj firmi može se upisati u sudski registar i koristiti u pravnom prometu samo društvo koje je dobilo dozvolu za rad¹⁶⁵.

*
* *

Smatramo da bi i zakonodavstvo Srbije, u oblasti osiguranja, trebalo da prihvati neka od navedenih rešenja, obzirom da je društvo za uzajamno osiguranje, po načinu osnivanja, načinu obavljanja delatnosti osiguranja, vrsti interesa, koji se štiti, kao i po licima, koja čine ovo društvo, potpuno drugačije od akcionarskog društva za osiguranje. U ZO, razlika između društva za uzajamno osiguranje i akcionarskog društva za osiguranje nije jasno postavljena.

8. Društva za uzajamno osiguranje u drugim zemljama

Kad govorimo o ulozi društava za uzajamno osiguranje u drugim zemljama, moramo reći da je ta uloga ogromna, odnosno, da postoji veliki broj ovih društava, kao i da se u njima ostvaruje veliki doprinos, kao kapital društva, odnosno, kao portfelj osiguranja. Inače, društva za uzajamno osiguranje su, prak-

164 Član 36. ZOSH

165 Član 37. ZOSH

tično, reakcija na profitna kapitalistička društva, pa, samim tim, i na akcionarska društva za osiguranje. Kod ovih društava, veliki značaj ima solidarnost članova, ali nije samo ona suština rada društva za uzajamno osiguranje. Iznos doprinosa u pojedinim društvima za uzajamno osiguranje je veliki¹⁶⁶. Npr., iznos doprinosa u 2006 g. u Francuskoj je bio 11 milijardi evra, od čega je 8,4 milijardi evra uplaćeno na ime osiguranja života. Ostala osiguranja kojima se bave društva za uzajamno osiguranje su osiguranje od autoodgovornosti, osiguranje domaćinstva, pravne zaštite, građanske odgovornosti, zdravstvenog osiguranja, rizika u poljoprivredi. Društva za uzajamno osiguranje koja se bave osiguranjem rizika u poljoprivredi, pokazala su najbolji način sveobuhvatne zaštite od ovih rizika. Osim toga, društva za uzajamno osiguranje osnivaju se u na regionalnoj osnovi ili za pojedine profesije. Ova društva uspješno konkurišu akcionarskim društvima i doprinose razvoju osiguranja i onih rizika koje akcionarska društva ne osiguravaju¹⁶⁷.

Navešemo nekoliko društava za uzajamno osiguranje u drugim zemljama, želeći da ukažemo na njihov značaj, odnosno, ulogu koju imaju u pružanju osiguravajućeg pokrića. Prvo ćemo spomenuti, Društvo za uzajamno osiguranje Amika (Amica Mutual Insurance Company). Ovo društvo je osnovano još 1907. godine. Sedište ovog društva se nalazi u Linkolnu, RodAjland, SAD i zapošljava više od 3000 ljudi u više od 39 biroa širom SAD. Ovo društvo se, između ostalog, bavi i osiguranjem od odgovornosti¹⁶⁸.

Sledeće društvo je Nacionalna unija poljoprivrednika za uzajamno osiguranje (National Farmers Union Mutual Insurance Society Limited). Ono je osnovano kao društvo sa ograničenom odgovornošću, skraćenica ovog društva je NFU. Ovo društvo je registrovano u Velikoj Britaniji. U 2008. godini, ovo društvo je ostvarilo više od jedne milijarde funti godišnjeg doprinosa u životnom osiguranju, kao i opštem osiguranju u ruralnim zajednicama u Britaniji¹⁶⁹.

Zatim, Društvo za uzajamno osiguranje iz Madrida (Mutua Madrileña) je veliki neprofitna organizacija. Ovo špansko osiguravajuće društvo je osnovano 1930. godine i bavi se osiguranjem života, osiguranjem automobila, zdravstvenim osiguranjem i osiguranjem od nezgode, kao i poslovima oko penzionih i investicionih fondova¹⁷⁰.

Vavanesa uzajamno osiguranje (Wawanesa Mutual Insurance Co.) je kanadsko društvo. Trenutno, sedište izvršne kancelarije ovog društva se nalazi u Vinipeg, a vrši usluge u više kancelarija širom Kanade. Društvo zapošljava 1800 lica u Kanadi i SAD, kao i 1300 nezavisnih brokera u Kanadi¹⁷¹.

Ovo su samo neka od mnogih društava za uzajamno osiguranje koja uspešno posluju i ostvaruju velike doprinose.

166 Čolović V., nav.delo, str. 601

167 www.aktuari.googlepages.com/Pak.ppt

168 www.amica.com/

169 www.nfumutual.co.uk

170 www.mutua-mad.es/webmma/jsp/IN/18index.jsp

171 www.wawanesa.com/

9. Pogled na regulisanje društva za uzajamno osiguranje u ZO

Osnivači i članovi društva za uzajamno osiguranje nemaju i ne mogu imati isti status. Iako su i jedna i druga lica članovi skupštine društva, njihov status zavisi, pre svega, od njihovih uloga i doprinosa. ZO ne reguliše, na detaljniji način, razliku između ovih lica. Ovaj Zakon samo navodi postojanje tih lica, kao i njihovo učešće u upravljanju. Na osnovu samog teksta ZO, kao i opštih pojmova o ovoj vrsti društva osiguranja, dolazimo do sledećih zaključaka:

- 1) osnovna razlika između društva za uzajamno osiguranje i akcionarskog društva za osiguranje je u cilju njihovog osnivanja. Od toga treba poći i prilikom definisanja statusa osnivača i članova društva za uzajamno osiguranje;
- 2) kod društva za uzajamno osiguranje postoje dve vrste subjekata, koji imaju i upravljačka prava, od kojih su jedna vrsta – osiguranici, dok kod akcionarskog društva osiguranici nemaju takva prava;
- 3) mogućnost osnivanja društva za uzajamno osiguranje sa ograničenim i neograničenim doprinosom odnosi se na obaveze članova i visinu njihovih doprinosa, uložениh u toku godine;
- 4) važno pitanje za poslovanje društva za uzajamno osiguranje je i garantni fond, odnosno, minimalni kapital društva. Trebalo bi predvideti tačne iznose sa kojima društvo za uzajamno osiguranje morada raspoložiti, imajući u vidu vrste osiguranja, kojima se ono bavi, kao i predviđeni godišnji promet;
- 5) pretpostavka je da su ulogi i ostale uplate osnivača društva za uzajamno osiguranje su veće od doprinosa članova – osiguranika. Kad kažemo pretpostavka, mislimo, pre svega, na visinu početnog fonda sigurnosti; i
- 6) osnovnim aktima društva za uzajamno osiguranje se definiše važnija uloga osnivača u upravljanju.

Na osnovu svega, možemo reći, da je status osnivača detaljnije definisan, ne u tekstu ZO, već u aktima društva. Priroda društva za uzajamno osiguranje određuje drugačije regulisanje i definisanje statusa ovih lica. Cilj društva za uzajamno osiguranje jeste pokrivanje rizika i naknada eventualnih šteta, a ne sticanje dobiti. Zbog toga i članovi društva, odnosno, osiguranici imaju navedena prava. U svakom slučaju, društvo za uzajamno osiguranje je specifično, iako se na njegovo osnivanje i poslovanje primenjuje velika većina odredaba, koje se odnose na akcionarsko društvo za osiguranje. Možda, u ovom pogledu, kao zamerku, mada se to ne odnosi, samo na ZO, možemo uputiti ka odredbama, koje predviđaju isti početni fond sigurnosti za osnivanje i jedne i druge vrste društva za osiguranje.

III) POSREDOVANJE I ZASTUPANJE U OSIGURANJU

1. Posrednici u osiguranju¹⁷²

– Društvo za posredovanje u osiguranju

Poslovi posredovanja u osiguranju su poslovi koji se odnose na dovođenje u vezu osiguranika, odnosno, ugovarača osiguranja sa osiguravajućim društvom radi pregovaranja o zaključenju ugovora o osiguranju, na osnovu naloga osiguravajućeg društva osnovanog u skladu sa odredbama ovog zakona ili naloga osiguranika, odnosno, ugovarača osiguranja¹⁷³.

Poslove posredovanja u osiguranju, kao jedinu delatnost, obavlja društvo za posredovanje u osiguranju koje je dobilo dozvolu Narodne banke Srbije za obavljanje tih poslova. Uz poslove posredovanja u osiguranju, društvo za posredovanje u osiguranju može obavljati i poslove savetovanja i pomoći u obradi šteta i proceni rizika i šteta. Društvo za posredovanje u osiguranju ne može obavljati poslove zastupanja u osiguranju. U izuzetnim slučajevima, društvo za posredovanje u osiguranju može obavljati i poslove zastupanja u osiguranju za određenu vrstu osiguranja pod uslovom da ispunjava uslove koji su predviđeni u ZO za obavljanje poslova zastupanja, a o čemu ćemo, kasnije, govoriti, kao i da ima dozvolu Narodne banke Srbije za obavljanje tih poslova, s tim što u istom pravnom poslu ne može biti zastupnik za jednu, a posrednik za drugu ugovornu stranu.

Društvo za posredovanje u osiguranju ne može posredovati radi zaključenja ugovora o osiguranju sa osiguravajućim društvom, ako bi zaključenje ugovora o osiguranju bilo suprotno propisima koji se odnose na obavljanje poslova osiguranja na teritoriji naše zemlje. Firma društva za posredovanje u osiguranju mora sadržati i oznaku delatnosti „posredovanje u osiguranju“.

Posrednik u osiguranju mora, na prvom mestu, da bude sposoban da napravi analizu rizika i koncept osiguranja osiguraniku obzirom na rizike od kojih je ugrožen.¹⁷⁴ Tačna analiza rizika je ocena mogućih opasnosti, koje ugrožavaju budućeg osiguranika i služi kao pretpostavka za izradu koncepta osiguranja, kao i osnova za donošenje odluka o izboru osiguravača.¹⁷⁵ Za posrednika je bitna uloga savetnika, koju on ima u odnosu na osiguranika, a kod izbora vrste i obima osiguravajućeg pokrivača i u izboru osiguravača.¹⁷⁶

172 Posredovanje i posrednike u osiguranju regulišu članovi 72.-86. ZO

173 Šulejić P., nav.delo, str. 163

174 Musić F., Iskreno ulaganje u sebe – siguran dobitak za sve, Svijet osiguranja, Zagreb, broj 1/2004, str. 61.; Musić F., Pasivna prodaja polica osiguranja, Svijet osiguranja, broj 1/2003, str. 63.; Musić F., Kvalitetna organizacija kućnog ureda - uvjet uspješnog rada, Svijet osiguranja, broj 2/2004, str. 63., Musić F., Kako postati i ostati vrlo dober posrednik i zastupnik u osiguranju, Svijet osiguranja, broj 5/2003, str. 63.

175 U Nemačkoj se traži, da posrednik u osiguranju mora pismeno voditi razgovore sa svojim komitentom, odnosno, mora voditi poseban zapisnik o razgovorima sa komitentom.

176 Ivanjko Š., Zavarovalni posrednik in svetovalec - poklic prihodnosti. Agens, Ljubljana 1999.,br.7, str. 14

Osnivanje društva za posredovanje u osiguranju

Društvo za posredovanje u osiguranju osniva se kao akcionarsko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću, na osnovu zakona kojim se uređuje pravni položaj preduzeća, ako ovim zakonom pojedina pitanja nisu drukčije uređena.

Ako se društvo za posredovanje u osiguranju osniva kao akcionarsko društvo, novčani deo osnovnog kapitala ne može biti manji od 25.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate.

Ako se društvo za posredovanje u osiguranju osniva kao društvo s ograničenom odgovornošću, novčani deo osnovnog kapitala ne može biti manji od 12.500 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate. Ako društvo za posredovanje u osiguranju obavlja i poslove zastupanja u osiguranju, iznos navedenog, osnovnog, kapitala uvećava se za 30%.

Društvo za posredovanje u osiguranju dužno je da u svom poslovanju obezbedi da osnovni kapital društva uvek bude u visini koja nije manja od navedenih iznosa, s tim što u novcu, kratkoročnim hartijama od vrednosti i kratkoročnim plasmanima mora imati najmanje 50% ukupnog iznosa osnovnog kapitala. Akcije akcionarskog društva za posredovanje u osiguranju mogu glasiti samo na ime.

Zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju podnose osnivači društva za posredovanje u osiguranju ili, u njihovo ime, lice koje oni ovlaste. Uz ovaj zahtev podnosi se: 1) osnivački akt; 2) dokaz da je na privremeni račun kod banke uplaćen novčani deo osnovnog kapitala; 3) spisak akcionara, odnosno vlasnika udela; 4) poslovni plan društva; 5) dokaz da fizička lica koja su predložena za članove uprave i nadzornog odbora društva ispunjavaju uslove iz ZO koji regulišu izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i reosiguranja; 6) dokaz o kadrovskoj i tehničkoj osposobljenosti društva; 7) predugovor ili ugovor o osiguranju od odgovornosti za štete koje nastanu obavljanjem delatnosti ili bezuslovnu finansijsku garanciju banke koja je prihvaćena od Narodne banke Srbije na sumu osiguranja, odnosno na iznos od najmanje 100.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate; 8) dokaz o povezanosti po osnovu kapitala ili na drugi način sa društvima za osiguranje, društvima za zastupanje u osiguranju ili društvima za posredovanje u osiguranju.

O zahtevu za izdavanje dozvole za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju Narodna banka Srbije odlučuje rešenjem, u roku od 60 dana od dana prijema zahteva. Osnivači društva za posredovanje u osiguranju dužni su da prijavu za upis u registar nadležnog organa podnesu u roku od 30 dana od dana dobijanja dozvole za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju. Uz prijavu za upis u registar podnosi se i dozvola za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju. Društvo za posredovanje u osiguranju dužno je da rešenje o upisu u registar dostavi Narodnoj banci Srbije, u roku od sedam dana od dana prijema tog rešenja.

Oduzimanje dozvole društvu za posredovanje u osiguranju

Narodna banka Srbije će oduzeti društvu za posredovanje u osiguranju dozvolu za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju, ako:

- 1) društvo za posredovanje u osiguranju prestane da ispunjava jedan od uslova iz ZO koji regulišu sadržinu zahteva za izdavanje dozvole za obavljanje poslova posredovanja i akte koji se podnose uz taj zahtev;
- 2) je poslovanjem društva za posredovanje u osiguranju ugrožen interes osiguranika ili je utvrđeno nepoštovanje zakona i drugih propisa;
- 3) društvo za posredovanje u osiguranju posreduje za društvo za osiguranje koje nema dozvolu za obavljanje poslova osiguranja.

Ovlašćenje za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju

Poslove posredovanja u osiguranju u društvu za posredovanje u osiguranju mogu obavljati samo zaposleni u tom licu koji imaju ovlašćenje Narodne banke Srbije, koje nazivamo i ovlašćeni posrednici. Narodna banka Srbije izdaje ovlašćenje za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju licu koje ispunjava sledeće uslove:

- 1) ima prebivalište na teritoriji Republike;
- 2) punoletno je i ima potpunu poslovnu sposobnost;
- 3) položilo je stručni ispit za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju;
- 4) pravnosnažnom sudskom odlukom nije mu izrečena mera bezbednosti ili zaštitna mera zabrane obavljanja delatnosti.

Narodna banka Srbije bliže propisuje sadržinu i način polaganja ispita. Strano fizičko lice koje, po pravu države čiji je državljanin, ispunjava uslove za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju, može obavljati te poslove, pod uslovima uzajamnosti.

Narodna banka Srbije će oduzeti ovlašćenje za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju licu koje:

- 1) ovlašćenje dobije na osnovu neistinitih i netačnih podataka;
- 2) prestane da ispunjava uslove potrebnih za dobijanje ovlašćenja;
- 3) ne postupa u skladu sa ovim zakonom.

*

* *

Društvo za posredovanje u osiguranju koje obavlja poslove posredovanja u osiguranju na osnovu naloga osiguranika, dužno je da osiguraniku pruži objašnjenja i savete o okolnostima koje su od značaja za zaključenje ugovora o osiguranju. U izvršavanju ove obaveze, društvo za posredovanje u osiguranju je dužno da naročito:

- 1) izradi odgovarajuću analizu opasnosti i predloži odgovarajuće pokriće;
- 2) izradi procenu solventnosti osiguravajućeg društva, na osnovu podataka o poslovanju tog društva;
- 3) posreduje, radi pregovaranja o zaključenju ugovora o osiguranju sa osiguravajućim društvom koje, u odnosu na okolnosti pojedinog slučaja, osiguraniku nudi najpovoljniju zaštitu;
- 4) obavesti osiguravajuće društvo o osiguranikovoj nameri da zaključi ugovor o osiguranju i da osiguraniku ponudi uslove osiguranja i upozna ga sa pravilima za izračunavanje premije;
- 5) proveri sadržinu polise osiguranja;
- 6) ponudi pomoć osiguraniku za vreme trajanja ugovora o osiguranju, pre i posle nastupanja osiguranog slučaja, a naročito da vodi računa o tome da osiguranik u utvrđenim rokovima izvrši radnje koje su od značaja za očuvanje, odnosno, ostvarivanje prava iz ugovora o osiguranju;
- 7) prati izvršavanje ugovora o osiguranju koji je osiguranik zaključio uz njegovo posredovanje;
- 8) izradi predlog za izmenu zaključenog ugovora o osiguranju, radi veće sigurnosti osiguranika.

Društvo za posredovanje u osiguranju dužno je da upozna osiguranika sa svim pravnim i ekonomskim odnosima sa osiguravajućim društvom koji utiču na nepristrasnost društva za posredovanje u osiguranju u ispunjavanju obaveza prema osiguraniku. Pod pravnim i ekonomskim odnosima smatraju se, naročito, odredbe ugovora o posredovanju zaključenog između društva za posredovanje u osiguranju i osiguravajućeg društva, na osnovu kojih je društvo za posredovanje u osiguranju: 1) dužno posredovati isključivo u zaključenju ugovora o osiguranju sa određenim osiguravajućim društvom; i 2) ugovorilo pravo na uvećanu proviziju, u odnosu na uobičajenu proviziju za posredovanje kod određenih vrsta osiguranja.

Na pitanja dozvola i saglasnosti koje društvu za posredovanje u osiguranju izdaje Narodna banka Srbije i upisa u registar nadležnog organa, koja nisu uređena odredbama ovog odeljka, shodno se primenjuju odredbe ovog zakona koje se odnose na akcionarska društva za osiguranje.

– Posredovanje u osiguranju po pravu EU

Važnost posrednika u osiguranju u EU pokazuje i činjenica, da su u prethodne tri decenije donesene dve direktive i jedna preporuka o položaju, pravima i obavezama posrednika u osiguranju sa aneksima. Posrednik u osiguranju igra, ne toliko, važnu ulogu u prodaji osiguravajućih i reosiguravajućih proizvoda u EU.¹⁷⁷ Prvi korak ka ostvarivanju prava posrednika osiguranja je bio učinjen do-

177 Kraus H., Sedanja in prihodnja ureditev statusa in dejavnosti zavarovalnih posrednikov v Evropi, Dnevi slovenskega zavarovalništva, Zbornik, Ljubljana, 1999, str. 25.

nošenjem Direktive EEZ broj 77/92 od 13.12.1976. godine o merama za efikasno provođenje prava do osnivanja i slobode obavljanja usluga u oblasti osiguranja. Ova Direktiva primenjivala se do početka primene odredaba nacionalnog zakonodavstva, u koja je ova Direktiva bila implementirana. Obzirom na promene na tržištu osiguranja, u Evropskoj zajednici je 18.12.1991. godine donesena i Preporuka komisije broj 92/48 EEZ o posrednicima osiguranja, koja je pomogla u usklađivanju nacionalnih zakonskih odredbo o uslovima za obavljanje poslova posredovanja. Sredinom devedesetih godina pristupilo se izradi posebne Direktive o posrednicima u osiguranju, koja bi obuhvatila nove promene na tržištu osiguranja, a, posebno, dala osnovu za obavljanje posredničkih poslova banaka i nekih finansijskih institucija. Cilj ove Direktive je bila njena primena na sva lica, čija je delatnost obavljanje usluga posredovanja između trećih osoba prema naknadi, koja može biti u novcu ili u nekom drugom obliku, zavisno od efikasnosti delovanja posrednika. Direktiva je trebalo da dorinese usklađivanju delovanja posrednika i s ostalim Direktivama, a, naročito sa onima koje se odnose na pitanje usluga informativnog društva i zaštite potrošača na finansijskom tržištu.¹⁷⁸

Na osnovu navedenog, donesena je, 09.12.2003. godine, Direktiva 2002/92/EZ Evropskog parlamenta i Saveta, dok je Direktiva 77/92/EEZ ukinuta, a deo odredaba Preporuke Komisije 98/257 EEZ od 30.03.1998. godine je ostao na snazi, a što se odnosi na vansudsko rešavanje sporova potrošača i posrednika u osiguranju. Navedena Direktiva jasnije određuje određene pojmove, kao što je posrednik u osiguranju i razgraničava poslove posredovanja od sličnih poslova, koji se obavljaju u oblasti osiguranja. Direktiva se ne odnosi na usluge posredovanja, ako se radi o zaključenju ugovora o osiguranju, za koje je potrebno poznavati samo sadržaj jednog ugovora o osiguranju, i ako se takav ugovor odnosi na imovinsko osiguranje, čija premija godišnja nije veća od 500 EUR, a trajanje nije duže od pet godina. Direktiva detaljnije propisuje obavezu država članica EU, da urede pitanje registracije posrednika u osiguranju, kako fizičkih lica, koja se time bave, tako i pravnih. Prema Direktivi, svaki posrednik u osiguranju, a odnosi se to i na posrednike u reosiguranju, moraju imati odgovarajuće znanje i sposobnosti, a moraju da ispunjavaju i uslove za obavljanje tog posla, koje određuju članice u svom zakonodavstvu. Način proveravanja tog znanja je u nadležnosti pojedinih država. Posrednici moraju biti ugledna lica u svojoj sredini. Posrednici ne smeju da budu kažnjeni za krivična dela iz oblasti zaštite svojine i krivična dela u vezi sa finansijskim uslugama. Kako posrednici nastupaju za svoje ime i za svoj račun i odgovaraju za moguću štetu nastalu neprofesionalnim radom sa svojim klientima, Direktiva određuje, da mora svaki posrednik biti osiguran od odgovornosti, tako da suma osiguranja ne sme biti manja od 1 miliona evra za svaki pojedinačni zahtev, odnosno, ukupno 1,5 miliona evra godišnje za sve moguće odštetne zahteve, a ako to nije slučaj, onda posrednik mora imati na raspolaganju imovinsku vrednost, čiju visinu propisuje država članica. Posebni uslov po Direktivi je, da posrednici moraju imati stalna finansijska sredstava u visini 4 % godišnje sume primljenih premija, od čega je minimum 15.000 evra.

178 Furminski A., *Das Image der Versicherung*, Zeitschrift für die ges. Versicherungs vesseb., broj 3/1979.

2. Zastupnici u osiguranju¹⁷⁹

Poslove zastupanja u osiguranju obavlja pravno ili fizičko lice na osnovu ugovora o zastupanju, u ime i za račun društva za osiguranje osnovanog u skladu sa ZO.

Poslove zastupanja u osiguranju, kao jedinu delatnost, obavlja društvo za zastupanje u osiguranju i fizičko lice – preduzetnik, odnosno, zastupnik u osiguranju, koji su dobili dozvolu za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju u skladu sa ovim zakonom. Uz poslove zastupanja u osiguranju društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju mogu obavljati i poslove savetovanja i pomoći u obradi šteta i proceni rizika i šteta. Osiguravajuće društvo vodi evidenciju društava za zastupanje u osiguranju i zastupnika u osiguranju koji za to društvo obavljaju poslove zastupanja u osiguranju. Narodna banka Srbije ima pravo da izvrši uvid u tu evidenciju.

Društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju može da obavlja poslove zastupanja samo za jedno društvo za osiguranje. Izuzetno, društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju može zastupati više društava za osiguranje, uz njihovu pismenu saglasnost. Osim toga, društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju dužan je da u svojim poslovnim prostorijama ima na vidnom mestu istaknut naziv društva za osiguranje koje zastupa. Firma društva za zastupanje u osiguranju, odnosno zastupnika u osiguranju mora sadržati i oznaku delatnosti „zastupanje u osiguranju“.

– Osnivanje društva za zastupanje u osiguranju

Društvo za zastupanje u osiguranju osniva se kao akcionarsko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću, na osnovu zakona kojim se uređuje pravni položaj preduzeća, ako ovim zakonom pojedina pitanja nisu drukčije uređena.

Ako se društvo za zastupanje u osiguranju osniva kao akcionarsko društvo, novčani deo osnovnog kapitala ne može biti manji od 25.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate. Ako se društvo za zastupanje u osiguranju osniva kao društvo s ograničenom odgovornošću, novčani deo osnovnog kapitala ne može biti manji od 12.500 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate. Akcije akcionarskog društva za zastupanje u osiguranju mogu glasiti samo na ime.

Društvo za zastupanje u osiguranju dužno je da u svom poslovanju obezbedi da osnovni kapital društva uvek bude u visini koja nije manja od navedenih, s tim što u novcu, kratkoročnim hartijama od vrednosti i kratkoročnim plasmanima mora imati najmanje 50% ukupnog iznosa osnovnog kapitala. Zastupnik u osiguranju mora uvek imati na računu najmanje 1.500 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije.

Zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju podnose osnivači društva za zastupanje u osiguranju ili, u njihovo ime, lice koje oni ovlaste. Uz ovaj zahtev podnosi se:

¹⁷⁹ Zastupanje i zastupnike u osiguranju regulišu članovi 87.-99. ZO

- 1) osnivački akt;
- 2) dokaz da je na privremeni račun kod banke uplaćen novčani deo osnovnog kapitala;
- 3) spisak akcionara, odnosno vlasnika udela;
- 4) poslovni plan društva;
- 5) dokaz da fizička lica koja su predložena za članove uprave i nadzornog odbora društva ispunjavaju uslove iz ZO koji regulišu izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i reosiguranja;
- 6) dokaz o kadrovskoj i tehničkoj osposobljenosti društva za zastupanje u osiguranju;
- 7) predugovor ili ugovor o zastupanju sa osiguravajućim društvom koji mora da sadrži odredbu o pravu osiguravajućeg društva na trajni nadzor nad izvršavanjem tog ugovora;
- 8) dokaz o povezanosti po osnovu kapitala ili na drugi način sa osiguravajućim društvima, društvima za zastupanje u osiguranju ili društvima za posredovanje u osiguranju.

Zastupnik u osiguranju upisuje se u registar kod nadležnog organa uprave, na osnovu dozvole za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju koju izdaje Narodna banka Srbije na njegov zahtev, odnosno zahtev lica koje on ovlasti. Uz taj zahtev podnosi se: 1) osnivački akt; 2) dokaz o identitetu zastupnika u osiguranju (lično ime, broj lične karte i jedinstveni matični broj građana); 3) dokaz o prebivalištu zastupnika u osiguranju; 4) dokaz da na računu ima uplaćena sredstva, koja su, napred, navedena; 5) dokaz o stručnoj spremi zastupnika u osiguranju; 6) dokaz da zastupnik u osiguranju u poslednje tri godine nije bio član uprave, nadzornog odbora ili nosilac posebnih ovlašćenja u pravnom licu nad kojim je otvoren ili sproveden postupak prinudne likvidacije, odnosno, stečaja; 7) dokaz da zastupnik u osiguranju nije bezuslovno osuđivan na kaznu zatvora dužu od tri meseca; 8) dokaz nadležnog organa uprave o izmirenju poreza, ne stariji od šest meseci; 9) overena kopija rešenja nadležnog organa uprave o utvrđivanju i naplati poreza za tekuću, odnosno, prethodnu godinu; 10) dokaz da zastupnik u osiguranju poseduje ovlašćenje za zastupanje u osiguranju; 11) poslovni plan; 12) predugovor ili ugovor o zastupanju sa osiguravajućim društvom koji mora da sadrži odredbu o pravu društva za osiguranje na trajni nadzor nad izvršavanjem tog ugovora; 13) dokaz o kadrovskoj i tehničkoj osposobljenosti zastupnika u osiguranju; 14) dokaz o povezanosti po osnovu kapitala ili na drugi način sa osiguravajućim društvima, društvima za zastupanje u osiguranju ili društvima za posredovanje u osiguranju. Zastupnik u osiguranju dužan je da rešenje o upisu u registar kod nadležnog organa uprave dostavi Narodnoj banci Srbije, u roku od sedam dana od dana prijema rešenja.

Ovlašćenje za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju

Poslove zastupanja u osiguranju u društvu za zastupanje u osiguranju i kod zastupnika u osiguranju mogu obavljati samo zaposleni u tom licu koji imaju ovlašćenje Narodne banke Srbije, odnosno, ovlašćeni zastupnici. Narodna banka Srbije izdaje ovlašćenje za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju licu

koje ispunjava sledeće uslove: 1) postojanje prebivališta na teritoriji Republike; 2) punoletnost i potpuna poslovna sposobnost; 3) položen stručni ispit za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju; 4) da ne postoji pravosnažna sudska odluka kojom je tom licu izrečena mera bezbednosti ili zaštitna mera zabrane obavljanja delatnosti. Narodna banka Srbije propisuje sadržinu i način polaganja ispita za ovlašćene zastupnike. Strano fizičko lice koje, po pravu države čiji je državljanin, ispunjava uslove za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju, može obavljati te poslove, pod uslovima uzajamnosti.

*

* *

Ugovor o zastupanju u osiguranju čuva se u poslovnim prostorijama ugovornih strana. Narodna banka Srbije ima pravo da izvrši uvid u taj ugovor. Društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju dužan je da novčana sredstva i ostale instrumente plaćanja i obezbeđenja plaćanja, koja je naplatio, odnosno preuzeo od osiguranika, odnosno, ugovarača osiguranja, u ime i za račun osiguravajućeg društva, uplati u korist tog društva istog ili, najkasnije, narednog radnog dana od dana naplate ili preuzimanja, odnosno, da u istom roku preda ostale instrumente plaćanja i obezbeđenja plaćanja. Društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju vrši naplatu premije osiguranja, u skladu sa propisima i aktima osiguravajućeg društva. Navedena sredstva i instrumente plaćanja i obezbeđenja, društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju dužan je da čuva na sigurnom mestu do uplate, odnosno, predaje osiguravajućem društvu.

Za radnje preduzete u obavljanju poslova zastupanja u osiguranju odgovara osiguravajuće društvo. Društvo za zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnik u osiguranju odgovara osiguraniku za štetu koja nastane usled lažnog predstavljanja ili nepažnje društva za zastupanje, odnosno, zastupnika u osiguranju, odnosno, zbog toga što društvo za zastupanje, odnosno, zastupnik u osiguranju nije otkrio da obavlja delatnost u svojstvu zastupnika. Direktor osiguravajućeg društva, tj. lice sa posebnim ovlašćenjima koje je zaključilo ugovor o zastupanju, odgovara osiguravajućem društvu za štetu prouzrokovanu društvu koja je nastala iz tog ugovora.

Na izdavanje i oduzimanje dozvole i saglasnosti društvu za zastupanje u osiguranju i zastupniku u osiguranju, ovlašćenja za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju i dokaz o upisu u registar, shodno se primenjuju odredbe ZO koje se odnose na društvo za posredovanje u osiguranju.

3. Agencija za pružanje drugih usluga u osiguranju¹⁸⁰

U okviru dela o posredovanju i zastupanju u osiguranju, govorićemo i o pružanju drugih usluga u osiguranju, koje ne spadaju u poslove posredovanja i zastupanja, ali se vrše u vezi sa osiguranjem. Naime, Agencija za pružanje drugih

usluga u osiguranju (dalje: Agencija) je pravno lice koje obavlja poslove utvrđivanja i procene rizika i šteta, posredovanja radi prodaje i prodaju ostataka osiguranih oštećenih stvari i poslove pružanja drugih intelektualnih i tehničkih usluga u vezi sa poslovima osiguranja¹⁸¹. Agencija se osniva kao akcionarsko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću, na osnovu zakona kojim se uređuje pravni položaj preduzeća, ako ovim zakonom pojedina pitanja nisu drukčije uređena. Agencija ne može obavljati poslove osiguranja, poslove posredovanja i poslove zastupanja u osiguranju.

Ako se Agencija osniva kao akcionarsko društvo, novčani deo osnovnog kapitala ne može biti manji od 25.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate. Ako se Agencija osniva kao društvo s ograničenom odgovornošću, novčani deo osnovnog kapitala ne može biti manji od 12.500 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate. Agencija je dužna da u svom poslovanju obezbedi da osnovni kapital agencije uvek bude u visini koja nije manja od navedenih iznosa, s tim što u novcu, kratkoročnim hartijama od vrednosti i kratkoročnim plasmanima mora imati najmanje 50% ukupnog iznosa osnovnog kapitala. Znači, kad je u pitanju osnivački kapital, on je isti kao i kod društva za posredovanje, odnosno, zastupanje u osiguranju. To se odnosi i na oblik, u kome Agencija može biti osnovana.

Zahtev za izdavanje dozvole za pružanje drugih usluga u osiguranju

Zahtev za izdavanje dozvole za pružanje drugih usluga u osiguranju podnose osnivači Agencije ili, u njihovo ime, lice koje oni ovlaste. Uz taj zahtev podnosi se: 1) osnivački akt; 2) dokaz da je na privremeni račun kod banke uplaćen novčani deo osnovnog kapitala; 3) poslovni plan agencije; 4) spisak akcionara, odnosno, vlasnika udela; 5) dokaz da fizička lica koja su predložena za članove uprave i nadzornog odbora agencije ispunjavaju uslove iz ZO koji regulišu izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja i reosiguranja; 6) dokaz o kadrovskoj i tehničkoj osposobljenosti agencije; 7) dokaz da sa društvima za osiguranje, društvima za posredovanje u osiguranju ili društvima za zastupanje u osiguranju ne čini povezano lice u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuje pravni položaj preduzeća.

*

* *

Poslovima iz delokruga rada Agencije mogu se baviti i preduzeća i druga pravna lica, pod uslovom da imaju posebno organizovan deo za obavljanje tih poslova, koji je kadrovski i tehnički osposobljen za pružanje drugih usluga u osiguranju i da na poseban račun uplate i vode iznos od 12.500 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate.

Na pitanja izdavanja i oduzimanja dozvole i saglasnosti i na dokaz o upisu u registar Agencija, preduzeća i drugih pravnih lica, koja bi se bavila ovim poslovima, shodno se primenjuju odredbe ovog zakona koje se odnose na društva za posredovanje u osiguranju.

IV) IMOVINA I UPRAVLJANJE IMOVINOM U OSIGURAVAJUĆEM DRUŠTVU

Imovina osiguravajućeg društva se sastoji iz: novca, pokretnih i nepokretnih stvari, hartija od vrednosti, kao i od drugih prava. Celokupna imovina pripada osiguravajućem društvu, bez obzira da li je akcionarsko društvo za osiguranje ili društvo za uzajamno osiguranje, a ne njihovim delovima. U današnjim uslovima, imovina osiguravajućeg društva se, uglavnom, sastoji iz nepokretnih stvari i novca, što je i logično, obzirom na uslove poslovanja i mesto osiguranja u našoj zemlji. Stvaranjem bezbednijih uslova poslovanja i razvojem tržišta hartija od vrednosti, može se očekivati da će, i u našoj zemlji, osiguravajuća društva ulagati svoj kapital u hartije od vrednosti, u većem procentu¹⁸². Mi ćemo posvetiti pažnju regulisanju ovog pitanja u ZO, definišući sve delove koje može sadržati imovina osiguravajućeg društva, bez obzira na vrstu osiguranja kojom se bavi¹⁸³.

Premija

Imovina osiguravajućeg društva se, pre svega, formira od premije osiguranja. Premija osiguranja sastoji se od funkcionalne premije i režijskog dodatka. Funkcionalna premija sastoji se od tehničke premije, a može sadržati i doprinos za preventivu, ako je uračunat u premiju osiguranja. Inače, premiju možemo da definišemo kao novčani iznos koji je ugovarač osiguranja, odnosno, osiguranik dužan da plati kao naknadu za obezbeđenje osiguravajućeg pokrića. U uslovima osiguranja naših osiguravajućih društava, premija se, jednostavno, označava kao iznos koji ugovarač treba da plati za osiguranje. Ona, zapravo, predstavlja cenu rizika. Između rizika i premije osiguranja postoji veoma uska povezanost. Visina premije određuje se prema prosečnoj veličini rizika, čija se svaka promena mora iskazati u promeni premije. Sem toga, premija mora odgovarati riziku i u određenom vremenskom razdoblju, odnosno, treba da je srazmerna dužini dela vremena u kome se pokriva rizik. Uvažavajući nešto širi pristup, može se kazati da je premija i cena osiguranja zbog toga što pored rizika na nju utiču i drugi činioci kao što su suma osiguranja, trajanje osiguranja, prinos koji se stiče ulaganjem sredstava osiguranja, troškovi osiguravanja i slično. Za osiguravača premija osiguranja – bruto premija – predstavlja iznos sačinjen iz više delova s različitim namenom (za naknadu šteta, isplatu ugovorenih osiguranih svota, za sprečavanje šteta, za pokriće troškova).

182 Žarković N., Upravljanje organizacijama za osiguranje i reosiguranje, preuzeto sa Interneta

183 Imovina i upravljanje imovinom se uređuje u članovima 106.-134. ZO

Vrste tehničkih rezervi

Osiguravajuće društvo je dužno da, na kraju obračunskog perioda, utvrdi tehničke rezerve za pokriće obaveza iz obavljanja poslova osiguranja. Osiguravajuće društvo koje obavlja poslove jedne ili više vrsta životnih osiguranja utvrđuje tehničke rezerve za:

- 1) prenosne premije;
- 2) rezervisane štete;
- 3) učešće u dobiti;
- 4) matematičku rezervu.

Osiguravajuće društvo koje obavlja poslove jedne ili više vrsta neživotnih osiguranja utvrđuje tehničke rezerve za:

- 1) prenosne premije;
- 2) rezervisane štete;
- 3) izravnjanje rizika.

Tehničke rezerve obrazuju se korišćenjem načela aktuarske matematike, pravila struke osiguranja i odgovarajućih statističkih podataka. Narodna banka Srbije propisuje bliže kriterijume i način obračunavanja tehničkih rezervi.

Prenosne premije, rezervisane štete i rezerva za učešće u dobiti

Deo premije koji se mora preneti u narednu godinu, adekvatno vremenskom periodu, dok traje važnost ugovora o osiguranju, naziva se prenosna premija. Osnovica za obračun prenosne premije je obračunata – fakturisana premija osiguranja, umanjena za onaj deo, koji je ustupljen u saosiguranje, odnosno, reosiguranje drugim osiguravajućim društvima, a uvećana za prenosne premije od primljenih saosiguranja od drugih osiguravajućih društava.

Po ZO, prenosne premije obrazuju se izdvajanjem iz ukupne premije osiguranja na kraju tekućeg obračunskog perioda, odvojeno za svaku vrstu osiguranja, srazmerno vremenu trajanja osiguranja. Prenosne premije su deo premije koji se koristi za pokriće obaveza iz osiguranja koje nastaju u narednom obračunskom periodu.

Rezervisane štete (vrsta tehničkih rezervi) predstavljaju procenjeni iznos obaveza društva za osiguranje za nastale, a nerešene štete do kraja tekućeg obračunskog perioda. Po ZO, rezervisane štete obrazuju se u visini procenjenog iznosa obaveza za nastale prijavljene, a nerešene štete i za nastale neprijavljene štete u tekućem periodu. Ako se štete za pojedine vrste osiguranja pojavljuju u obliku rente, rezevisane štete utvrđuju se u kapitalizovanom iznosu svih budućih obaveza.

Rezerve za učešće u dobiti obrazuju se u visini iznosa na koji osiguranici imaju pravo po osnovu učešća u dobiti iz ugovora o osiguranju života, ako su osiguranici prihvatili da učestvuju u riziku deponovanja i ulaganja sredstava tehničkih rezervi.

Matematička rezerva života

Matematička rezerva je, takođe, vrsta tehničkih rezervi, koja se obračunava za izmirenje budućih obaveza po osnovu dugoročnih ugovora o životnom osiguranju. Jednostavnije rečeno, matematička rezerva je tehnička rezerva osiguravajućeg društva namenjena izmirivanju budućih obaveza po osnovu ugovora o životnom osiguranju. Matematička rezerva se izračunava posebno za svaki ugovor o osiguranju života, tako što se vrednost obaveza iskazuje u vreme izračunavanja matematičke rezerve. U delu o prestanku osiguravajućih društava, posebno ćemo posvetiti pažnju statusu matematičke rezerve života u slučaju pokretanja stečaja protiv osiguravajućeg društva.

Rezerva za izravnavanje rizika

Rezerve za izravnavanje rizika obrazuju se na teret rashoda osiguravajućeg društva, posebno za svaku vrstu neživotnih osiguranja i koriste se za vremensko izravnavanje toka šteta u pojedinim vrstama osiguranja. Rezerve za izravnavanje rizika se obrazuju na osnovu standardnog odstupanja merodavnih tehničkih rezultata u tekućoj poslovnoj godini od prosečnog merodavnog tehničkog rezultata za svaku vrstu neživotnih osiguranja, kojima se osiguravajuće društvo bavi u posmatranom periodu.

Likvidnost osiguravajućeg društva

Osiguravajuće društvo je dužno da obezbeđuje likvidnost i da blagovremeno isplaćuje štete i druge obaveze društva. Osiguravajuće društvo može slobodna sredstva deponovati i ulagati, uz uslov održavanja stalne likvidnosti društva i blagovremene isplate šteta i drugih obaveza društva. Osiguravajuće društvo je dužno da u poslovanju sredstvima osiguranja preduzima potrebne mere za obezbeđenje sigurnosti deponovanja, odnosno, ulaganja, sa ciljem da se ne ugrozi njihova realna vrednost i likvidnost društva u izvršavanju obaveza iz ugovora o osiguranju i drugih obaveza. Narodna banka Srbije bliže propisuje način utvrđivanja i praćenja likvidnosti osiguravajućeg društva.

Sredstva tehničkih rezervi

Ulaganje sredstava tehničkih rezervi je regulisano u ZO. Izbor ulaganja je utvrđen obzirom na određene ciljeve osiguravajućeg društva. Ti ciljevi su sledeći: a) ulaganje sredstava tehničkih rezervi mora da odgovara javnom interesu – modernizacija privrede, razvoj nacionalnog osiguranja u stranim zemljama i sl.; b) sigurnost ulaganja ovih sredstava u interesu zaštite osiguranika – nisu dozvoljene spekulativne hartije od vrednosti ili potraživanja koja su bez garancije; c) ulaganje mora biti rentabilno – prioritet imaju obveznice sa fiksnom dobiti; d) ulaganje ovih sredstava mora biti u likvidne hartije od vrednosti, kako bi se na vreme izvršavale obaveze prema osiguranicima. Najbolje je ulagati u hartije od vrednosti koje se kotiraju na berzi, jer se lakše prenose. Isto tako, osiguravajuća društva, koja se bave osiguranjem života, moraju da raspoložu plasmanima,

odnosno, ulaganjima koja se mogu lako realizovati, imajući u vidu pravo osiguranika otkup polise, kod ove vrste osiguranja; i e) ulaganja (plasmani sredstava) moraju da budu lako procenjivi i nesporni. Po ZO, sredstva tehničkih rezervi mogu se deponovati i ulagati u:

- 1) hartije od vrednosti izdate od strane države, centralne banke, međunarodnih finansijskih organizacija, odnosno, u hartije od vrednosti za koje garantuje neki od navedenih subjekata;
- 2) obveznice, odnosno, druge dužničke hartije od vrednosti kojima se trguje na organizovanom tržištu hartija od vrednosti u zemlji;
- 3) obveznice, odnosno, druge dužničke hartije od vrednosti kojima se ne trguje na organizovanom tržištu hartija od vrednosti, čiji je izdavalac pravno lice sa sedištem u zemlji;
- 4) akcije kojima se trguje na organizovanom tržištu hartija od vrednosti u zemlji;
- 5) akcije kojima se ne trguje na organizovanom tržištu hartija od vrednosti, ako je njihov izdavalac domaće pravno lice i ako su izdate kao hartije od vrednosti u skladu sa zakonom kojim se uređuje tržište hartija od vrednosti;
- 6) deponovanja i ulaganja kod banaka sa sedištem u zemlji;
- 7) nepokretnosti i druga stvarna prava na nepokretnostima, ako su upisane u zemljišne, odnosno, druge javne knjige, ako donose prinos, odnosno, ako je u vezi sa njima moguće očekivati prinos i ako je njihova kupovna cena određena na osnovu procene ovlašćenog procenjivača.

Sredstva tehničkih rezervi mogu se držati u gotovini u blagajni i na računima kod banke. Izuzetno, Narodna banka Srbije može propisati i druge vrste deponovanja i ulaganja koja su, s obzirom na sigurnost, i prinos, odgovarajuća za deponovanje i ulaganje.

Narodna banka Srbije propisuje ograničenja pojedinih oblika deponovanja i ulaganja sredstava tehničkih rezervi. Osiguravajuće društvo je dužno da tromesečno obaveštava Narodnu banku Srbije o deponovanju i ulaganju ovih sredstava.

Garantna rezerva

Radi obezbeđenja trajnog izvršavanja obaveza, osiguravajuće društvo mora imati garantnu rezervu. Garantnu rezervu čine: 1) osnovni kapital; 2) rezerve iz dobiti i rezerve utvrđene aktima društva; 3) neraspoređena dobit iz ranijih godina, do 50%; 4) deo neraspoređene dobiti tekuće godine, do 50%, pod uslovom da utvrđeni iznos ne prelazi prosečnu vrednost neto dobiti ostvarene u poslednje tri godine i da ne prelazi 25% od garantne rezerve; 5) revalorizacione rezerve.

Narodna banka Srbije može propisati i druge oblike sredstava koja čine garantnu rezervu, kao i iznos učešća tih sredstava u garantnoj rezervi. Rezerve iz dobiti i rezerve utvrđene aktima osiguravajućeg društva, kao i revalorizacione

rezerve ne mogu činiti više od 20% garantne rezerve. Garantna rezerva umanjuje se za otkupljene sopstvene akcije, gubitak iz ranijih godina i gubitak iz tekuće godine. Ukupan iznos garantne rezerve ne može biti manji od iznosa osnivačkog kapitala, odnosno, početnog fonda sigurnosti.

Osiguravajuće društvo sredstva garantne rezerve deponuje i ulaže u oblike u koje se deponuju i ulažu i sredstva tehničkih rezervi, a što je, napred, navedeno, kao i u druge oblike utvrđene poslovnom politikom društva. Osiguravajuće društvo je dužno da tromesečno obaveštava Narodnu banku Srbije o deponovanju i ulaganju sredstava garantne rezerve.

Sredstva osiguravajućeg društva

Sredstva osiguravajućeg društva deponuju se i ulažu u Republici Srbiji. Ta sredstva osiguravajuće društvo može deponovati i ulagati i u inostranstvu u visini do 20% iznosa osnovnog kapitala, uz prethodnu saglasnost Narodne banke Srbije.

Obaveza osiguravajućeg društva se sastoji u obezbeđivanju propisane margine solventnosti iz njegove slobodne sopstvene imovine, kao i u garantovanju da će obaveze osiguravajućeg društva na isplatu osigurane sume i naknade štete osiguranicima biti izvršene i kada se nađe u finansijskim teškoćama. Zakon zahteva od osiguravajućeg društva da u svom poslovanju obezbedi marginu solventnosti u odgovarajućem minimalnom iznosu. Način izračunavanja margine utvrđen je aktom nadležnog organa.

Margina solventnosti osiguravajućeg društva odgovara ukupnoj aktivni umanjenoj za nematerijalna ulaganja, aktivna vremenska razgraničenja, gubitak, obaveze (uključujući matematičku rezervu osiguranja života) i za prenosne pozicije (prenosne premije i rezervisane štete). Osiguravajuće društvo izračunava marginu solventnosti odvojeno za životna, a odvojeno za neživotna osiguranja.

Osiguravajuće društvo, za prvu godinu poslovanja, marginu solventnosti izračunava primenom premijske osnove. Osiguravajuće društvo je dužno da u svom poslovanju obezbedi da margina solventnosti uvek bude u visini utvrđenoj na način koji propiše Narodna banka Srbije.

Visina garantne rezerve

Garantna rezerva predstavlja iznos sredstava koje osiguravajuće društvo mora imati radi obezbeđenja trajnog izvršavanja obaveza i ne može biti niža od izračunate margine solventnosti. Znači, garantna rezerva osiguravajućeg društva uvek mora biti veća od izračunate margine solventnosti. Ako garantna rezerva osiguravajućeg društva ne dostiže izračunatu marginu solventnosti, društvo je dužno da u roku od 30 dana od dana utvrđivanja neusklađenosti garantne rezerve i margine solventnosti donese program mera za usklađivanje garantne rezerve i margine solventnosti i dostavi ga Narodnoj banci Srbije.

Upravljanje rizikom

Osiguravajuće društvo mora da postupa u skladu sa pravilima o upravljanju rizikom ako u svom poslovanju obezbeđuje:

- 1) saosiguranje i reosiguranje viškova rizika iznad maksimalnog samopridržaja, u skladu sa pravilima koja regulišu poslove reosiguranja;
- 2) plaćanje šteta, ugovorenih suma osiguranja i izvršavanje drugih obaveza iz osnova osiguranja, u skladu sa primenom drugih zakona, kao i pravilima struke osiguranja, dobrih poslovnih običaja i poslovne etike;
- 3) osnovni kapital najmanje u visini osnivačkog kapitala, odnosno, početnog fonda sigurnosti;
- 4) tehničke rezerve, u skladu sa odredbama ZO o tehničkim rezervama;
- 5) likvidnost društva, u skladu sa odredbama ZO;
- 6) deponovanje i ulaganje sredstava tehničkih rezervi;
- 7) garantnu rezervu;
- 8) deponovanje i ulaganje sredstava garantne rezerve;
- 9) marginu solventnosti;
- 10) druge aktivnosti radi ispunjenja navedenih obaveza, kao i drugih obaveza propisanih ovim zakonom koje se odnose na upravljanje rizikom.

Prihodi i rashodi

Prihode osiguravajućeg društva čine premije osiguranja i aktivnih poslova reosiguranja i drugi prihodi od poslova osiguranja, prihodi od finansiranja i neposlovni i vanredni prihodi.

Rashodi osiguravajućeg društva jesu rashodi za štete i ugovorene sume osiguranja, rashodi za štete po osnovu aktivnih poslova reosiguranja, rashodi za premije po osnovu pasivnih poslova reosiguranja i drugi rashodi od poslova osiguranja, rashodi za obavljanje delatnosti osiguranja i reosiguranja (troškovi za sprovođenje osiguranja i reosiguranja), kao i rashodi finansiranja i neposlovni i vanredni rashodi. Rashodima za štete smatraju se i troškovi utvrđivanja i procenjivanja šteta, troškovi ostvarivanja regresnih zahteva, sudski troškovi i takse u sporovima po obavezama iz osnova osiguranja, troškovi veštačenja i drugi troškovi u vezi sa isplatom šteta. Osim toga, u rashode osiguravajućeg društva spadaju i:

- 1) rezervisanja za štete iz osiguranja, saosiguranja i reosiguranja;
- 2) izdvajanja iz premije osiguranja života za matematičku rezervu;
- 3) izdvajanja na ime učešća osiguranika za povećanje sume osiguranja i slična davanja kod osiguranja života, u skladu sa uslovima osiguranja života;
- 4) izdvajanja za rezerve za izravnanje rizika.

Troškovi pribavljanja osiguranja mogu se razgraničiti u srazmeri prenosne premije i ukupne premije, u skladu sa zakonom.

Rezultat poslovanja akcionarskog društva za osiguranje čini ostvareni dobit ili gubitak. Društvo za uzajamno osiguranje utvrđuje ostvareni višak ili manjak.

Iz ostvarene dobiti odnosno viška, društvo za osiguranje naknađuje porez na dobit, odnosno, višak, a ostatak predstavlja neraspoređenu dobit, odnosno višak. Osiguravajuće društvo neraspoređenu dobit, odnosno višak iz ranijih godina raspoređuje po sledećem redosledu: 1) za pokriće gubitka, odnosno manjka iz ranijih godina; 2) za izdvajanja u rezerve; 3) za druge namene utvrđene statutom društva.

Osiguravajuće društvo pokriva gubitak, odnosno manjak iz ranijih godina prema sledećem redosledu, iz: 1) neraspoređene dobiti, odnosno, viška; 2) rezervi; 3) osnovnog kapitala.

Društvo za uzajamno osiguranje, pre početka korišćenja osnovnog kapitala, pokriva manjak iz dodatnog doprinosa članova (osiguranika) ili srazmernim umanjenjem naknade šteta svim članovima (osiguranicima), odnosno, istovremeno iz dodatnog doprinosa i srazmernog umanjenja naknade štete.

Pokriće gubitka i manjka, utvrđivanje dobiti

Osiguravajuće društvo je dužno da u tekućoj poslovnoj godini pokrije nepokriveni gubitak, odnosno, manjak iz prethodne godine, kao i da naknadi osnovni kapital u iznosu iskorišćenom za pokriće gubitka, odnosno, manjka, ako je osnovni kapital društva smanjen ispod iznosa potrebnog za osnivanje osiguravajućeg društva, odnosno, ispod iznosa početnog fonda sigurnosti.

Osiguravajuće društvo obaveštava Narodnu banku Srbije o nastalom gubitku, odnosno manjku i dostavlja program mera za pokriće nastalog gubitka, odnosno manjka, danom utvrđivanja gubitka, odnosno, manjka, a najkasnije u roku od 15 dana od dana utvrđenog za predaju finansijskog izveštaja pravnom licu nadležnom za vođenje registra boniteta pravnih lica u skladu sa zakonom. Izuzetno, osiguravajuće društvo koje nastali gubitak, odnosno, manjak pokrije iz neraspoređene dobiti, odnosno, viška ili iz osnovnog kapitala iznad iznosa potrebnog za osnivanje osiguravajućeg društva, nije dužno da izradi i dostavi program mera za pokriće nastalog gubitka, odnosno manjka.

Narodna banka Srbije određuje stručno lice koje, na teret osiguravajućeg društva, kontroliše sprovođenje programa mera za pokriće nastalog gubitka, odnosno, manjka i o tome obaveštava to društvo. Narodna banka Srbije može, na predlog stručnog lica, da naloži preduzimanje mera za pokriće nastalog gubitka, odnosno manjka u osiguravajućem društvu.

Osiguravajuće društvo koje se bavi poslovima životnih osiguranja dužno je da utvrđuje dobit, odnosno, višak i gubitak, odnosno, manjak, posebno za dobrovoljno penzijsko osiguranje, posebno za ostale vrste životnih osiguranja i posebno za poslove reosiguranja. Osiguravajuće društvo koje se bavi poslovima neživotnih osiguranja dužno je da utvrđuje dobit, odnosno, višak i gubitak, odnosno, manjak, posebno za osiguranje od nezgode i dobrovoljno zdravstveno osiguranje, osiguranje motornih vozila-kasko, šinskih vozila-kasko i obavezno

osiguranje od odgovornosti u saobraćaju, kao i ostalih vrste osiguranja imovine i osiguranja od odgovornosti, a posebno za poslove reosiguranja.

Godišnji izveštaj o poslovanju

Osiguravajuće društvo je dužno da sastavlja finansijski izveštaj i godišnji izveštaj o poslovanju, u skladu sa zakonom. Kontni okvir i sadržaj pojedinih računa u kontnom okviru za osiguravajuće društvo propisuje Narodna banka Srbije. Obrasce finansijskih izveštaja za potrebe jedinstvenog informisanja i statističke obrade, odnosno, minimum sadržaja i formu podataka u njima propisuje Narodna banka Srbije.

Tehničke i matematičke rezerve osiguravajućeg društva u pravu EU

Iako ćemo više da govorimo o regulisanju rezervi osiguravajućeg društva u pravu EU u posebnom odeljku, ovde ćemo, samo, navesti, koje rezerve se regulišu u Direktivama EU. Naime, Direktive EU uređuju samo neke od rezervi osiguravajućeg društva i to: – rezerve za prenosne premije, – fond rezervisanih šteta, – namirene rezervacije, – matematičke rezerve i – rezerve za nepodmirene rizike. Ne regulišu: – rezerve za bonuse i popuste, – rezerve za obezbeđenje kod kojih osiguravač preuzima rizik poslovanja, kao ni druge tehničke rezerve.

V) PORTFELJ OSIGURANJA

1. Pojam portfelja osiguranja

Portfelj osiguranja predstavljaju sva prava i obaveze po ugovoru ili ugovorima o osiguranju. Portfelj ne čini samo imovina, odnosno, novčana sredstva po ugovoru o osiguranju, nego i prava i obaveze koja proizlaze iz tog ugovora. Pogrešno bi bilo reći da portfelj jednog osiguravajućeg društva predstavlja kapital tog društva. Portfelj osiguranja je neophodno jasno definisati, obzirom da kad govorimo o tom institutu, govorimo, na prvom mestu, o statusnim promenama u jednom osiguravajućem društvu. Pod prenosom portfelja osiguranja podrazumevamo ustupanje od strane jednog osiguravajućeg društva drugom osiguravajućem društvu, na osnovu sporazuma tih društava, kao i odobrenja za prenos od strane nadležnog državnog organa, svih ili dela ugovora o osiguranju sa svim pravima i obavezama na dan ustupanja.¹⁸⁴ Ovde se pojavljuju društvo ustupilac, za koga su vezane statusne promene, odnosno prestanak, kao i društvo prijemnik portfelja, koje preuzima prava i obaveze po ugovorima o osiguranju od društva ustupioca.

Prenos portfelja osiguranja se vrši pravnim poslom. Najčešće je prenos portfelja praćen promenama vezanim za osiguravajuće društvo, kada je potrebna i dozvola nadležnog državnog organa. Međutim, prenos portfelja se može izvršiti i bez postojanja statusnih promena, odnosno, dva osiguravajuća društva se mogu

¹⁸⁴ Slavnić J., Prenos portfelja osiguranja, Pravni život br. 11/97, str. 503

sporazumeti o prenosu prava i obaveza po ugovorima o osiguranju, obzirom da za navedeno nije potrebna saglasnost osiguranika.¹⁸⁵ Prenos portfelja se vrši, pre svega, zbog blagovremenog i potpunog ispunjenja obaveza prema osiguranicima, kada jedno osiguravajuće društvo nije više u mogućnosti da u potpunosti ili delimično ispunjava svoje obaveze, zbog različitih okolnosti. Sa druge strane, osiguravajuće društvo prijemnik, odnosno, ono koje preuzima prava i obaveze po ugovorima o osiguranju, mora imati dobar bonitet, obzirom da se radi i o prenosu rizika, a o čemu se mora voditi računa kod davanja dozvole za prenos portfelja.

Iako ćemo govoriti o prenosu portfelja u svim situacijama koje je zakonodavac predvideo, moramo, posebno, istaći probleme koji se vezuju za prenos portfelja kod prestanka osiguravajućeg društva, odnosno, kod pokretanja stečajnog postupka. Problemi, koji se, ovde, pojavljuju vezani su za sledeće:

- 1) Prenos portfelja se reguliše u dva zakonska izvora, koji regulišu osnivanje i status osiguravajućih društava, odnosno, stečajni i likvidacioni postupak protiv osiguravajućih društava;
- 2) Odredbe o prenosu portfelja se primenjuju i u slučaju stečaja, kao i u slučaju drugih statusnih promena, koje ne možemo izjednačiti sa stečajnim postupkom;
- 3) Različita opšta pravila za ugovore o neživotnom i ugovore o životnom osiguranju, o čemu zakonodavac nije nije dovoljno vodio računa;
- 4) Pitanje saglasnosti osiguranika na prenos portfelja osiguranja, što se, naročito, odnosi, na neživotna osiguranja; i
- 5) Uloga Agencije za osiguranje depozita u prenosu portfelja, a u vezi sa odlukom Narodne banke Srbije o dozvoli, odnosno, odbijanju prenosa portfelja osiguranja.

Ovo su samo neka od pitanja, koja se pojavljuju, moramo reći, kao problemi, a koja ćemo pokušati da analiziramo. No, ako bi sva navedena pitanja ili probleme morali da svedemo u jedan opšti, on bi se svodio na činjenicu da je ova materija regulisana na način koji ne odgovara posebnoj prirodi stečajnog postupka protiv osiguravajućih društava, a to znači da se nije smelo dogoditi da se istim zakonskim izvorom regulišu stečaj protiv banaka i protiv osiguravajućih društava. O tome će biti reči u posebnom delu. No, osim toga, odredbe o prenosu portfelja odnose na sve situacije, kada se prenose prava i obaveze po ugovorima o osiguranju sa jednog na drugo osiguravajuće društvo. Te odredbe su regulisane u ZO.

2. Prenos portfelja osiguranja u domaćem zakonodavstvu

Odrebe ZO o prenosu portfelja se, kao što smo rekli, odnose na sve situacije vezane za statusne promene, prestanak društva ili druge okolnosti vezane za sigurnost samog društva ili osiguranika. Određena rešenja stvaraju nedoumice kod primene, u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva.

*Podnošenje zahteva za prenos portfelja
drugom osiguravajućem društvu*

Osiguravajuće društvo, nakon dobijanja saglasnosti od Narodne banke Srbije, može da prenese ceo ili deo portfelja osiguranja na jedno ili više drugih osiguravajućih društava koja imaju dozvolu za obavljanje poslova osiguranja koji se prenose, uz njihovu saglasnost. Uz zahtev za davanje saglasnosti za prenos portfelj osiguranja, Narodnoj banci Srbije se podnosi sledeća dokumentacija:

- a) ugovor o prenosu portfelja osiguranja, u kojem mora biti utvrđena vrsta i visina sredstava tehničkih rezervi koja se zajedno sa portfeljom ustupaju osiguravajućem društvu koje preuzima portfelj, kao i rok do kojeg se mora izvršiti prenos portfelja. Radi se o sporazumu osiguravajućeg društva ustupioca i osiguravajućeg društva prijemnika. Iz navedenog se može zaključiti da se radi o ugovornom odnosu, bez primesa prinude, što ne može biti slučaj kod stečaja;
- b) spisak ugovora o osiguranju po pojedinim vrstama osiguranja koji su predmet prenosa sa opštim uslovima za ta osiguranja. Moraju se navesti svi ugovori po vrstama, kao i po sredstvima, koja se prenose. Naravno, vodeći računa o interesima osiguranika, taj spisak mora sadržati i opšte uslove osiguranja;
- c) obrazloženje razloga za prenos portfelja osiguranja i izjašnjenje o očekivanim efektima prenosa portfelja osiguranja. Razlozi za prenos portfelja su napred navedeni, s tim što, ovde, moramo dodati da bi obrazloženje moralo da sadrži i odluku nadležnog organa, odnosno Narodne banke Srbije o oduzimanju dozvole za rad ili neki drugi akt o statusnoj promeni;
- d) izmenu poslovnog plana društva koje preuzima portfelj osiguranja koji je neophodan zbog preuzimanja portfelja osiguranja. Osiguravajuće društvo prijemnik mora da menja poslovni plan, obzirom da ono na sebe preuzima dodatni skup prava i obaveza prema osiguranicima;
- e) izveštaj o finansijskom poslovanju društva koje prenosi portfelj osiguranja i društva koje preuzima portfelj osiguranja, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara;
- f) mišljenje ovlašćenog aktuara na prenos portfelja osiguranja. Aktuar je lice koje daje mišljenje o finansijskom poslovanju i stanju osiguravajućeg društva. Bez finansijskog izveštaja nemoguće je izvršiti prenos portfelja osiguranja. Smatramo da navedeni izveštaj mora biti dostavljen i nadležnom organu, odnosno, sudu koji vodi stečajni postupak protiv osiguravajućeg društva.

ZO navodi da za prenos portfelja osiguranja nije potrebna saglasnost osiguranika.¹⁸⁶ Takvo rešenje nije dobro za osiguranike neživotnog osiguranja, obzirom da za ugovore o osiguranju života i prenos portfelja u tim slučajevima,

važe posebna pravila, o čemu će, kasnije, biti reči. Osiguranici po ugovorima o neživotnom osiguranju morali bi, takođe, da imaju određenu kontrolu nad prenosom portfelja osiguranja, koji se tiče njihovih prava po tim ugovorima. Činjenica je da drugo osiguravajuće društvo preuzima obaveze prema njima, ali o bonitetu osiguravajućeg društva prijemnika, morali bi da odlučuju i osiguranici.

Nakon dobijanja zahteva o prenosu portfelja, Narodna banka Srbije odlučuje donošenjem rešenja u roku od 60 dana od dana prijema zahteva. Ta odluka se objavljuje Službenom glasniku Republike Srbije. Ne može se izvršiti prenos portfelja osiguranja na osiguravajuće društvo koje preuzima portfelj, pre nego što istekne rok koji je predviđen za odlučivanje od strane Narodne Banke Srbije. To znači da bi osiguravajuća društva mogla da izvrše samo pripreme radnje oko prenosa portfelja, dok do samog prenosa ne bi smelo da dođe. Narodna banka Srbije će, samim davanjem rešenja o dozvoli prenosa portfelja osiguranja, odlučiti i o primeni odluke o dozvoli za obavljanje poslova osiguranja osiguravajućem društvu ustupiocu.¹⁸⁷ To znači da osiguravajuće društvo neće moći da se bavi određenom vrstom osiguranja, ali, samo, ako se radi o statusnoj promeni. Ta odluka će sadržati niz izmena, o čemu neće biti reči.

Obaveze osiguravajućeg društva – ustupioca

Osiguravajuće društvo – ustupilac dužno je da, u roku od 15 dana od dana prijema rešenja kojim se daje saglasnost za prenos portfelja osiguranja, obavesti ugovarače osiguranja, čiji su ugovori o osiguranju obuhvaćeni prenosom portfelja osiguranja o firmi i sedištu osiguravajućeg društva koje je preuzelo portfelj osiguranja i o danu, do kojeg se mora završiti prenos portfelja osiguranja, neposredno pismenim putem ili putem sredstava javnog informisanja. Osiguranik ima pravo da raskine ugovor pismenim putem, u roku od 30 dana od dana prijema obaveštenja.

Osiguranici neživotnog osiguranja, imaju pravo na deo premije koji odgovara ostatku trajanja osiguranja, a osiguranici životnog osiguranja imaju pravo na iznos matematičke rezerve obračunate na dan prenosa portfelja osiguranja, ako su fondovi osiguranja života dovoljni za pokriće tog iznosa ili na iznos smanjen proporcionalno umanjenju fondova osiguranja života.¹⁸⁸

Odbijanje zahteva za dobijanje saglasnosti za prenos portfelja osiguranja

Narodna banka Srbije može da odbije zahtev za davanje saglasnosti za prenos portfelja osiguranja, ako oceni da bi tim prenosom bila ugrožena sposobnost osiguravajućeg društva prijemnika da ispuni obaveze iz ugovora o osiguranju koji su predmet prenosa portfelja osiguranja ili ako bi prenosom portfelja osiguranja bila ugrožena likvidnost i solventnost osiguravajućeg društva koje prenosi portfelj osiguranja.¹⁸⁹ Narodna banka Srbije može odlučiti o navedenom

187 Član 210. ZO

188 Član 211. ZO

189 Član 212. ZO

na osnovu finansijskog izveštaja i mišljenja aktuara. Osnovni cilj je zaštita osiguranika, kao i tržišta osiguranja.

Danom prenosa portfelja osiguranja, osiguravajuće društvo prijemnik postaje strana u ugovorima o osiguranju koji su mu prenosom portfelja osiguranja ustupljeni i preuzima sva prava i obaveze iz tih ugovora, a osiguravajuće društvo ustupilac oslobađa se obaveza prema osiguranicima. Prenos portfelja osiguranja, za koji nije dobijena saglasnost Narodne banke Srbije nema pravno dejstvo.¹⁹⁰

– Pojedine odredbe o prenosu portfelja osiguranja u zakonodavstvu Republike Hrvatske

Spomenućemo nekoliko rešenja iz ZOSH o prenosu portfelja osiguranja. ZOSH reguliše sva pitanja o prenosu portfelja, slično kao i ZO. Portfelj osiguranja se može preneti na osiguravajuće društvo prijemnika, kada ono dobije dozvolu od strane nadzornog tela za preuzimanje portfelja osiguranja. Osiguravajuće društvo prijemnik je dužno da o prenosu portfelja osiguranja obavesti ugovarače osiguranja, odnosno, osiguranike putem sredstava javnog informisanja na području na kojem osiguranja, koja su predmet prenosa, pokrivaju rizike.

Osiguravajuće društvo u Republici Hrvatskoj može preneti portfelj osiguranja na:

- 1) drugo osiguravajuće društvo u Hrvatskoj;
- 2) svoju filijalu, odnosno na filijalu drugog osiguravajućeg društva sa sedištem u Hrvatskoj;
- 3) osiguravajuće društvo države članice, odnosno na njegovu filijalu u Hrvatskoj, odnosno, drugoj državi članici (misli se na državu članicu EU);
- 4) filijalu stranog osiguravajućeg društva, ako je sedište filijale u Hrvatskoj;
- 5) filijalu stranog osiguravajućeg društva, ako je sedište filijale u državi članici, kao i ako osiguranja, koja su predmet prenosa, pokrivaju rizik, isključivo, u toj državi članici.

Osiguravajuće društvo dužno je da portfelj osiguranja prenese na osiguravajuće društvo prijemnika u roku od tri meseca, od dana prijema dozvole za prenos portfelja od strane nadzornog tela.¹⁹¹

Odredbe ZOSH smo spomenuli, pre svega, zbog prenosa portfelja osiguranja na filijale domaćih i stranih osiguravajućih društava, odnosno, filijala osiguravajućih društava u zemljama članicama Evropske unije. Zakonodavstvo u Srbiji, još uvek, na ovaj način, ne reguliše status filijala, ali smatramo da je neophodno da definišemo status filijala osiguravajućih društava (naravno, možemo koristiti i drugi termin) u Srbiji. Prvo pitanje, koje se postavlja, jeste da li filijala mora imati državnu pripadnost zemlje, u kojoj obavlja svoju delatnost, odnosno, u kojoj je osnovana? Mišljenja smo da mora, iako se, ovde, mora postaviti pitanje, koje se odnosi na nemogućnost izvršavanja obaveza prema trećim licima,

190 Član 213. ZO

191 Član 70. ZOSH

odnosno, pitanje stečaja. Ali, i pitanje državne pripadnosti i pitanje pokretanja stečajnog postupka, zavisi, opet, od zakonodavnog sistema zemlje u kojoj se ona osniva.

Ono što moramo reći je sledeće: kad govorimo o filijali stranog subjekta, govorimo o prisustvu elementa inostranosti u jednom građansko-pravnom odnosu, u našem slučaju, u osiguranju. Koje će pravo biti primenjeno na položaj filijale stranog subjekta i delatnost, koju ona obavlja na teritoriji druge države, zavisi od toga, da li zemlja, u kojoj filijala obavlja delatnost, definiše filijalu kao pravno lice ili ne. Ako bi definisali filijalu kao pravno lice, onda ćemo istu definisati kao samostalnu organizacionu celinu.¹⁹²

Bitan je status filijale u odnosu na strano osiguravajuće društvo, odnosno, da li je u zavisnom odnosu ili ne (mora se voditi računa i o postojanju odnosa društva kćeri prema matičnom društvu). Uslovi, po kojima se filijala osniva na teritoriji druge zemlje, ako je ona pravno lice, moraju biti isti ili slični sa uslovima osnivanja posebnog osiguravajućeg društva, da bi mogla da obavlja delatnost osiguranja. Osim toga, posebni uslovi su, takođe, predmet zakonodavstva zemlje osnivanja filijale. Kad su u pitanju ugovori o osiguranju, koje filijala može zaključiti, moramo imati u vidu da mnoge zemlje dozvoljavaju da se filijale bave ili samo životnim ili samo neživotnim osiguranjem.

Znači, da bi mogli da govorimo o prenosu portfelja na filijale osiguravajućih društava, moramo definisati njihov status u domaćem zakonodavstvu. Mi ćemo poseban deo posvetiti status ustranih osiguravajućih društava, pa, samim tim, i statusu filijala tih društava. No, ovde ćemo, samo, reći, da se po ZO, poslovima osiguranja, na teritoriji Republike Srbije, mogu baviti samo osiguravajuća društva sa sedištem u našoj zemlji.¹⁹³ Po ZO nije dozvoljeno stranim osiguravajućim društvima da osnivaju filijale, poslovne jedinice i slične subjekte, preko kojih bi obavljali delatnost osiguranja u Republici Srbiji. Strana osiguravajuća društva, da bi obavljali delatnost osiguranja, jedino mogu da osnivaju osiguravajuća društva u skladu sa domaćim zakonima ili da ulažu sredstva u, već postojeća, društva.

3. Prenos portfelja kod ugovora o osiguranju života

O prenosu portfelja biće reči, kao što je rečeno, u delu koji se bavi prestankom osiguravajućih društava, pa, samim tim, i o prenosu portfelja kod ugovora o životnom osiguranju, ali u mnogo manjem obimu, nego u ovom delu. Samim tim, na ovom mestu, detaljnije će biti analiziran prenos portfelja, ne samo, kad su u pitanju ugovori o osiguranju života, već i druge situacije kada se govori o primeni ovog instituta, osim kada je u pitanju stečaj protiv osiguravajućih društava.

192 Naročito u zakonodavstvima nekih bivših republika SFRJ.

193 Član 23., st.1. ZO

Kod ugovora o osiguranju života, odnosno, kod osiguravajućih društava koja se bave poslovima osiguranja života, postoje određene specifičnosti koje se primenjuju samo u ovoj oblasti osiguranja, a tiču se tri situacije, u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv društva koje se bavi ovom vrstom osiguranja. To se odnosi na prenos portfelja kod ugovora o osiguranju života na drugo osiguravajuće društvo, smanjenje ugovorne sume osiguranja i osnivanje novog osiguravajućeg društva koje bi se bavilo samo poslovima osiguranja života, a što ZO nije regulisao svojim odredbama.

Naime, ZO predviđa da se, u slučaju donošenja rešenja o pokretanju stečajnog postupka nad osiguravajućim društvom koje obavlja poslove osiguranja života, ugovori o osiguranju života sa sredstvima prenose drugim osiguravajućim društvima, ako ih oni prihvate. Sve preuzete obaveze prema osiguranicima se ne menjaju, ukoliko se odnose na navedeno rešenje.¹⁹⁴ Slično predviđa i Zakon o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje Republike Crne Gore¹⁹⁵, u čijim odredbama se navodi da će se sva prava, sredstva i obaveze po ugovorima o osiguranju života preneti sa jednog na drugo osiguravajuće društvo, ako se, protiv prvonavedenog osiguravajućeg društva pokrene stečajni postupak.¹⁹⁶

Smanjenje ugovorene sume osiguranja

Ako ugovori o osiguranju života sa sredstvima ne budu prihvaćeni od strane drugih osiguravajućih društava na način propisan ovim zakonom, osiguranici obrazuju odbor koji preduzima pripremne radnje za prenos ugovora o osiguranju života sa sredstvima drugim osiguravajućim društvima, sa smanjenim sumama osiguranja. Za smanjenje ugovorenih suma osiguranja, napred navedeni odbor osiguranika zatražiće mišljenje ovlašćenog aktuara i o tom mišljenju obavestiće Narodnu banku Srbije.¹⁹⁷ Isto navodi i pomenuti Zakon o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje Republike Crne Gore. Naime, ako ugovori o osiguranju života ne budu prihvaćeni od strane drugih osiguravajućih društava, odnosno prava i obaveze po tim ugovorima, tada osiguranici života mogu obrazovati odbor koji preduzima pripremne radnje za prenos ugovora o osiguranju života na druga osiguravajuća društva. Tako oformljeni odbor osiguranika zatražiće mišljenje ovlašćenog aktuara, ako dođe do smanjenja ugovorenih suma osiguranja i o tome će obavestiti nadležni organ.¹⁹⁸

No, postavlja se pitanje da li, uopšte, treba da dođe do smanjenja ugovorenih suma osiguranja. Ako pogledamo redosled namirenja poverilaca u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava, videćemo da se, na prvom mestu, izmiruju obaveze po potraživanjima proisteklim iz ugovora o osiguranju i reosiguranju života, tako da je to prvi razlog, zbog čega ne treba da dođe do smanjenja ugovorenih suma osiguranja. Osim toga, sredstva osiguranja života ne mogu

194 Član 203. ZO

195 Zakon o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje Crne Gore (Sl.list Crne Gore br. 11/07)

196 Član 9. Zakona o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje Crne Gore

197 Član 204. ZO

198 Član 10. Zakona o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje Crne Gore

biti predmet izvršenja, niti se mogu druge obaveze osiguravajućeg društva namirivati iz tih sredstava. Ta sredstva su dovoljna da bi iz njih mogle da se namire sve ugovorne obaveze po osiguranju života. Naravno, stečajni upravnik može da, u toku stečajnog postupka, odluči o smanjenju ugovornih obaveza po zaključnim ugovorima, ali se postavlja pitanje, da li bi to moglo da se odnosi na ugovore o osiguranju života. Smatramo da se ne mogu, kod ovog pitanja, primenjivati opšta pravila stečajnog postupka, koja se odnose na dvostrano teretne ugovore i postupanje stečajnog upravnika sa tim ugovorima.

Osim toga, ZO nije jasno odredio, na koji način se obrazuje odbor osiguranika, koji će odlučivati o smanjenju ugovorenih suma. Da li je kriterijum izbora osiguranika u odbor iznos u polisi osiguranja života ili neki drugi? Kod smanjenja ugovorenih suma osiguranja moramo voditi računa i o formiranju matematičke rezerve života.

Osnivanje novog osiguravajućeg društva sredstvima osiguranja života

U ranijem zakonodavstvu naše zemlje, odnosno, u ZOIL, bila je definisana mogućnost osnivanja novog osiguravajućeg društva sredstvima po ugovorima o osiguranju života. To društvo bi se bavilo samo poslovima osiguranja života. Naravno, radi se o slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva i izdvajanju sredstava po ugovorima o osiguranju života. Ukoliko je pokrenut stečajni postupak protiv osiguravajućeg društva, koje se bavi osiguranjem života, tada su sami osiguranici mogli sredstvima, koja predstavljaju sredstva osiguranja života tog društva, osnovati novo osiguravajuće društvo, koje bi se, takođe, bavilo poslovima osiguranja života¹⁹⁹. Navedena sredstva predstavljaju posebna sredstva i ona se vode na posebnom računu osiguravajućeg društva. Ta sredstva su zaštićena, na taj način, što se protiv njih ne može dozvoliti izvršenje, niti se ona mogu koristiti za neke druge obaveze osiguravajućeg društva. Na osnovu toga, a radi zaštite osiguranika, predviđena je mogućnost da se osnuje, tim sredstvima, drugo osiguravajuće društvo, ukoliko bi se ispunili uslovi po ZOIL. Naravno, bilo je potrebno da ta sredstva budu dovoljna za početni fond sigurnosti, a potrebna je i dozvola nadležnog organa za poslove finansija. Sa druge strane, može se desiti da ne mogu biti ispunjeni uslovi za osnivanje novog osiguravajućeg društva, na ovaj način, tako da bi se, u tom slučaju, svi ugovori o osiguranju života ustupili drugim osiguravajućim društvima. Potrebno je bilo da ih ta osiguravajuća društva i prihvate, a što zavisi, pre svega, od iznosa samih sredstava, koja se, takođe, prebacuju na račun tog osiguravajućeg društva, kao i od toga, da li će taj iznos biti dovoljan za namirenje obaveza iz ugovora o osiguranju života.²⁰⁰ ZOIL ne precizira da li je bio potreban pristanak i samih osiguranika, odnosno, da li su oni mogli da podnesu zahtev za isplatu otkupne vrednosti polise, ukoliko su protiv ovakvog ustupanja ugovora o osiguranju života drugim osiguravajućim društvima. Obzirom da je protiv jednog osiguravajućeg

199 Član 131. st.1 ZOIL

200 Član 131. st.2 ZOIL

društva, koje se bavi osiguranjem života pokrenut stečajni postupak, tada stečajni upravnik odlučuje o svim poslovima, koji bi se sprovodili u stečajnom postupku, pa bi tako on doneo odluku i o ustupanju tih ugovora. Iz toga sledi da se ne bi tražio pristanak osiguranika, ali bi oni, tada, po opštim pravilima, mogli da traže naknadu u iznosu, koji je naveden. U jednom ili u drugom slučaju (osnivanje novog društva, odnosno ustupanje ugovora) obaveze prema osiguranicima se nisu smanjivale. To je i logično, obzirom da se ni sredstva osiguranja života ne smeju smanjivati, usled pokretanja stečajnog postupka.²⁰¹ Ukoliko dođe do osnivanja novog društva, odnosno ustupanja ugovora, tada stečajni postupak miruje sve do okončanja navedenih postupaka.²⁰² Kod pitanja mirovanja stečajnog postupka, mogu se pojaviti dve situacije. Prva, kada se jedno osiguravajuće društvo bavi samo poslovima osiguranja života i druga, kada se društvo bavi i drugim vidovima osiguranja. Ukoliko bi bila u pitanju druga situacija, onda bi stečajni postupak mogao da se vodi protiv drugih sredstava osiguranja, obzirom da sredstva osiguranja života ne mogu biti predmet izvršenja.

4. Prenos portfelja osiguranja u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva

Kao što smo, napred, rekli, u ovom delu nećemo veliku pažnju posvećivati prenosu portfelja u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva, imajući u vidu da će, u posebnom delu, o tome biti dosta reči. No, ovde ćemo istaći najvažnije karakteristike prenosa portfelja u navedenoj situaciji. U stečajnom postupku koji se vodi protiv osiguravajućih društava data je značajna uloga Agenciji za osiguranje depozita. U ovom postupku, Agencija vrši funkciju stečajnog upravnika. Većina pitanja, vezana za prenos portfelja osiguranja, regulišu se u odredbama ZO, ali samo iz razloga, koji su navedeni u ZO, a ne u slučaju pokretanja stečajnog postupka. Takav prenos portfelja osiguranja vrši se uz saglasnost i nadzor Narodne banke Srbije, tako da Agencija nema nikakvu ulogu u tom postupku, za razliku od prenosa portfelja osiguranja kod stečajnog postupka protiv osiguravajućih društava, a što reguliše zakonodavstvo koje uređuje stečaj osiguravajućih društava. Agencija sprovodi postupak prenosa portfelja osiguranja, u skladu sa veličinom sredstava osiguravajućeg društva – stečajnog dužnika, kao i u skladu sa isplatnim redovima.

Kada su u pitanju osiguravajuća društva, protiv kojih je otvoren stečaj, zakonodavac definiše i prenos portfelja na drugo osiguravajuće društvo, što uključuje i prenos novčanih sredstava. Prenos portfelja ne sme ugroziti finansijsku stabilnost društva, što znači da prenos ne sme ugroziti izvršenje obaveza po ugovorima o osiguranju od strane tog društva. Kada se izvrši prenos portfelja osiguranja na drugo osiguravajuće društvo, izvršiće se i prenos novčanih sredstava koja odgovaraju visini portfelja.²⁰³

201 Član 131. st. 3 ZOIL

202 Član 131. st.4 ZOIL

203 Član 11., st.2. ZSLBO

Inače, u ZO se uloga Agencije u prenosu portfelja osiguranja ne navodi. Ponovimo, u ZO se navodi da Narodna banka Srbije može, ako utvrdi nepravilnosti i nezakonitosti u radu osiguravajućeg društva naložiti da to društvo prenese svoj portfelj na drugo.²⁰⁴ Znači, poseban odeljak je predviđen u ZO, koji je posvećen prenosu portfelja osiguranja, ali se te odredbe ne odnose na prenos portfelja osiguranja u slučaju pokretanja stečajnog postupka. Naime, radi se o prenosu portfelja osiguranja kada jedno osiguravajuće društvo ne može da izvršava obaveze po ugovorima o osiguranju. Uloga Narodna banka Srbije kod prenosa portfelja osiguranja je glavna i ZO ne spominje Agenciju. Međutim, odredbe ZO koje se odnose na prenos portfelja osiguranja primenjuju se i u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva. Međutim, zakonodavac kaže da se to čini shodno, što se može tumačiti na taj način da će se odredbe ZO prilagoditi stečajnom postupku. To je u vezi sa korekcijom koja se odnosi na navođenje razloga za prenos portfelja, obzirom da se ovde radi o razlogu pokretanja stečajnog postupka. Zatim, to se odnosi i na prava osiguranika, što proizlazi iz vrste zaključenog ugovora o osiguranju, kao i na status osiguravajućeg društva – stečajnog dužnika koje je prenelo portfelj osiguranja na drugo društvo.

Ono što ćemo još reći, odnosi se na činjenicu da je nemoguće, na primer, regulisati u ZO prenos portfelja u svim situacijama vezanim za status osiguravajućih društava, a da se ne spomene stečajni postupak.

*

* *

Napred smo naveli pet pitanja, odnosno, problema koji se pojavljuju kod regulisanja prenosa portfelja osiguranja, u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućih društava. Sledeći zaključci će se sastojati u odgovorima na tih pet pitanja, tj. u pokušaju rešavanja problema, koji proizlaze, pre svega, iz činjenice, što prenos portfelja nije posebno regulisan u slučaju otvaranja stečaja. Ti odgovori su sledeći:

- 1) Materija prenosa portfelja se reguliše u dva zakonska izvora, u ZO i u ZSLBO, s tim što se odredbe ZSLBO o prenosu portfelja pozivaju na ZO, koji, uopšte, ne reguliše, posebno, prenos portfelja kod pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućih društava. Rešenje bi se sastojalo u tome da, materija prenosa portfelja osiguranja bude regulisana u posebnom zakonskom izvoru koji bi regulisao, samo, stečajni postupak protiv osiguravajućih društava. Naravno, u ZO bi se, kao i do sada, regulisao prenos portfelja na dosadašnji način, uz neke izmene, koje bi se ticale saglasnosti osiguranika na prenos portfelja, osnivanje novog osiguravajućeg društva, koje bi se bavilo samo poslovima osiguranja života i sl.;
- 2) Odredbe iz ZO o prenosu portfelja osiguranja bi se primenjivale u stečajnom postupku protiv osiguravajućeg društva, jedino, u smislu opštih

- pojmovu o prenosu portfelja, dok bi se detaljnije regulisanje „prebacilo“ na zakonodavstvo koje reguliše stečaj osiguravajućih društava;
- 3) Zakonodavstvo bi moralo da pravi jasniju razliku između životnog i neživotnog osiguranja, što, sada, nije slučaj. Prenos portfelja ima svoje specifičnosti vezane za pojedine vrste osiguranja;
 - 4) Napred smo rekli da je potrebna saglasnost osiguranika i u slučaju kad se radi o neživotnom osiguranju. Bonitet osiguravajućeg društva prijemnika je veoma bitan za osiguranike, tako da bi oni morali da daju svoj glas za prenos portfelja, s tim što bi se utvrdili kriterijumi glasanja osiguranika; i
 - 5) Uloga Agencije za osiguranje depozita u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava, nije jasna. To proizlazi, kako iz same funkcije Agencije, tako i iz načina regulisanja ove materije. No, o tome će biti reči kasnije.

Necelishodnost ovakvog načina regulisanja ove materije, ogleda se, pre svega, u tome, što više zakona uređuju ovu oblast, ali na neusaglašen način. Stečajni postupak protiv osiguravajućih društava je posebna vrsta promene u odnosu na statusne promene i druge situacije, kada dolazi do prenosa portfelja. Zakonom, koji reguliše stečaj osiguravajućih društava, potrebno je jasnije odrediti položaj Narodne banke Srbije i u odnosu na osiguravajuća društva između kojih dolazi do prenosa portfelja, kao i u odnosu na Agenciju za osiguranje depozita²⁰⁵.

5. Primeri iz domaće prakse koji se odnosi na prenos portfelja

Navešćemo dva primera koji se odnose na prenos portfelja, s tim što se prvi primer odnosi na prenos portfelja u slučaju osnivanja osiguravajućeg društva, dok se drugi odnosi na prenos portfelja osiguravajućeg društva kome je oduzeta dozvola za rad. Naravno, mi ćemo navesti celu odluku Narodne banke Srbije, u ovom drugom slučaju.

1) Narodna banka Srbije je 18. maja 2007. godine, izdala dozvolu za rad Akcionarskom društvu za neživotno osiguranje „Uniqa neživotno osiguranje“ sa sedištem u Beogradu. Delokrug ovog društva su sve vrste neživotnih osiguranja. Direktor Društva je Gerald Miler, a većinski osnivač pravno lice „Uniqa International Beteiligungs – Verwaltungs GmbH“ iz Beča, Austrija. Reč je o pravnom licu u sastavu renomirane poslovne grupe „Uniqa“, koja se bavi pružanjem svih vrsta usluga osiguranja u petnaest zemalja, prvenstveno centralne i jugoistočne Evrope. „Uniqa“ grupa je u 2005. imala obim ostvarenih premija od 3.385,6 miliona evra i obim isplaćenih ostvarenih suma i šteta od 2.585,5 miliona evra. Poznata rejting agencija „Standard&Poor’s“ je glavne kompanije „Uniqa“ grupe, kao emitente hartija od vrednosti, ocenila rejtingom „A“.

205 Čolović V., Prenos portfelja u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava, Tradicionalno 6. savetovanje pravosuđa «Vršac» 2009., Zbornik radova str. 143

Inače, to pravno lice je prethodne godine izvršilo preuzimanje većinskog paketa akcija „Cepter osiguranja“ (danas „Uniqa osiguranja“). Novo društvo za osiguranje preuzeće portfelj neživotnih osiguranja od „Uniqa osiguranja“, koje će se ubuduće baviti samo poslovima životnih osiguranja. Nakon izdavanja dozvola „Credit Agricole Life“ i „Uniqa neživotnom osiguranju“, očekuje se izdavanje još nekoliko novih dozvola za rad („greenfield“ licenci). To će doprijeti daljem razvoju tržišta osiguranja Srbije, jačanju konkurencije i poboljšanju kvaliteta usluga, što i jeste cilj aktivnosti Narodne banke Srbije kao organa supervizije.²⁰⁶

II) Narodna banka Srbije je 20. aprila 2006.godine, nakon sprovedene neposredne supervizije i analize primljenih godišnjih finansijskih izveštaja koja su dostavila sama društva, zbog brojnih nezakonitosti i nepravilnosti u poslovanju izrekla mere prema dva društva za osiguranje – SIM osiguranju iz Beograda i Prizmi iz Topole. Ove mere NBS je preduzela radi obezbeđenja finansijski pouzdanog i stabilnog tržišta osiguranja, zbog zaštite interesa osiguranika i korisnika osiguranja i obezbeđivanja usluga i proizvoda osiguranja na kvalitetan i transparentan način.

Akcionarskom društvu SIM osiguranje' iz Beograda, NBS je oduzela dozvolu za rad i zabranila raspolaganje imovinom do otvaranja postupkalikvidacije, jer je ustanovljeno da je ovo društvo nesolventno i da ne raspolaže dovoljnim sredstvima za izmirenje svojih obaveza po osnovu ugovora iz osiguranja. Pri tome NBS podseća da je ovoj osiguravajućoj kući još 9.11.2005. godine izrekla privremenu meru zabrane zaključivanja ugovora o osiguranju od autoodgovornosti, kao i da su na snazi svi ugovori zaključeni sa SIM osiguranjem do 10.11.2005. godine do isteka roka njihovog važenja, odnosno do objavljivanja završetka postupka likvidacije ili stečaja u sredstvima javnog obaveštavanja.

Narodna banka je svesna činjenice da ova mera pogađa građane, ali nije imala alternativno rešenje. NBS, takođe, naglašava da prevashodna odgovornost za štetu nanetu građanima leži najpre na samim vlasnicima društva, zatim direktorima, članovima upravnog i nadzornog odbora, revizorima i aktuarima koji su „pokrivali“ njegovo nesavesno poslovanje. Akcionarskom društvu za osiguranje „Prizma osiguranje“ iz Topole NBS je naložila da svoj portfelj osiguranja prenese na drugo društvo za osiguranje u roku od 90 dana i zabranila mu je zaključivanje novih ugovora i proširivanje obaveza iz preuzetih ugovora, kao i raspolaganje imovinom i sprovođenje odluka upravnog odbora i skupštine društva bez saglasnosti NBS. Odlučujući se na meru prenosa portfelja na drugo društvo za osiguranje kojim sankcioniše ovu osiguravajuću kuću, zbog postojanja brojnih nezakonitosti i nepravilnosti, NBS je istovremeno korisnicima osiguranja omogućila da svoja prava ostvaruju kod društva koje će preuzeti portfelj. Pri tome, NBS ističe da će saglasnost za preuzimanje portfelja biti data samo društvu koje može da izvrši sve preuzete obaveze iz zaključenih ugovora.²⁰⁷

206 <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=1899&konverzija=no>

207 <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=1241&konverzija=no>

VI) NADZOR NAD RADOM OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

Donošenjem ZO, poslovi nadzora nad radom osiguravajućih društava su prešli na Narodnu banku Srbije. Ranije, nadzor je vršilo savezno Ministarstvo finansija. U većini zemalja, nadzor nad radom osiguravača obavlja Ministarstvo finansija, odnosno, organ u sastavu tog ministarstva ili Agencija. Nije uobičajeno, po praksi drugih zemalja, da nadzor ove vrste obavlja centralna banka u jednoj državi. Može se postaviti pitanje, bez dublje analize, zbog čega nije predviđena posebna organizacija, koja bi vršila nadzor nad osiguranjem, kao što je to predviđeno u nekim zakonodavstvima susednih država.²⁰⁸ Naravno, u vezi sa ovim, postavlja se pitanje i odgovornosti nadzornog organa za izvršeni nadzor nad poslovanjem osiguravajućih društava. Efikasnost kontrole, odnosno, nadzora je obezbeđena od strane Narodne skupštine Republike Srbije, obzirom da ona kontroliše rad Narodne banke Srbije.²⁰⁹ Ne samo to, već, kad govorimo o vršenju nadzora od strane Narodne banke Srbije nad poslovima osiguranja, govorimo i o osnovnoj funkciji tog nadzornog organa, a ona je bankarske prirode i usmerena je ka tom sektoru.²¹⁰

Mi ćemo analizirati odredbe ZO koje regulišu nadzor²¹¹, ali ćemo posvetiti pažnju i nadzoru nad osiguravajućim društvima u drugim zemljama. Osim toga, obzirom na važnost osiguranja autoodgovornosti, uopšte, posebno ćemo analizirati nadzor u ovoj vrsti osiguranja.

1. Nadzor nad radom osiguravača po ZO

Delokrug Narodne banke Srbije

Kao što smo rekli, nadzor nad obavljanjem delatnosti osiguranja vrši Narodna banka Srbije, prvenstveno, u cilju zaštite interesa osiguranika i drugih korisnika osiguranja. Pored nadzora, Narodna banka Srbije izdaje dozvolu za obavljanje poslova osiguranja, reosiguranja, posredovanja i zastupanja u osiguranju i poslova neposredno povezanih sa poslovima osiguranja, daje saglasnost na akte i radnje propisane ovim zakonom, donosi akte propisane ZO, obrađuje statističke i druge podatke, vodi registre u skladu sa ovim zakonom i razmatra prigovore osiguranika, korisnika osiguranja i trećih oštećenih lica na rad osiguravajućih društava i drugih lica koja obavljaju delatnost osiguranja. Narodna banka Srbije saraduje sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu i obavlja i druge

208 R.Srpska, Hrvatska

209 Nenadić B., Ovlašćenje državnih organa u postupku osnivanja društva za osiguranje u uporednom pravu, s posebnim osvrtom na ovlašćenja Narodne banke Srbije, savetovanje "Osiguranje u susret procesu pridruživanja Srbije i Crne Gore Evropskoj Uniji", Palić 2006., Zbornik radova, str. 277

210 Nenadić B., nav.delo, str. 278

211 Nadzor nad radom osiguravajućih društava reguliše se u članovima 142.-180a. ZO

poslove propisane ovim i drugim zakonom. Saradnja Narodne banke Srbije sa drugim nadzornim organima u inostranstvu bila bi jasnija, kada bi strana osiguravajuća društva mogla obavljati delatnost osiguranja na našoj teritoriji, bilo direktno, bilo preko filijala. No, na to treba sačekati i o tome će biti reči kasnije. Ovako, saradnju Narodne banke Srbije kao nadzornog organa u osiguranju sa drugim nadzornim organima u stranim državama, treba shvatiti kao saradnju u oblasti boljeg informisanja, korišćenja tuđih iskustava i sl. Osim toga, Narodna banka Srbije je dužna da donosi propise radi sprovođenja odredaba ZO.

Narodna banka Srbije posreduje u rešavanju zahteva za naknadu štete radi sprečavanja nastanka spora iz osnova osiguranja, razmatra prigovore osiguranika, korisnika osiguranja i trećih oštećenih lica i štiti prava i interese tih lica. Narodna banka Srbije podnosi Narodnoj skupštini Republike Srbije, najmanje jednom godišnje, izveštaj o stanju na tržištu osiguranja, koji naročito sadrži podatke o obimu poslovanja osiguravajućih društava po vrstama osiguranja, stepenu ažurnosti u isplati šteta, iznosu i strukturi kapitala, kretanju ostvarene likvidnosti i solventnosti, ostvarenoj efikasnosti u poslovanju (produktivnosti, ekonomičnosti i rentabilnosti) i o drugim pitanjima od značaja za ocenu stanja na tržištu osiguranja.

Narodna banka Srbije rešenjem odlučuje o izdavanju, promenama, odnosno, oduzimanju dozvole, izdavanju, odnosno oduzimanju saglasnosti, o merama koje se izriču u postupku vršenja nadzora i o drugim pitanjima iz nadležnosti Narodne banke Srbije. Ovo rešenje se donosi u pismenom obliku. Rešenje je konačno i protiv njega nije dozvoljena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor. Rešenja o izdavanju i oduzimanju dozvola objavljuju se u Službenom glasniku Republike Srbije.

Registar podataka

Narodna banka Srbije vodi registar podataka o osiguravajućim društvima kojima je izdala dozvolu za obavljanje poslova osiguranja, sa podacima o osnivačima društva, kvalifikovanim imaočima, članovima uprave i nadzornog odbora društva, kao i o poslovanju osiguravajućih društava i merama koje se izriču u postupku vršenja nadzora nad radom društava.

Pored ovog registra, Narodna banka Srbije vodi registar podataka o društvima za posredovanje u osiguranju, društvima za zastupanje u osiguranju i zastupnicima u osiguranju, kojima je izdala dozvolu za obavljanje poslova posredovanja i zastupanja u osiguranju, registar izdatih ovlašćenja ovlašćenim posrednicima i ovlašćenim zastupnicima, registar izdatih dozvola za pružanje drugih usluga u osiguranju, registar pravnih lica koja poslove posredovanja i zastupanja u osiguranju obavljaju na osnovu posebnog zakona, kao i registar izdatih ovlašćenja ovlašćenim aktuarima.

Vršenje nadzora

Narodna banka Srbije vrši nadzor nad poslovanjem osiguravajućeg društva, kao i društva za posredovanje u osiguranju i društva za zastupanje u osiguranju,

odnosno, zastupnika u osiguranju, agencije za pružanje drugih usluga u osiguranju, preduzeća i drugih pravnih lica koja imaju posebno organizovan deo za pružanje drugih usluga u osiguranju i pravnih lica koja poslove posredovanja i zastupanja u osiguranju obavljaju na osnovu posebnog zakona. U izuzetnim slučajevima, Narodna banka Srbije može da izvrši nadzor i nad pravnim licima koja su povezana sa navedenim pravnim subjektima i da ostvari uvid u poslovne knjige svih učesnika u poslu koji je predmet nadzora, ako je to neophodno radi vršenja nadzora nad poslovanjem osiguravajućeg društva. Ako nadzor nad određenim navedenim pravnim licem vrši drugi nadzorni organ, Narodna banka Srbije će nadzor nad poslovanjem ovog lica izvršiti u saradnji sa tim organom.

Predmet nadzora

Kad govorimo o predmetu nadzora nad osiguravajućim društvima, govorimo, praktično, o svim poslovima koje čini delatnost jednog osiguravača. Znači, nadzor Narodne banke Srbije nad poslovanjem društva za osiguranje obuhvata: 1) obavljanje delatnosti osiguranja u skladu sa izdatom dozvolom; 2) usklađenost opštih akata i akata poslovne politike sa zakonom i drugim propisima; 3) nadzor nad zakonitošću rada društva; 4) likvidnost i solventnost u obavljanju delatnosti osiguranja; 5) način utvrđivanja tehničkih rezervi; 6) izvršavanje preuzetih obaveza po osnovu ugovora o osiguranju; 7) deponovanje i ulaganje sredstava osiguranja u skladu sa zakonom; 8) sastavljanje knjigovodstvene i druge dokumentacije, vođenje poslovnih knjiga i sastavljanje finansijskih izveštaja u skladu sa zakonom, drugim propisima, opštim aktima i aktima poslovne politike društva; 9) sprovođenje mera koje je naložila Narodna banka Srbije; 10) način obavljanja interne revizije; 11) ispunjenost uslova propisanih ovim zakonom za osnivače društva i kvalifikovane imaoce i za lica koja obavljaju funkcije člana uprave i nadzornog odbora društva; 12) kadrovsku i tehničku osposobljenost društva; 13) troškove provizije za posredovanje i zastupanje u osiguranju; 14) troškove uprave i nadzornog odbora; 15) nenaplaćene premije i druga potraživanja društva; 16) sprovođenje politike saosiguranja i reosiguranja; 17) druga pitanja propisana zakonom.

Narodna banka Srbije ovaj nadzor nad poslovanjem osiguravajućeg društva može vršiti ili posrednom kontrolom, odnosno, prikupljanjem, praćenjem i proveravanjem izveštaja i obaveštenja osiguravajućeg društva koje je u skladu sa odredbama ZO, društvo dužno da dostavlja Narodnoj banci Srbije ili neposrednom kontrolom nad poslovanjem osiguravajućeg društva. Narodna banka Srbije bliže propisuje način vršenja nadzora.

Na osnovu izvršenog nadzora, Narodna banka Srbije izriče mere nadzora, u skladu sa ovim zakonom i podnosi prijave nadležnim organima u slučaju osnovane sumnje da utvrđene nezakonitosti i nepravilnosti sadrže obeležja krivičnog dela, privrednog prestupa ili prekršaja.

Inspektori osiguranja

Nadzor nad poslovanjem osiguravajućeg društva vrši ovlašćeno lice Narodne banke Srbije – inspektor osiguranja. Inspektor osiguranja može biti lice koje, pored opštih uslova propisanih zakonom, ispunjava i sledeće uslove: 1)

mora imati visoku školsku spremu ekonomskog ili pravnog smera; 2) mora da bude stručnjak iz oblasti osiguranja; 3) mora da ima radno iskustvo na finansijsko računovodstvenim, aktuarskim ili drugim odgovarajućim poslovima u osiguranju od najmanje tri godine; 4) da nije bezuslovno osuđeno na kaznu zatvora dužu od šest meseci; 5) da se protiv njega ne vodi krivični postupak.

Pri vršenju poslova, inspektor osiguranja mora imati legitimaciju kojom se utvrđuje njegovo službeno svojstvo. Narodna banka Srbije propisuje obrazac legitimacije inspektora osiguranja, način njenog izdavanja i način korišćenja legitimacije. U vršenju nadzora nad poslovanjem osiguravajućeg društva inspektor osiguranja ima pravo da: 1) ostvari uvid u opšta akta, akta poslovne politike i poslovne knjige društva i sva druga akta, dokumentaciju i podatke koja se odnose na poslovanje društva u Republici i inostranstvu; 2) zahteva od članova uprave, nadzornog odbora, internog revizora, ovlašćenog aktuara i lica sa posebnim ovlašćenjima društva, da pruže informacije i objašnjenja u okviru svog delokruga koja se odnose na poslovanje društva; 3) privremeno oduzme isprave i predmete ako utvrdi da su oni upotrebljeni, odnosno, namenjeni za izvršenje krivičnog dela, privrednog prestupa ili prekršaja.

U vršenju nadzora nad poslovanjem osiguravajućeg društva, inspektor osiguranja dužan je da sveobuhvatnom kontrolom, utvrdi naročito:

- 1) pravilnost utvrđivanja i izračunavanja tehničke rezerve;
- 2) pravilnost deponovanja i ulaganja sredstava tehničkih rezervi;
- 3) obezbeđenje garantne rezerve osiguravajućeg društva;
- 4) pravilnost deponovanja i ulaganja sredstava garantne rezerve;
- 5) obezbeđenje margine solventnosti;
- 6) pravilnost obračuna šteta i pridržavanje rokova za isplatu šteta;
- 7) pravilnost primene uslova osiguranja i tarifa premija i drugih akata poslovne politike društva;
- 8) tačnost finansijskih i drugih izveštaja koje društvo sačinjava, u skladu sa zakonom.

Inspektor osiguranja vrši nadzor na osnovu naloga koji izdaje guverner Narodne banke Srbije ili lice zaposleno u Narodnoj banci Srbije koje on ovlašti. U postupku vršenja nadzora inspektor osiguranja, prvo, sačinjava zapisnik o izvršenoj kontroli, a zatim, predlaže mere radi otklanjanja utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti. Zapisnik se dostavlja osiguravajućem društvu, kod kojeg je izvršen nadzor, najkasnije, u roku od osam dana, od dana izvršenog nadzora. Na zapisnik o nadzoru, osiguravajuće društvo može podneti primedbe u roku od osam dana od dana prijema zapisnika, o kojima se pismeno izjašnjava inspektor osiguranja, i zavisno od osnovanosti primedaba, sačinjava dopunu zapisnika, odnosno, službenu belešku.

Obaveze osiguravajućeg društva u postupku nadzora

Osiguravajuće društvo dužno je da inspektoru osiguranja, na njegov zahtev: 1) omogući kontrolu poslovanja u sedištu društva i drugim prostorijama u kojima osiguravajuće društvo, odnosno, drugo lice po njegovom ovlašćenju

obavlja delatnost i poslove nad kojima Narodna banka Srbije vrši nadzor; 2) omogućiti kontrolu poslovne i druge dokumentacije, ažurnosti i ispravnosti poslovnih i drugih knjiga i drugih evidencija, ispravnosti i tačnosti sastavljanja finansijskih izveštaja i godišnjih izveštaja o poslovanju društva, kao i izveštaja i obaveštenja koja su dostavljena Narodnoj banci Srbije; 3) stavi na uvid računovodstvenu i drugu dokumentaciju, poslovne knjige ili pojedine delove poslovnih knjiga i drugu evidenciju; 4) obezbedi izvod podataka na mediju koji inspektor osiguranja odredi, kao i da omogućiti potpuni uvid u elektronski sistem medija računovodstvenih podataka. Inspektor osiguranja dužan je da vrši nadzor nad poslovanjem osiguravajućeg društva tako da u što manjoj meri ometa redovno poslovanje tog društva.

*Osiguravajuće društvo dostavlja Narodnoj banci Srbije,
za potrebe nadzora, dostavlja sledeće akte:*

- 1) finansijski izveštaj i godišnji izveštaj o poslovanju, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara i nadzornog odbora sa obrazloženjem;
- 2) kopiju izveštaja o obavljenoj reviziji, sa komentarom tog izveštaja od strane skupštine društva i nadzornog odbora;
- 3) izveštaj o sprovođenju politike saosiguranja i reosiguranja, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara;
- 4) poslovni plan društva;
- 5) statut i druge opšte akte, kao i izmene i dopune tih akata;
- 6) akte poslovne politike, kao i izmene i dopune tih akata, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara;
- 7) obaveštenje o promenama u strukturi kapitala društva;
- 8) obaveštenje o promeni ovlašćenog aktuara;
- 9) dokaze o izmenama podataka koji se upisuju u registar;
- 10) obaveštenje o sazivanju skupštine i zapisnik sa sednice skupštine;
- 11) druga obaveštenja, izveštaje i podatke propisane zakonom.

Osim toga, osiguravajuće društvo je dužno da tromesečno izveštava Narodnu banku Srbije o: 1) strukturi kapitala, sa promenama akcionara; 2) saosiguranju i reosiguranju viškova rizika iznad maksimalnog samopridržaja, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara; 3) visini i strukturi ostvarenih premija, po vrstama osiguranja; 4) broju i visini prijavljenih i rešenih šteta i šteta u sporu, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara; 5) tehničkim rezervama i deponovanju i ulaganju sredstava tehničkih rezervi, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara; 6) stanju i promenama na ostaloj imovini; 7) likvidnosti osiguravajućeg društva, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara; 8) garantnoj rezervi i deponovanju i ulaganju sredstava garantne rezerve, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara; 9) margini solventnosti, sa mišljenjem ovlašćenog aktuara; 10) nalazima interne revizije, sa ocenom nadzornog odbora; 11) drugim propisanim podacima.

Osiguravajuće društvo je dužno da, na zahtev Narodne banke Srbije, dostavlja i druge izveštaje, informacije i podatke koji su od značaja za vršenje nad-

zora Narodne banke Srbije. Sadržinu navedenih obaveštenja i podataka, kao i način njihovog dostavljanja, bliže propisuje Narodna banka Srbije.

Osiguravajuće društvo je dužno da dostavlja Narodnoj banci Srbije statističke i druge podatke po grupama i vrstama osiguranja, u rokovima i na način koji propisuje Narodna banka Srbije. Obrađeni podaci koriste se za izradu tehničkih osnova i tarifa premija i za obavljanje aktuarskih poslova.

Mere nadzora

U vršenju nadzora nad poslovanjem osiguravajućeg društva, Narodna banka Srbije može: 1) naložiti mere za otklanjanje nezakonitosti i nepravilnosti; 2) naložiti mere zbog nepostupanja u skladu sa pravilima o upravljanju rizikom; 3) naložiti prenos portfelja osiguranja na drugo osiguravajuće društvo; 4) preuzeti kontrolu nad poslovanjem osiguravajućeg društva; 5) oduzeti dozvolu za obavljanje pojedinih ili svih poslova osiguranja za koje je izdata dozvola; 6) naložiti privremene mere; 7) predložiti mere prema članovima uprave, članovima nadzornog odbora, licima sa posebnim ovlašćenjima i kvalifikovanim imaćima.

Ako je u ZO propisano da Narodna banka Srbije može izreći više mera, najpre će izreći onu meru koja je najmanje nepovoljna za osiguravajuće društvo. Izuzetno, ako zbog ponašanja lica nad kojim se vrši nadzor mogu nastupiti neotklonjive štetne posledice, Narodna banka Srbije će preduzeti drugu odgovarajuću meru. Narodna banka Srbije nalaže osiguravajućem društvu da otkloni nezakonitosti i nepravilnosti u poslovanju ako utvrdi da:

- 1) je prestalo da ispunjava neki od propisanih uslova za obavljanje poslova osiguranja;
- 2) obavlja poslove koje po ovom zakonu ne može obavljati;
- 3) postupa suprotno pravilima o vođenju poslovnih knjiga i poslovnih izveštaja, internoj reviziji, odnosno reviziji finansijskih izveštaja;
- 4) postupa suprotno obavezi izveštavanja i obaveštavanja Narodne banke Srbije;
- 5) član uprave ili nadzornog odbora društva ne ispunjava uslove propisane ovim zakonom;
- 6) postupa suprotno odredbama zakona, drugih propisa i opštih akata kojima je uređeno poslovanje osiguravajućeg društva;
- 7) se prema osiguranicima i drugim korisnicima osiguranja, ponaša protivno pravilima struke osiguranja, dobrim poslovnim običajima i poslovnoj etici;
- 8) ne ispunjava druge obaveze propisane zakonom.

Narodna banka Srbije donosi rešenje, kojim određuje meru i određuje rok za otklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti. Osiguravajuće društvo je dužno da, u roku koji je odredila Narodna banka Srbije, otkloni utvrđene nezakonitosti i nepravilnosti i Narodnoj banci Srbije dostavi izveštaj o sprovođenju naloženih mera. Uz taj izveštaj, prilažu se isprave i drugi dokazi o otklanjanju utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti.

Narodna banka Srbije može, na osnovu tog izveštaja, izvršiti ponovnu kontrolu poslovanja osiguravajućeg društva, u obimu koji je neophodan za utvrđivanje da li su nezakonitosti i nepravilnosti otklonjene. Ako je izveštaj o sprovođenju mera za otklanjanje nezakonitosti i nepravilnosti nepotpun, Narodna banka Srbije može naložiti osiguravajućem društvu dopunu izveštaja i odrediti rok za dostavljanje. U slučaju da se na osnovu navedenog izveštaja utvrdi da nezakonitosti i nepravilnosti nisu otklonjene, Narodna banka Srbije preduzima druge mere, u skladu sa zakonom.

Mere Narodne banke Srbije kod nepostupanja po pravilima o upravljanju rizikom

Ako Narodna banka Srbije utvrdi da društvo za osiguranje ne postupa u skladu sa pravilima o upravljanju rizikom, naložiće osiguravajućem društvu da obezbedi:

- 1) saosiguranje i reosiguranje viškova rizika iznad maksimalnog samopridržaja;
- 2) plaćanje šteta, ugovorenih suma osiguranja i izvršenje drugih obaveza iz osnova osiguranja;
- 3) osnovni kapital u propisanoj visini;
- 4) propisane tehničke rezerve;
- 5) likvidnost društva;
- 6) eponovanje i ulaganje sredstava tehničkih rezervi prema propisanoj visini i strukturi;
- 7) garantnu rezervu;
- 8) deponovanje i ulaganje sredstava garantne rezerve prema propisanoj visini i strukturi;
- 9) marginu solventnosti;
- 10) druge aktivnosti radi ispunjenja navedenih obaveza.

Osim toga, Narodna banka Srbije može osiguravajućem društvu: 1) zabraniti zaključivanje novih ugovora o osiguranju, u pojedinim ili svim vrstama osiguranja i proširenje već preuzetih obaveza; 2) naložiti raskid ugovora o osiguranju, ugovora o posredovanju, odnosno, zastupanju u osiguranju, ako bi njihovo dalje važenje nanelo štetu društvu; 3) ograničiti visinu rizika koji može da preuzme u osiguranju; 4) zabraniti vršenje određenih isplata; 5) zabraniti zaključivanje poslova sa pojedinim akcionarima, članovima uprave, članovima nadzornog odbora, povezanim licima ili drugim pravnim licima; 6) naložiti imenovanje savetnika za oblast poslovanja u kojoj su utvrđene nezakonitosti i nepravilnosti; 7) naložiti promenu organizacije rada; 8) naložiti naplatu potraživanja; 9) privremeno zabraniti, odnosno, ograničiti raspolaganje imovinom; 10) naložiti ažuriranje poslovnih knjiga, popis imovine i obaveza, usaglašavanje potraživanja i obaveza, procenjivanje bilansnih i vanbilansnih pozicija; 11) naložiti poboljšanje sistema elektronske obrade podataka; 12) naložiti poboljšanje organizacije

i načina obavljanja interne revizije; 13) naložiti preduzimanje drugih radnji u skladu sa zakonom. Narodna banka Srbije rešenjem nalaže mere i određuje rok za otklanjanje nepravilnosti u vezi sa pravilima o upravljanju rizikom.

Prenos portfelja osiguranja kao mera nadzora

O prenosu portfelja bilo je i biće još reći, ali, ovde ćemo reći da, u situaciji, kad Narodna banka Srbije utvrdi nezakonitosti i nepravilnosti u poslovanju osiguravajućeg društva koje mogu da ugroze ili ugrožavaju sposobnost društva da ispuni obaveze nastale iz obavljanja poslova osiguranja, tada ona može naložiti osiguravajućem društvu da svoj portfelj osiguranja prenese na drugo osiguravajuće društvo. Prenos portfelja osiguranja se mora izvršiti u skladu sa odredbama ZO o prenosu portfelja osiguranja.

Preuzimanje kontrole nad poslovanjem osiguravajućeg društva

Po ZO, u tačno definisanim slučajevima, Narodna banka Srbije može preuzeti kontrolu nad obavljanjem delatnosti osiguranja od strane osiguravača. Narodna banka Srbije će doneti takvu odluku, ako oceni da:

- 1) osiguravajuće društvo nije izvršilo svoje obaveze iz ugovora o osiguranju ili neće biti u mogućnosti da izvrši obaveze o njihovoj dospelosti;
- 2) sredstva osiguravajućeg društva nisu dovoljna da pruže ugovorenu zaštitu osiguranicima ili poveriocima društva;
- 3) deo imovine koji se vodi u poslovnim knjigama ili evidenciji osiguravajućeg društva, ili koji je predmet njegovog upravljanja, nije na propisan način procenjen i prikazan;
- 4) je kapital osiguravajućeg društva na takvom nivou ili mu vrednost opada u toj meri da može imati štetne posledice po osiguranike ili poverioce društva;
- 5) je osiguravajuće društvo nepravilno ili nezakonito utvrdilo ili iskazalo rezultat svog poslovanja;
- 6) je zbog izrečene mere koja se odnosi na delatnost i poslove koje je obavljao kvalifikovani imalac učešća u kapitalu, onemogućen rad organa osiguravajućeg društva;
- 7) osiguravajuće društvo ne postupa saglasno izrečenim merama Narodne banke Srbije.

Preuzimanje kontrole nad poslovanjem osiguravajućeg društva ne može trajati duže od jedne godine. Rešenjem Narodne banke Srbije o preuzimanju kontrole nad poslovanjem osiguravajućeg društva, određuje se preuzimanje kontrole nad poslovanjem društva, ime, prezime i jedinstveni matični broj građana vanrednog upravnika, kao i vreme trajanja kontrole nad poslovanjem društva. Navedenim rešenjem se mogu imenovati dva ili više vanrednih upravnika, koji čine vanrednu upravu društva za osiguranje.

Donošenjem rešenja Narodne banke Srbije o preuzimanju kontrole nad poslovanjem osiguravajućeg društva ovlašćenja uprave društva prelaze na vanrednu upravu i suspenduje se nadležnost drugih organa društva. Odluke iz nadležnosti organa uprave osiguravajućeg društva donosi vanredna uprava, na osnovu saglasnosti Narodne banke Srbije. Vanredna uprava je dužna da preduzme mere neophodne za povratak stabilnosti i likvidnosti osiguravajućeg društva. Vanredna uprava dužna je da najmanje svaka tri meseca dostavlja Narodnoj banci Srbije izveštaj o finansijskom stanju i uslovima poslovanja osiguravajućeg društva. Vanredna uprava dužna je da u roku od devet meseci od imenovanja dostavi Narodnoj banci Srbije izveštaj sa ocenom ekonomske stabilnosti osiguravajućeg društva i mogućnostima za njegovo dalje poslovanje, koji sadrži: 1) ocenu i posledice preuzimanja pokrića gubitka društva od strane akcionara osiguravajućeg društva; 2) mogućnosti otklanjanja nepokrivenog gubitka društva; 3) neiskazane rashode koji mogu uticati na obaveze društva; 4) ocenu mogućih mera za otklanjanje nelikvidnosti društva, sa procenom troškova sprovođenja tih mera; 5) ocenu razloga za pokretanje postupka likvidacije, odnosno, stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva.

Povećavanje osnovnog kapitala zbog ekonomske stabilnosti osiguravajućeg društva

Ako Narodna banka Srbije, na osnovu izveštaja vanredne uprave, oceni da je radi obezbeđenja margine solventnosti osiguravajućeg društva, odnosno, radi otklanjanja uzroka nelikvidnosti ili nesolventnosti društva neophodno na odgovarajući način povećati osnovni kapital društva sa novim novčanim ulozima, može da naloži vanrednoj upravi društva da sazove skupštinu akcionara društva i predloži joj donošenje odluke o povećanju osnovnog kapitala. Vanredna uprava dužna je da objavi sazivanje skupštine radi odlučivanja o povećanju osnovnog kapitala, najkasnije, u roku od osam dana, od dana prijema naloga Narodne banke Srbije.

Narodna banka Srbije najmanje jednom u tri meseca ocenjuje rezultate vanredne uprave. Narodna banka Srbije donosi konačnu ocenu rezultata vanredne uprave, najkasnije u roku od 60 dana od prijema izveštaja vanredne uprave. Ako Narodna banka Srbije oceni da se za vreme vanredne uprave poboljšalo ekonomsko stanje društva za osiguranje, tako da je društvo dostiglo marginu solventnosti koja je određena u ZO, kao i da redovno ispunjava svoje dospеле obaveze, doneće rešenje o ukidanju vanredne uprave i razrešenju vanrednog upravnika. No, ako Narodna banka Srbije oceni da se za vreme vanredne uprave nije poboljšalo ekonomsko stanje osiguravajućeg društva, tako da društvo nije dostiglo potrebnu marginu solventnosti, odnosno, da društvo nije sposobno da redovno ispunjava dospеле obaveze, doneće rešenje o oduzimanju dozvole društvu za obavljanje poslova osiguranja i pokrenuće postupak likvidacije, odnosno, stečajnog postupka.

*
* *

Vanredna uprava osiguravajućeg društva prestaje danom: 1) uručenja osiguravajućem društvu rešenja od Narodne banke Srbije o ukidanju vanredne uprave; 2) isteka 12 meseci od njenog uvođenja; 3) donošenja rešenja o pokretanju postupka likvidacije, odnosno, postupka stečaja. Vanredna uprava upisuje se u registar nadležnog organa, u skladu sa zakonom. U registar se unose i podaci o vanrednom upravniku, njegovom razrešenju i prestanku vanredne uprave.

Oduzimanje dozvole osiguravajućem društvu

ZO propisuje slučajeve kada Narodna banka Srbije može oduzeti dozvolu za obavljanje pojedinih ili svih poslova osiguranja osiguravajućem društvu. No, oduzimanje dozvole ne oslobađa društvo za osiguranje obaveza po osnovu zaključenih ugovora o osiguranju. U svakom slučaju, Narodna banka Srbije može osiguravaču oduzeti dozvolu za rad, ako:

- 1) utvrdi nezakonitosti i nepravilnosti u poslovanju društva, a dalje obavljanje delatnosti osiguranja bi ugrozilo interese osiguranika i drugih korisnika osiguranja;
- 2) osiguravajuće društvo zaključi ugovor o posredovanju i zastupanju u osiguranju sa društvom za posredovanje, odnosno, zastupanje u osiguranju ili zastupnikom u osiguranju, koji ne poseduju dozvolu Narodne banke Srbije;
- 3) osiguravajuće društvo ne obavlja delatnost u skladu sa pravilima struke osiguranja, dobrim poslovnim običajima i poslovnom etikom;
- 4) nastupe razlozi za oduzimanje saglasnosti na akte i radnje društva;
- 5) osiguravajuće društvo obavlja delatnost na način kojim se povređuju prava osiguranika, korisnika osiguranja, odnosno, trećih oštećenih lica, tj., ako društvo ne isplaćuje štete ili ne izvršava druge obaveze;
- 6) je osiguravajuće društvo dalo netačne podatke o svom poslovanju ili podatke koji mogu dovesti u zabludu osiguranike, korisnike osiguranja, odnosno, treća oštećena lica;
- 7) prema izveštaju ovlašćenog aktuara, odnosno, ovlašćenog revizora ili nalazu Narodne banke Srbije osiguravajuće društvo nije solventno;
- 8) osiguravajuće društvo usvoji finansijski izveštaj i godišnji izveštaj o poslovanju, odnosno, donese akt poslovne politike, a da prethodno nije razmotrilo mišljenje ovlašćenog aktuara;
- 9) osiguravajuće društvo nije omogućilo vršenje nadzora, na propisani način;
- 10) osiguravajuće društvo nije omogućilo ovlašćenom revizoru da izvrši reviziju, na propisani način;

- 11) osiguravajuće društvo nije obezbedilo obavljanje aktuarskih poslova, na propisani način;
- 12) osiguravajuće društvo nije dostavilo izveštaje, dokumenta i druge podatke, na način i u rokovima propisanim ovim zakonom;
- 13) je portfelj osiguranja prenet bez saglasnosti Narodne banke Srbije;
- 14) osiguravajuće društvo, u ostavljenom roku, nije sprovedo mere koje mu je naložila Narodna banka Srbije, odnosno nije otklonilo razlog za preduzimanje tih mera;

Osim navedenog, Narodna banka Srbije će osiguravajućem društvu oduzeti dozvolu za obavljanje poslova osiguranja, i ako: 1) je dozvola dobijena na osnovu neistinitih i netačnih podataka; 2) osiguravajuće društvo prestane da ispunjava uslove za dobijanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja; 3) se broj akcionara akcionarskog društva za osiguranje, odnosno, broj članova (osiguravnika) društva za uzajamno osiguranje smanji ispod broja propisanog u ZO, a u roku od šest meseci se nije povećao do tog broja; 4) osiguravajuće društvo obavlja poslove osiguranja za koje nema dozvolu Narodne banke Srbije, osim u slučaju kada osiguravajuće društvo koje obavlja poslove osiguranja života izuzetno obavlja i poslove osiguranja od priključne nezgode i dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, u delu koji pokriva troškove lečenja, pod uslovom da se ta osiguranja odnose na lice koje je zaključilo ugovor o osiguranju života; 5) osiguravajuće društvo ne održava osnovni kapital u visini propisanoj za osnivački kapital; 6) osiguravajuće društvo ne izdvaja, ne obrazuje i ne održava tehničke rezerve propisane zakonom; 7) osiguravajuće društvo ne obezbedi sigurnost deponovanja i ulaganja sredstava osiguranja, odnosno, nije očuvalo njihovu realnu vrednost; 8) osiguravajuće društvo nije usvojilo ili ne sprovodi program mera za pokriće gubitka, odnosno, manjka; 9) osiguravajuće društvo nije u ostavljenom roku postupilo prema merama Narodne banka zbog nepostupanja u skladu sa pravilima o upravljanju rizikom; 10) osiguravajuće društvo nije uplatilo doprinos u garantni fond, ne izvršava obaveze po osnovu međunarodne karte osiguranja ili ako ne ispunjava druge zakonom i međunarodnim ugovorima propisane obaveze; 11) vanredna uprava nije dovela do stabilnosti i likvidnosti osiguravajućeg društva. I u ovim slučajevima, oduzimanje dozvole ne oslobađa društvo za osiguranje obaveza po osnovu zaključenih ugovora o osiguranju.

Predlog za pokretanje likvidacionog, odnosno stečajnog postupka

Narodna banka Srbije, istovremeno sa donošenjem rešenja o oduzimanju dozvole za obavljanje poslova osiguranja, pokreće postupak likvidacije, odnosno, stečaja protiv osiguravajućeg društva. Rešenjem o oduzimanju dozvole za obavljanje poslova osiguranja osiguravajućem društvu, Narodna banka Srbije će odrediti i meru zabrane raspolaganja imovinom društva do otvaranja postupka likvidacije, odnosno donošenja rešenja o pokretanju stečajnog postupka.

Privremene mere

Ako Narodna banka Srbije, u vršenju nadzora nad poslovanjem osiguravajućeg društva, utvrdi da je neophodno izreći privremenu meru kojom se obezbeđuje zaštita interesa osiguranika i drugih korisnika osiguranja ili izvršenje rešenja o oduzimanju dozvole za obavljanje poslova osiguranja, izreći će tu meru. Privremenom merom može se naložiti osiguravajućem društvu da: 1) ne zaključuje nove ugovore o osiguranju i ne proširuje obaveze iz preuzetih ugovora o osiguranju; 2) ne raspoláže svojom imovinom bez saglasnosti Narodne banke Srbije; 3) ne sprovodi odluke upravnog odbora i skupštine društva, bez saglasnosti Narodne banke Srbije. Privremena mera traje do isteka razloga za njeno uvođenje, a najduže šest meseci od dana donošenja rešenja o izricanju te mere.

Mere prema članovima organa uprave, imaocima kapitala i ostalim ovlašćenim licima osiguravajućeg društva

Ako Narodna banka Srbije u postupku vršenja nadzora utvrdi da član uprave ili nadzornog odbora, lice sa posebnim ovlašćenjima i kvalifikovani imalac ne postupa u skladu sa odredbama zakona i drugih propisa i opštih akata i time osiguravajućem društvu prouzrokuje materijalnu štetu ili pribavi protivpravnu imovinsku korist ili preduzme radnju koja predstavlja lošu poslovnu praksu, Narodna banka Srbije može predložiti osiguravajućem društvu preduzimanje odgovarajućih mera prema tom licu. U navedenom slučaju Narodna banka Srbije može predložiti sledeće:

- 1) razrešenje, odnosno, prestanak radnog odnosa tog lica u osiguravajućem društvu;
- 2) privremenu zabranu obavljanja poslova osiguranja, do donošenja odluke nadležnog organa;
- 3) predložiti osiguravajućem društvu da od lica naknadi štetu prouzrokovanu protivpravnim radnjama.

Ako se protiv člana uprave ili nadzornog odbora, lica sa posebnim ovlašćenjima i kvalifikovanog imaoća osiguravajućeg društva vodi krivični postupak za navedene radnje, Narodna banka Srbije može predložiti suspenziju tog lica sa radnog mesta u društvu i suspendovanje prava glasa po osnovu učešća u kapitalu društva, do okončanja krivičnog postupka. Ako lice, u skladu sa merom Narodne banke Srbije, bude suspendovano ili mu prestane radni odnos u osiguravajućem društvu, ne može biti član uprave, odnosno nadzornog odbora, niti može učestvovati u delatnosti lica povezanog sa osiguravajućim društvom za vreme od pet godina od dana izricanja mere.

*

* *

Odredbe ZO o postupku i merama nadzora koji vrši Narodna banka Srbije, shodno se primenjuju i na društva za posredovanje u osiguranju, društva za

zastupanje u osiguranju, odnosno, zastupnike u osiguranju, agencije za pružanje drugih usluga u osiguranju, preduzeća i druga pravna lica koja imaju posebno organizovan deo za pružanje drugih usluga u osiguranju, kao i na pravna lica koja poslove posredovanja i zastupanja u osiguranju obavljaju na osnovu posebnog zakona.

Narodna banka Srbije i zaposleni u Narodnoj banci Srbije, kao i lice koje po nalogu Narodne banke Srbije vrši dužnost utvrđenu ovim zakonom, ne odgovaraju za štetu koja nastane vršenjem te dužnosti, osim ako se dokaže da je šteta prouzrokovana namerno ili krajnjom nepažnjom. Ova lica ne mogu odgovarati za štetu iz tog stava ni nakon prestanka radnog odnosa u Narodnoj banci Srbije, odnosno, prestanka vršenja dužnosti. Narodna banka Srbije nadoknadiće troškove zastupanja zaposlenih u Narodnoj banci Srbije u sudskim i upravnim postupcima pokrenutim u vezi s dužnostima koje ti zaposleni obavljaju ili su obavljali na osnovu ovog zakona. Narodna banka Srbije nadoknadiće troškove i licima kojima je prestao radni odnos u Narodnoj banci Srbije.

2. Nadzor nad poslovanjem osiguravajućih društava u drugim zemljama

Kad je u pitanju nadzor nad radom osiguravajućih društava u drugim zemljama, tu postoje razlike između razvijenih zemalja i zemalja koje su, pre kratkog vremena, postale članice EU. Naime, u skandinavskim zemljama postoji integrisan nadzor, zbog dobro razvijenog finansijskog sektora. Nadzor obavlja Agencija za osiguranje, a Ministarstvo finansija posredno kontroliše njihov rad. No, Finska je jedina koja nema jedinstven nadzor. Razlog leži u veoma bitnoj ulozi osiguranja, a to je obavljanje poslova obaveznog zdravstvenog i socijalnog osiguranja. U Finskoj, nadzor vrši Ministarstvo za zdravlje i socijalna pitanja²¹².

Sa druge strane, u Belgiji, nadzor obavlja Biro za integrisani nadzor i Komisija za osiguranje. Komisija ima veća ovlašćenja (davanje dozvole za rad) i ono podnosi izveštaje Ministarstvu finansija²¹³. U Francuskoj, osiguranje je dobro razvijeno i ono predstavlja oslonac ekonomskog razvoja. Francuska ima i razvijen zakonodavni sistem u ovoj oblasti. Nadzor nad osiguravajućim društvima vrše 2 komisije: 1. Komisija za kontrolu osiguranja; i 2. Komisija za organizaciju osiguranja. U obe Komisije su uključeni najeminentniji stručnjaci iz oblasti osiguranja. Komisija se sastaje dva puta godišnje²¹⁴.

Kad su u pitanju druge zemlje, u njima je prisutan tradicionalni koncept nadzora u osiguranju. Uglavnom, nadzor vrši Ministarstvo finansija, Centralna banka (retki slučajevi) ili Agencije za osiguranje. U Bugarskoj nadzor obavlja: 1) Uprava za nadzor koja donosi odluke vezane za poslovanje osiguravajućih

212 Balaban M., Nadzor u osiguranju, sl.12, http://www.swot.ba/dokumenti/pdf_20090717105911.pdf

213 Ibidem

214 Balaban M., nav.delo, sl. 13

društava i podnosi izveštaje Ministarstvu finansija; i 2) Nacionalni savet osiguranja, koji daje i oduzima dozvole za rad osiguravajućim društvima. U Češkoj, nadzor vrši Ministarstvo finansija koje podnosi izveštaje Vladi Češke. Finansijski inspektori moraju biti ugledne ličnosti iz oblasti osiguranja i moraju ispunjavati uslove propisane zakonom. U Sloveniji nadzor obavlja Agencija za osiguranje koje je u svojstvu pravnog lica podnosi izveštaje o radu Vladi Slovenije. Pitanja vezana za davanje dozvola za rad donosi Senat kao nadzorno telo Agencije za osiguranje²¹⁵.

Navešćemo koji organi obavljaju nadzor nad radom osiguravajućih društava u pojedinim zemljama, koje, napred, nismo spomenuli: 1. Kipar – nadzornik nad radom osiguravajućih društava (Superintenedent of Insurance); 2. Češka – Ministarstvo finansija; 3. Estonija – Biro za finansijski nadzor; 4. Letonija – Komisija za finansijsko i tržište kapitala; 5. Litvanija – Nadzorna komisija za osiguranje, 6. Mađarska – Biro za finansijski nadzor; 7. Poljska – Nadzorna komisija za osiguranje i penzione fondove; 8. Malta – Biro za finansijske poslove; 9. Slovačka – Biro za finansijsko tržište; 10. Federacija BiH – Biro za nadzor osiguranja; 11. Republika Srpska – Ministarstvo finansija; 12. Crna Gora – Ministarstvo finansija; 13. Makedonija – Ministarstvo finansija; 14. Rumunija – Nadzorna komisija za osiguranje; 15. Rusija – Služba za nadzor osiguranja²¹⁶.

3. Nadzor nad obavljanjem poslova osiguranja autoodgovornosti

Kao što smo rekli, Narodna banka Srbije vrši nadzor nad celokupnom delatnošću osiguranja, pa i nad obavljanjem poslova osiguranja autoodgovornosti, dok je po ranijem zakonodavnom rešenju, odnosno, po ZOIL iz 1996.godine, nadzor nad osiguranjem vršilo Savezno ministarstvo finansija. Znači, ZO definiše da Narodna banka Srbije vrši nadzor, pre svega, zbog zaštite osiguranika.²¹⁷ Narodna banka Srbije, praktično, vrši sve poslove, koji se tiču osiguranja.

Na osnovu odredaba ZO, Narodna banka Srbije vrši nadzor i nad poslovima osiguranja autoodgovornosti. U vezi sa tim, Narodna banka Srbije vrši nadzor nad poslovanjem svih osiguravajućih društava, kao i nad poslovanjem subjekata, koji se bave poslovima, koji imaju veze sa osiguranjem, kao što su društva za posredovanje u osiguranju, društva za zastupanje, agencije za pružanje drugih usluga u osiguranju, itd.²¹⁸ Moramo reći, da kod obaveznog osiguranja od autoodgovornosti, Narodna banka Srbije vrši kontrolu ne samo osiguravajućih društava, već i organizacija, kao što je Garantni fond (koji je po zakonodavstvu koje uređuje obavezna osiguranja u saobraćaju, pravno lice). Isto tako, Narodna banka Srbije ima posebnu ulogu i kod graničnog osiguranja. Međutim, ZO nije predvideo odredbe, koje se odnose na posebne oblike osiguranja, pa samim tim,

215 Balaban M., nav.delo, sl. 14 i 15

216 Štiblar F., nav.delo, sl.9

217 Član 142., st.1. ZO

218 Član 148., st.1. ZO

i na obavezno osiguranje od autoodgovornosti. Znači, rešenja, koja se nalaze u ZOOS, a koja se tiču nadzora nad obaveznim osiguranjem od autoodgovornosti, imaju osnov u ZO, ali samo uz posebno tumačenje. No, moramo znati da obavezno osiguranje od autoodgovornosti ima svoje specifičnosti i da je o tome trebalo voditi računa i prilikom donošenja ZO. Naravno, ZOOS definiše ulogu Narodne banke Srbije kod nadzora, ali ne određuje sve mere, koje ona može primenjivati prilikom vršenja nadzora, a definiše i situacije kada Narodna banka Srbije ne vrši, direktno, nadzor nad poslovima obaveznog osiguranja od autoodgovornosti. U prilog tome, govori i činjenica da je u ZOOS predviđeno osnivanje Informativnog centra, koji deluje u okviru Udruženja osiguravajućih organizacija, a koji ima posebnu ulogu kod ostvarivanja prava oštećenih lica po saobraćajnim nezgodama, a o čemu će biti reči kasnije. Naravno, treba reći da nadzor nad Udruženjem osiguravajućih organizacija vrši Ministarstvo finansija.

Nadzor nad obaveznim osiguranjem od autoodgovornosti u domaćem zakonodavstvu – specifičnosti

Analizu odredba domaćeg zakonodavstva (mislimo na ZOOS), u ovoj oblasti, usmerićemo ka sledećem:

- 1) uloga Narodne banke Srbije u regulisanju premija i uslova obaveznog osiguranja od autoodgovornosti;
- 2) uloga Narodne banke Srbije u funkcionisanju Garantnog fonda;
- 3) uloga navedenog nadzornog organa u sprovođenju graničnog osiguranja; i
- 4) vršenje nadzora nad vršenjem zakonom određenih javnih ovlašćenja od strane Udruženja osiguravajuće organizacije, od strane Ministarstva finansija.

Ponovićemo, funkcija Narodne banke Srbije, kao nadzornog organa, nad vršenjem delatnosti osiguranja, definisana je u ZO, što znači da su tim zakonom, definisane i mere, koje ona preduzima prema osiguravajućim društvima i drugim institucijama, kod vršenja delatnosti osiguranja autoodgovornosti, iako takav način regulisanja nije celishodan. No, mere su definisane i u ZOOS, dok je tim Zakonom predviđena i uloga Ministarstva finansija kao nadzornog organa.

Uloga Narodne banke Srbije u definisanju uslova i premije obaveznog osiguranja od autoodgovornosti, kao i polise osiguranja

Uslovi osiguranja i tarife premija

Narodna banka Srbije daje saglasnost i na izmenu ili dopunu uslova osiguranja i tarifa premija. Naime, osiguravajuće društvo je dužno da, pre početka primene, dostavi Narodnoj banci Srbije izmene i dopune uslova osiguranja i tarifa premija, na prethodnu saglasnost. Uz navedene izmene i dopune, dostavlja se i mišljenje ovlašćenog aktuara. Narodna banka Srbije mora da dostavi svoju sagla-

snost u roku od 30 dana od dana prijema zahteva za saglasnost.²¹⁹ ZOOS, inače, predviđa da Narodna banka Srbije utvrđuje osnove premije, odnosno, sledeće elemente premijskog sistema u osiguranju autoodgovornosti: 1) kriterijumi za izračunavanje premije, kao i strukturu premije. Kad je u pitanju ova vrsta osiguranja, ne može se puno odstupiti od osnovnih pravila, kad je u pitanju struktura, a to je da se premija, pre svega, deli na funkcionalnu premiju i režijski dodatak. Ista je situacija i kada je u pitanju izračunavanje premije, gde se, takođe, primenjuju opšta pravila; 2) minimalni iznos tehničke premije za obavezno osiguranje od autoodgovornosti. Naravno, tehnička premija je najvažniji deo premije i iz nje se izdvajaju sredstva za izvršavanje obaveza i stvaranje rezervi. Narodna banka Srbije je ovlašćena da odredi minimalni procenat bruto premije, koji će se izdvojiti za tehničku premiju; 3) maksimalni iznos bruto premije, koji će se koristiti kao režijski dodatak. Režijski dodatak se koristi za funkcionisanje osiguravajućeg društva, a što obuhvata troškove, dohotke, doprinose, itd. Narodna banka Srbije je dobila ovlašćenje da, ovim postupkom, spreči preveliko izdvajanje za režijski dodatak, kao i nemogućnost plaćanja šteta, usled toga; i 4) najviši iznos naknade, kao i provizije, koji će se izdvajati za poslove zatsupanja i posredovanja u osiguranju, kao i za druge poslove vezane za osiguranje autoodgovornosti. Navedena naknada, odnosno, provizija se plaća, pre svega, licima, koja se bave poslovima posredovanja i zastupanja (društvima i fizičkim licima), ako imaju dozvolu od Narodne banke Srbije za obavljanje navedenih poslova²²⁰. Navedeno rešenje je predviđeno, radi sprečavanja zloupotreba i nelojalne konkurncije u ovim poslovima. Smatramo da je, od svih navedenih elemenata, koji su vezani za premijski sistem, a koje određuje Narodna banka Srbije, najvažniji, za funkcionisanje ovog sistema osiguranja, određivanje minimalnog iznosa za sredstva tehničke premije.²²¹

Kada je u pitanju uloga Narodne banke Srbije kod određivanja uslova osiguranja i tarifa premija, ovde se mogu postaviti dva pitanja. Prvo se tiče jedinstvenih tarifa premija osiguranja autoodgovornosti, a drugo se odnosi na davanje saglasnosti od nadzornog organa. Opšti uslovi obaveznog osiguranja od autoodgovornosti su, uglavnom, iste ili slične sadržine, tako da možemo da kažemo da su jednoobrazni. Osiguranje od autoodgovornosti je obavezno, tako da su i opšti uslovi jedinstveni. Sa tarifama premija je slična situacija. One se određuju na nivou cele Republike u zavisnosti, a razlikuju se s obzirom na snagu vozila u KW. Narodna banka Srbije može uticati na tarife premija, ali se postavlja pitanje njihove jednostrane izmene od strane osiguravajućeg društva. ZOOS reguliše i situaciju kada se Narodna banka Srbije ne izjasni o zahtevu osiguravajućeg društva, u roku od 30 dana. Tada, osiguravajuće društvo neće moći da primenjuje uslove i tarife.

Polisa osiguranja

Sadržaj polise osiguranja, kao i način njenog izdavanja propisuje Narodna banka Srbije. ZOOS ne govori ništa o obrascu polise. Interesantno je da ZOOS

219 Član 6. ZOOS

220 Čolović V., Regulisanje nadzora nad osiguranjem autoodgovornosti, Pravni život br. 11/2006, Beograd 2006., str. 533

221 Šulejić P., Novi propisi u obaveznom osiguranju u saobraćaju, savetovanje "Osiguranje u svetlu novog zakonodavstva", Palić 2005., Zbornik radova, str. 88

predviđa da sadržinu polise određuje Narodna banka Srbije, obzirom da Zakon o obligacionim odnosima predviđa isto u članu 902., st.1.²²² Iz toga proizlazi da Narodna banka Srbije mora poći od odredba tog Zakona, prilikom određivanja sadržaja polise. Po tome, polisa osiguranja, po ZOOS, je jednoobrazna za celu teritoriju Srbije.²²³ Međutim, to se odnosi samo na sadržinu, a ne i na obrazac polise, što dovodi do zaključka da su, po tom pitanju, osiguravajuća društva slobodna. Da li je to, baš, tako? Navedena rešenja jesu korak napred u odnosu na prethodno važeća pravila, ali smatramo da su nedorečena. Da li je bilo potrebno da se reguliše sadržaj polise i način izdavanja, kao i da se, u toj oblasti, daju ovlašćenja nadzornom organu, ako je navedeno, već, regulisano starijim zakonskim izvorom.

Isto tako, Narodna banka Srbije propisuje obrazac zahteva za naknadu štete, koji oštećeno lice upućuje osiguravajućem društvu, kod nastanka štete po saobraćajnoj nezgodi. ZOOS ne govori ništa više od navedenog, tako da možemo zaključiti da će se raditi o jednoobraznom obrascu, koji će distribuirati sama Narodna banka Srbije ili će ovlastiti neki drugi organ za to. Naravno, može se očekivati da sama osiguravajuća društva štampaju obrasce tih zahteva, po jednoobraznom obrascu, a kontrolu štampe i korišćenja vršiće Narodna banka Srbije. No, možemo postaviti pitanje, da li će ova odredba usporiti rešavanje podnetih zahteva za naknadu štete a samim tim i isplatu iste? U svakom slučaju, ovo je jedan od vidova efikasne kontrole isplate šteta od strane osiguravajućih društava²²⁴.

Nadzor nad Garantnim fondom

Uloga Narodne banke Srbije u funkcionisanju Garantnog fonda

Po odredbama ZOOS, Garantni fond odgovara Narodnoj banci Srbije.²²⁵ Inače, da ponovimo, institut Garantnog fonda se, u ZOOS, drugačije reguliše nego u ZOIL. Garantni fond je, kao što je rečeno, po novom zakonodavstvu, pravno lice. Međutim, isti su slučajevi, kada će se koristiti sredstva Garantnog fonda, odnosno, kada će se isti aktivirati: 1) u slučaju kada neosigurano vozilo izazove saobraćajnu nezgodu; 2) kada saobraćajnu nezgodu izazove nepoznato vozilo, kada se isplaćuju samo nastale štete na licima; i 3) kada štetu u saobraćajnoj nezgodi načini vozilo, koje je u momentu nezgode, bilo osigurano kod osiguravajućeg društva, protiv kojeg je pokrenut stečajni postupak. No, postoji i dosta novih rešenja, koja se tiču organa Garantnog fonda, izdvajanja sredstava za Fond (izdvajaju vlasnici vozila, na način predviđen u ZOOS), poslovanja Garantnog fonda, itd.

Međutim, nas, na ovom mestu, interesuje uloga Narodne banke Srbije u funkcionisanju Garantnog fonda. Narodna banka Srbije daje saglasnost na Statut Garantnog fonda. Sa druge strane, Upravni odbor uz saglasnost Vlade imenuje i razrešava Direktora Garantnog fonda, Predsednika i članove Upravnog odbo-

222 Šulejić P., nav.delo, str. 83

223 Član 19. ZOOS

224 Čolović V., nav.delo, str. 534

225 Član 88. ZOOS

ra.²²⁶ Jedan član Upravnog odbora se imenuje na predlog Narodne banke Srbije.²²⁷ Ali, kad je u pitanju poslovanje Garantnog fonda, ZOOS precizira da nadzor nad radom Garantnog fonda vrši Narodna banka Srbije.²²⁸ Godišnji račun za prethodnu godinu, sa izveštajem o poslovanju i izveštajem ovlašćenog revizora, Garantni fond podnosi Narodnoj banci Srbije i ministarstvu nadležnom za poslove finansija do 30. aprila tekuće godine²²⁹. Međutim, smatramo da je u ZOOS trebalo definisati, kada bi i u kojim slučajevima, Narodna banka Srbije mogla kontrolisati rad Garantnog fonda i kada bi mogla donositi mere, koje bi se primenjivale. Osim toga, uloga Narodne banke Srbije u radu Garantnog fonda bi se morala bliže definisati i u slučajevima, koji su navedeni, a odnose se na naknadu štete, koja je nastala upotrebom motornog vozila, koje je osigurano kod osiguravajućeg društva nad kojim je otvoren stečajni postupak. U ZOOS je predviđeno da na Garantni fond, koji je isplatio štetu po polisi, koju je izdalo osiguravajuće društvo, protiv kojeg je pokrenut stečajni postupak, prelaze sva prava oštećenog lica iz stečajnog postupka. Znači, Garantni fond stiče određena prava prema stečajnoj masi, odnosno stiče status stečajnog poverioca, jer ima položaj oštećenika, čije je potraživanje nastalo pre pokretanja stečajnog postupka. Postavlja se pitanje gubitaka, koje Garantni fond može da ima, a tiču se nedovoljnosti stečajne mase, kada se Fond može naplatiti manje od isplaćenog iznosa oštećeniku, odnosno, može se desiti da ne naplati ništa. To je pitanje, koje nije rešeno u ZOOS, a gde bi Narodna banka Srbije mogla da reaguje, određivanjem većeg procenta doprinosa, koji bi izdvajale osiguravajuća društva. Sigurno je da, u ovakvim situacijama, treba da reaguje i drugi nadležni državni organ (ne samo Narodna banka Srbije), obzirom na veći broj oduzetih dozvola i pokrenutih likvidacionih postupaka protiv domaćih osiguravajućih društava.

4. Nadzor Narodne banke Srbije nad sprovođenjem graničnog osiguranja

O graničnom osiguranju govorimo, onda kada vozilo, koje ulazi u posećenu zemlju ne poseduje zelenu kartu, kao dokaz o postojanju osiguranja, kao ni bilo koje drugo osiguravajuće pokriće, koje se predviđa sporazumima između Biroa. U tom slučaju, vozilo, odnosno imalac ili vozač istog, mora na granici posećene zemlje, zaključiti granično osiguranje sa nekim od domaćih osiguravajućih društava, koja imaju dozvolu za bavljenje ovom vrstom osiguranja. To osiguranje je kratkoročno, obzirom da se zaključuje za određeni kraći vremenski period.

Nas, na ovom mestu, najviše interesuje zadnji, navedeni, princip, koji se odnosi na ulogu Udruženja osiguravajućih organizacija (Nacionalnog biroa) kod ove vrste osiguranja, zbog toga, što naše zakonodavstvo nije, jasno, odredilo

226 Član 82. i 84. ZOOS

227 Član 82. ZOOS

228 Član 88. ZOOS

229 Član 89. ZOOS

ulogu ovog instituta kod ove vrste osiguranja, već je i po ZOIL, kao i po ZOOS, za nadzor nad sprovođenjem graničnog osiguranja, bilo nadležno Ministarstvo finansija, odnosno, po ZOOS, Narodna banka Srbije. Treba reći da i organ unutrašnjih poslova vrši nadzor nad ispunjavanjem obaveze zaključenja graničnog osiguranja od strane vozača vozila sa stranom registracijom²³⁰. O drugim obavezama organa unutrašnjih poslova, ZOOS ne govori.

Visinu i strukuru premije za granično osiguranje propisuje Narodna banka Srbije. Narodna banka Srbije određuje i elemente za izračunavanje premije. Kao što smo rekli, ZOOS predviđa da Narodna banka Srbije predviđa kriterijume za izračunavanje premije, kao i za strukturu premije, zatim određuje minimalni iznos tehničke premije, kao i maksimalni procenat bruto premije, koji jedno osiguravajuće društvo može da izdvoji za režijski dodatak. Ako Narodna banka Srbije, prilikom kontrole poslovanja osiguravajućeg društva, utvrdi da navedeni elementi nisu uopšte primenjeni ili nisu primenjeni na pravilan način, tada će naložiti njihovu primenu. U ZOOS nisu spomenute konkretne mere, koje Narodna banka Srbije može preduzeti prema osiguravajućem društvu.

Nadzor Ministarstva finansija nad vršenjem javnih ovlašćenja od strane Udruženja osiguravajućih organizacija

Ministarstvo finansija vrši nadzor nad vršenjem javnih ovlašćenja od strane Udruženja osiguravajućih organizacija (dalje: Udruženje), a ukoliko utvrdi da se ta javna ovlašćenja ne vrše u skladu sa Zakonom, tada će naložiti da se preduzmu mere da se nepravilnosti, uočene u vršenju javnih ovlašćenja, uklone.²³¹ Da ponovimo koja javna ovlašćenja vrši Udruženje: 1) obavlja poslove nacionalnog biroa osiguranja koji proizlaze iz međunarodnog sporazuma o osiguranju vlasnika motornih vozila od odgovornosti za štete nastale upotrebom motornih vozila u zemlji ili inostranstvu; 2) propisuje i štampa obrasce i vrši kontrolu upotrebe međunarodne karte osiguranja vlasnika motornih vozila od odgovornosti za štete nastale upotrebom motornih vozila u zemlji ili inostranstvu, kao i obradu odštetnih zahteva u vezi s tim osiguranjem (zelena karta); 3) vodi Informacioni centar, Biro za naknadu štete i Registar štetnih događaja; 4) prikuplja, obrađuje, čuva, dostavlja, odnosno objavljuje na svom veb sajtu podatke od značaja za obavljanje poslova poverenih ovim zakonom, uključujući i podatke o postavljenim odštetnim zahtevima po svakoj polisi osiguranja za primenu bonus-malus sistema, koje su društva za osiguranje dužna da dostavljaju Udruženju; 5) predstavlja društva za osiguranje pred državnim i drugim nadležnim organima u zemlji i međunarodnim organizacijama za osiguranje; 6) utvrđuje visinu doprinosa koji uplaćuju društva za osiguranje radi obezbeđivanja sredstava za izvršenje poslova Udruženja poverenih ovim zakonom; 7) donosi kodeks o ponašanju u poslovima obaveznog osiguranja; 8) obavlja druge poslove utvrđene ovim zakonom. Međutim, mora se reći da Udruženje ima obaveze i prema narodnoj banci Srbije. Naime, Udruženje mora da obavesti Narodnu banku

230 Član 38. ZOOS

231 Član 71. ZOOS

Srbije o visini doprinosa koji uplaćuju društva za osiguranje radi obezbeđivanja sredstava za izvršenje poslova Udruženja, a, isto tako, mora navedenom organu da dostavi podatke i o primeni bonus-malus sistema²³².

ZOIL je detaljnije regulisao odnos Udruženja i nadležnih državnih organa. ZOOS se ne bavi različitim situacijama, koje mogu nastati, kada je u pitanju nepoštovanje odredaba Zakona. Na primer, kod zloupotrebe zelenih karata, na bilo koji način, zatim kod neplaćanja šteta po predmetima zelene karte i dr. Znači, mora se definisati ne samo odnos Udruženja i osiguravajućih organizacija, već i odnos Udruženja i nadležnih državnih organa. Ipak, možemo zaključiti da je ZOOS, u definisanju navedenih odredaba, pošao od regulisanja ovog sistema putem međunarodnog sporazuma.

Mere koje preduzima Narodna banka Srbije u slučaju povreda odredaba ZOOS

ZOOS određuje i mere koje Narodna banka Srbije može preduzeti, ako dođe do povreda odredaba navedenog Zakona. Te mere su isključivo usmerene ka osiguravajućim društvima, odnosno, članovima njihovih poslovdstava. Mere predviđene u ZOOS su nezavisne u odnosu na mere koje su predviđene u ZO. U svakom slučaju, ovde se radi o merama koje se preduzimaju samo u vršenju nadzora nad obaveznim osiguranjem od autoodgovornosti. Te mere su sledeće:

- 1) Narodna banka Srbije može javno objaviti informacije o neizvršavanju ili neblagovremenom izvršavanju obaveza društva ili o poslovanju društva suprotno zapisima, na teret društva;
- 2) Narodna banka Srbije može oduzeti saglasnost direktoru ili drugom odgovornom licu u društvu, datu saglasno Zakonu o osiguranju;
- 3) Narodna banka Srbije može privremeno zabraniti društvu obavljanje poslova obaveznog osiguranja;
- 4) Narodna banka Srbije može oduzeti društvu dozvolu za obavljanje poslova obaveznog osiguranja;
- 5) Narodna banka Srbije može izreći novčanu kaznu društvu, kao i predsedniku, odnosno članu organa društva.

Pozitivne i negativne strane regulisanja nadzora nad obaveznim osiguranjem od autoodgovornosti u ZOOS

Iako se ZOOS primenjuje nešto više od godinu dana, u vreme pisanja ovog rada, mogu se istaći neke njegove pozitivne i negativne strane. No, nećemo govoriti o opravdanosti vršenja nadzora nad osiguranjem, uopšte, od strane Narodne banke Srbije, što je regulisano u ZO. Narodna banka Srbije vrši nadzor i nad osiguranjem autoodgovornosti, i to nad svim činiocima ove vrste osiguranja. Znači, to nije nadzor, samo, nad obavljanjem delatnosti i nad zakonitošću rada jednog osiguravajućeg društva, već navedeni nadzorni organ ima svoje mesto i

kod kontrole drugih institucija, bez kojih ne bi ni moglo da funkcioniše obavezno osiguranje od autoodgovornosti. Pozitivne strane navedenog regulisanja nadzora nad obaveznim osiguranjem od autoodgovornosti su sledeće:

- 1) Osnivanje Informativnog centra, čije podatke koriste, pre svega, oštećena lica. Osim oštećenih lica, ti podaci su od velike važnosti i za osiguravajuća društva, koja se bave ovom vrstom osiguranja, kao i za sam nadzorni organ; i
- 2) Uloga Narodne banke Srbije u određivanju elemenata premije je veoma značajna, jer se radi o specifičnoj vrsti osiguranja, gde može doći do zloupotreba i oštećenja trećih lica. Zbog toga je bitno da Narodna banka Srbije određuje, pre svega, minimalni iznos tehničke premije, kao i procenat, koji se izdvaja za naknade.

Sa druge strane, više je negativnih elemenata, koje nalazimo u odredbama ZOOS, a odnose se na vršenje nadzora. Negativnosti proizlaze, pre svega, iz nedorečenosti određenih odedbi, tako da se stiče utisak da ZOOS, u ovom delu, ima dosta praznina, koja se moraju, posebno, tumačiti. Negativne strane navedenog regulisanja nadzora u ZOOS odnose se na sledeće:

- 1) Određivanje sadržine polise osiguranja od strane Narodne banke Srbije, iako Zakon o obligacionim odnosima predviđa isto. Ako je zakonodavac hteo da definiše obaveznost istovetne sadržine polise za sva osiguravajuća društva, koja se bave osiguranjem od autoodgovornosti, on se morao pozvati na Zakon o obligacionim odnosima;
- 2) Nadzor nad vršenjem graničnog osiguranja vrši Narodna banka Srbije, kako propisuje ZOOS. To proizlazi iz odredbe, koja se odnosi na određivanje premije za granično osiguranje od strane navedenog nadzornog organa. Ako je, već, definisano da premiju određuje Narodna banka Srbije, zašto nije navedeno da ovaj organ vrši nadzor i nad zaključenim polisama osiguranja, po ovoj vrsti osiguranja, kao i nad nezgodama, koje nastanu po tim polisama. Sa druge strane, ZOOS je definisao nadzor nad obavljanjem poslova zelene karte, tako da je regulisao nadzor nad obaveznim osiguranjem od autoodgovornosti, kad je prisutan element inostranosti, ako granično osiguranje, uslovno, možemo uvrstiti u ovu grupu osiguranja;
- 3) ZOOS nije naveo mere, koje Ministarstvo finansija, može da preduzme u slučaju nepridržavanja pravila i neizvršenja naloga od strane osiguravajućih društava i drugih organizacija. To se odnosi na nadzor nad vršenjem javnih ovlašćenja od strane Udruženja osiguravajućih organizacija. Činjenica je da je ZO definisao mere, koje Narodna banka Srbije može preduzeti, a što smo i pomenuli na početku rada, ali je bilo bitno definisati ovlašćenja Ministarstva finansija kod vršenja javnih ovlašćenja od strane Udruženja osiguravajućih organizacija nad predmetima zelene karte; i
- 4) Nadzor Narodne banke Srbije nad Garantnim fondom, morao je biti definisan na celishodniji način, kod pitanja naknade štete koju je prou-

zrokovalo vozilo osigurano kod osiguravajućeg društva protiv kojeg je pokrenut stečajni postupak. To se odnosi na status Garantnog fonda u stečajnom postupku i mogućnost naplate svih isplaćenih šteta iz stečajne mase, a o čemu je bilo reči.

ZOOS je, prilikom regulisanja obaveznog osiguranja od autoodgovornosti, stavio u prvi plan Narodnu banku Srbije. To je i očekivano, ako se uzmu u obzir odredbe ZO. Isto tako, osiguranje od autoodgovornosti je obavezno, tako da je intervencija države ovde neophodna. Ipak, čini se da su, u drugi plan, potisnuta osiguravajuća društva, koja bi trebala da imaju veći uticaj na rad Udruženja osiguravajućih organizacija, kao i na Garantni fond.

5. Revizija i interna revizija u osiguravajućem društvu²³³

Revizija u osiguravajućem društvu

O reviziji u osiguravajućim društvima govorimo u okviru dela o nadzoru nad radom tih društava, iako se praktično radi o davanju mišljenja stručnog lica na finansijski izveštaj. Revizija finansijskih izveštaja osiguravajućeg društva vrši se u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji²³⁴ kojim se uređuje revizija finansijskih izveštaja, ako u ZO nije drukčije uređeno. Sadržinu izveštaja o obavljenoj reviziji finansijskih izveštaja osiguravajućeg društva bliže propisuje Narodna banka Srbije.

Osiguravajuće društvo obaveštava Narodnu banku Srbije o izboru revizora u roku od sedam dana od dana izbora. Narodna banka Srbije daje saglasnost na izbor revizora u roku od 15 dana od dana prijema tog obaveštenja. Prilikom odlučivanja o davanju te saglasnosti Narodna banka Srbije polazi od stručne osposobljenosti revizora i istinitosti i objektivnosti ranije datih izveštaja, odnosno, od toga da li su raniji izveštaji revizora izrađeni u skladu sa međunarodnim standardima revizije. Narodna banka Srbije može da traži od revizora i dodatna objašnjenja u vezi sa obavljenom revizijom.

Narodna banka Srbije može u toku vršenja nadzora da zahteva proveru izveštaja ovlašćene revizije od strane ovlašćenog revizora koga ona odredi, ako postoje razlozi za sumnju u ispravnost mišljenja ovlašćenog revizora. Troškove tog postupka snosi prvobitno ovlašćeni revizor, osim ako mišljenje ovlašćenog revizora koga odredi Narodna banka Srbije ne potvrdi razloge zbog kojih je Narodna banka Srbije ispitivala ispravnost prvobitnog mišljenja, u kom slučaju troškove snosi Narodna banka Srbije.

O ustanovljenim propustima i nepravilnostima u izveštaju o obavljenoj reviziji i u radu ovlašćenog revizora, prilikom obavljanja revizije u osiguravajućem društvu, Narodna banka Srbije obaveštava organ nadležan za nadzor nad radom preduzeća za reviziju. Narodna banka Srbije posebno obaveštava navedeni organ

233 Interna revizija i revizija se reguliše u članovima 135.-141. i 196.-201. ZO

234 Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srbije (Sl.glasnik R.Srbije br. 46/06 i 111/09)

o preduzećima za reviziju koja su obavljala reviziju kod osiguravajućih društava kojima je Narodna banka Srbije oduzela dozvolu za obavljanje poslova osiguranja i o razlozima za oduzimanje dozvole.

Osiguravajuće društvo dostavlja Narodnoj banci Srbije finansijski izveštaj na koji je mišljenje dala ovlašćena revizija. Uz taj izveštaj, osiguravajuće društvo dostavlja i skraćeni finansijski izveštaj, koji objavljuje Narodna banka Srbije.

Interna revizija

Pre nego što pređemo na analizu regulisanja interne revizije u osiguravajućim društvima u ZO, reći ćemo nešto o opštim pojmovima vezanim za ovaj institut. Prilikom sprovođenja interne revizije glavni akteri su subjekat i objekat ispitivanja. Subjekom interne revizije smatra se organizacija, kompanija, preduzeće (pravno lice) koje je uspostavilo internu reviziju. Objekat interne revizije je obiman i heterogen. Internu reviziju obavljaju interni revizor (fizičko lice) ili revizorski tim. Informacije dobijene iz oblasti interne revizije utiču na donošenje vitalnih odluka o budućim namerama kompanije kojima se formulišu poslovne politike i strategije. U toku istorijskog razvoja poslovnih sistema i interne revizije, osnovni predmet ispitivanja su bile poslovne knjige, efikasnost knjigovodstva i nedozvoljeni delikti. Ovaj predmet je evoluirao u predmete operativnog nadzora i kontrole nad segmentima kompanije, značajnim za njeno održavanje i rast. Struktura uloge interne revizije zavisi od sledećih faktora: 1. veličine kompanije, 2. geografske lokacije, 3. delatnosti kojom se kompanija bavi, 4. položaja interne revizije u kompaniji i 5. postojanja i efikasnosti drugih oblika eksternog nadzora i kontrole i kvaliteta njihovog delovanja. U literaturi razlikujemo podelu predmeta interne revizije na tri segmenta: 1. finansijska revizija (Financial Auditing), 2. revizija poslovanja (Operational Auditing) i 3. revizija usklađenosti (Compliance Auditing). Bitni okvirni zadaci u sprovođenju interne revizije su: finansijska revizija, revizija poslovanja, otkrivanje uzroka slabih tačaka u poslovanju, otkrivanje krivičnih dela, veštačenja, savetovanja, razvoj kompanije i uspostavljanje plana zadataka interne revizije za celu kompaniju i smernice za upravljanje rizicima²³⁵.

Osnivanjem Instituta internih revizora u SAD 1941. godine i Institutom internih revizora u Nemačkoj 1956. godine, znatno je ubrzan razvoj interne revizije u preduzećima, a kasnije i u bankama. Ispitivanjem poslovanja u bankama, lakše se shvataju i ocenjuju rizici vezani za ekonomski i finansijski položaj banke, bonitet sredstava, dinamika likvidnosti i realnost bilansiranja. Predmet ispitivanja interne revizije u bankama je složen i heterogen i prošao je kroz više etapa.

No, interna revizija je veoma važna i u osiguravajućim društvima. Svuda u svetu, delatnost osiguranja je predmet kako državnog tako i internog nadzora. Interni nadzor je: 1. sistem internih kontrola – obavljaju ga svi zaposleni tokom procesa rada u okviru svojih redovnih radnih obaveza i 2. interna revizija – is-

235 Interna i operativna revizija, www.kontroling.ftn.uns.ac.rs/.../INTERNA%20I%20OPERATIVNA%20REVIZIJA%201.pdf

pituje poslovanje kroz poslovne promena. Interne kontrole u osiguranju su sintetički predmet ispitivanja interne revizije. Pored ispitivanja internih kontrola, interna revizija procenjuje i rizike vezane za status, pravilnike, opšte i posebne uslove osiguranja, tehničke osnove osiguranja, način i postupak procene i likvidacije šteta, rezervaciju šteta, prenosne premije, plasmane, reosiguranja i druge najosetljivije rizike. Poseban akcenat se stavlja na praćenju najvažnijih postupaka prilikom sačinjavanja godišnjih finansijskih izveštaja²³⁶.

Osiguravajuće društvo je dužno da organizuje internu reviziju, koja je samostalna i nezavisna u obavljanju svojih poslova. Internu reviziju osiguravajućeg društva obavlja posebni organizacioni deo u društvu utvrđen statutom. Interna revizija osiguravajućeg društva za svoj rad neposredno odgovara nadzornom odboru društva. Organi osiguravajućeg društva i zaposleni u osiguravajućem društvu ne smeju sprečavati, ograničavati ili otežavati izveštavanje o nalazima i procenama zaposlenih na poslovima interne revizije u osiguravajućem društvu. Rad interne revizije osiguravajućeg društva uređuje se pravilnikom o radu interne revizije, koji donosi upravni odbor društva.

Kontrola osiguravajućeg društva

Interna revizija osiguravajućeg društva sprovodi stalnu i sveobuhvatnu kontrolu svih aktivnosti iz poslovanja društva, a naročito:

- 1) kontinuirano praćenje, proveru i unapređenje sistema rada u osiguravajućem društvu;
- 2) identifikaciju rizika kojima je osiguravajuće društvo izloženo ili se može očekivati da bude izloženo;
- 3) ocenu i vrednovanje uspostavljenog sistema interne kontrole;
- 4) izdavanje odgovarajućih preporuka za otklanjanje uočenih nepravilnosti i nedostataka i za unapređenje primenjenih postupaka i sistema rada.

Pod sistemom interne kontrole podrazumevaju se odgovarajuće procedure, postupci i radnje, koje je uprava osiguravajućeg društva dužna da organizuje na način koji odgovara prirodi, složenosti i rizičnosti posla, kao i promenama uslova poslovanja osiguravajućeg društva koje se mogu predvideti, a u cilju sprečavanja nepravilnosti i nezakonitosti u poslovanju društva.

Interna revizija kontroliše i procenjuje: 1) adekvatnost i primenu propisanih politika i procedura kontrole rizika; 2) računovodstvene postupke i organizaciju obavljanja računovodstvenih poslova; 3) pouzdanost i ažurnost finansijskih i upravljačkih informacija.

Osiguravajuće društvo je dužno da pravilnikom o radu interne revizije i programom rada interne revizije propiše obavljanje funkcije interne revizije u skladu sa načelima struke i praksom interne revizije, međunarodno priznatim standardima interne revizije i etičkim principima interne revizije.

Interni revizori

Za obavljanje poslova interne revizije osiguravajuće društvo mora imati zaposleno najmanje jedno lice. Osiguravajuće društvo je dužno da utvrdi uslove za imenovanje i razrešenje internog revizora, kao i raspored ostalih zaposlenih u organizacionom delu interne revizije. Lice koje obavlja poslove interne revizije ne može obavljati druge poslove u osiguravajućem društvu, nema ovlašćenja i odgovornost za pripremu akata i druge dokumentacije koja može biti predmet interne revizije, niti može biti član uprave i nadzornog odbora društva. Interni revizor, za svaku obavljenu internu reviziju, sastavlja izveštaj. Interni revizor obavlja poslove interne revizije na način propisan ovim zakonom.

Rad interne revizije

Program rada i godišnji plan rada interne revizije osiguravajućeg društva usvaja nadzorni odbor društva. Programom rada interne revizije uređuje se, naročito: jasno i detaljno definisani rizici u oblasti poslovanja u kojima ti rizici mogu nastati, ciljevi i zadaci interne revizije, kao i prioriteta u vršenju funkcije interne revizije, periodičnost, odnosno učestalost aktivnosti interne revizije, način sprovođenja programa interne revizije i odgovornost internog revizora s realizacijom tog programa i stepen obuhvatnosti i detaljnosti interne revizije po određenim područjima poslovanja osiguravajućeg društva. Godišnjim planom rada interne revizije utvrđuju se planirane aktivnosti interne revizije, a, naročito, u oblasti poslovanja u kojima će interna revizija izvršiti kontrolu poslovanja i rokove za izvršenje planiranih aktivnosti. Pored obavljanja interne revizije utvrđene navedenim programom i planom, interna revizija obavlja pojedinačnu reviziju na zahtev nadzornog odbora, odnosno, uprave osiguravajućeg društva.

Interna revizija osiguravajućeg društva sastavlja šestomesečne i godišnje izveštaje o internoj reviziji. Šestomesečni izveštaj o internoj reviziji sadrži:

- 1) opis izvršenih kontrola poslovanja (predmet revizije);
- 2) ocenu načina obrade dokumentacije i postupka zaključivanja ugovora o osiguranju i izdavanja polisa i likvidacije šteta;
- 3) nezakonitosti i druge nepravilnosti koje je utvrdila interna revizija u postupku revizije, sa objašnjenjima i posledicama uočenih nepravilnosti i naznačenjem odgovornih lica;
- 4) predlog mera za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti i rokove za njihovo sprovođenje;
- 5) druge konstatacije, ocene i predloge vezane za otklanjanje nepravilnosti koje je utvrdila interna revizija.

Godišnji izveštaj o internoj reviziji sadrži i: 1) izveštaj o realizaciji programa rada i godišnjeg plana rada interne revizije; 2) rezime značajnih konstatacija o obavljenoj reviziji; 3) ocenu preduzetih mera za otklanjanje uočenih nepravilnosti.

Interna revizija podnosi izveštaje, istovremeno, i nadzornom odboru i upravi osiguravajućeg društva. Godišnji izveštaj o internoj reviziji, sa mišljenjem

nadzornog odbora, upravni odbor osiguravajućeg društva razmatra istovremeno sa finansijskim izveštajem društva. Upravni odbor osiguravajućeg društva dužan je da uz godišnji izveštaj o internoj reviziji, sa mišljenjem nadzornog odbora, skupštini dostavi i izveštaj o merama koje su preduzete povodom nalaza interne revizije i nadzornog odbora za otklanjanje uočenih nepravilnosti.

Ako interna revizija utvrdi da osiguravajuće društvo ne postupa u skladu sa pravilima o upravljanju rizikom i zbog toga društvu pretili nelikvidnost ili nesolventnost ili utvrdi da je ugrožena sigurnost poslovanja, odnosno, da su ugroženi interesi osiguranika, dužna je da o tome odmah, a najkasnije u roku od 24 časa od trenutka saznanja, obavesti upravu i nadzorni odbor osiguravajućeg društva. Ako interna revizija utvrdi da uprava, odnosno, članovi uprave ili lica sa posebnim ovlašćenjima osiguravajućeg društva ne postupaju u skladu sa pravilima o upravljanju rizikom, dužna je da o tome odmah, a najkasnije u roku od 24 časa od trenutka saznanja, obavesti nadzorni odbor tog društva.

VII) DELATNOST AKTUARA

Naučna disciplina kojom se bave aktuari naziva se aktuarstvo. Aktuar je stručnjak koji poseduje znanja iz matematike, finansijske matematike, matematike osiguranja, matematičke statistike i teorije rizika²³⁷ i koji se koristeći matematičke metode teorije verovatnosti, statistike i matematike bavi problemima finansijske neizvesnosti i rizika. Posao aktuara za projekciju budućih događaja uključuje analizu podataka iz prošlosti, razvoj modela i procenu postojećih rizika. Većina aktuara radi poslove koji su vezani u delatnosti, kako osiguranja, tako i penzijskog osiguranja. Aktuarska znanja potrebna su državnim organima odgovornim za nadgledanje rada i poslovanja osiguravajućih društava i penzijskih fondova. Aktuari rade na kalkulacijama premija osiguranja, određivanju rezervi osiguranja, razvoju osiguravajućih proizvoda, kao i upravljanju imovinom i obvezama i drugim poslovima važnim za rad osiguravajućih društava. No, na prvom mestu, aktuarstvo i rad aktuara je neophodan za egzistenciju osiguravajućih društava.

Definisanje aktuarstva u ZO²³⁸

Aktuarske poslove, u smislu ovog zakona, obavljaju ovlašćeni aktuari. Ovlašćeni aktuar je lice koje je dobilo ovlašćenje Narodne banke Srbije za obavljanje aktuarskih poslova. Uslove za sticanje zvanja ovlašćenog aktuara propisuje Narodna banka Srbije. Ovlašćenog aktuara imenuje direktor osiguravajućeg društva.

Ovlašćeni aktuar daje mišljenje o sledećem: 1) način izračunavanja tarifa premija; 2) formiranje tehničkih rezervi koje moraju biti obrazovane u skladu sa

237 Kočović J., Uloga i značaj aktuarske profesije u razvoju tržišta osiguranja, Savetovanje „Pravo osiguranja u tranziciji“, Palić 2003., Zbornik radova, str.221

238 Aktuarstvo se u ZO reguliše u članovima 181.-195.

ZO; 3) akti poslovne politike u postupku njihovog donošenja, odnosno, u postupku izmena i dopuna i primeni akata poslovne politike; 4) finansijski izveštaji i godišnji izveštaj o poslovanju društva; 5) izveštaj o sprovođenju politike saosiguranja i reosiguranja; 6) obračunavanje matematičke rezerve, što mora biti u skladu sa ZO; 7) prenos portfelja osiguranja. Ovlašćeni aktuar izračunava, odnosno, daje mišljenje o margini solventnosti i obavlja druge aktuarske poslove, u skladu sa ZO. Nadležni organi osiguravajućeg društva dužni su da u postupku donošenja, odnosno, utvrđivanja navedenih akata, razmotre mišljenje ovlašćenog aktuara. Mišljenje ovlašćenog aktuara dostavlja se i internoj reviziji i nadzornom odboru osiguravajućeg društva. Sadržinu mišljenja ovlašćenog aktuara bliže propisuje Narodna banka Srbije.

Nezavisnost i samostalnost aktuara

Ovlašćeni aktuar nezavisan je i samostalan u vršenju poslova. Ovlašćeni aktuar dužan je da obavlja svoju delatnost u skladu sa zakonom i pravilima aktuarske struke, dobrim poslovnim običajima i poslovnom etikom. Kad ovlašćeni aktuar uoči nepravilnosti u poslovanju osiguravajućeg društva, dužan je da upravi i nadzornom odboru društva predloži mere za otklanjanje uočenih nepravilnosti. Osiguravajuće društvo dužno je da obezbedi ovlašćenom aktuaru stalni i nesmetani pristup podacima o poslovanju koji su mu neophodni i koje ovlašćeni aktuar zatraži u vezi sa obavljanjem aktuarskih poslova.

Za ovlašćenog aktuara ne može biti imenovano lice koje u osiguravajućem društvu obavlja funkciju člana uprave, odnosno nadzornog odbora i internog revizora društva. Nadzor nad radom ovlašćenih aktuara vrši Narodna banka Srbije. Ako se ovlašćeni aktuar, prilikom vršenja poslova iz svoje nadležnosti, ne pridržava obaveza propisanih ovim zakonom, Narodna banka Srbije može izreći mere upozorenja ili oduzimanja ovlašćenja za obavljanje aktuarskih poslova.

Narodna banka Srbije može ovlašćenom aktuaru izreći meru upozorenja, ako ovlašćeni aktuar ne postupi u skladu sa pravilima ZO. Narodna banka Srbije rešenjem oduzima ovlašćenje za obavljanje poslova ovlašćenog aktuara, ako je: 1) ovlašćenje dobijeno na osnovu neistinitih i netačnih podataka; 2) ovlašćeni aktuar bezuslovno osuđen za krivično delo koje ga čini nedostojnim za obavljanje aktuarskih poslova; 3) ovlašćeni aktuar i pored izrečene mere upozorenja ponovo postupio protiv propisa, kao i protiv pravila aktuarske struke.

Ako posle imenovanja ovlašćenog aktuara Narodna banka Srbije imenovanom licu oduzme ovlašćenje, odnosno, ako u vezi sa imenovanim licem nastupe okolnosti koje se odnose na nespojivost poslova, direktor osiguravajućeg društva dužan je da imenuje novog ovlašćenog aktuara, u roku od 30 dana od dana dostavljanja rešenja o oduzimanju ovlašćenja za obavljanje poslova ovlašćenog aktuara, odnosno, od dana nastupanja navedenih okolnosti.

Osiguravajuće društvo, mišljenje aktuara i Narodna banka Srbije

Ako nadležni organ osiguravajućeg društva ne prihvati mišljenje ovlašćenog aktuara, osiguravajuće društvo je dužno da, u roku od 15 dana, o tome oba-

vesti Narodnu banku Srbije i da navede razloge zbog kojih taj organ nije prihvatio mišljenje ovlašćenog aktuaru. U ovom slučaju, Narodna banka Srbije može doneti rešenje kojim će naložiti preduzimanje odgovarajućih mera. Ako ovlašćeni revizor utvrdi da finansijski izveštaj osiguravajućeg društva ne prikazuje istinito i objektivno stanje imovine, kao i rezultate poslovanja, taj izveštaj društvo dostavlja u roku od pet dana ovlašćenom aktuaru koji je sačinio mišljenje na finansijski izveštaj tog društva. Ovlašćeni aktuar je dužan da preispita svoje mišljenje u roku od 30 dana od dana dostavljanja tog izveštaj i o tome obavesti nadležni organ osiguravajućeg društva koji je usvojio finansijski izveštaj.

Ako se ovlašćeni aktuar ne složi sa izveštajem o obavljenoj reviziji, osiguravajuće društvo je dužno da u roku od sedam dana od dana prijema mišljenja ovlašćenog aktuaru o tome obavesti Narodnu banku Srbije. Narodna banka Srbije se može saglasiti sa mišljenjem ovlašćenog aktuaru ili sa izveštajem o obavljenoj reviziji ili da ima svoje mišljenje, o čemu obaveštava osiguravajuće društvo. Narodna banka Srbije donosi rešenje kojim nalaže osiguravajućem društvu mere za otklanjanje uočenih nepravilnosti, a društvo je dužno da postupi po rešenju i o tome pismeno obavesti Narodnu banku Srbije, u roku od 30 dana od dana donošenja rešenja.

Narodna banka Srbije može u toku vršenja nadzora da zahteva proveru mišljenja ovlašćenog aktuaru od strane ovlašćenog aktuaru koga ona odredi, ako postoje razlozi za sumnju u ispravnost mišljenja ovlašćenog aktuaru. Troškove ovog postupka snosi osiguravajuće društvo, osim, ako mišljenje ovlašćenog aktuaru koga odredi Narodna banka Srbije potvrdi ispravnost mišljenja ovlašćenog aktuaru koga je odredilo društvo, u kom slučaju troškove snosi Narodna banka Srbije.

*

* *

Da izdvojimo ono što je najvažnije za aktuarstvo i rad aktuaru. Osiguravajuća društva, kao i društva koja se bave reosiguranjem, pre početka obavljanja poslova osiguranja moraju imenovati ovlašćenog aktuaru. Imenovani ovlašćeni aktuar utvrđuje ispravnost obračuna tehničkih rezervi, a pri tome, proverava da li osiguravajuće društvo poseduje odgovarajuće podatke za obračun tehničkih rezervi kao i njihovu verodostojnost, odnosno, da li su metodi i osnove obračuna tehničkih rezervi u skladu s pravilima aktuarske struke i važećim propisima, kao i da li se oblikuju tehničke rezerve osiguranja, tako da omogućuju trajno ispunjavanje svih obaveza osiguravajućeg društva iz ugovora o osiguranju. Imenovani ovlašćeni aktuar odgovoran je i za pitanje, da li se oblikuju premije osiguranja u skladu sa aktuarskom strukom i važećim propisima, kao i da li su oblikovane, tako da omogućavaju trajno ispunjavanje svih obaveza osiguravajućeg društva iz ugovora o osiguranju. Spomenuti obračun odgovarajuće tehničke rezerve obavlja se na osnovu priznatih aktuarskih postupaka, a pravilnost obračuna odgovarajuće tehničke rezerve treba da potvrdi imenovani ovlašćeni aktuar u svojeručno potpisanoj mišljenju imenovanog ovlašćenog aktuaru o obračunu odgovarajuće tehničke rezerve. Mišljenje je sastavni deo godišnjeg izveštaja osiguravajućeg društva, a u njemu se navodi koji su metodi obračuna odgovarajuće tehničke rezerve kori-

šćene za pojedinu vrstu osiguranja. Imenovani ovlašćeni aktuar dužan je, takođe, da izradi mišljenje o oblikovanju iznosa premija i tehničkih rezervi osiguranja.

Kad je u pitanju Srbija, ranije je postojao veliki problem sa ovlašćenim aktuarima i polaganjem stručnog ispita za ovlašćenog aktuara. Primarni uslov za dobijanje zvanja ovlašćenog aktuara je bio rad na aktuarskim poslovima u praksi, a ne stručnost. Kad su u pitanju druge zemlje, situacija je drugačija. Naime, u Velikoj Britaniji, Francuskoj, Belgiji, SAD i u drugim zemljama, postoje jaka udruženja aktuara²³⁹.

VIII) STATUSNE PROMENE OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

ZO posebnu pažnju posvećuje statusnim promenama osiguravajućih društava, kao i društava za posredovanje i zastupanje u osiguranju²⁴⁰. No, posebno je izdvojeno regulisanje statusnih promena društva za uzajamno osiguranje.

Osiguravajuće društvo može vršiti spajanje s drugim društvom za osiguranje ili podelu na dva ili više društava za osiguranje, ali, samo, uz saglasnost Narodne banke Srbije. Spajanje se vrši po opštim pravilima koja su regulisana zakonodavstvom, koje uređuje privredna društva. Isto se može reći i kad je u pitanju podela osiguravajućeg društva. Društvo za posredovanje u osiguranju, odnosno, društvo za zastupanje u osiguranju ili agencija za pružanje drugih usluga u osiguranju može vršiti spajanje s drugim društvom za posredovanje, odnosno, zastupanje u osiguranju ili agencijom za pružanje drugih usluga u osiguranju ili podelu na dva ili više društava za posredovanje, odnosno, zastupanje u osiguranju ili agencije za pružanje drugih usluga u osiguranju, ali, opet, samo uz saglasnost Narodne banke Srbije. Interesantno je da zakonodavac nije posvetio pažnju transformisanju društva za posredovanje u društvo za zastupanje. O tome nema reči ni u odredbama koje se posvećene ovim društvima. Društvo za osiguranje, društvo za posredovanje, odnosno, društvo za zastupanje u osiguranju i agencija za pružanje drugih usluga u osiguranju može promeniti oblik organizovanja samo uz saglasnost Narodne banke Srbije, u skladu sa zakonom. Na sve navedene statusne promene primenjuju se zakonske odredbe koje se odnose na osnivanje tih društava. To znači da se moraju ispuniti svi uslovi koji su određeni u ZO, kad je u pitanju stvaranje novog subjekta.

1. Pretvaranje društva za uzajamno osiguranje u akcionarsko društvo za osiguranje

ZO posebno uređuje mogućnost transformisanja društva za uzajamno osiguranje u akcionarsko društvo za osiguranje. Logično je da zakonodavac posvećuje veću pažnju ovoj mogućnosti, imajući u vidu da su mnoga pravila zajed-

239 Kočović J., nav.delo, str.228

240 Statusne promene se u ZO regulišu članovima 214.-220.

nička za oba oblika osiguravajućih društava, kao i da je iznos početnog fonda sigurnosti isti i za akcionarsko društvo i za društvo za uzajamno osiguranje. Znači, društvo za uzajamno osiguranje može promeniti oblik organizovanja u akcionarsko društvo za osiguranje, ako ispunjava uslove za osnivanje tog društva, u skladu sa zakonom. Na promenu oblika organizovanja društva za uzajamno osiguranje u akcionarsko društvo za osiguranje, shodno se primenjuju odredbe zakona kojim se uređuje pravni položaj preduzeća koje se odnose na promenu oblika organizovanja društva, ako tim zakonom pojedina pitanja nisu drukčije uređena²⁴¹. Odluku o promeni oblika organizovanja društva za uzajamno osiguranje donosi skupština ovog društva. Skupština donosi navedenu odluku troćetvrtinskom većinom glasova od ukupnog broja prisutnih članova skupštine, ako statutom društva za uzajamno osiguranje nije predviđena veća kvalifikovana većina. Uprava društva za uzajamno osiguranje dužna je da, uz poziv za sednicu skupštine, svim članovima dostavi i predlog odluke o promeni oblika organizovanja, sa poukom o pravu na prigovor o promeni oblika organizovanja i pravnim posledicama koje iz toga proizlaze. Svaki član društva za uzajamno osiguranje može najkasnije u roku od tri dana do dana određenog za zasedanje skupštine podneti pismeni prigovor na promenu oblika organizovanja društva. Na odluku o promeni oblika organizovanja društva za uzajamno osiguranje saglasnost daje Narodna banka Srbije. Narodna banka Srbije će odbiti davanje saglasnosti, ako oceni da se promenom oblika organizovanja društva za uzajamno osiguranje mogu ugroziti interesi članova društva. Ti interesi mogu biti različiti, ako imamo u vidu broj lica koji je potreban, da bi se osnovalo društvo za uzajamno osiguranje, kao i činjenicu da je taj broj različit u zavisnosti, da li se društvo za uzajamno osiguranje bavi životnim ili neživotnim osiguranjima. Isto tako, društvo za uzajamno osiguranje, kao što je rečeno, može biti osnovano ili sa ograničenim ili sa neograničenim doprinosom, pa i to treba imati u vidu prilikom transformacije ovog društva u akcionarsko. Zbog toga je veoma bitno da se tačno odrede interesi svakog člana društva u ovakvoj situaciji.

Odluka o promeni oblika organizovanja društva za uzajamno osiguranje sadrži nominalni iznos osnovnog kapitala, iznos na koji glase akcije i način utvrđivanja učešća pojedinih članova u kapitalu i druge elemente koje sadrži ugovor o osnivanju akcionarskog društva za osiguranje. Nominalni iznos osnovnog kapitala ne može da prelazi vrednost imovine društva za uzajamno osiguranje, umanjenju za obaveze tog društva na dan utvrđivanja iznosa. Ako tom odlukom nije drugačije određeno, svi članovi društva za uzajamno osiguranje učestvuju u osnovnom kapitalu akcionarskog društva za osiguranje. Učešće pojedinog člana društva za uzajamno osiguranje u akcionarskom kapitalu, ako članovi nisu sa istim učešćem, može se odrediti na osnovu visine osigurane sume, visine doprinosa (premije), visine traženog pokrivača za slučaj životnog osiguranja, kriterijuma za raspodelu viška i vremena trajanja članstva u društvu. Svaki član društva za uzajamno osiguranje koji je uložio prigovor na odluku o promeni oblika organizovanja društva ima pravo na isplatu svog učešća u kapitalu društva. Na osnovu ovih odredaba ZO, možemo govoriti, pre svega, o razlici između osnivača i članova društva za uzajamno osiguranje, o čemu je, napred, već bilo reči.

Činjenica je da se kod određivanja osnovnog kapitala u akcionarskom društvu, o tome treba voditi računa. Međutim zakonodavac je postavio veći broj kriterijuma, na osnovu kojih se može odrediti učešće svakog člana u kapitalu akcionarskog društva. Veće dileme nema, kad su u pitanju visina osigurane sume, visina doprinosa, tj. premije i visina pokrića kod životnog osiguranja, mada bi statutom društva za uzajamno osiguranje, ova pitanja morala da budu detaljnije definisana. Postavlja se pitanje da li se u istu ravan mogu staviti ova tri kriterijuma. Smatramo da se, ovde, ne mogu primenjivati pravila koja se primenjuju, npr. u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava, odnosno, da prednost mora da ima kriterijum visine doprinosa ili premije, obzirom da društvo nastavlja da živi, ali kroz drugi oblik. Što se tiče kriterijuma raspodele viška, on zavisi od vrste društva za uzajamno osiguranje (da li je sa ograničenim ili neograničenim doprinosom). Smatramo da ovaj kriterijum ima više smisla kod društva za uzajamno osiguranje sa neograničenim doprinosom. Zadnji, pomenuti, kriterijum se odnosi na vreme trajanja članstva u društvu. O tome smo, već, govorili, ali, dodaćemo da bi presudan kriterijum morao da bude uplaćeni doprinos, odnosno, visina premije.

Kao što vidimo, odredbe ZO koje se odnose na transformisanje društva za uzajamno osiguranje u akcionarsko društvo odnose se samo na odluku nadležnog organa u društvu o transformaciji, kao i na udeo u osnovnom kapitalu akcionarskog društva. Pitanja koja nisu regulisana, a koja je neophodno definisati, su sledeća: 1. Način namirenja (isplate) onih članova društva za uzajamno osiguranje, koja ne glasaju za transformisanje društva, odnosno, koja ne žele udeo u osnovnom kapitalu akcionarskog društva; 2. Neophodnost bližeg definisanja navedenih kriterijuma za određivanje udela u osnovnom kapitalu akcionarskog društva, odnosno, jasnije određivanje njihovog redosleda; i 3. Mogućnost transformisanja društva za uzajamno osiguranje koje se bavi životnim osiguranjima u akcionarsko društvo koje bi se bavilo neživotnim osiguranjima. Takva mogućnost nije navedena u ZO.

2. Udruženje društava za osiguranje

ZO sadrži odredbu da se društva za osiguranje mogu udruživati u udruženja društava za osiguranje. Dalje, ZO određuje da se na ta udruženja primenjuju se odredbe zakona kojim se uređuje pravni položaj preduzeća. Kad govorimo o organizovanju društava za osiguranje ili osiguravajućih društava u udruženje, postavljaju se dva pitanja. Prvo se odnosi na činjenicu da li se to organizovanje odnosi na sve subjekte, koji se, na bilo koji način, bave pružanjem usluga osiguranja, što bi, osim akcionarskog i društva za uzajamno osiguranje, obuhvatilo i društva za posredovanje i zastupanje u osiguranju, kao i agenciju za pružanje drugih usluga u osiguranju? Drugo pitanje se odnosi na činjenicu da, već, postoji Udruženje osiguravajućih organizacija, koje vrši poslove vezane za međunarodno osiguranje autoodgovornosti i koje je, posebno, regulisano u drugim zakonskim izvorima i da bi se, prilikom, osnivanja, napred spomenutog, Udruženja, moralo voditi računa o nazivu te organizacije, kako ne bi došlo do zabune?

Prvo, ne bi trebalo da se u isto Udruženje zajedno organizuju i društva koja se bave direktnim pružanjem usluga osiguranja (akcionarska društva za osiguranje i društva za uzajamno osiguranje) i društva koja se bave posredovanjem i zastupanjem, odnosno, agencije. Dva razloga postoje za navedeno. Prvi razlog se odnosi na samu činjenicu da se radi o potpuno različitim subjektima, u statusnom obliku. Ne samo to, uslovi za osnivanje su različiti, delatnost kojima se bave ti subjekti, odgovornost, itd. Drugi razlog se odnosi na samu unutrašnju strukturu ovih subjekata i probleme koje imaju u poslovanju. Ta struktura i ti problemi su različiti, tako da bi bilo najuputnije da se navedena društva organizuju u posebne asocijacije.

Drugo, Udruženje osiguravajućih organizacija ili društava već postoji i ono obavlja poslove vezane za osiguranje autoodgovornosti sa elementom inostranosti, tj. za sistem zelene karte. Udruženje osiguravajućih organizacija ima, Zakonom, određena ovlašćenja u sistemu zelene karte. Udruženje osiguravajućih organizacija obavlja ulogu Nacionalnog biroa naše zemlje. Uloga Udruženja osiguravajućih organizacija nije, samo, određena međunarodnim izvorima, koji definišu ulogu i ostalih Biroa zemalja članica Saveta biroa (glavnog organa u ovom sistemu), već i odredbama ZOOS. Udruženje predstavlja osiguravajuća društva pred nadležnim državnim i drugim organima, kao i pred međunarodnim organizacijama za osiguranja. Kada govorimo o Udruženju kao predstavniku osiguravajućih društava, definišemo njegovu ulogu kao Biroa osiguranja, centralnog organa u oblasti osiguranja. Udruženje može predstavljati sva osiguravajuća društva, a, isto tako, može predstavljati pojedina društva, kada je potrebno rešiti neko posebno pitanje. To važi i za domaće i za međunarodne organe. Udruženje predstavlja osiguravajuća društva, pre svega, pred nadležnim državnim organima (Ministarstvom finansija i Narodnom bankom Srbije), a u međunarodnim okvirima, Udruženje vrši navedenu funkciju pred Savetom biroa. Ne treba isključiti i činjenicu, da Udruženje može predstavljati osiguravajuća društva i pred drugim domaćim organima, kao i pred međunarodnim, pre svega, pred drugim Nacionalnim biroima. Ono što je bitno, jeste da Udruženje pred međunarodnim organima, kao predstavnik osiguravajućih društava, rešava probleme vezane za odštetne zahteve.

Zbog navedenog, ne bi bilo dobro da se ta asocijacija naziva Udruženje društava za osiguranje ili osiguravajućih društava. Ali, u ZO je navedeno samo da se može raditi o više udruženja, jer se govori u množini. U ZO, nema reči o tome, na koja se društva odnose ta udruženja, kao i o tome da postoji Udruženje osiguravajućih organizacija koje se bavi navedenim poslovima osiguranja.

*

* *

Možemo reći da statusne promene nisu do kraja uređene u ZO. To se ne odnosi samo na društvo za uzajamno osiguranje, već i na društvo za posredovanje, odnosno, zastupanje u osiguranju. Postavlja se pitanje, zbog čega je zakonodavac, u posebnom odeljku ZO, regulisao ovo pitanje. Mnogo bi bilo preglednije

i jasnije da je to učinio u okviru odredaba o samom društvu. Pozivanje na zakonodavstvo koje uređuje status privrednih društava je neophodno, ali samo u opštem smislu. Međutim, u ZO nisu uređena neka pitanja koja su direktno vezana za ova društva i delatnost kojom se bave.

IX) STATUS OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U PRAVU EU

O pravu EU koje, između ostalog, reguliše osiguranja i rad osiguravajućih društava bilo je, već, reči do sada, a biće reči i kasnije, ali ćemo, sada, predstaviti ono što je najvažnije, ato su odredbe Direktiva EU u ovoj oblasti, odnosno, analiziraćemo ono što su te Direktive EU regulisale, a što je, delimično, uticalo i na naše zakonodavstvo. U ovom odeljku ćemo, o regulisanju statusa osiguravajućih društava u pravu EU, govoriti uopšteno, imajući u vidu da treba posvetiti pažnju onome što je najvažnije za status navedenih privrednih subjekata, a da bi detaljno analiziranje svih odredaba Direktiva EU (dalje: Direktive) koje regulišu ovu materiju, prevazilazilo okvire ovog rada.

Da bi jedinstveno tržište moglo da funkcioniše, Direktive za životno i neživotno osiguranje predvidele su niz pravila koja se odnose na davanje dozvole za rad i kontrolu poslovanja i koja su države članice morale da integrišu u svoje nacionalno zakonodavstvo²⁴².

Direktive daju mogućnost da nacionalni propisi prihvate tradicionalno razvrstavanje osiguranja, vodeći računa o tome da one vrste i grupe osiguranja koje predviđaju Direktive ne budu izostavljene. Direktive utvrđuje pravilo da se određena vrsta osiguranja može sprovoditi, samo, ako je navedeno u dozvoli za rad. Direktive sadrže klasifikaciju osiguranja na dve osnovne grupe: neživotna i životna osiguranja. Direktive dozvoljavaju da osiguravajuća društva koja su osnovana kao mešovita, mogu i dalje da obavljaju i životna i neživotna osiguranja²⁴³.

Direktiva neživotnog osiguranja predviđa uslove pod kojima osiguravajuće društvo koje je dobilo dozvolu za obavljanje poslova u jednoj ili više vrsta osiguranja, može da obavlja i vrste osiguranja za koje nije dobilo dozvolu. Znači, predviđa se da se osiguravajuća društva mogu baviti i poslovima osiguranja i poslovima koji su neposredno povezani sa poslovima osiguranja, jer su sredstva osiguranja strogo namenska i služe za plaćanje obaveza iz ugovora o osiguranju, pa se ne sme dozvoliti da se izvršavanjem obaveza iz drugih poslova, ugrozi položaj osiguranika²⁴⁴.

Direktive predviđaju dva oblika osiguravajućih društava, kao i većina nacionalnih zakonodavstava: akcionarsko društvo i društvo za uzajamno osiguranje.

242 Pak J., Harmonizacija propisa o osiguranju sa Direktivama Unije, Harmonizacija domaćeg zakonodavstva sa pravom Evropske unije: Osiguranje, Sloboda kretanja robe i kapitala, Pravo konkurencije, Institut za uporedno pravo, Monografija 153, Beograd 2004., str. 10

243 Pak J., nav.delo, str.11

244 Pak J., nav.delo, str.12

Delatnost društva za uzajamno osiguranje nije ograničena na neko područje²⁴⁵. I ovde vidimo da je od izuzetnog značaja za jedno tržište osiguranja, da društva za uzajamno osiguranje mogu obavljati delatnost osiguranja bez ograničenja na pojedine vrste.

Kao što je rečeno, Direktive predviđaju da se osiguravajuća društva mogu baviti samo onim vrstama osiguranja, koja su navedena u dozvoli koju je izdao nadležni organ za nadzor osiguranja.

Pravo osiguranja u EU veliki značaj daje aktuarstvu. Veoma je bitno utvrditi koje lice može da obavlja poslove aktuara, kao i posledice neimenovanja aktuara u određenom roku, zatim uslove za njegovo razrešenje, stručnu spremu, poslove koje obavlja, itd.

Kod nas se ne sprovodi osiguranje pravne zaštite koje je, inače, veoma razvijeno u drugim zemljama. Posebna Direktiva reguliše ovu vrstu osiguranja, koja zahteva da se obrada šteta vrši odvojeno od drugih poslova. Osiguravajuća društva koja obavljaju više vrsta osiguranja uz osiguranje pravne zaštite pribegavaju prenosu ovih poslova na druga društva i tako izbegavaju sukob interesa, a što se zahteva u Direktivi. Zakonska mogućnost prenosa izdvojenih poslova na druga lica omogućila bi da se osiguranjem pravne zaštite bave i osiguravajuća društva koja osiguravaju i druge imovinske rizike.

Direktive određuju da se, kod prenosa portfelja, spreči povreda interesa osiguranika zbog promene osiguravača. Moraju se odrediti uslovi pod kojima će se transakcija obaviti. Ti uslovi se odnose na izbor osiguravača na koji se ugovori o osiguranju prenose, dokumenta koja se podnose uz zahtev za izdavanje dozvole za prenos tih ugovora, način odlučivanja o tom zahtevu i dr.²⁴⁶

Solventnost osiguravajućih društava zavisi od visine osnovnog kapitala, načina na koji se prati osigurani rizik, plasiranja slobodnih sredstava i formiranja odgovarajućih rezervi. Potrebno je utvrditi pravila čija će primena garantovati finansijsku stabilnost osiguravača.

Direktive ne predviđaju koliki osnivački kapital osiguravači moraju da imaju, ali polaze od toga da je taj kapital značajan, obzirom da čini jednu od stavki koja čini marginu solventnosti osiguravača. Osnivački kapital zavisi od ekonomskih prilika u jednoj zemlji, razvijenosti osiguranja, iskustva u poslovanju i nivoa potrebne zaštite osiguranika. No, previsok iznos osnivačkog kapitala može da dovede do nemogućnosti poslovanja²⁴⁷. Zakonodavac u Srbiji nije poštvovao ovo pravilo, prilikom usvajanja ZO. To je, kao što smo rekli, dovelo do oduzimanja dozvole za rad velikom broju osiguravajućih društava, što nije, samo po sebi, negativno, ali kriterijum ispunjenja uslova koji se odnosi na iznos osnivačkog kapitala nije smeo da bude presudan kod prestanka rada ovih subjekata.

Margina solventnosti je slobodni kapital osiguravača u iznosu koji omogućava izvršenje obaveza osiguravača. Direktive su margini solventnosti posvetile veliku pažnju. Zemlje članice EU su integrisale pravila Direktive o margini

245 Pak J., nav.delo, str.13

246 Pak J., nav.delo, str.14

247 Pak J., nav.delo, str.15

solventnosti, uglavnom, donošenjem podzakonskih akata u kojima je, u potpunosti, prihvaćen način njenog utvrđivanja – na osnovu šteta i premije. Prva Direktiva o neživotnom osiguranju i prva Direktiva o životnom osiguranju utvrđuju način izračunavanja margine solventnosti, tako da države članice moraju da utvrde pravila o margini solventnosti posebno za navedene grupe osiguranja. Nije ostavljena mogućnost da države članice primene neki drugi način izračunavanja.

Direktive sadrže odredbe i o garantnom fondu. On čini 1/3 margine solventnosti. No, garantni fond, odnosno, njegova visina zavisi od ekonomske situacije u jednoj zemlji i snage osiguravača²⁴⁸.

Direktive predviđaju da osiguravajuća društva moraju da raspolažu sredstvima koja su potrebna za izvršenje tekućih obaveza u uslovima očekivanog ponašanja rizika i rezervama koja su potrebna za izravnavanje rizika u vremenu koje obezbeđuje izvršenje obaveza i kada ponašanje rizika odstupa od očekivanog, kao što je to slučaj kod masovnih i katastrofalnih šteta. No, Direktive su ostavile zemljama članicama da bliže regulišu ovu materiju. Tehničke rezerve moraju da pokriju tekuće obaveze u poslovnoj godini, a rezerve sigurnosti se formiraju najčešće tako što se jedan deo dobiti izdvaja u poseban fond. Sva zakonodavstva moraju da posvete više pažnje matematičkoj rezervi. Aktuari moraju da uzmu u obzir buduće obaveze osiguravača po osnovu svakog pojedinačnog ugovora, kao i sve isplate na koje osiguranik ima pravo, uključujući i troškove i proviziju²⁴⁹.

Kod plasmana sredstava osiguranja, osiguravajuće društvo mora da vodi računa o pravilima koja imaju zadataka da spreče da se ulaganjem, koje nije ograničeno, ugroze fondovi osiguranja. Direktive su predvidele i vrstu i način plasmana sredstava osiguravača. Kod plasmana sredstava osiguranja, jedno od važnijih pitanja je da li se sredstva mogu ulagati u obveznice ili druge hartije od vrednosti kojima se trguje na tržištu hartija od vrednosti u drugim zemljama.

Direktive predviđaju široka ovlašćenja subjekata koja sprovode nadzor nad radom osiguravajućih društava. Isto tako, Direktive ostavljaju državama članicama odluku koji organ će sprovoditi poslove nadzora. Nadzor mora da bude takav da omogući primenu pravila koja su utvrđena u Direktivama.

Po Direktivama, poslove reosiguranja treba da obavljaju samo domaća osiguravajuća društva koja se bave samo tim poslovima²⁵⁰.

Kad je u pitanju saosiguranje, u EU se razvija komunitarno osiguranje. Direktiva o saosiguranju (br. 78/477 od 30.05.1978.), omogućava osiguravačima koji imaju sedište u nekoj od država članica da rizik prenesu i na osiguravajuća društva iz drugih zemalja članica, pri čemu vodeći osiguravač ne mora da ima sedište u državi u kojoj se nalazi rizik²⁵¹.

248 Pak J., nav.delo, str.16

249 Pak J., nav.delo, str.17

250 Pak J., nav.delo, str.18

251 Pak J., nav.delo, str.19

Direktiva koja reguliše rad posrednika doneta je 1976.godine (77/92 od 13.12.1976. zamenjena Direktivom br. 2002/92 od 9.12.2002.) na sveobuhvatan način reguliše obavljanje delatnosti posrednika. Posredovanje u osiguranju moraju obavljati kvalifikovana lica na celom području EU sa jednom dozvolom, bez ograničenja i diskriminacije. Delatnost posredovanja se mora obavljati uz posedovanje stručnih znanja, zatim, poslovi posredovanja i posrednici se moraju upisivati u registar, a odgovornost posrednika za štete se mora osigurati. Treba razlikovati agente od brokera osiguranja. Isto tako, treba posebno regulisati delatnost jednih i drugih. No, brokerima treba posvetiti veću pažnju, jer za njihov rad ne odgovara osiguravač²⁵².

Spomenućemo i Direktivu o vođenju knjigovodstva u osiguranju, koja sadrži niz pravila koja se moraju prihvatiti u svim državama koja imaju nameru da postanu članice EU. Velike razlike koje postoje u strukturi i sadržaju u bilansima osiguravača koji imaju sedišta u državama članicama morale su da se otklone, obzirom na prekogranične delatnosti osiguravača i potrebu saradnje nadležnih organa nadzor država u kojima se pružaju usluge i država u kojima je ugovor o osiguranju zaključen. Direktiva o godišnjim i konsolidovanim računima osiguravača (br.91/674 od 19.12.1994.) utvrdila je istu strukturu i iste nazive stavki u bilansima osiguravajućih društava. Uporedivost knjigovodstvenih podataka je od velikog značaja za ocenu solventnosti osiguravača i nju treba obezbediti i kod nas, za naša osiguravajuća društva, obzirom na to da će saradnja između osiguravača u Evropi biti sve veća, a samim tim i potreba da se rezultati poslovanja naših osiguravača i onih koji posluju u drugim zemljama Evrope, lakše i tačnije utvrde. Zadatak Direktive o vođenju knjigovodstva u osiguranju je da obezbedi detaljno regulisanje nadzora akata i izveštaja osiguravajućih društava²⁵³.

*

* *

Analizirajući odredbe našeg zakonodavstva o osiguranju, moramo zaključiti, da su prihvaćena samo neka od pravila koja su definisana u spomenutim Direktivama. To se ne odnosi samo na osnivanje i status osiguravajućih društava, već i na regulisanje posrednika i zastupnika u osiguranju, a naročito na status stranih osiguravajućih društava na našoj teritoriji, o čemu će, kasnije, biti reči. Moramo reći da su Direktive ostavile širok prostor zemljama članicama za regulisanje ove oblasti. To se, naročito, odnosi na osnivački kapital. No, sa druge strane, velika pažnja je posvećena margini solventnosti i garantnom fondu. Time se štite i prava osiguranika i status osiguravajućih društava, kao i samo tržište osiguranja u jednoj zemlji. Spomenuli smo samo najvažnije odredbe koje se tiču i regulisanja statusa osiguravača u Srbiji, obzirom da se ova materija u Direktivama EU reguliše veoma široko. Iz ovoga proizlazi da će se i zakonodavstvo u našoj zemlji menjati, u skladu sa uslovima, ne samo na tržištu osiguranja, već i u vezi statusa naše države prema EU.

252 Pak J., nav.delo, str.19-20

253 Pak J., nav.delo, str.23

Regulisanje kvalifikovanog učešća u pravu EU

Poseban deo ćemo posvetiti regulisanju kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva u EU, kao jednom od instituta koji utiče na kontrolu upravljanja i poslovanja. Znači, kao što smo rekli, akti Evropske Unije regulišu osiguranje na tri nivoa: životno osiguranje, neživotno osiguranje i posebna pravila o osiguranju. Kad je u pitanju regulisanje kvalifikovanog učešća u kapitalu osiguravajućeg društva, akti EU regulišu ovo pitanje i kod životnog i kod neživotnog osiguranja. Naime, Direktivom Saveta EU br. 92/49/EEC od 18.juna 1992. godine (kao izmena Direktiva br. 73/229/EEC i br. 88/357/EEC) o usklađivanju zakona, uredbi i administrativnih odredbi u vezi sa poslovanjem u oblasti direktnog osiguranja, osim životnog osiguranja²⁵⁴ utvrđena je obaveza obaveštavanja nadležnih organa o identitetu akcionara i članova koji imaju kvalifikovano učešće (10 % i više), kao i o visini njihovog učešća.²⁵⁵ Direktiva Saveta EU br. 92/96/EEC od 10. novembra 1992. godine (kao izmena Direktiva br. 79/267/EEC i br. 90/619/EEC) o usklađivanju zakona, uredbi i administrativnih odredbi u vezi sa poslovanjem u oblasti direktnog životnog osiguranja²⁵⁶ propisuje, da se vlasnička struktura kapitala osiguravajućeg društva mora regulisati odredbama o kvalifikovanom učešću u kapitalu. Pravila ZO koja regulišu navedeno pitanje, u skladu su sa pravilima EU, odnosno, sa odredbama pomenutih Direktiva, koja, između ostalog, regulišu i kvalifikovano učešće u osiguravajućem društvu. Cilj takvog regulisanja je, pre svega, provera boniteta akcionara, kao i članova uprave. Od velikog je značaja profil osnivača osiguravajućih društava, obzirom da delatnost osiguranja omogućava sticanje visokog profita ili preliivanja sredstava, što je, u ranijem periodu, često bilo na štetu i osiguranika i drugih korisnika osiguranja, a i same države. Zbog toga je veoma bitno uvođenje određenih ograničenja i provere lica koja su osnivači osiguravajućih društava i koja stiču kontrolni paket akcija, kroz kvalifikovano učešće u kapitalu.²⁵⁷

254 Council Directive 92/49/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive) (O.J. L 228, 11.8.1992.)

255 Gazivoda J., Pravo o osiguranju Evropske unije, Vodič kroz pravo Evropske unije, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 2005.,str. 14

256 Council Directive 92/96/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life insurance and amending Directives 79/267/EEC and 90/619/EEC (third life assurance Directive) (O.J. L 360, 9.12.1992.)

257 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str.76

Treći deo: STATUS STRANIH OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA VAN DRŽAVE OSNIVANJA (SEDIŠTA)

Zakonodavac je u Srbiji predvideo mogućnost da strana pravna i fizička lica mogu osnovati osiguravajuće društvo u našoj zemlji. Naravno, osnivanje se vrši po odredbama domaćeg zakonodavstva. No, sa druge strane, iako takva mogućnost postoji u drugim zemljama, pre svega, u zemljama EU, ali i u zemljama u susedstvu, u Srbiji, još uvek, nije moguće da na njenoj teritoriji delatnost osiguranja obavljaju strana osiguravajuća društva. Kao što smo rekli, u drugim zemljama je to moguće, tako da strana osiguravajuća društva svoje poslove mogu obavljati ili direktno ili preko filijala na teritorijama drugih država, odnosno, van države osnivanja (sedišta). Problem, naravno, postoji i on će još dugo egzistirati, sudeći po odredbama ZO. Naime, strana osiguravajuća društva će, još dugo, morati da čekaju na trenutak, kada će moći, bez osnivanja osiguravajućeg društva u Srbiji po domaćim propisima, da na teritoriji naše države obavljaju delatnost osiguranja. Međutim, po izmenama ZO iz 2007. godine, ta mogućnost je data, ali uz ispunjenje uslova, kao i uz izostanak detaljnijeg regulisanja.

*

* *

Pitanje poslovanja stranih osiguravajućih društava na teritoriji domaće zemlje je aktuelno, ne samo sa stanovišta prilagođavanja nacionalnog zakonodavstva pravu EU, već i sa stanovišta načina i oblika obavljanja delatnosti osiguranja od strane tih organizacija, uopšte, jer strana osiguravajuća društva ne moraju biti, samo, iz zemalja EU. To pitanje se može i mora postaviti kod primene ZO, obzirom da ZO na drugačiji način reguliše ovu materiju, odnosno, ZO nije doneo neka nova rešenja u oblasti poslovanja stranih osiguravajućih društava u Srbiji, iako je donesen pre, relativno, kratkog vremena. Da li strana osiguravajuća društva mogu poslovati u Srbiji na direktan način, odnosno, nesporednim vršenjem delatnosti osiguranja ili osnivanjem filijala, poslovnih jedinica, poslovnica, itd., ili će to moći učiniti, jedino, putem osnivanja posebnih osiguravajućih društava, po propisima naše zemlje, odnosno, zemlje osnivanja? Obzirom da naša zemlja želi da prilagodi svoje zakonodavstvo zakonodavstvu EU, ovo pitanje je više nego aktuelno. Činjenica je da ZO drugačije reguliše ovu oblast od zemalja članica EU, kao i od drugih zemalja, koje žele članstvo u EU, kao i Republika Srbija. Tu mislimo, pre svega, na bivše republike SFRJ, koje pitanje filijala stranih osiguravajućih društava regulišu, drugačijim definisanjem njihovog statusa. No,

kao što smo, napred rekli, izmenama ZO, predvidelo se da će strana osiguravajuća društva moći da obavljaju poslove osiguranja na teritoriji Srbije, ali nakon proteka 5 godina od dana ulaska naše zemlje u Svetsku trgovinsku organizaciju. Ova materija nije dalje regulisana u navedenim izmenama, ali je u ZOOS ova materija detaljnije regulisana. Kasnije ćemo tome posvetiti više pažnje.

EU je, u ovoj oblasti, postepeno došla do rešenja, koja su, sa pojedinim izuzecima, prihvaćena u većini zakonodavstava članica EU. Ta rešenja su posledica definisanja primarnih ciljeva na nivou funkcionisanja tržišta EU, u koje spada i delatnost osiguranja. Kretanje kapitala i stanovništva postavilo je, kao imperativ, drugačije regulisanje pitanja statusa osiguravajućih društava u EU. To se posebno odnosi na mogućnost obavljanja delatnosti od strane osiguravajućih društava, osnovanih u zemlji članici EU u drugim zemljama EU. EU je postavila pravila, koja su definisana u više posebnih akata donesenih u okviru EU, a, isto tako, definisani su i principi, koji su prihvaćeni u zakonodavstvima zemalja EU, pa i u zakonodavstvima bivših republika SFRJ, bez obzira da li su članice EU ili ne. Neposredno poslovanje jednog osiguravajućeg društva iz zemlje EU na teritoriji druge države ove organizacije, predstavlja glavni cilj delatnosti osiguranja na tržištu EU. No, definisani su i drugi oblici poslovanja u oblasti osiguranja, pre svega, osnivanje filijala ili drugih sličnih oblika u državama EU.

Pre nego što posvetimo pažnju regulisanju poslovanja stranih osiguravajućih društava putem filijala na teritoriji druge zemlje, osvrnućemo se na status filijala uopšte, kao i na pitanje filijala osiguravajućih društava. Da li je filijala pravno lice ili ne, osnovno je pitanje, na koje, pre svega, zakonodavac mora dati odgovor, obzirom da iz tog odgovora proizlaze mnoge posledice vezane za status, ne samo filijale, nego i za samo osiguravajuće društvo, osnivača te filijale. Osim toga, veoma bitno pitanje je i celishodnost i uspešnost ovakvog načina poslovanja stranih osiguravajućih društava, a na to pitanje može odgovoriti praksa, odnosno, iskustvo u dosadašnjoj primeni ovakvih rešenja.

1. Status filijala – uopšte

Status filijale u jednoj državi, zavisi od pravnog sistema te države. To znači, da pitanje statusa filijale u jednoj zemlji, odnosno, da li filijala ima status pravnog lica ili ne, zavisi od regulisanja materije u toj zemlji. Kod ovog pitanja postoje neke nedoumice, ne samo u našem pravnom sistemu, već i u pravnim sistemima bivših republika SFRJ, kao i u pravu EU. To pitanje je veoma bitno, jer, kao što smo rekli, status filijale može proizvesti mnoge posledice, koje se ogledaju, između ostalog, i kroz ispunjenje obaveza tog subjekta prema trećim licima, odnosno, tada se postavlja pitanje odgovornosti osnivača filijale, odnosno, subjekta sa sedištem u inostranstvu. Od pravnog sistema te zemlje, zavisice i da li će se za osnivanje filijale u inostranstvu, tražiti ispunjenje uslova, kao i za osnivanje ostalih pravnih lica – preduzeća.

Ako bi ovo pitanje analizirali sa stanovišta elementa inostranosti, odnosno, Međunarodnog privatnog prava, videli bi da član 17. Zakona o rešavanju

sukoba zakona sa propisima drugih zemalja (dalje: Zakon o MPP)²⁵⁸, definiše pripadnost pravnog lica po pravu države, po kome je ono osnovano. To znači da se u toj zemlji nalazi i sedište tog pravnog lica. Sa druge strane, može se desiti da pravno lice ima stvarno sedište, kako definiše Zakon o MPP. U tom slučaju, ako pravno lice ima stvarno sedište u drugoj državi, a ne u onoj, u kojoj je osnovano i po pravu te druge države ima njenu pripadnost, smatraće se pravnim licem te države. Pravila, koja su definisana za određivanje državne pripadnosti pravnog lica su različita od zemlje do zemlje. Ipak, izdvajaju se dva. Jedno se odnosi na osnivanje i registrovanje pravnog subjekta u zemlji u kojoj će imati i sedište. Drugo se odnosi na stvarno sedište, odnosno na mesto u kome se obavlja glavna delatnost ili većina delatnosti tog pravnog subjekta. Ista pravila, koja određuje i Zakon o MPP. Pravila koja određuje Zakon o MPP nisu aktuelna, odnosno, ne odgovaraju nekim rešenjima prihvaćenim u drugim izvorima, naročito, u pravu EU. No, kod nas ne postoje druga pravila za određivanje državne pripadnosti pravnih lica, tako da, uvek, postoji nedoumica šta je stvarno sedište, odnosno, šta se sve može podrazumevati pod mestom ili državom u kojoj se nalazi stvarno sedište jednog pravnog lica. Isto tako, i od pravila strane zemlje, u kojoj se nalazi stvarno sedište pravnog lica, zavisi, da li će se ono smatrati pravnim licem te zemlje ili ne. To su samo neki od problema, koji se mogu pojaviti kod određivanja pripadnosti pravnih lica, u slučaju primene Zakona o MPP. Međutim, ista ili slična situacija je i u drugim zemljama.

Da li filijala mora imati državnu pripadost zemlje u kojoj obavlja svoju delatnost, odnosno, u kojoj je osnovana? Mišljenja smo da mora, iako se, ovde, mora postaviti pitanje, koje se odnosi na nemogućnost izvršavanja obaveza prema trećim licima, odnosno, pitanje stečaja. Ali, i pitanje državne pripadnosti i pitanje pokretanja stečajnog postupka, zavisi, opet, od zakonodavnog sistema zemlje u kojoj se ona osniva.

Ono što moramo reći je sledeće: kad govorimo o filijali stranog subjekta, govorimo o prisustvu elementa inostranosti u jednom građanskopravnom odnosu, u našem slučaju, u osiguranju. Koje će pravo biti primenjeno na položaj filijale stranog subjekta i delatnost, koju ona obavlja na teritoriji druge države, zavisi od toga, da li zemlja, u kojoj filijala obavlja delatnost definiše filijalu kao pravno lice ili ne. Ako bi definisali filijalu kao pravno lice, onda ćemo istu definisati kao samostalnu organizacionu celinu (i u tom pogledu, u pojedinim zakonodavstvima, postoje neke nedoumice i pogrešna shvatanja).²⁵⁹

2. Filijale osiguravajućih društava

Kad govorimo o filijalama osiguravajućih društava, interesovaće nas, jedino, filijale stranih osiguravajućih društava, odnosno, mogućnost poslovanja tih društava osnivanjem filijala na domaćoj teritoriji. U vezi sa tim, činjenica da

258 Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja (Sl.list SFRJ br. 43/82, 72/82, Sl.list SRJ br. 46/96)

259 Naročito u zakonodavstvima nekih bivših republika SFRJ.

filijala, poslovna jedinica, poslovnica ili neki drugi sličan oblik, može obavljati delatnost osiguranja na teritoriji druge zemlje, postavlja pitanje statusa tog subjekta. Ponovimo, da li je ona pravno lice ili ne? To je pitanje, koje se više puta postavlja, ali je najznačajnije. Zatim, da li se, na teritoriji druge zemlje, filijala osniva po propisima, koji su predviđeni za osnivanje osiguravajućih društava ili po posebnim propisima? Ukoliko zakonodavstvo države, u kojoj se osniva filijala predviđa posebne propise za isto, postavlja se pitanje, koje posebne uslove, filijale moraju da ispune, da bi obavljali delatnost osiguranja? Na kraju, koje vrste ugovora o osiguranju filijale mogu da zaključuju u drugoj zemlji?

Odgovori na ova pitanja zavise od pravnog sistema zemlje, u kojoj se osniva filijala. Međutim, možemo reći da filijala mora imati status pravnog lica, ako je upisana u sudski registar, ako ima svoj račun u poslovnoj banci ili drugoj instituciji, kao i ako ima samostalnost u odnosu na osiguravajuće društvo u drugoj zemlji. Znači, bitan je status filijale u odnosu na strano osiguravajuće društvo, odnosno, da li je u zavisnom odnosu ili ne (mora se voditi računa i o postojećem odnosu društva kćeri prema matičnom društvu). Uslovi, po kojima se filijala osniva na teritoriji druge zemlje, ako je ona pravno lice, moraju biti isti ili slični sa uslovima osnivanja posebnog osiguravajućeg društva, da bi mogla da obavlja delatnost osiguranja. Osim toga, posebni uslovi su, takođe, predmet zakonodavstva zemlje osnivanja filijale. Kad su u pitanju ugovori o osiguranju, koje filijala može zaključiti, moramo imati u vidu da mnoge zemlje dozvoljavaju da se filijale bave ili samo životnim ili samo neživotnim osiguranjem. U tom smislu ovu oblast regulišu i Direktive EU, o čemu će biti reči.

Nas će više interesovati osnivanje i status filijala stranih osiguravajućih društava i obavljanje delatnosti osiguranja preko njih, ali, ponovimo, strano osiguravajuće društvo, po rešenjima u EU, može obavljati svoju delatnost i neposredno u drugoj zemlji članici. U svakom slučaju, pravo EU je, u oblasti osiguranja, omogućilo slobodno obavljanje ove delatnosti i slobodno korišćenje usluga, koje proizlaze iz toga.

*

* *

U analizi regulisanja osnivanja i rada filijala stranih osiguravajućih društava i direktnog vršenja poslova od strane stranog osiguravajućeg društva poći ćemo, prvo, od pravila definisanih u pravu EU. Osvrnucemo se i na neka rešenja u pojedinim državama članicama EU. Takođe, posvetićemo pažnju rešenjima u pojedinim državama regiona, pre svega u Hrvatskoj i Republici Srpskoj (Bosna i Hercegovina). Naravno, na kraju ćemo govoriti i o načinu na koji je ovu materiju regulisao ZO.

Ono što, uvek, treba imati na umu, kad je u pitanju status stranih osiguravajućih društava van države osnivanja (sedišta), jeste bonitet tih društava, odnosno, efikasnost plaćanja šteta, kao i pitanje položaja domaćih osiguravajućih društava, koja moraju ispuniti uslove po domaćem zakonodavstvu (tu se misli, pre svega, na osnivački kapital – početni fond sigurnosti) u odnosu na strana

osiguravajuća društva koja ne moraju ispuniti te uslove. U vezi sa tim, postavlja se pitanje i odliva kapitala u druge države, o čemu će, posebno, biti reči.

3. Regulisanje statusa filijala osiguravajućih društava u EU

Osnovni ciljevi unutrašnjeg tržišta osiguranja EU

Osiguranje se, u pravu EU, definiše kao vrsta finansijskih usluga. Pravo EU je, u ovoj oblasti, definisalo i primarne ciljeve, potrebne za funkcionisanje osiguranja na tržištu EU. Neki od glavnih ciljeva unutrašnjeg tržišta osiguranja EU su i:

- 1) osiguravačima, koji imaju sedište u jednoj od zemalja članica EU mora biti omogućeno da slobodno posluju i pružaju usluge osiguranja u bilo kojoj drugoj članici EU, bez osnivanja filijala, agencija, poslovnica, itd. Ovde se misli na direktno obavljanje delatnosti osiguranja na teritoriji druge države;
- 2) nadzor nad radom osiguravača mora biti definisan, u osnovi, istovetnim najvažnijim pravilima u ovoj oblasti. Nadzor je jedno od osetljivih pitanja. Ko bi vršio nadzor, da li nadzorni organ države u kojoj posluje strano društvo ili nadzorni organ države, čiju pripadnost ima to društvo. Naravno, da li je uputno da nadzor vrše oba nadzorna organa? Kada bi, na primer, postojala mogućnost da strana osiguravajuća društva obavljaju poslove osiguranja u Srbiji, postavilo bi se, opravdano, pitanje, da li bi nadzor mogla da vrši Narodna banka Srbije;
- 3) kupac, odnosno osiguranik, mora biti u mogućnosti da, u bilo kojoj zemlji članici EU, zaključi ugovor o osiguranju. To znači, da bilo koji državljanin bilo koje zemlje članice EU, može zaključiti ugovor o osiguranju u bilo kojoj zemlji. On to može učiniti kod osiguravajućeg društva koje je osnovano po pravu te zemlje ili kod osiguravajućeg društva koje nema pripadnost te zemlje;
- 4) posrednici i zastupnici osiguranja moraju imati slobodu da posluju u bilo kojoj zemlji članici pod istim uslovima. Po ovome, bitno je da zastupnici i posrednici (bez obzira da li su pravna ili fizička lica) ispune uslove po pravu svoje zemlje, koja je, naravno, članica EU, i da, samim tim, mogu obavljati poslove posredovanja i zastupanja u bilo kojoj drugoj zemlji članici EU. Spomenuli smo samo neke ciljeve, imajući u vidu da nas, pre svega, interesuje mogućnost osnivanja i status filijala osiguravajućih društava na teritoriji EU. Međutim, bez definisanja i drugih ciljeva unutrašnjeg tržišta osiguranja EU nije moguće objasniti položaj i poslovanje osiguravajućeg društva na teritoriji EU.²⁶⁰

260 Barać I., Osiguranje u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, SORS, Sarajevo, jun 2001., str. 12

Osnov funkcionisanja unutrašnjeg tržišta EU, kad je u pitanju osiguranje, se, između ostalog, sastoji i u činjenici da osiguravajuća društva, koja imaju sedište u bilo kojoj članici EU, mogu slobodno obavljati delatnost osiguranja u bilo kojoj drugoj zemlji članici EU, bez osnivanja filijala, poslovnica, agencija, itd. Znači, ta društva mogu zaključivati ugovore o osiguranju u drugoj zemlji članici, neposredno, bez ispunjenja nekih posebnih uslova, ako su dobili dozvolu za obavljanje te delatnosti u matičnoj zemlji, koja je, takođe, članica EU. Tržište osiguranja u zemljama članicama EU nije odmah liberalizovano. To je činjeno postupno, odnosno u dva vremenska perioda. Prvi period vezan je za vreme od 1975. do početka devedesetih godina prošlog veka. U tom periodu, osiguravajuće društvo, koje ima sedište u zemlji članici EU, moglo je da u drugoj zemlji članici osnuje društvo, samostalni pravni subjekt. Radilo se, znači, o ispunjenju uslova, koji su zakonom predviđeni za osnivanje osiguravajućeg društva ili nekog drugog oblika (filijale, poslovnice i sl.) na teritoriji domaće zemlje – zemlje osnivanja.

Drugi period vezujemo za vreme posle 1992. godine, odnosno, period, u kome je osiguravajućim društvima dopušteno da slobodno odlučuju o tome da li će delatnost osiguranja obavljati direktno ili će to činiti preko otvorenog društva u drugoj zemlji članici. Znači, osiguravajuća društva su dobila izbor, ali samo u okviru zemalja članica EU.²⁶¹ Samim tim, dat je okvir za prilagođavanje nacionalnih zakonodavstava članica EU, tako da je, time, omogućeno da osiguravajuće društvo iz zemlje članice EU obavlja delatnost osiguranja na više načina, odnosno kroz više oblika.

Filijale stranih osiguravajućih društava, u oblasti vršenja finansijskih usluga na teritoriji zemalja članica EU, odnosno, u okviru njih, osiguranja, predstavljaju oblast, koja se reguliše na poseban način. Naime, osnivanje filijala stranih osiguravajućih društava, u okviru EU, moramo posmatrati sa dva osnovna aspekta, ali i sa trećeg, koji se odnosi na jednu zemlju, koja nije član EU. Prvi je osnivanje filijala od strane osiguravajućeg društva, koje ima sedište u zemlji EU. Bez obzira, u kojoj je zemlji EU, osiguravajuće društvo dobilo dozvolu za vršenje delatnosti osiguranja, ono će moći slobodno da pruža usluge na teritorijama svih drugih država članica EU. Drugi aspekt je osnivanje ovih subjekata od strane osiguravajućih društava, koje dolaze van EU. To znači da je drugačiji status ovih filijala i da oni moraju ispuniti različite uslove za osnivanje. Osim toga, moramo, uslovno rečeno, sa trećeg aspekta, pomenuti i švajcarska osiguravajuća društva i njihov status u državama EU, imajući u vidu da Švajcarska nije članica EU, kao i da mnoga zakonodavstva posebno regulišu status osiguravajućih društava iz ove zemlje.

Usklađivanje nacionalnih zakonodavstava sa pravom EU u oblasti osiguranja

Kao i u drugim oblastima prava EU, tako i u okviru osiguranja, ključno pitanje je usklađivanje nacionalnog zakonodavstva budućih zemalja članica sa pravom EU. Svaka zemlja kandidat pregovara sa Evropskom komisijom o

uslovim pristupanja, koji su za sve zemlje jednaki. Naravno, to važi i za našu zemlju. Uslovi pristupanja se sastoje od opštih uslova, koji su definisani na sastanku Evropskog Saveta u Kopenhagenu 1993. godine, odnosno, sastoje se iz potpunog usvajanja *acquis communautaire*, kao uslova. *Acquis communautaire* (dalje: *acquis*) je skup prava i obaveza, koje sve zemlje, u okviru EU, obavezuje. Usvajanje *acquis-a* zahteva pravna i privredna prilagođavanja zemlje kandidata. Prihvatanje *acquis-a* je neophodan uslov za članstvo u EU.²⁶² Da bi se pregovori o pristupanju pojedinih zemalja EU bolje organizovali, Komisija EU je definisala 31 oblast, odnosno *acquis*, u okviru prilagođavanja pravu EU. Nećemo pomenuti sve oblasti, ali su jedan od tih *acquis-a* i finansije, koje su podeljene na dve podoblasti: finansijske ustanove i osiguranje.²⁶³ Mi nećemo posvećivati pažnju finansijskim ustanovama, već ćemo se zadržati na prilagođavanju zakonodavstva u oblasti osiguranja, kroz Prvi i Drugi stadijum. Ti stadijumi su nivoi prioriteta prilagođavanja zakonodavstva, tako da Prvi stadijum predstavlja viši, a Drugi stadijum predstavlja niži prioritet. Mišljenja smo da ne možemo na takav način odrediti prioritet ovih stadijuma, imajući u vidu da mere Prvog stadijuma predstavljaju osnov za prilagođavanje zakonodavstva, dok su mere Drugog stadijuma definisale sadržinu uspostavljanja jedinstvenog tržišta osiguranja na teritoriji zemalja EU, podrazumevajući i statusne oblike, kroz koje će se obavljati ta delatnost.

Prvi stadijum

Kod osiguranja, mere Prvog stadijuma čine tri Direktive EU: 1) Direktiva Saveta EU br.73/239/EEC od 23.jula 1973. godine o usklađivanju zakona, uredbi i administrativnih odredbi u vezi sa poslovanjem u oblasti direktnog osiguranja, osim životnog osiguranja²⁶⁴; 2) Direktiva Saveta EU br. 79/267/EEC od 5.marta 1979. godine o usklađivanju zakona, uredbi i administrativnih odredbi u vezi sa poslovanjem u oblasti direktnog životnog osiguranja²⁶⁵; i 3) Direktiva Saveta EU br. 91/674/EEC od 19.decembra 1991. godine o godišnjim i konsolidovanim izveštajima društava za osiguranje.²⁶⁶ Prve dve, navedene, Direktive čine osnov. Najvažniji cilj tih Direktiva, jeste omogućavanje obavljanja delatnosti direktnog osiguranja. Bilo je potrebno stvoriti pravni okvir, koji bi omogućavao da osiguravajuća društva iz jedne zemlje članice EU obavljaju svoju delatnost u drugoj zemlji članici po propisima, koje određuje ta zemlja-zemlja domaćin, uz što jednostavniji postupak osnivanja filijale ili nekog drugog oblika, odnosno, uz

262 Barać I., nav.delo, str. 10

263 Barać I., nav.delo, str. 11

264 First Directive 73/239/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking –up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance (OJ L 228, 16.8.1973.)

265 First Directive 79/267/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking –up and pursuit of the business of direct life assurance (OJ L 63, 13.3.1979.)

266 Council Directive 91/674/EEC on the annual accounts and consolidated accounts of insurance undertakings (O.J. L 374, 31.12.1991.)

što jednostavniji postupak za odobravanje direktnog vršenja delatnosti osiguranja. Jedan od zahteva iz Direktiva je i odvojeno obavljanje delatnosti životnog osiguranja. Treća, navedena, Direktiva br. 91/674/EEC odnosi se na donošenje jedinstvenih pravila o finansijskim izveštajima osiguravajućih društava, ali njoj, sada, nećemo posvećivati posebnu pažnju, obzirom da je o njoj bilo reči u prethodnom delu.

Drugi stadijum

Drugi stadijum omogućava, merama, koje su njegov sadržinski deo, osiguravajućim društvima da mogu slobodno da odlučuju o tome, da li će na teritoriji druge zemlje članice, delatnost osiguranja obavljati direktno, bez osnivanja filijale ili drugog sličnog oblika ili putem osnivanja filijala. Te mere omogućuju da nadzorni organi zemalja članica EU direktno komuniciraju. Mere Drugog stadijuma predstavljaju Direktive iz 1992. godine o neživotnom i životnom osiguranju. To je bilo potrebno, jer mere Prvog stadijuma nisu uspele u stvaranju jedinstvenog tržišta osiguranja i uvođenja jednostavnog postupka osnivanja filijala ili postupka za dobijanje dozvola za direktno obavljanje delatnosti osiguranja, tako da je, do uvođenja mera Drugog stadijuma, još uvek bio strožiji režim nadzora, zatim, još uvek su egzistirali teži uslovi za osnivanje filijala u drugoj zemlji, a, usled toga, korisnik odnosno, osiguranik nije mogao da slobodno bira, sa kojom će osiguravajućom organizacijom (domaćom ili stranom) zaključiti ugovor o osiguranju.

Dve Direktive, koje su donesene u okviru Drugog stadijuma su sledeće: 1) Direktiva Saveta EU br. 92/49/EEC od 18.juna 1992. godine (kao izmena Direktiva br. 73/229/EEC i br. 88/357/EEC) o usklađivanju zakona, uredbi i administrativnih odredbi u vezi sa poslovanjem u oblasti direktnog osiguranja, osim životnog osiguranja²⁶⁷; i 2) Direktiva Saveta EU br. 92/96/EEC od 10. novembra 1992. godine (kao izmena Direktiva br. 79/267/EEC i br. 90/619/EEC) o usklađivanju zakona, uredbi i administrativnih odredbi u vezi sa poslovanjem u oblasti direktnog životnog osiguranja.²⁶⁸ No, ovu Direktivu je zamenila Direktiva Evropskog Parlamenta i Saveta br. 2002/83/EC u vezi sa životnim osiguranjem.²⁶⁹

Direktiva o neživotnom osiguranju omogućava da osiguravajuće društvo obavlja svoju delatnost na teritorijama zemalja članica EU bez ograničenja. Osiguravajuće društvo koje je dobilo dozvolu za rad od strane nadležnog nadzornog organa u matičnoj državi, državi u kojoj ima sedište, može da obavlja poslove osiguranja u drugim zemljama članicama EU, bez ponovnog podnošenja zahteva za dobijanje dozvole od strane nadležnog organa u drugoj državi. Definiše se da

267 Council Directive 92/49/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive) (O.J. L 228, 11.8.1992.)

268 Council Directive 92/96/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life insurance and amending Directives 79/267/EEC and 90/619/EEC (third life assurance Directive) (O.J. L 360, 9.12.1992.)

269 Directive 2002/83/EEC of the European Parliament and of the Council concerning life assurance (O.J. L 345, 19.12.2002.)

odnosno osiguravajuće društvo može obavljati navedene poslove preko filijale ili direktno, odnosno, nesporedno na teritoriji druge zemlje članice. Što se tiče Direktive o životnom osiguranju, ona, takođe, ukida sva ograničenja za bavljenje ovom vrstom osiguranja. Ova Direktiva jedino propisuje, da se vlasnička struktura kapitala osiguravajućeg društva mora regulisati odredbama o kvalifikovanom učešću u kapitalu. To znači da to osiguravajuće društvo mora da ispuni sve uslove koji se tiču osposobljenosti za obavljanje ove delatnosti. Osim toga, ova Direktiva određuje obavezu za osiguravajuća društva, da informišu korisnika, odnosno, budućeg osiguranika o svim elementima ugovora o osiguranju, koji će biti zaključen između navedenih stranaka. Naravno, da ponovimo, ova obaveza se tiče samo ugovora o životnom osiguranju.

Potrebno je spomenuti i dve Direktive, koje imaju prelazni karakter, odnosno koje su olakšale definisanje statusa stranih osiguravajućih društava u zemljama EU. Radi se o Direktivi br. 88/357/EEC od 22.juna 1988. godine²⁷⁰ i o Direktivi br. 90/619/EEC od 8. novembra 1990. godine (nije više na snazi).²⁷¹ One su popunile pravnu prazninu, koja se pojavila između donošenja i primene Direktiva, koje su omogućile slobodu kod osnivanja filijala stranih osiguravajućih društava i Direktiva, koje su uvele potpunu slobodu, definišući sistem osiguranja na području EU, omogućavajući da strano osiguravajuće društvo (naravno iz zemlje EU) osnuje filijalu u drugoj zemlji članici, kao i da slobodno vrši delatnost osiguranja u drugoj zemlji.

Kod prilagođavanja nacionalnog zakonodavstva pravu EU, u oblasti osiguranja, potrebno je analizirati i druge akte, odnosno Direktive, ali, sa stanovišta statusa i obavljanja delatnosti osiguravajućeg društva na teritoriji EU, možda je potrebno, još, pomenuti i Direktivu br. 64/225/EEC o otklanjanju prepreka i slobodnom osnivanju i obavljanju delatnosti reosiguranja i retrocesije²⁷², koja zabranjuje bilo kakva ograničenja na području EU za obavljanje delatnosti reosiguranja. Države članice EU mogu slobodno regulisati ovu vrstu osiguranja, vodeći računa o slobodnom protoku usluga. Da zaključimo, integracija u EU podrazumeva potpuno prihvatanje pravnog sistema te organizacije, a samim tim i slobodno obavljanje delatnosti osiguranja na tržištu EU.²⁷³ Međutim, ta integracija mora biti postepena.

Možemo reći, da se osiguranje, na nivou EU, reguliše na tri nivoa, ali se ne reguliše direktno osnivanje i status osiguravajućih društava, odnosno, svih obli-

270 Second Council Directive 88/357/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 73/239/EEC (O.J. L 172, 4.7.1988.)

271 Council Directive 90/619/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance, laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 79/267/EEC (O.J. L 330, 29.11.1990.)

272 Council Directive 64/225/EEC on the abolition of restrictions on freedom of establishment and freedom to provide services in respect of reinsurance and retrocession (O.J. 56, 4.4.1964.)

273 Story J., Walter I., Political economy of financial integration in Europe, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1997., str.265

ka ovih društava, uključujući tu i njihove filijale. Navedena tri nivoa su životno osiguranje, neživotno osiguranje i posebna pravila o osiguranju. Kada su u pitanju posebna pravila o osiguranju u EU, pitanja, koja su regulisana Direktivama, a koja su vezana za status osiguravajućih društava su pitanja likvidacije i reorganizacije osiguravajućih društava, dopunskog nadzora nad solventnošću ovih društava, kao i, eventualno, pitanje godišnjih i konsolidovanih računa osiguravajućih društava, to je predmet posebnog regulisanja. Kao što smo rekli, Direktive EU se direktno, još uvek ne bave, unifikacijom pravila za osnivanje i definisanje položaja osiguravajućih društava, ali su postavile osnov za to.

Odliv finansijskih sredstava i ograničenja

Rekli smo, napred, da postoji problem odliva kapitala u ovoj oblasti. To je problem, o kome bi i naš zakonodavac morao da vodi računa prilikom omogućavanja poslovanja stranih osiguravajućih društava (direktno ili preko filijala) u nekom budućem regulisanju ove materije. Znači, ako strano osiguravajuće društvo iz zemlje članice EU vrši delatnost osiguranja direktno, može se pojaviti problem odlivanja finansijskih sredstava u matičnu zemlju tog društva. Mnoge zemlje, kandidati za ulazak u EU, mogu postaviti određena ograničenja za odliv tih sredstava. Tada se može pojaviti problem vezan za poslovanje stranog osiguravajućeg društva. Ipak, smatra se da zemlje kandidati mogu ukinuti ta ograničenja vezana za odliv sredstava u matičnu zemlju osiguravajućeg društva u tri koraka. Prvi korak se sastoji u ukidanju ograničenja, koja se tiču reosiguranja, tako da treba omogućiti direktno reosiguranje u inostranstvu. Drugi korak se vezuje za ukidanje ograničenja kod neživotnih osiguranja, obuhvatajući pri tome, i pomorska, kao i transportna osiguranja. Treći korak se odnosi na ukidanje ograničenja kod životnih osiguranja.²⁷⁴ Pružanje usluga osiguranja se, u ovom pogledu, može definisati i kao kretanje kapitala, obzirom da u sebi obuhvata upravljanje i aktivom i pasivom osiguravajućeg društva.

*

* *

Regulisanje položaja osiguravajućih društava u pravu EU je skopčano sa različitim teškoćama, koje vezujemo za različita zakonodavstva, kao i za proširenje same EU. Naravno, oblici organizovanja osiguravajućih društava nisu i ne mogu biti isti u svim zemljama članicama EU, ali je bilo bitno definisati osnovna merila za osnivanje i status osiguravajućih društava u istim. Postojanje EU pretpostavlja slobodno kretanje, kako njenih stanovnika, tako i kapitala. Osiguravajuća društva u zemljama EU moraju imati zajedničke karakteristike, koje se ogledaju u uslovima za osnivanje, određivanju vrste i porekla kapitala, kojim se ta društva osnivaju, samim oblicima poslovanja u ovoj oblasti, kao i u mogućnosti osnivanja i položaja filijala ili podružnica u zemljama članicama. Osnovni cilj ujednačavanja pravila, jeste mogućnost da državljani zemalja članica EU slobodno koriste usluge osiguranja u bilo kojoj zemlji članici. Isto tako, ono što nas, na

ovom mestu, najviše interesuje, jeste definisanje ujednačenih pravila za osnivanje filijala stranih osiguravajućih društava. Naravno, ovo pitanje zavisi od statusa filijale, što treba regulisati na nivou celokupnog zakonodavstva jedne zemlje, ne samo, kada se radi o filijalama osiguravajućih društava.

4. Status filijala osiguravajućih društava u pojedinim članicama EU

Kada pogledamo zakonodavstva pojedinih zemalja članica EU, vidimo da strani kapital (kapital druge zemlje članice) u oblasti osiguranja, tačnije rečeno, poslovanja u ovoj oblasti, može biti prisutan kroz osnivanje samostalnog osiguravajućeg društva u drugoj zemlji članici, što je bilo i ranije prisutno. Osnivanje osiguravajućeg društva po domaćim propisima (ne samo onim, koji se odnosi na osnivanje i položaj ovih društava), kao i ulaganje sredstava stranog osiguravajućeg društva u neko domaće osiguravajuće društvo, omogućava da strani kapital, odnosno, strana osiguravajuća društva budu prisutna na tržištu osiguranja druge zemlje, kroz domaća osiguravajuća društva, obzirom da navedena društva imaju status domaćeg, jer se i osnivanje i ulaganje sredstava u domaće osiguravajuće društvo mora vršiti po domaćem zakonu. Drugi oblik je osnivanje filijale u drugoj zemlji članici. Naravno, moramo razlikovati slučaj kada strano osiguravajuće društvo dolazi iz neke od zemalja EU, odnosno, kada ima sedište u toj zemlji²⁷⁵ i kada to nije slučaj. Filijala se osniva po propisima zemlje u kojoj će obavljati poslove osiguranja. Drugačija je situacija sa stranim osiguravajućim društvima, koja nisu iz zemalja EU. Oni nemaju status, kao, prethodno spomenuta društva iz EU, tako da oni mogu obavljati poslove osiguranja na teritoriji zemlje članice EU, po posebnim uslovima, pa i kroz osnivanje filijale. Moramo, opet, spomenuti i status filijala švajcarskih osiguravajućih društava, koji neke zemlje EU definišu, pa i zemlje, koje, još uvek, nisu u EU (kao Hrvatska). Naime, švajcarska osiguravajuća društva mogu osnivati filijale u zemljama EU, pod lakšim uslovima nego osiguravajuća društva iz zemalja van EU.

Rekli smo, napred, da posebno pitanje predstavlja osnivanje filijala stranih osiguravajućih društava iz zemalja van EU. Interesantno je analizirati takvu mogućnost, odnosno, ovde se postavlja pitanje, da li navedena osiguravajuća društva mogu to učiniti, u kojim zemljama, kao i koje uslove moraju ispuniti, imajući u vidu različite vrste osiguranja. Odluka br.2/2001 između Meksika i EU od 27.02.2001. godine²⁷⁶ je vrlo interesantna u tom pogledu. Odluka je donesena na osnovu Petog protokola Generalnog sporazuma o trgovini i uslugama (GATS)²⁷⁷, koja se odnosi na zemlje članice Svetske trgovinske organizacije, a

275 Vollbrecht J., Insurance regulation and supervision, Policy Issues in Insurance: Insurance regulation, liberalisation and financial convergence, OECD 2001., str. 51

276 Decision No. 2/2001 of the EU-Mexico Joint Council of 27. February 2001. Implementing Articles 6,9, 12(2)(b) and 50 of the Economic Partnership, Political Coordination and Cooperation Agreement, Annex I, Foreign Trade Information System, www.sice.oas.org/Trade/mexeufta/english/dec201c.asp

277 Fifth Protocol to the General Agreement on Trade in Services-Decision of the Committee on Trade in Financial Services adopting the Fifth Protocol to the General Agreement on

koji obuhvata listu posebnih obaveza (sadržanih u Aneksu) za članice EU, između ostalog, i obaveza, koje se odnose na obavljanje delatnosti osiguranja. Ona sadrži odredbe o mogućnosti obavljanja delatnosti osiguranja od strane osiguravajućih društava iz Meksika (odnosi se i na ostale finansijske institucije) u zemljama članicama EU.

Osvrnucemo se na neke delove Aneksa, odnosno, liste posebnih obaveza u ovoj oblasti. Te obaveze se odnose na mogućnost obavljanja ove delatnosti u zemljama članicama EU. Spomenućemo neke zemlje i mogućnosti obavljanja pojedinih vrsta osiguranja preko stranih osiguravajućih društava ili njihovih filijala.

Na primer, kada je u pitanju Austrija, obavezno osiguranje u vazдушnom saobraćaju moguće je zaključiti samo preko posebno osnovanog osiguravajućeg društva u zemljama EU ili filijale, koja je osnovana u Austriji. Veće premije za ugovore o osiguranju izuzimajući reosiguranje i retrocesiju određuju se za osiguravajuća društva, koja nisu osnovana u EU i filijale koje nisu osnovane u Austriji. Obavezno transportno osiguranje u vazдушnom saobraćaju moguće je u Danskoj zaključiti samo preko osiguravajućih organizacija osnovanih u EU. U Nemačkoj, strano osiguravajuće društvo može zaključivati osiguranje u oblasti međunarodnog transporta, jedino preko filijale tog društva, osnovane u Nemačkoj. Kad je u pitanju Francuska, osiguranje, koje se odnosi na transport, može se, jedino, zaključiti od strane osiguravajućih društava, koja su osnovana u EU. Inače, u Francuskoj se jednako tretiraju filijale stranih i domaćih osiguravajućih društava u pogledu ispunjavanja finansijskih obaveza i nadzora.²⁷⁸ U Italiji, osiguranje robe u transportu i osiguranje vozila dozvoljeno je, samo, osiguravajućim društvima, koja su osnovana u EU. Nećemo posvećivati pažnju svim zemljama EU, obzirom da su prihvaćena navedena pravila o statusu stranih osiguravajućih društava iz zemalja EU i iz drugih zemalja, kao i o status njihovih filijala. Svaka zemlja EU, u ovoj oblasti, ima svoje specifičnosti, koje se odnose, pre svega, na vrstu osiguranja.

No, sa stanovišta našeg prava osiguranja, interesantnije su države, koje su postale članice EU u zadnjih nekoliko godina. Ne samo to, te države su i naši susedi Slovenija i Bugarska, koje su 2004., odnosno, 2007. godine postale članice EU.

Slovenija

U Sloveniji, osiguravači iz zemalja članica EU, mogu obavljati delatnost osiguranja, odnosno, zaključivati ugovore o osiguranju bez osnovanih filijala ili preko njih. Odredbe Zakona o osiguranju (Zakona o zavarovalništvu) se primenjuju i na navedene ugovore o osiguranju. Znači, za osiguranika je svejedno da li će ugovor o osiguranju zaključiti sa domaćim ili stranim osiguravačem iz zemlje EU.²⁷⁹ Kada osiguravači iz zemalja članica EU osnivaju filijalu u Sloveniji, tada,

Trade in Services (S/L/44)-Decision of the Council for Trade in Services of Dec.1997 on commitments in financial services; Annex – European Communities and their Member States, Schedule of Specific Commitments (O.J. L 20 27.01.1999.)

278 Usher J. A., Financial Services, Taxation and Monetary Movements, Services and Free Movement in EU Law, Oxford University Press 2002., str. 407

279 Ivanjko Š., Aktualna pitanja osiguranja nakon stupanja Republike Slovenije u Evropsku Uniju, Zbornik radova «Privreda i pravo osiguranja u tranziciji», Cavetovanje Palić 2004., str. 121

o tome, moraju obavestiti Agenciju za nadzor preko organa za nadzor zemlje članice EU, gde osiguravač ima sedište. To obaveštenje mora sadržati spisak osiguranja, kojima će se ta filijala baviti, kao i obim tih poslova, posebno za svaku vrstu osiguranja. Nadzorni organ sedišta osiguravajućeg društva mora, takođe, dostaviti izjavu o kapitalu društva (koji je propisan zakonom sedišta tog društva).²⁸⁰ Osim toga, nadzor nad radom filijale vrši nadzorni organ zemlje članice, odnosno, zemlje, gde je sedište društva i on ima isti položaj na teritoriji Slovenije, kao i domaći nadzorni organ. Znači, strani subjekt, u ovom slučaju, nadzorni organ, se izjednačava sa domaćim. Naravno, Slovenija razlikuje filijale osiguravajućih društava iz drugih zemalja – nečlanica (u odnosu na društva iz zemalja EU) i za njihovo osnivanje određuje posebna pravila. Naime, strano osiguravajuće društvo iz zemlje, koja nije članica EU mora dobiti dozvolu od Agencije za nadzor osiguranja i mora obezbediti minimalni garantni kapital u visini jedne polovine kapitala, koji je određen za osnivanje osiguravajućeg društva. Takođe, filijalu moraju voditi dva zastupnika, koji moraju da ispune sve uslove, kao i članovi upravnog odbora domaćeg osiguravajućeg društva. Isto tako, u filijali, poslove osiguranja, moraju obavljati stručni kadrovi. Nadzor nad radom filijale vrši domaća Agencija, na osnovu domaćih propisa. Na kraju, kad su u pitanju filijale švajcarskih osiguravajućih društava, one moraju imati dozvolu Agencije za nadzor osiguranja, ali ne moraju da polože garantni kapital prilikom osnivanja. Kao što se vidi, radi se o preuzimanju merila, koja su definisana u zemljama EU.²⁸¹

Bugarska

Treba, u ovoj oblasti, spomenuti i zemlju, koja je prvog dana 2007. godine, postala član EU, a to je Bugarska, koja je zajedno sa Rumunijom najmlađi član ove organizacije. Naime, bugarski zakonodavac definiše da strani osiguravač, koji je registrovan za obavljanje delatnosti osiguranja, u jednoj ili više zemalja članica EU, može obavljati istu delatnost i u Bugarskoj.²⁸² Strani osiguravač mora imati dozvolu Komisije za finansijski nadzor za obavljanje navedene delatnosti. Po bugarskom zakonodavstvu, predviđena je i mogućnost registrovanja filijale ili predstavništva, uopšte, tako da strano lice može registrovati filijalu ili predstavništvo, ako je za obavljanje svoje delatnosti registrovan u matičnoj zemlji. Filijala mora biti registrovana kod nadležnog bugarskog regionalnog suda. Isto tako, predviđeno je da strano osiguravajuće društvo može obavljati svoju delatnost i kroz društvo sa ograničenom odgovornošću. Predviđene su i sume osnivačkog kapitala za navedene subjekte, u zavisnosti da li će se baviti životnim ili imovinskim osiguranjem, odnosno, reosiguranjem ili svim navedenim oblicima osiguranja. Sume osnivačkog kapitala moraju biti deponovane kod bugarske Centralne banke. Filijala stranog osiguravajućeg društva u Bugarskoj mora imati zastupnika, koji ima registrovano prebivalište u toj zemlji.²⁸³

280 Ivanjko Š., Osiguranje u Sloveniji, SORS, Sarajevo 2004., str. 7

281 Ivanjko Š., nav.delo, str.8

282 Business opportunities in Bulgaria, The Bulgarian chamber of commerce and industry, www.bcci.bg/law/basic/bussines_in_bulgaria.htm

283 Ibidem

Interesantna je mogućnost da strano osiguravajuće društvo može obavljati svoju delatnost osnivanjem društva sa ograničenom odgovornošću na teritoriji Bugarske. Ovde se ne radi o filijali, već o samostalnom pravnom subjektu, koji mora ispuniti uslove vezane za osnivački kapital, a, naravno, mora imati i svoj račun, itd. Možemo postaviti i pitanje odgovornosti tog društva sa ograničenom odgovornošću, kao i odnosa tog društva i stranog osiguravajućeg društva koje je njegov osnivač.

5. Regulisanje statusa filijala osiguravajućih društava u Hrvatskoj i Republici Srpskoj (BiH)

Zemlje, koje su kandidati ili koje su u pregovorima u vezi članstva u EU (bez obzira na trenutni status i fazu pregovaranja), a čija ćemo zakonodavstva analizirati u oblasti osiguranja, tačnije u oblasti poslovanja preko filijala stranih osiguravajućih društava, jesu Hrvatska, kao zemlja, koja je, faktički, bliža ulasku u EU, kao i Republika Srpska (u okviru BiH), koja nema, još uvek, takav položaj. Osim što su navedene zemlje kandidati za ulazak u EU, one su, sa stanovišta našeg prava, interesantne, zato što su bivše republike SFRJ i što na drugačiji način regulišu ovu materiju (bliže merilima EU u ovoj oblasti) od Srbije, koja nije, u oblasti statusa i poslovanja stranih osiguravajućih društava na našoj teritoriji, napravila korak bliže EU, iako je, pre relativno kratkog vremena, donesen novi Zakon. No, veću pažnju ćemo posvetiti Bosni i Hercegovini, odnosno, Republici Srpskoj. Naime, analiziraćemo status osiguravajućih društava iz različitih entiteta (mislimo na Federaciju BiH i Republiku Srpsku).

Hrvatska

Hrvatsku smo, napred, kratko pomenuli u nastojanjima da svoje zakonodavstvo u oblasti osiguranja prilagodi zakonodavstvu Evropske Unije. ZOSH definiše da osiguravajuća društva, na teritoriji Republike Hrvatske, mogu osnivati domaća i strana fizička i pravna lica. Međutim, pod stranim licima, hrvatsko zakonodavstvo podrazumeva dve vrste stranih subjekata. ZOSH definiše stranu zemlju, kao zemlju van EU²⁸⁴ i državu članicu, pod kojom podrazumeva državu iz EU²⁸⁵. Praktično, ovom odredbom se određuje i drugačiji status subjekata koji dolaze iz zemlje članice EU ili iz neke druge zemlje. Takođe, ZOSH definiše da je švajcarsko osiguravajuće društvo pravno lice, koje je za poslove osiguranja u Hrvatskoj dobilo dozvolu nadležnog nadzornog organa.²⁸⁶ Znači, posebno se određuje status stranog osiguravajućeg društva, koje dolazi iz Švajcarske, tako da je, čak, i posebna odredba posvećena tome. Predviđeno je da strana osiguravajuća društva, koja nisu iz zemalja članica EU, mogu osnivati svoje filijale (podružnice) u Hrvatskoj pod uslovima predviđenim u ZOSH, kao i

284 Član 5., st.1. ZOSH

285 Član 4., st.1. ZOSH

286 Član 5., st.4. ZOSH

uz podnošenje propisane dokumentacije. To znači, da će ta lica morati da ispune sve uslove, koji su predviđeni u ZOSH, kao i domaća lica, koja osnivaju društva sa sedištem u Hrvatskoj. Ti uslovi su sledeći:

- a) poslove osiguranja filijale moraju da vode, najmanje, dva lica koja su ovlašćena da zastupaju osnivače;
- b) filijala mora da bude kadrovski i tehnički osposobljena;
- c) filijala mora da raspolaže sa deponovanim sredstvima u iznosu od jedne polovine iznosa osnivačkog kapitala, koji je predviđen u ZOSH;
- d) filijala mora da raspolaže na teritoriji Hrvatske sa imovinom u vrednosti od jedne polovine garantnog kapitala koji je propisan u ZOSH. U vezi sa tim, filijala mora da deponuje i iznos kao jemstvo za plaćanje obaveza iz ugovora zaključenih na teritoriji Hrvatske.²⁸⁷

Osiguravajuća društva iz zemalja članica EU mogu poslove osiguranja na teritoriji Hrvatske obavljati neposredno ili preko filijale.²⁸⁸ Ova odredba je u skladu sa ciljevima unutrašnjeg tržišta osiguranja EU. Znači, kao i u drugim zemljama EU, strana osiguravajuća društva iz zemalja EU, mogu neposredno sklapati ugovore o osiguranju na teritoriji Hrvatske, iako Hrvatska, još uvek, nije članica EU. I hrvatska osiguravajuća društva mogu, preko filijala, obavljati poslove osiguranja na teritoriji i država članica i drugih stranih država.²⁸⁹ Ta društva moraju o tome obavestiti nadležni nadzorni organ u Republici Hrvatskoj, a moraju da ispune i uslove za obavljanje poslova osiguranja putem filijala ili neposredno u zavisnosti da li se radi o državama članicama²⁹⁰ ili ne. Ako se radi o drugim stranim državama, tada će hrvatska osiguravajuća društva moći da obavljaju poslove osiguranja samo preko filijale, po uslovima, koji su predviđeni u zakonodavstvu zemlje, gde filijala obavlja delatnost osiguranja.²⁹¹

Strana osiguravajuća društva obavljaju delatnost osiguranja u Hrvatskoj, pre svega kao samostalna društva. Ukupan broj osiguravajućih društava (kako domaćih, tako i stranih) u Hrvatskoj je u julu 2006. godine iznosio 24.²⁹² Pojedine strane osiguravajuće organizacije su, u Hrvatskoj, osnovale društva kćeri stranih društava ili su ta društva nastala spajanjem domaćeg i stranog osiguravajućeg društva. To je primer sa Kvarner Wiener Städtische. To društvo je društvo kćer austrijskog društva Wiener Städtische Allgemeine Versicherung AG i nastalo je spajanjem hrvatskog društva Kvarner osiguranja iz Rijeke i Wiener Städtische iz Zagreba.²⁹³ No, pretpostavka je da će strana osiguravajuća društva za obavljanje svoje delatnosti koristiti i druge statusne oblike predviđene u navedenom Zakonu. Vidimo da hrvatski zakonodavac na detaljan način uređuje

287 Član 86., st.2 ZOSH

288 Član 82., st.1. ZOSH

289 Član 76., st.1. ZOSH

290 Član 77., st.1. ZOSH

291 Član 81., st.1. ZOSH

292 Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj, Hrvatska gospodarska komora 2006., www.hidra.srce.hr/arhiva/

293 Vidi: www.poslovniforum.hr

ne samo razliku između osiguravajućih društava koja dolaze iz različitih stranih zemalja (mislimo, pre svega, na članice i nečlanice EU), već i odgovornost filijala stranih osiguravajućih društava koja moraju da ispune, pre svega, uslove koji se tiču novčanog kapitala sa kojima moraju da raspolažu u obavljanju poslova osiguranja na teritoriji Hrvatske.

Republika Srpska (BiH)

Status stranih osiguravajućih društava u Republici Srpskoj

Kao što smo rekli, Republika Srpska, kao entitet u okviru BiH, prilagodila je, u određenom obimu, svoje zakonodavstvo u oblasti osiguranja, merilima koje su definisale ne samo države EU, već i druge zemlje. To se odnosi, pre svega, na statusni deo tog zakonodavstva, odnosno, na status stranih osiguravajućih društava. Iako, slobodno to možemo reći, sistem osiguranja, ni blizu nije razvijen u Republici Srpskoj, kao što je to u nekim susednim zemljama, odnosno, u Hrvatskoj, pa čak i u Srbiji, da ne govorimo o drugim zemljama, naročito onima iz EU, donesen je Zakon, koji se odnosi, pre svega, na status osiguravajućih društava, a samim tim, i na filijale stranih društava, s tim što taj Zakon razlikuje strana osiguravajuća društva, odnosno, njihove filijale iz drugog entiteta, odnosno Federacije BiH i filijale osiguravajućih društava iz drugih zemalja. Videćemo kasnije, strano osiguravajuće društvo može poslovati u Republici Srpskoj preko registrovanih filijala. ZDO je filijalu osiguravajućeg društva definisao kao organizacionu jedinicu društva za osiguranje, na koju je društvo prenelo deo ovlašćenja za nastupanje u pravnom prometu sa trećim licima i koja se kao organizaciona jedinica upisuje u sudski registar.²⁹⁴ Ovde treba analizirati tri pitanja, od čijih odgovora će zavisiti i status navedenih filijala. Prvo pitanje se odnosi na definiciju organizacione jedinice društva za osiguranje, odnosno, da li je ta jedinica samostalna ili ne. Iz ove odredbe se može zaključiti da nije. Zatim, prenos ovlašćenja na tu organizacionu jedinicu, takođe, govori da nije u pitanju samostalni subjekt. I treće pitanje se odnosi na upis u sudski registar, što definiše filijalu kao samostalno pravno lice, što ne proizlazi iz ostala dva pitanja, odnosno, elemenata ove odredbe.

Strano osiguravajuće društvo, koje nema sedište u Bosni i Hercegovini, može da obavlja delatnost osiguranja u Republici Srpskoj u obliku filijale, nakon dobijanja dozvole za rad od Agencije RS i izvrši upis u sudski registar. Filijala stranog osiguravajućeg društva ima svojstvo pravnog lica i pod nadzorom je Agencije RS.²⁹⁵ Osiguravajuća društva, koja nemaju sedište u BiH, mogu, u Republici Srpskoj, obavljati delatnost osiguranja u zavisnosti od registracije u zemlji njihovog sedišta.²⁹⁶ Ako je strano osiguravajuće društvo registrovano i za poslove životnog i za poslove neživotnog osiguranja, tada će ono moći u Republici Srpskoj da vrši delatnost ili samo životnog ili samo neživotnog osiguranja preko registrovanih filijala. Zatim, ako to društvo obavlja poslove neživotnog osiguranja preko supsidijernog društva u Republici Srpskoj, tada će ono moći da dobije dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja preko filijale. Ako je strano

294 Član 2. ZDO

295 Član 45., st.1. ZDO

296 Član 46. ZDO

osiguravajuće društvo, u svojoj zemlji, registrovano za poslove samo jedne vrste osiguranja, životnog ili neživotnog, tada će ono moći da obavlja navedenu registrovanu vrstu osiguranja, takođe, preko registrovane filijale.²⁹⁷

Da bi strano osiguravajuće društvo dobilo dozvolu za rad filijale u Republici Srpskoj, ono mora biti osnovano kao akcionarsko društvo ili kao društvo za uzajamno osiguranje ili u nekom drugom obliku društva za osiguranje, koji je predviđen u zemljama članicama EU, kao i da u matičnoj zemlji, ima dozvolu za rad da obavlja vrste osiguranja, za koje i traži dozvolu u Republici Srpskoj. Isto tako, filijala mora imati postavljenog zastupnika, koji može biti ili fizičko ili pravno lice. Ako je pravno lice, mora postaviti fizičko lice koje će ga predstavljati i mora imati sedište u Republici Srpskoj. Zatim, mora se poštovati načelo reciprociteta, odnosno, da i osiguravajuća društva iz Republike Srpske mogu poslovati u zemlji u kojoj ima sedište društvo, koje osniva filijalu u Republici Srpskoj. ZDO predviđa i obavezu obezbeđenja najniže granice kapitala, kao i posedovanje imovine na teritoriji Republike Srpske u visini od 50% minimalnog garantnog fonda, kao i garancije u vidu depozita u visini od 25% od navedenog fonda. Osim toga, ZDO predviđa i ispunjenje obaveza koje se tiču margine solventnosti, tehničkih rezervi, ispunjenja kadrovskih i tehničkih uslova, postavljenja aktuaru, podnošenja potrebne dokumentacije, itd.²⁹⁸

Zastupnik filijale stranog osiguravajućeg društva²⁹⁹

Strano osiguravajuće društvo mora postaviti zastupnika filijale u Republici Srpskoj. Zastupnik mora biti ovlašćen za zastupanje osiguravajućeg društva i na sudovima i pred državnim organima, računajući tu i Agenciju RS, kao nadzorni organ. Osiguravajuće društvo ne može postaviti više zastupnika na određenom delu teritorije ili za zastupanje određene vrste osiguranja. Zastupnik potpisuje sve polise koje su izdate u toj filijali stranog osiguravajućeg društva. Iz razloga celishodnosti, mogu se ovlastiti više lica za potpisivanje polisa, koji moraju imati ispravno overeno ovlašćenje, koje moraju podneti na uvid. Zastupnik filijale preuzima odgovornost članova Upravnog odbora osiguravajućeg društva. U slučaju opoziva ili otkaza zastupnika filijale, novi zastupnik mora biti imenovan u roku od 60 dana od dana opoziva ili otkaza prethodnog zastupnika. U suprotnom, Agencija RS će filijali stranog osiguravajućeg društva oduzeti dozvolu za rad. ZDO nije regulisao pitanje odgovornosti zastupnika filijale, kao i pitanje obezbeđenja trećih lica, odnosno, osiguranja zastupnika. Kod odgovornosti zastupnika, postavlja se pitanje kontrole izveštaja koje zastupnik podnosi matičnom osiguravajućem društvu, odnosno, stranom društvu.

Osnivanje filijala osiguravajućih društava između entiteta u Bosni i Hercegovini

ZDO razlikuje osnivanje filijala stranih osiguravajućih društava, misleći, pri tome, na osiguravajuća društva, koja imaju sedište van BiH, od otvaranja fi-

297 Član 33. ZDO

298 Član 46. ZDO

299 Član 47. ZDO

lijala osiguravajućih društava, koja imaju sedište u Federaciji BiH, ali van Republike Srpske. Isto tako, ZDO reguliše i osnivanje filijala u Federaciji BiH od strane osiguravajućih društava, koja imaju sedište u Republici Srpskoj. ZDO je osnivanje filijala osiguravajućih društava regulisao i posebnim i opštim odredbama. ZDO je posebno regulisao status filijala društava iz Federacije BiH, kao i iz Republike Srpske, ali je predvideo i neka zajednička pravila.

Osnivanje filijale osiguravajućeg društva iz Federacije BiH u Republici Srpskoj³⁰⁰

Osiguravajuće društvo, koje ima sedište u Federaciji BiH može da osnuje filijalu u Republici Srpskoj, pod uslovom da Agencija za nadzor Federacije BiH dostavi Agenciji RS zahtev sa određenim dokumentima, koje definiše ZDO, na jednom ili više službenih jezika u BiH. Ta dokumenta, koja bi pre mogli da definišemo kao uslove, su sledeća:

- 1) Plan poslovanja. Ovaj plan se odnosi na vrste osiguranja, kojima će se baviti filijala osiguravajućeg društva iz Federacije BiH, kao i na strukturu same filijale. Tu se, pre svega, misli na kadrovsku i tehničku osposobljenost. Iako to zakonodavac nije definisao, plan poslovanja bi trebao da se odnosi na određeni period, kao i na teritoriju Republike Srpske, na kojoj će ta filijala obavljati delatnost osiguranja;
- 2) Dokument koji će sadržati adresu filijale u Republici Srpskoj. ZDO definiše tu adresu kao mesto na kome se mogu dobijati dokumenti, zatim, kao mesto na koje se mogu slati dokumenti, kao i mesto, na koje se mogu slati obaveštenja zastupniku. Vidimo da zakonodavac nije upotrebio termin sedište filijale, tako da ovde, opet, možemo postaviti pitanje statusa filijale, odnosno da li je ona pravno lice ili ne;
- 3) Punomoć zastupnika, koje se mora odnositi na zastupanje pred sudovima, državnim organima i drugim institucijama u Republici Srpskoj. Ako je ovlašćeni zastupnik pravno lice, on mora ovlastiti fizičko lice za zastupanje filijale;
- 4) Dokaz da je ovlašćeni zastupnik nastanjen u Republici Srpskoj i da može zastupati filijalu. ZDO predviđa da, u ovakvom slučaju, može biti postavljen samo jedan zastupnik na teritoriji Republike Srpske za sve vrste osiguranja i da on mora potpisivati sve polise izdate u toj filijali;
- 5) Dokaz da je osiguravajuće društvo članica Zaštitnog fonda Republike Srpske, kao i Biroa zelene karte BiH. Najverovatnije je zakonodavac mislio na filijalu. Taj dokaz se traži, samo, ako će filijala obavljati poslove osiguranja od odgovornosti koje se odnosi na motorna vozila;
- 6) Dokaz o solventnosti; i
- 7) Izjava o odabranom načinu poslovanja, ako se bavi vrstom osiguranja „sudski troškovi“, a što je regulisano članom 65. ZDO, čime se mi, u ovom radu, nećemo baviti.

Filijala osiguravajućeg društva iz Federacije BiH može početi sa radom na teritoriji Republike Srpske, odmah nakon dostavljanja svih navedenih dokumenata, odnosno, nakon ispunjavanja svih navedenih uslova.

Kad je u pitanju ispunjavanje poreskih obaveza, filijala osiguravajućeg društva iz Federacije BiH podleže zakonskim propisima Republike Srpske, što znači da će se svi porezi i ostale dažbine i troškovi, koji proizlaze iz ugovora o osiguranju, zaključenih na teritoriji Republike Srpske, plaćati na toj teritoriji. Pokretna imovina, vlasništvo filijale, koja se nalazi u zgradi u Republici Srpskoj, takođe podleže poreskim propisima Republike Srpske. To se ne odnosi na robu u prometu.

Osnivanje filijale osiguravajućeg društva iz Republike Srpske u Federaciji BiH³⁰¹

Osiguravajuće društvo, koje ima sedište u Republici Srpskoj može osnovati filijalu u Federaciji BiH, ako Agenciji RS, podnese zahtev za otvaranje filijale u Federaciji, kao i dokumente određene u ZDO. Ti dokumenti ili uslovi su slični li isti sa napred spomenutim dokumentima, ali ćemo ih, kratko, navesti:

- 1) Plan poslovanja;
- 2) Dokument koji će sadržati adresu filijale u Federaciji BiH;
- 3) Punomoć zastupnika, koje se mora odnositi na zastupanje pred sudovima, državnim organima i drugim institucijama u Federaciji BiH;
- 4) Dokaz da je osiguravajuće društvo članica Zaštitnog fonda Republike Srpske, kao i Biroa zelene karte BiH, ako se bavi osiguranjem od odgovornosti za motorna vozila; i
- 5) Izjava o odabranom načinu poslovanja ako se bavi vrstom osiguranja „sudski troškovi“, a što je regulisano članom 65. ZDO.

Sve primedbe, koje smo, napred naveli, odnose se i na navedene uslove predviđene za osnivanje filijale osiguravajućeg društva iz Republike Srpske u Federaciji BiH. Kada Agencija RS proveri sve uslove, odnosno, dokumente i kad utvrdi da osiguravajuće društvo ispunjava uslove za osnivanje filijale u Federaciji BiH, tada je dužna da, u roku od 60 dana, dostavi zahtev, sa svim navedenim dokumentima, Agenciji u Federaciji BiH. Ako Agencija RS ne donese rešenje u okviru roka od 60 dana, odnosno, ako utvrdi da osiguravajuće društvo ne ispunjava uslove, odnosno, ako odbije da donese rešenje, tada osiguravajuće društvo ima pravo da pokrene upravni spor u Republici Srpskoj.

Ukoliko osiguravajuće društvo iz Republike Srpske, koje je registrovano za obavljanje poslova neživotnog osiguranja, namerava da u Federaciji BiH, preko svoje filijale, obavlja poslove zdravstvenog osiguranja, kao vrstu socijalnog osiguranja³⁰², tada će ono morati da Agenciji RS podnese tarife tehničkih premija

301 Članovi 38. i 39. ZDO

302 Zakonodavac je definisao zdravstveno osiguranje kao vrstu osiguranja koje „djelimično ili u potpunosti zamjenjuje statutarni sistem socijalnog osiguranja u entitetu».

i opšte i posebne uslove da bi moglo da obavlja poslove navedenog osiguranja. Nećemo se duže zadržavati na ovome.

Agencija za nadzor osiguranja Republike Srpske

Obzirom da je uloga Agencije RS (odnosno Agencija za nadzor osiguranja Republike Srpske) velika, kad je u pitanju izdavanje dozvola za rad inostranim osiguravajućih društava, kao i filijalama tih društava, posvetićemo pažnju osnovnim funkcijama Agencije RS, koje reguliše ZDO. Agencija RS je neprofitna organizacija Republike Srpske, koja za svoj rad odgovara Narodnoj skupštini. Ona je pravno lice i finansira se iz budžeta.³⁰³ Agencija RS ima regulatornu i nadzornu funkciju, koja je usmerena ka osiguravajućim društvima koja obavljaju delatnost osiguranja na teritoriji Republike Srpske, a svrha tih funkcija je zaštita osiguranika i tržišta osiguranja. Dva glavna elementa regulatorne funkcije Agencije, koje ćemo spomenuti jesu nadzor nad primenom zakona i podzakonskih akata u oblasti osiguranja i regulisanje rada osiguravajućih društava i posrednika u osiguranju.³⁰⁴ Agencija RS izdaje dozvolu za rad osiguravajućim društvima, ali može trajno ili privremeno oduzeti istu za obavljanje svih ili jedne vrste osiguranja.³⁰⁵ ZDO reguliše niz ovlašćenja koja ima Agencija RS u vršenju svoje regulatorne funkcije. Jedna od bitnih funkcija Agencije RS sastoji se u mogućnosti da imovinu osiguravajućeg društva, koje je u teškoćama, stavi pod starateljstvo.³⁰⁶ Takođe, Agencija RS može da ograniči obim poslovanja, odnosno, obavljanja delatnosti osiguranja, osiguravajućem društvu, koje je u teškoćama. Ne samo to, Agencija RS može uticati na povećanje i smanjenje premija u određenoj vrsti osiguranja, nakon ukidanja tarifnog sistema.³⁰⁷ Agencija RS može zahtevati od osiguravajućih društava i njihovih filijala, kao i od supsidijernih društava dostavljanje obaveštenja i dokumenata. Kod nekih obaveštenja i dokumenata, Agencija RS može zahtevati i dostavljanje mišljenja aktuara, odnosno, revizora, koje je u vezi sa tim dokumentima.³⁰⁸ Osim toga, Agencija RS može vršiti kontrolu uprave osiguravajućeg društva, kao i posebne kontrole.³⁰⁹

Agencija RS vodi i registar osiguravajućih društava koja imaju sedište van Bosne i Hercegovine, a obavljaju poslove osiguranja na teritoriji Republike Srpske, preko filijala. Nećemo navoditi sve funkcije koje ima Agencija RS u kontroli osiguranja, ali one, koje su navedene, daju Agenciji RS glavnu ulogu u svim fazama postojanja osiguravajućeg društva, od njegovog osnivanja, preko vršenja delatnosti, do gubitka dozvole, odnosno, likvidacije i eventualno, stečaja. Ipak, ZDO posebno reguliše saradnju Agencije RS sa Agencijom za osiguranje Bosne i Hercegovine i Agencijom za nadzor osiguranja Federacije BiH.³¹⁰ Obzirom da i

303 Član 5. ZDO

304 Član 6. ZDO

305 Član 7., st.1. ZDO

306 Član 12., st.1. ZDO

307 Član 13. ZDO

308 Član 14. ZDO

309 Članovi 15. i 16. ZDO

310 Član 22. ZDO

osiguravajuća društva obavljaju poslove osiguranja u Republici Srpskoj preko filijala, navedeno regulisanje je neophodno. Pre svega, navedene Agencije razmenjuju informacije koje su od koristi za vršenje nadzora nad svim osiguravajućim društvima u Bosni i Hercegovini. ZDO reguliše funkciju Agencija kod društava sa zajedničkim učešćem, zatim kod zabrane slobodnog raspolaganja sredstvima od strane osiguravajućeg društva, kod oduzimanja dozvole za rad osiguravajućem društvu, kao i u drugim slučajevima.

Možemo reći da Agencija RS na istovetan način kontroliše rad osiguravajućih društava, koja su osnovana od strane domaćih fizičkih i pravnih lica, kao i rad društava, koja su osnovali strana lica. Agencija, ipak, vodi poseban registar inostranih osiguravajućih društava, koja u Republici Srpskoj obavljaju delatnost osiguranja preko filijala. Sa druge strane, posebno se reguliše uloga Agencije RS kod obavljanja delatnosti osiguranja od strane osiguravajućih društava, koja imaju sedište u drugom entitetu, ali kroz saradnju svih navedenih Agencija, čime je, u stvari, zakonodavac želeo da zakonski objedini delatnost, odnosno tržište osiguranja u celoj državi.

Zajednička pravila za rad filijala u Republici Srpskoj i Federaciji BiH³¹¹

ZDO sadrži odredbe, koje su zajedničke i za jedne i za druge filijale, odnosno, za društva, koja imaju sedište u Federaciji BiH, kao i za društva sa sedištem u Republici Srpskoj. Te odredbe se odnose na sledeće:

- 1) Obaveza dostavljanja dokumentacije. Agencija RS može tražiti od osiguravajućeg društva sa sedištem u Federaciji BiH, a koje obavlja poslove osiguranja u Republici Srpskoj, preko filijala, niz dokumenata, koji se odnose na vršenje ove delatnosti, a koje se tiču osiguranika. Pre svega, to su opšti i posebni uslovi osiguranja. ZDO, ovde, primenjuje i načelo reciprociteta. Naime, osiguravajuća društva iz Federacije BiH su dužna da dostave traženu dokumentaciju, ako su na to obavezana i osiguravajuća društva iz Republike Srpske, koja delatnost osiguranja obavljaju u Federaciji BiH, takođe, preko filijala. ZDO reguliše i odbijanje primene njegovih odredaba;
- 2) Obezbeđenje primene Zakona. Ako osiguravajuće društvo iz Federacije BiH ne poštuje odredbe ZDO, Agencija RS donosi rešenje o otklanjanju nezakonitosti u poslovanju i dužna je da, o tome, obavesti Agenciju Federacije BiH. Ako osiguravajuće društvo ne postupi po navedenom rešenju, tada će Agencija RS ponovo obavestiti Agenciju Federacije BiH i zahtevati da ona preduzme mere prema tom društvu, kako bi se omogućilo izvršenje rešenja. Agencija Federacije BiH je dužna da o preduzetim merama obavesti Agenciju RS. Ukoliko sve što je navedeno ne dovede do rezultata, odnosno, ako osiguravajuće društvo i dalje krši Zakon, tada će Agencija RS, nakon obaveštavanja Agencije Federacije BiH, da sama preduzme mere prema tom društvu, uključujući i zabra-

nu zaključenja ugovora o osiguranju preko filijale u Republici Srpskoj. Osim toga, Agencija RS može izreći filijali osiguravajućeg društva iz Federacije BiH, i ograničenje slobodnog raspolaganja imovinom tog osiguravajućeg društva na teritoriji Republike Srpske. Svako rešenje o merama i ograničenjima prema filijali, mora se sa obrazloženjem dostaviti i osiguravajućem društvu i Agenciji Federacije BiH;

- 3) Zajednička kontrola osiguravajućih društava i njihovih filijala. Da bi se sprovela kontrola nad radom osiguravajućeg društva i njegove filijale, Agencija RS mora sarađivati sa Agencijom Federacije BiH. Agencija RS može i sama sprovesti kontrolu nad odnosnim osiguravajućim društvom, ako je to neophodno i hitno, ali uz prethodno obaveštenje Agencije Federacije BiH;
- 4) Izvršenje obaveza iz ugovora u slučaju likvidacije. Ako dođe do pokretanja likvidacionog postupka protiv osiguravajućeg društva, koje obavlja delatnost osiguranja preko filijale, tada se obaveze koje proizlaze iz ugovora, zaključenih preko te filijale, ispunjavaju na isti način kao i obaveze iz drugih ugovora o osiguranju zaključenih od strane tog osiguravajućeg društva³¹², u skladu sa odredbama o zaštiti osiguranika u postupku likvidacije, i
- 5) Reklamiranje osiguravajućih društava i njihovih filijala (o tome neće biti reči).

Vidimo da je kod svih zajedničkih odredaba, koje omogućavaju rad filijala, neophodna saradnja Agencija iz oba entiteta. Od kontrole zakonitosti rada do preduzimanja mera i ograničenja prava, prisutna je kako obaveza obaveštavanja, tako i obaveza dostavljanja potrebnih dokumenata između Agencija. Možemo postaviti pitanje, da li osiguravajuće društvo iz Federacije BiH, ima položaj stranog osiguravajućeg društva, uzimajući u obzir odredbe, koje se odnose na društva iz drugih zemalja. Prisustvo Agencije za nadzor je priusudno i kod jednih i kod drugih osiguravajućih društava, s tim što, kod društava iz Federacije navedeni nadzorni organi direktno komuniciraju, dok je kod društava iz drugih zemalja, potrebna dozvola za rad Agencije RS.

Merodavno pravo za osnivanje osiguravajućih društava po odredbama ZDO

ZDO posebnu odredbu posvećuje određivanju merodavnog prava za statusna pitanja osiguravajućih društava. Mi ćemo spomenuti neke osnovne elemente ove odredbe, ali ćemo, pre svega, odgovoriti na pitanje po kom pravu se osnivaju osiguravajuća društva, od strane inostranih fizičkih i pravnih lica, kao i po kom pravu se osnivaju i posluju filijale stranih osiguravajućih društava i osiguravajućih društava sa sedištem u Federaciji BiH. Postoji samo jedan odgovor na ova pitanja, a to je domaće pravo. To znači da osiguravajuća društva, koja su osnovala strana fizička i pravna lica, imaju domaću državnu pripadnost. Što se tiče filijala stranih osiguravajućih društava, na njihovo osnivanje i poslovanje se, takođe, primenjuje domaće pravo, što je i logično. Kad su u pitanju osigurava-

juća društva iz drugog entiteta, odnosno Federacije BiH, za njih, ipak, ne možemo reći da su strane državne pripadnosti (iako smo to pitanje postavili, napred, zbog regulisanja u ZDO), ali se na osnivanje i poslovanje filijala tih društava primenjuje ZDO, odnosno pravo Republike Srpske. Saradnja Agencija iz jednog i drugog entiteta pokazuje da se radi o povezanom tržištu osiguranja, odnosno o zajedničkim ciljevima svih osiguravajućih društava na teritoriji BiH.

6. Status filijala stranih osiguravajućih društava u Republici Srbiji

Po ZO, poslovima osiguranja se na teritoriji Republike Srbije mogu baviti samo osiguravajuća društva sa sedištem u našoj zemlji.³¹³ Takvo rešenje egzistira i sada, bez obzira na izmene ZO, koje smo spomenuli, a o kojima će, detaljnije, biti reči kasnije. Po ZO, kao što smo rekli, predviđena su dva statusna oblika za obavljanje delatnosti osiguranja, a to su akcionarsko društva za osiguranje i društvo za uzajamno osiguranje. Međutim, strana pravna i fizička lica mogu, jedino, osnivati akcionarska društva za osiguranje, pod uslovima predviđenim u ZO i pod uslovom uzajamnosti. Isto tako, strana pravna i fizička lica mogu ulagati sredstva u postojeće akcionarsko društvo za osiguranje na domaćoj teritoriji.³¹⁴ Kada je u pitanju osnivanje društva za uzajamno osiguranje, ZO navodi da ovo društvo mogu osnovati fizička i pravna lica³¹⁵, ne spominjući strana, tako da možemo zaključiti da ovo osiguravajuće društvo mogu osnovati samo domaća lica.

Znači, po ZO nije dozvoljeno, još uvek, stranim osiguravajućim društvima da osnivaju filijale, poslovne jedinice i slične subjekte, preko kojih bi obavljali delatnost osiguranja u Republici Srbiji. Strana osiguravajuća društva, da bi obavljali delatnost osiguranja, jedino mogu da osnivaju osiguravajuća društva u skladu sa domaćim zakonima ili da ulažu sredstva u, već postojeća, društva. Vidimo da ovakvo rešenje odstupa ne samo od rešenja prihvaćenih u zemljama EU, već i od zakonodavstava pomenutih bivših republika SFRJ. ZO ne samo da ne predviđa odredbe, koje bi se odnosile, na različit status osiguravajućih društava iz zemalja članica EU i osiguravajućih društava iz ostalih zemalja, već, uopšte, ne spominje mogućnost da strano osiguravajuće društvo obavlja svoju delatnost preko filijale, poslovnice ili drugog, sličnog, oblika. Još jednom napominjemo, takva situacija je i sada prisutna, iako je došlo do izmena, koje dozvoljavaju rad stranim osiguravajućim društvima, ali uz uslov nastanka okolnosti vezanih za državu.

Da je nemogućnost rada stranih osiguravajućih društava na teritoriji Srbije, jedan od ključnih problema govorila je i radna verzija Izveštaja Komisije Evropske Zajednice o spremnosti Srbije i Crne Gore za pregovore o zaključivanju sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom Unijom od 12.04.2005. godine³¹⁶, u kojoj se kaže da je u julu 2004. odgovornost za kontrolu sektora osi-

313 Član 23., st.1. ZO

314 Član 26., st.2. ZO

315 Član 61. ZO

316 Komisija Evropskih zajednica, Radni papir Komisije, Izveštaj o spremnosti Srbije i Crne Gore za pregovore o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom

guranja preneti na Narodnu banku Srbije i da je, od tada, petnaest osiguravajućih društava izgubilo dozvolu za rad i protiv njih je pokrenut postupak likvidacije (misli se na navedeni period do dana izrade ove radne verzije Izveštaja), dok su neka osiguravajuća društva dobrovoljno pristala na obustavu poslovanja. Dalje, navedena Komisija konstatuje da su dva najveća osiguravajuća društva u Srbiji „Dunav osiguranje“ i „DDOR Novi Sad“, koji su u većinskom državnom vlasništvu i da pokrivaju dve trećine tržišta osiguranja. Isto tako, Komisija konstatuje da ne postoji specifičan plan privatizacije osiguravajućih društava.³¹⁷ Na kraju, ono što je, na ovom mestu, najbitnije, Komisija konstatuje da strano pravno i fizičko lice može osnovati osiguravajuće društvo u Srbiji, samo kroz zajedničko ulaganje sa partnerom iz Srbije. Osiguravajuće društvo osnovano na takav način, nije ovlašćeno da obavlja delatnost osiguranja van teritorije Srbije.³¹⁸ Spomenuli smo sve navode Komisije iz radne verzije Izveštaja, koje se odnose na sistem osiguranja u Srbiji. Činjenica što je, kao organ, koji vrši nadzor nad radom osiguravajućih društava, određena Narodna banka Srbije značajna je i sa stanovišta osnivanja tih subjekata. Zatim, nedostatak plana privatizacije je bitna činjenica za definisanje svojine u najvećim osiguravajućim društvima, koji su pod kontrolom države. Komisija je, posebno, kao negativnu činjenicu istakla da strani subjekti mogu obavljati delatnost osiguranja, samo kroz jedan oblik zajedničkog ulaganja. Da bi se izmenila ovakva situacija, potrebno je, pre svega, izmeniti odredbe ZO, koji se odnose na mogućnost obavljanja delatnosti osiguranja od strane inostranih osiguravajućih društava na teritoriji Srbije. No, uporedo sa tim, potrebno je drugačije definisati i filijalu ili neki drugi oblik delovanja na domaćoj teritoriji. Pod time se, najverovatnije, mislilo na status filijale kao pravnog lica.

Osim toga, naše zakonodavstvo bi trebalo materiju osnivanja osiguravajućih društava, gde se kao osnivači pojavljuju strana fizička i pravna lica, kao i materiju osnivanja filijala stranih osiguravajućih društava, da reguliše na dva nivoa. Naravno, postojale bi neke sličnosti sa zakonodavstvima susednih država, kao i nekih zemalja EU, ali bi, dok je Republika Srbija u ovom statusu prema EU, bilo neophodno definisati status stranih osiguravajućih društava, koja dolaze iz zemalja EU, kao i status ostalih osiguravajućih društava iz drugih zemalja. Tu se misli na regulisanje drugačijeg statusa jednih i drugih filijala. Činjenica je da se ne mogu sva strana osiguravajuća društva tretirati na jednak način, a o čemu govore i iskustva pojedinih zemalja, koje su ili članice EU ili su dalje odmakli u pregovorima sa EU. Takođe, potrebno je definisati i obavljanje nadzora nad radom filijala stranih osiguravajućih društava. U vezi sa tim, treba odrediti, da li će, samo u slučaju, kada se u Srbiji osniva filijala osiguravajućeg društva iz zemlje članice EU, naš nadzorni organ direktno komunicirati sa nadzornim organom odnose zemlje EU.

Do izmena ZO je došlo 2007.godine. Te izmene su predvidele mogućnost da strano osiguravajuće društvo može obavljati delatnost osiguranja na teritoriji naše zemlje preko filijala, poslovnica ili ogranaka. Ali, te izmene se odnose na određeni vremenski period, nakon pristupanja Republike Srbije Svetskoj trgo-

Unijom, 12.04.2005., SEC (2005) 478 final,

317 Izveštaj, str.22

318 Izveštaj, str.34

vinskoj organizaciji, tj. nakon isteka 5 godina od dana pristupanja toj organizaciji. Osim ZO, odredbu o navedenoj mogućnosti sadrži i ZOOS, koji određuje da će se poslovima osiguranja autoodgovornosti moći baviti ogranak osiguravajućeg društva iz države članice Evropske unije, kao i iz druge strane zemlje. Obzirom da se navedena odredba ZOOS poziva na primenu ZO, to znači da će navedeno važiti nakon isteka 5 godina od dana pristupanja naše zemlje pomenutoj Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Navedene odredbe ne bi predstavljale ništa čudno u našem zakonodavstvu, da se na celishodan i potpun način regulisalo ovo pitanje. Ni ZO, kao ni ZOOS, ne regulišu detaljnije ovu mogućnost, tako da se postavljaju razna pitanja, koja se ne tiču samo statusa ogranka, odnosno, filijale stranog osiguravajućeg društva, već i načina na koji će ovaj statusni oblik obavljati ove poslove, a naročito odgovornosti ogranka ili filijala, imajući u vidu da nije definisano da li i oni moraju da ispunjavaju uslove koji se tiču početnog fonda sigurnosti po ZO.

Regulisanje rada ogranka stranih osiguravajućih društava u domaćem zakonodavstvu

Po pomenutim izmenama ZO, delatnost osiguranja obavlja osiguravajuće društvo koje je dobilo dozvolu nadležnog organa za obavljanje te delatnosti, kao i ogranak stranog društva za osiguranje koje je, takođe, dobilo dozvolu istog organa³¹⁹. Nijedna druga odredba ZO nije posvećena obavljanju poslova osiguranja od strane ogranka stranog osiguravajućeg društva. Osim toga, nijedna odredba ZO nije posvećena ni odgovornosti tih ogranka u bavljenju navedene delatnosti. To je i najvažnije pitanje. No, time se bave druga zakonodavstva. Napominjemo, još jednom, navedena odredba će se primenjivati 5 godina nakon pristupanja naše zemlje Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Postavićemo na ovom mestu pitanje: zbog čega naš zakonodavac nije sačekao navedeni trenutak i tada izmenio ZO ili doneo novi Zakon u ovoj oblasti?

Odgovoriti na ovo pitanje nije jednostavno. Naime, ako je zakonodavac želeo da prilagodi zakonodavstvo Republike Srbije pravu EU, u tome nije uspeo, jer on, uopšte, nije definisao na koji način će poslovati ogranak ili filijala stranog osiguravajućeg društva, kao i da li će postojati mogućnost da strano osiguravajuće društvo direktno obavlja poslove osiguranja na našoj teritoriji. Zatim, zakonodavac nije odredio kakav će tretman i status imati strana osiguravajuća društva koja dolaze iz zemalja članica EU, a kakav iz ostalih zemalja. Da li će se praviti razlika između zemalja kao što su Švajcarska, Norveška, SAD, Kanada, Japan i slične, u odnosu na zemlje koje dolaze iz nerazvijenijih zemalja. Isto tako, zakonodavac je morao, ako je već spomenuo ogranke ili filijale stranih osiguravajućih društava, da definiše i način njihovog poslovanja na našoj teritoriji i da li će oni morati da ispunje neke uslove koje se tiču obezbeđenja osnivačkog kapitala, registrovanja sedišta, rada preko zastupnika, itd. Ovako, možemo reći da naš zakonodavac nije predvideo mogućnost rada stranih osiguravajućih društava na teritoriji Srbije, odnosno, on će to uraditi kasnije, kod novih izmena ili najverovatnije, kod donošenja novog Zakona u ovoj oblasti.

U svakom slučaju, moramo da kažemo da odredba koja definiše mogućnost rada stranih osiguravajućih društava u našoj zemlji preko filijala je nelogična. Ne samo iz razloga, što nijedna druga odredba ili deo odredbe ne pominje ovu oblast, već i zbog perioda koji treba da protekne da bi se navedena odredba primenjivala, kao i zbog ispunjenja uslova vezanog za članstvo Republike Srbije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji.

*Obavljanje poslova osiguranja od autoodgovornosti
od strane osiguravajućih društava iz Evropske unije,
odnosno, drugih stranih država*

ZOOS, koji je donesen 2009.godine, određuje, takođe, da ogranci stranih osiguravajućih društava mogu obavljati poslove osiguranja autoodgovornosti na teritoriji naše zemlje. Ali, ZOOS određuje da to mogu učiniti i direktno strana osiguravajuća društva, preko imenovanih predstavnika. Naime, osiguravajuća društva iz zemalja Evropske unije, kao i iz ostalih stranih država mogu obavljati navedenu delatnost. ZOOS definiše da su to društva koja, po ZO, mogu obavljati poslove obaveznog osiguranja na teritoriji Republike Srbije. Osim toga, ZOOS definiše da strana osiguravajuća društva, kao i ogranci stranih osiguravajućih društava moraju biti članovi Udruženja osiguravača. Ne samo to, ZOOS određuje da se na njih primenjuje član 75. Zakona. Nije jasno, zašto je naveden ovaj član, osim ako je u pitanju tehnička greška. Naime, član 75. ZOS kao ni član 75. ZOOS se ne odnose na bilo šta što ima veze sa navedenim.

Kao što je rečeno, strano osiguravajuće društvo, osim preko ogranka, može direktno obavljati poslove osiguranja preko imenovanog predstavnika koji ima sedište, odnosno, prebivalište u Republici Srbiji. Njegovo ime i ostali podaci moraju biti prosleđeni Narodnoj banci Srbije i Udruženju osiguravača. Imenovani predstavnik u ime i za račun stranog osiguravajućeg društva, kao i ogranka, obrađuje odštetne zahteve i isplaćuje štete oštećenim licima, zastupa osiguravajuće društvo pred sudovima i nadležnim organima u Republici Srbiji. ZOOS navodi da imenovani predstavnik može obavljati i poslove ovlašćenog predstavnika za odlučivanje o odštetnom zahtevu. Međutim, iz navedenog možemo zaključiti da se, ipak, ne mogu izjednačiti ova lica. Ipak, da vidimo koja ovlašćenja ima ovlašćeni predstavnik.

Po ZOOS, ovlašćeni predstavnik za odlučivanje po zahtevima za naknadu štete iz oblasti obaveznog osiguranja od autoodgovornosti je lice koje obavlja poslove u ime i za račun osiguravajućeg društva. Ti poslovi se tiču saobraćajnih nezgoda koje su nastale u članicama Evropske unije, kao i u zemljama koje nisu članice Evropske unije, ali su njihovi Biroi zelene karte članice sistema zelene karte. Ono što je bitno, te zemlje nisu zemlje prebivališta oštećenog lica. Poslovi ovlašćenog predstavnika se sastoje u prikupljanju informacija, preduzimanju mera koje su potrebne za odlučivanje o zahtevu za naknadu štete, kao i isplata štete u državi prebivališta oštećenog lica. Ovlašćeni predstavnik mora imati sva potrebna ovlašćenja za zastupanje osiguravajućeg društva u odnosu na oštećeno lice i državne organe, i u toj državi mora imati svoje sedište, odnosno,

prebivalište. Isto tako, ovlašćeni predstavnik mora biti osposobljen za obradu odštetnih zahteva na službenom jeziku države za koju je imenovan. Znači, radi se o zastupniku osiguravajućeg društva koji ima funkciju bržeg i jednostavnijeg rešavanja zahteva za naknadu štete. Ovlašćeni predstavnik može raditi za jedno ili više osiguravajućih društava. No, iako ovlašćeni predstavnik deluje u ime i za račun osiguravajućeg društva na teritoriji države prebivališta oštećenog lica, ono može da podnese, direktno, zahtev za naknadu štete ili odgovornom licu za štetu ili osiguravajućem društvu, kod koga je štetnik osiguran od autoodgovornosti.³²⁰ Po ZOOS, domaće osiguravajuće društvo je dužno da na teritoriji svake države članice Evropske unije imenuje ovlašćenog predstavnika za odlučivanje o zahtevu za naknadu štete, o čemu se obaveštavaju svi informacioni centri zemalja članica Evropske unije.

Možemo zaključiti da nikako ne možemo izjednačiti imenovanog predstavnika i ovlašćenog predstavnika. ZOOS je morao da detaljno uredi ovlašćenja imenovanog predstavnika i kakav je njegov status u odnosu na strano osiguravajuće društvo koje zastupa u našoj zemlji. Da li bi ovlašćeni predstavnik mogao da vrši poslove imenovanog predstavnika. Sigurno ne, jer je uloga ovlašćenog predstavnika definisana, pre svega, u slučajevima kada treba pomoći oštećenom licu da ostvari svoj zahtev za naknadu štete. Imenovani predstavnik je morao da bude precizno definisan.

Kritike ovakvom načinu regulisanja ovog pitanja stoje. Njih ima više. One se mogu definisati kroz sledeća pitanja upućena zakonodavcu:

- 1) Zašto je u ZOOS određeno da strana osiguravajuća društva mogu direktno obavljati poslove obaveznog osiguranja, preko imenovanog predstavnika, a da to nije regulisano u ZO? ZO ili neki drugi Zakon koji će uređivati položaj osiguravajućih društava predstavlja akt koji će urediti i status stranih osiguravajućih društava. Kako je moguće da ZOOS, kao akt koji, na prvom mestu, uređuje obavezna osiguranja u saobraćaju, uređuje jedno statusno pitanje? Osim toga, da li bi se rad filijale stranog osiguravajućeg društva ili imenovanog predstavnika koji bi zastupao to društvo odnosio samo na osiguranje autoodgovornosti, obzirom da ZOOS uređuje, između ostalog, i ovu vrstu obaveznog osiguranja?
- 2) Zatim, zašto je u ZOOS određeno da imenovani predstavnik može vršiti navedene poslove i u ime ogranka stranog osiguravajućeg društva, ako je ogranak, već, registrovan za obavljanje ovih poslova? To može biti samo ovlašćeni predstavnik za odlučivanje o odštetnom zahtevu, a videli smo da se ne radi o istom licu? O tome je, već, bilo reči.
- 3) Zbog čega, kao što smo rekli, nije bliže definisan imenovani predstavnik, da li se radi o fizičkom ili pravnom licu ili te poslove mogu obavljati i jedni i drugi? U vezi sa navedenim, kako će se ostvariti naknada štete, odnosno, kako će imenovani predstavnik vršiti plaćanje štete i ko daje garancije oštećenim licima u ovoj situaciji? Da li je to Udruženje osiguravača, Garantni fond ili Narodna banka Srbije, odnosno, država?

- 4) Zbog čega ni u ZOOS nije određena odgovornost ogranaka stranih osiguravajućih društava, ako to, već, nije učinjeno u ZO? i
- 5) Od kog datuma će se primenjivati odredba člana 60. ZOOS, imajući u vidu da je ZO definisao navedeno? Zbog čega odredbe ZOOS i ZO, u ovom smislu, nisu usklađene?

Ovo su samo neka od pitanja, koja, u najmanju ruku, stvaraju zabunu. U svakom slučaju, trebalo je regulisati ovu materiju. To se moglo učiniti, tako, što bi se uzeli u obzir uslovi i okolnosti u kojima se nalazi naše osiguranje i naša zemlja (mislimo na učlanjenje naše zemlje u Svetsku trgovinsku organizaciju i na status prema EU). Naime, u izmenama iz 2007. godine, moglo se predvideti da strana osiguravajuća društva mogu obavljati poslove osiguranja na teritoriji Srbije, samo, preko filijala, koje bi morale da ispune uslove vezane za osnivački kapital, nadzor, kao i druge uslove (slično kao u Sloveniji). To bi se, naravno, odnosilo na strana osiguravajuća društva iz svih zemalja. Takođe, u navedenim izmenama i dopunama ZO se mogla regulisati i situacija nakon ulaska naše zemlje u Svetsku trgovinsku organizaciju, a tada bi se, naravno, predvidela mogućnost da strana osiguravajuća društva obavljaju svoj delatnost na našoj teritoriji ili preko filijala ili direktno. Naravno, tada bi morala da se pravi razlika, u smislu ispunjenja određenih uslova, između zemalja članica EU, zatim razvijenih zemalja kao što su SAD, Švajcarska i druge, kao i drugih zemalja koje ne spadaju u ove dve grupe.

7. Zaključak

Prilagođavanje naše zemlje zakonodavstvu EU u oblasti osiguranja, trebalo bi da predstavlja ne samo imperativ, već i neumitan i neophodan proces približavanja ovoj organizaciji, bez obzira na momenat kad će Srbija postati njen član. No, mnogo je važnije da u domaćem zakonodavstvu budu definisani svi instituti, koji će doprineti i efikasnosti pravnog sistema i razvoju osiguranja. U vezi sa tim, treba definisati mogućnost osnivanja filijale stranog osiguravajućeg društva, kao i slobodu da osiguravajuća društva iz svih ili iz pojedinih zemalja EU slobodno i direktno obavljaju delatnost osiguranja u Srbiji, uz ispunjenje uslova u matičnoj zemlji. U ovom momentu, neizvesno je kada će Srbija postati članica EU. Zbog toga treba analizirati mogućnost da osiguravajuća društva iz svih ili pojedinih zemalja članica EU mogu slobodno obavljati svoju delatnost u Srbiji. Isto tako, treba omogućiti i osiguravajućim društvima iz drugih zemalja iste ili slične uslove poslovanja na našoj teritoriji.

No, status naše zemlje, samo je jedan od zaključaka, koje treba navesti. Pre svega, mogućnost da osiguravajuća društva iz zemalja članica EU slobodno obavljaju poslove osiguranja u drugim zemljama EU, posledica je samog definisanja ciljeva tržišta ove organizacije. Drugo, činjenica da osiguravajuća društva mogu osnovati filijalu u drugoj zemlji EU, samo je korak ka ujednačavanju vršenja delatnosti osiguranja. No, ovakvo regulisanje proizvodi i posledice, koje

se, pre svega, ogledaju, u ispunjenju obaveza prema trećim licima, odnosno, u slučajevima, kada jedan subjekt, u ovom slučaju, osiguravajuće društvo ili filijala tog društva ne budu u mogućnosti da vrše svoje obaveze. Tada, u slučaju insolventnosti, treba definisati status filijale. Da li ona predstavlja samostalno pravno lice, organizacionu jedinicu stranog osiguravajućeg društva ili zastupništvo tog društva. Značaj tog pitanja je posebno bitan za treća lica, odnosno, poverioce, kao i za tržište osiguranja u jednoj zemlji, obzirom da subjekti, koji su nesposobni za plaćanje, ne bi trebalo da egzistiraju na tom tržištu, osim u slučaju, kada je moguće zakonskim merama omogućiti njihov dalji rad.

U ovom momentu, neizvesno je kada će Srbija postati članica EU. Bez obzira na to, treba omogućiti i osiguravajućim društvima iz drugih zemalja iste ili slične uslove poslovanja na našoj teritoriji. Da bi se to ostvarilo, naš zakonodavac će drugačije morati da reguliše ovu materiju, odnosno, moraće da detaljnije uredi status filijala stranih osiguravajućih društava, kao i da uskladi odredbe različitih zakonskih akata koji regulišu ovu oblast. To sad nije slučaj sa ZO i ZOOS.

Da zaključimo. Poslovanje stranih osiguravajućih društava treba, u našem zakonodavstvu, da bude uređeno u zavisnosti od toga, iz koje zemlje ta društva dolaze. Prvo, ako bi se radilo o društvima koja su iz zemalja članica EU, tada bi ona mogla da obavljaju delatnost osiguranja na našoj teritoriji ili direktno ili preko filijala, poslovnica ili drugog oblika. Naravno, ne bi trebalo da ispunjavaju druge uslove. Navedeno bi se primenjivalo, samo u slučaju, članstva naše zemlje u EU. Naravno, navedeno nosi sa sobom i rizike, obzirom da osiguravajuća društva dolaze iz različitih zemalja članica EU, a, isto tako, sama društva su različitog boniteta. Ovaj problem bi mogao biti rešen istovremenim nadzorom nad radom stranih osiguravajućih društava na našoj teritoriji i od strane našeg nadzornog organa i do strane nadzornog organa zemlje sedišta osiguravača. Drugo, ako se radi o osiguravajućim društvima iz zemalja koje nisu članice EU, ali spadaju u red razvijenih zemalja (kao što su Švajcarska, SAD, Norveška i dr.), za njih bi trebalo da važe isti uslovi poslovanja, kao i za društva uz zemalja EU. Na kraju, ukoliko se radi o osiguravajućim društvima iz ostalih zemalja, koje ne spadaju u navedene dve grupe, tada bi ona, da bi mogla da posluju na našoj teritoriji, morala da ispune posebne uslove koji bi se ticali početnog fonda sigurnosti, odnosno, osnivačkog kapitala, određenih garancija, koje bi morao da pruži nadzorni organ zemlje sedišta osiguravača, dodatnog nadzora od strane našeg nadzornog organa i sl.

Međutim, treba definisati mogućnost rada stranih osiguravajućih društava na teritoriji Srbije i u periodu dok ona ne postane članica EU. Sigurno je da bi i onda trebalo praviti razliku između pojedinih zemalja, koje su navedene, ali bi, po našem mišljenju, sve filijale stranih osiguravajućih društava morale da ispune uslov koji bi se ticao osnivačkog kapitala. I ovde bi postojale razlike u procentu kapitala, koji bi morao biti uplaćen, u zavisnosti od toga, u kojoj zemlji osiguravač ima sedište. U svakom slučaju, nadzorni organi naše i drugih država bi, ovde, imali veliku ulogu.

Četvrti deo: PRESTANAK OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

Veoma važno pitanje za funkcionisanje osiguravajućih društava je i regulisanje njihovog prestanka. Osiguravajuća društva se razlikuju od ostalih privrednih društava, kao što smo rekli. To se odnosi i na način osnivanja i na delatnost. No, to se odnosi i na prestanak, odnosno, na dva postupka koja „označavaju“ kraj osiguravajućeg društva, a to su stečajni i likvidacioni postupak. Postoje specifičnosti vezane za ova dva postupka. Te specifičnosti su doprinele da postoje razlike i između zakonodavstava koja regulišu ovu oblast. U ovom delu posvetićemo pažnju, pre svega, regulisanju ovog pitanja u Srbiji, zatim u nekim zemljama regiona, kao i u pravu EU. Na kraju, posvetićemo se i jednom pitanju koje nema direktne veze sa stečajem i likvidacijom osiguravajućih društava, već sa pitanjem održavanja solventnosti osiguravajućih društava u zemljama članicama EU koje karakteriše prisutnost stalne harmonizacije propisa kojima se reguliše poslovanje osiguravača. Napred pomenutim Direktivama EU za životna i neživotna osiguranja je propisana obaveza osiguravajućih društava da održavaju marginu solventnosti kao minimalni iznos kapitala koji se mora posedovati za slučaj nastupanja nepredvidivih događaja. Danas se u EU intenzivno radi na donošenju nove regulative solventnosti, koja bi polazila od specifičnosti svakog osiguravača, u nameri da se postigne bolja povezanost između propisanog kapitala i tržišne pozicije osiguravajućeg društva, zatim efikasnija zaštita osiguranika i akcionara osiguravajućeg društva, kao i veći stepen harmonizacije u okviru jedinstvenog tržišta osiguranja. Naravno, kao što se vidi, ovo pitanje ima direktne veze i sa pitanjem prestanka osiguravajućih društava.

1. Prestanak osiguravajućih društava u zakonodavstvu Republike Srbije

– Uopšte o stečajnom i likvidacionom postupku protiv osiguravajućih društava kao posebnom stečajnom postupku

Posebno regulisanje stečajnog i likvidacionog postupka protiv osiguravajućih društava proizlazi iz posebnosti samih osiguravajućih društava. Osiguravajuća društva su finansijske organizacije, koje od drugih srodnih društava (samim tim i od banaka) izdvaja niz instituta, koji se pojavljuju samo u delatnosti osiguranja. ZSLBO, odnosno, napred pomenuti Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje Republike Srbije reguliše, između ostalog, i položaj poverilaca u stečajnom i likvidacionom postupku, predviđajući i zajedničke odredbe

koje se primenjuju na namirenje potraživanja i kad su u pitanju banke i kod osiguravajućih društava, kao i odredbe koje se odnose na posebne isplatne redove kod osiguravajućih društava. Naravno, ZSLBO reguliše specifičnosti vezane za stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava, dok „opšte“ elemente definiše Zakon o stečaju Republike Srbije (dalje: ZS).³²¹

Znači, ZSLBO reguliše pokretanje stečajnog i likvidacionog postupka i protiv banaka i osiguravajućih društava, uključujući i sve pravne posledice, koje proizvodi stečaj. To znači da se jednim zakonskim izvorom reguliše stečaj i likvidacija dva navedena subjekta, koji su različiti i po vrsti delatnosti i po načinu poslovanja. Jedina zajednička karakteristika i banaka i osiguravajućih društava sastoji se u njihovom finansijskom karakteru, ali to ne znači da je ta karakteristika identična i kod jednog i kod drugog subjekta.

Stečajni postupak protiv osiguravajućih društava je poseban stečajni postupak. Posebni stečajevi su postupci koji se pokreću i vode po drugačijim pravilima od „opšteg“ stečaja, koji se vodi protiv većine privrednih subjekata. Kada kažemo da se radi o drugačijim pravilima, ne mislimo na stečajne postupke koji nisu u vezi sa „opštim“ stečajnim postupcima. Te posebnosti proizlaze iz oblika tog subjekta, tako da se i njihovo osnivanje razlikuje od osnivanja ostalih subjekata. Posebni stečajni postupci se razlikuju od „opšteg“, kao što se stečajni dužnici razlikuju među sobom. Posebni stečajevi nisu posebna vrsta stečajnih postupaka, već su postupci koji se pokreću i vode protiv drugačijih subjekata – stečajnih dužnika. Jedna od osnovnih razlika između posebnog stečajnog postupka koji se vodi protiv osiguravajućih društava i ostalih „opštih“ stečajnih postupaka, sastoji se i u tome što se isplatni redovi drugačije regulišu u odnosu na isplatu potraživanja poverilaca u „opštem“ stečajnom postupku³²². Nešto slično možemo reći i kad je u pitanju likvidacija ovih subjekata.

Pre usvajanja ZSLBO, materiju stečaja i likvidacije osiguravajućih društava regulisao je ZO, koji je, takođe, predviđao isplatne redove. ZO je, kao što je rečeno, regulisao samo neke segmente ova dva postupka, koji se pokretao i vodio protiv osiguravajućih društava, čime je napravio propust po mnogim pitanjima. To se odnosi na neke specifičnosti samog stečajnog i likvidacionog postupka protiv ovih subjekata. Pre svega, u ZO nije napravljena jasna razlika (bar u tekstu) između postupka likvidacije i stečajnog postupka, već se u naslovu odeljka ZO, koji reguliše ovu materiju, pominje prestanak osiguravajućih društava, kao i ostalih društava, koje se bave poslovima osiguranja. Zatim, nije na jasan način regulisan stečaj osiguravajućih društava, koja se bave poslovima osiguranja života. Naime, nakon pokretanja stečajnog postupka ugovori o osiguranju života se, po ZO, prenose na druga osiguravajuća društva, ako ih ona prihvate.³²³ Sa druge strane, ako navedena društva ne prihvate te ugovore, svi osiguranici će obrazovati odbor, koji će odlučiti o prenosu ugovora o osiguranju života sa smanjenim sumama osiguranja.³²⁴ ZO ne spominje neka opšta pravila, u ovoj oblasti, koja

321 Zakon o stečaju Republike Srbije (Sl.glasnik R.Srbije br.104/09)

322 Čolović V., Položaj poverilaca u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava – rešenja u domaćem pravu i pravu EU, Pravo i privreda 5-8/2009, Beograd 2009., str. 217

323 Član 203. ZO

324 Član 204. ZO

se odnose na mogućnost isplate suma osiguranja, po navedenim ugovorima, kao i mogućnost osnivanja osiguravajućeg društva od strane osiguranika, koji su zaključili ugovor o osiguranju života sa društvom, protiv kojeg je pokrenut stečajni postupak, ako naravno ta sredstva budu dovoljna za osnivanje društva, koje bi se bavilo, naravno, samo poslovima osiguranja života (videćemo, kasnije, da se i u Crnoj Gori na sličan način reguliše ovo pitanje).

Osim toga, ZO reguliše i namirenje iz stečajne mase, odnosno, predviđa isplatne redove. Na prvom mestu isplaćuju se troškovi stečajnog postupka, zatim potraživanja poverilaca po osnovu osiguranja i reosiguranja života do visine matematičke rezerve. Nakon toga, isplaćuju se potraživanja poverilaca po osnovu ugovora o osiguranju od posledica nezgode, kao i potraživanja poverilaca po osnovu ostalih ugovora o osiguranju i reosiguranju³²⁵. Kad se isplate navedena potraživanja, primenjivaće se odredbe stečajnog zakonodavstva, što znači da će doći na red isplata ostalih poverilaca, kao i isplata osnivača osiguravajućeg društva u stečaju.³²⁶

– Stečajni postupak protiv osiguravajućih društava

Položaj poverilaca u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava je položaj stečajnih poverilaca. Posebnosti vezane za njihovo namirenje zavise od vrste osiguranja u kojoj je zaključen ugovor iz koga proističe potraživanje. Potraživanja iz ugovora o osiguranju života se posebno regulišu, obzirom da sredstva matematičke rezerve života imaju poseban tretman. I u pravu Evropske unije se posebno reguliše namirenje potraživanja u navedenom stečajnom postupku. Izdvajaju se dva metoda ili modaliteta namirenja, kao što ćemo videti kasnije.

Mora se reći da, u domaćem zakonodavstvu, postoje problemi u regulisanju namirenja potraživanja u stečajnom postupku protiv osiguravajućeg društva, koji se sastoje iz činjenica vezanih za zajedničko regulisanje namirenja prioriternih potraživanja i za banke i za osiguravajuća društva u ZSLBO, zatim za pozivanje na ZS, kad je u pitanju četvrti isplatni red, koji se odnosi na stečajne poverioce i primenu te odredbe i na namirenje u stečaju osiguravajućih društava, kao i za način regulisanja potraživanja vezanih za sredstva matematičke rezerve života.

*Pokretanje stečajnog postupka*³²⁷

Narodna banka Srbije vrši nadzor i kontrolu poslovanja osiguravajućih društava, pa, samim tim, ima ovlašćenje da u, zakonski utvrđenim uslovima, oduzima dozvolu za rad. Narodna banka Srbije donosi rešenje o ispunjenosti uslova za pokretanje stečajnog postupka i dostavlja ga nadležnom sudu. Isto tako, to rešenje se dostavlja osiguravajućem društvu, protiv kog je pokrenut stečajni postupak, kao i Agenciji za osiguranje depozita. Nadležni sud je dužan

325 Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K., nav.delo, str.87-88

326 Član 206. ZO

327 Članovi 4., 5. i 6. ZSLBO

da, najkasnije, prvog radnog dana od dana prijema rešenja od Narodne banke Srbije, donese odluku o pokretanju stečajnog postupka. Inače, protiv rešenja Narodne banke Srbije moguće je pokrenuti upravni spor. Ako se rešenje poništi u upravnom sporu, a, kasnije, Narodna banka Srbije donese novo rešenje o tome da su ispunjeni uslovi za otvaranje stečaja protiv osiguravajućeg društva, pravne posledice će nastupiti danom isticanja prvog oglasa o pokretanju stečajnog postupka na oglasnoj tabli suda.

*Subjekti stečajnog postupka*³²⁸

Kada govorimo o subjektima stečajnog postupka, govorimo, pre svega, o organima stečajnog postupka, a to su stečajno veće, stečajni upravnik i odbor poverilaca. U stečajnom postupku, koji se pokreće protiv osiguravajućih društava, ulogu stečajnog upravnika vrši Agencija za osiguranje depozita, koja daje predlog i za izbor članova odbora poverilaca. Osim navedenih organa stečajnog postupka, moramo navesti i samog stečajnog dužnika, kao i Narodnu banku Srbije. Kao što vidimo, nije predviđen stečajni sudija, kao organ stečajnog postupka. Agencija za osiguranje depozita, kao stečajni upravnik, utiče na rad poverilaca, samim tim što predlaže članova odbora poverilaca. ZSLBO se, bliže, ne bavi izborom članova odbora poverilaca, pa se može zaključiti, da bi se, u tom delu, morao primenjivati ZS, što ne možemo prihvatiti, obzirom na specifičnost ovog „posebnog“ stečajnog postupka. Stečajno veće, po odredbi ZSLBO, kao sudski organ kontroliše rad Agencije za osiguranje depozita, kao i sam stečajni postupak. Moramo izdvojiti Narodnu banku Srbije, kao subjekt, koji može oduzeti dozvolu za rad osiguravajućem društvu, tako da o Narodnoj banci možemo govoriti, kao o predlagачu stečajnog postupka.

Isplata pre glavne deobe (prioritetna potraživanja, zajedničke odredbe ZSLBO)

ZSLBO isplatu plata, doprinosa, zarada drugih vrsta i troškova uređuje zajednički i za banke i za osiguravajuća društva. Radi se o prioritetnim potraživanjima, gde bi mogli da prihvatimo zajedničko regulisanje isplate za obe vrste navedenih društava. Naime, pre glavne deobe, na teret stečajne mase, isplaćuju se:

- 1) neisplaćene neto minimalne zarade u poslednjih godinu dana pre pokretanja stečajnog postupka;
- 2) neisplaćeni doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje za poslednjih dve godine pre otvaranja stečaja; i
- 3) mesečne zarade lica u radnom odnosu u banci ili osiguravajućem društvu, za vreme trajanja stečajnog postupka.

Nakon navedenih troškova, isplaćuju se i troškovi vezani za održavanje i unovčenje imovine stečajnog dužnika, zatim troškovi stečajnog postupka, kao

i ostali troškovi, nastali nakon pokretanja stečajnog postupka.³²⁹ Vidimo da se radi o opštim pravilima, koja se odnose na troškove stečajnog postupka, ali možemo postaviti pitanje redosleda isplate, odnosno, da li bi prioritet trebalo da imaju troškovi stečajnog postupka (tu ne mislimo samo na sudske troškove). U ZS se predviđa drugačije rešenje. Naime, troškovi stečajnog postupka su svrstani u prvi isplatni red. Ne razumemo, zašto ZSLBO nije na isti način regulisao namirenje troškova, iako se poziva na ZS³³⁰.

Isplatni redovi u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava

Isplatni redovi osiguravajućeg društva u stečaju, regulisani su primenom opštih pravila u ovoj oblasti. Kada kažemo opšta pravila, mislimo na pravila u osiguranju. Radi se o potraživanjima stečajnih poverilaca, obzirom da su ona vezana za zahteve prozašle iz ugovora o osiguranju, kao i za druge zahteve, koji su, prema dužniku, nastali pre pokretanja stečajnog postupka. Obzirom da je isplata troškova zajednički regulisana, ZSLBO, na sličan način, kao i ZO, uređuje isplatu potraživanja, što znači da je redosled sledeći:

- 1) ugovori o osiguranju i reosiguranju života. Radi se o potraživanjima iz navedenih ugovora, koji imaju privilegovan status u odnosu na ostale ugovore koji pokrivaju rizike u drugim vrstama osiguranja. Inače, sredstva dobijena zaključenjem ugovora o osiguranju života imaju poseban tretman, kada je u pitanju pokretanje stečajnog postupka;
- 2) ugovori o osiguranju od posledica nezgode. Osiguranje od posledica nezgode spada u osiguranje lica, mada sadrži dosta karakteristika osiguranja imovine. Obzirom na činjenicu da ovo osiguranje svrstavamo u osiguranje lica, potraživanja iz ugovora o osiguranju, koji se odnose na ovu vrstu osiguranja, imaju prednost u odnosu na ostale vrste osiguranja;
- 3) ugovori o osiguranju i reosiguranju svih drugih vrsta osiguranja. Radi se o potraživanjima vezanim za sve ostale vrste osiguranja, osim osiguranja lica.³³¹

Takođe, kao i kod banaka, ZSLBO svrstava u isplatni red i potraživanja po osnovu javnih prihoda, da bi, na kraju, regulisao i isplatne redove, koje je do sada regulisalo „opšte“ stečajno zakonodavstvo. Naime, ZSLBO u isplatne redove svrstava i potraživanja ostalih poverilaca, kao i potraživanja akcionara, odnosno, članova društva za uzajamno osiguranje.³³² Moramo reći, da ZSLBO kompletnije uređuje isplatne redove, kada je u pitanju stečaj osiguravajućih društava od „opšteg“ stečajnog zakonodavstva, odnosno ZO, što je očekivano, obzirom na prirodu ZS, odnosno, ZO. Naime, ZO je uređivao isplatu potraživanja po ugovorima o osiguranju i reosiguranju, dok je isplatu ostalih potraživanja uređivalo

329 Član 16. ZSLBO

330 Čolović V., nav.delo, str. 219

331 Šulejić P., nav.delo, str. 155

332 Član 18. ZSLBO

„opšte“ stečajno zakonodavstvo, na koje se ZO i pozivao. U svakom slučaju nije se odstupilo od pravila koja su opšta za isplatu potraživanja, kada su u pitanju osiguravajuća društva, a koja se tiču potraživanja po zaključenim ugovorima o osiguranju. Prednost u isplati zavisi od predmeta ugovora o osiguranju.

Kao što je rečeno, na stečajni postupak osiguravajućih društava se primenjuju i odredbe ZS, ukoliko odredbama ZSLBO nije drugačije određeno. No, nije jasno da li se navedeno odnosi i na namirenje potraživanja, obzirom da ZSLBO jasno kaže da se ne primenjuju odredbe ZS o prethodnom stečajnom postupku, stečajnom sudiji, skupštini poverilaca i reorganizaciji. Ako pogledamo odredbe ZS koje regulišu namirenje stečajnih poverilaca, koje nas interesuju, videćemo da one nisu, u potpunosti, primenljive na namirenje potraživanja kod osiguravajućih društava. Stečajni poverioci su podeljeni u isplatne redove, u koje možemo svrstati i potraživanja koja uređuje i ZSLBO, ali specifičnost namirenja kod stečaja osiguravajućih društava se ogleda u potraživanjima koja proističu iz pojedinih ugovora o osiguranju³³³.

Položaj poverilaca iz ugovora o osiguranju života

Kod ugovora o osiguranju života, odnosno, kod osiguravajućih društava koja se bave poslovima osiguranja života, postoje određene specifičnosti koje se primenjuju samo u ovoj oblasti osiguranja, a tiču se tri situacije, u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv društva koje se bavi ovom vrstom osiguranja. To se odnosi na prenos portfelja kod ugovora o osiguranju života na drugo osiguravajuće društvo, smanjenje ugovorne sume osiguranja i osnivanje novog osiguravajućeg društva koje bi se bavilo samo poslovima osiguranja života, a što nije regulisano u Zakonu. Radi se o mogućnostima, koje stoje na raspolaganju osiguranicima iz ugovora o osiguranju života, u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv društva koje se bavi osiguranjem života. Sredstva po ugovorima o osiguranju života ne mogu biti deo stečajne mase, tako da ona imaju poseban tretman. Ipak, ZSLBO je propustio da kompletno uredi ovo pitanje, tako da je ono regulisano jedino u ZO.

ZO je predviđao da se, u slučaju donošenja rešenja o pokretanju stečajnog postupka nad osiguravajućim društvom koje obavlja poslove osiguranja života, ugovori o osiguranju života sa sredstvima prenose drugim osiguravajućim društvima, ako ih oni prihvate. Sve preuzete obaveze prema osiguranicima se ne menjaju, ukoliko se odnose na navedeno rešenje.³³⁴ Ako ugovori o osiguranju života sa sredstvima ne budu prihvaćeni od strane drugih osiguravajućih društava, na način propisan ovim zakonom, osiguranici obrazuju odbor koji preduzima pripremljene radnje za prenos ugovora o osiguranju života sa sredstvima drugim osiguravajućim društvima, sa smanjenim sumama osiguranja.

U ranijem zakonodavstvu naše zemlje, odnosno, u ZOIL, bila je definisana mogućnost osnivanja novog osiguravajućeg društva sredstvima po ugovorima o osiguranju života. To društvo bi se bavilo samo poslovima osiguranja života.

333 Čolović V., nav.delo, str. 220

334 Član 203. ZO

Mogućnost osnivanja novog osiguravajućeg društva od strane osiguranika predstavljalo je jedno od opštih pravila u ovoj oblasti i sigurno je da je zakonodavac morao da vodi o tome računa. Činjenica je da je početni fond sigurnosti visok kod osnivanja ove vrste osiguravajućih društava, ali je trebalo predvideti i ovu mogućnost, na taj način što bi se osiguranicima ostavila mogućnost da osnuju i društvo za uzajamno osiguranje (osim akcionarskog društva).

Uloga Agencije za osiguranje depozita

Bliže ćemo odrediti ovlašćenja Agencije za osiguranje depozita u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava. Naime, osnovne funkcije Agencije za osiguranje depozita (dalje: Agencija) u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava, navode se u ZSLBO. Agencija je stečajni upravnik, na čiji predlog stečajno veće bira članove odbora poverilaca.³³⁵ Praktično, izbor članova odbora poverilaca će zavisiti od predloga Agencije. U opštem stečajnom postupku, koji se vodi protiv ostalih privrednih subjekata, skupština poverilaca bira i opoziva članove odbora poverilaca, a ne stečajni upravnik, kao ni stečajno veće, odnosno, stečajni sudija.³³⁶ Znači da je uloga Agencije, kao stečajnog upravnika u stečajnom postupku protiv osiguravajućeg društva veća od funkcije stečajnog upravnika u opštem stečajnom postupku. Zatim, Agencija sprovodi postupak prenosa portfelja osiguranja u skladu sa veličinom sredstava osiguravajućeg društva – stečajnog dužnika, kao i u skladu sa isplatnim redovima. Isplatni redovi su regulisani u ZSLBO, koji podrazumeva poštovanje opštih pravila u ovoj oblasti, a s obzirom na poverioce i vrstu njihovih potraživanja. Agencija mora, u roku od dvadeset dana od dana pokretanja stečajnog postupka, da objavi javni tender, u kome će se oglasiti prenos portfelja osiguranja stečajnog dužnika na drugo osiguravajuće društvo. Narodna banka Srbije daje saglasnost na prenos portfelja, odnosno, na izbor osiguravajućeg društva, koji je najbolji ponuđač.³³⁷ Narodna banka Srbije, uvek, donosi odluku o prenosu portfelja osiguranja, bez obzira da li je pokrenut stečajni postupak ili ne. Narodna banka Srbije mora voditi računa o osiguravajućem društvu, na koje se prenosi portfelj osiguranja. To se odnosi na solventnost tog društva. Prenos portfelja ne sme ugroziti finansijsku stabilnost tog društva, što znači da prenos ne sme ugroziti izvršenje obaveza po ugovorima o osiguranju od strane tog društva. Kada se izvrši prenos portfelja osiguranja na drugo osiguravajuće društvo, izvršiće se i prenos novčanih sredstava, koja odgovaraju visini portfelja.³³⁸ Ugovor o prenosu portfelja zaključuju stečajni dužnik i osiguravajuće društvo, koje preuzima portfelj osiguranja, i to u roku od dva radna dana od dobijanja saglasnosti od Narodne banke Srbije.³³⁹ ZSLBO je propustio da predvidi, koji ugovori o osiguranju imaju prednost, kad je u pitanju prenos portfelja. To bi bilo u skladu sa opštim pravilima osiguranja. No, kao što vidimo, uloga Agencije je u postupku prenosa portfelja osiguranja kod stečajnog postup-

335 Član 7., st.2. i 3. ZSLBO

336 Član 24. ZSP

337 Član 10., st.1. i 3. ZSLBO

338 Član 11., st.2. ZSLBO

339 Član 11., st.4. ZSLBO

ka, operativna, odnosno ona organizuje taj postupak, dok Narodna banka Srbije donosi konačne odluke o izboru osiguravajućeg društva, koje je dalo najbolju ponudu. Agencija ima obavezu da obavesti sve osiguranike, putem sredstava javnog informisanja, o zaključenom ugovoru o prenosu portfelja između stečajnog dužnika i drugog osiguravajućeg društva, i to u roku od dva radna dana od dana zaključenja ugovora.³⁴⁰ Osiguranici, takođe, imaju prava kod prenosa portfelja osiguranja, a što se reguliše ZO³⁴¹, a ne u ZSLBO, a o čemu će biti reči.

Agencija ima pravo da, u stečajnom postupku protiv osiguravajućeg društva, pobija pravne radnje stečajnog dužnika, zajedno sa poveriocima. Pobijanje pravnih radnji se vrši u skladu sa zakonom, koji uređuje privredna društva. Radi se o pravnim poslovima dužnika, koji su preduzeti šest meseci pre dana, kada su nastupile pravne posledice stečaja. Tužba za pobijanje pravnih radnji dužnika, može se podneti, nakasnije šest meseci od dana nastupanja pravnih posledica stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva.³⁴² Nije jasno, na koji način Agencija i poverioci mogu pobijati pravne radnje dužnika, a što ne navodi ZSLBO. Da li to čine zajedno ili odvojeno, odnosno, ko donosi odluku o pobijanju pravnih radnji stečajnog dužnika?

Agencija, takođe, vrši popis imovine stečajnog dužnika, a sačinjava i početni stečajni bilans u roku od šezdeset dana od dana nastupanja pravnih posledica stečajnog postupka.³⁴³ I stečajni upravnik vrši iste radnje u opštem stečajnom postupku.³⁴⁴ Funkcija Agencije se sastoji i u tome, što ona, u roku od šest meseci od isteka roka za prijavljivanje, utvrđuje osnovanost i visinu prijavljenih potraživanja poverilaca.³⁴⁵ ZSLBO navodi da će se održati ispitno ročište na kome će se sastaviti lista svih prijavljenih potraživanja³⁴⁶, ali ne navodi ko saziva to ročište. Možemo zaključiti da to čini Agencija. U opštem stečajnom postupku, radnje ispitivanja potraživanja, naravno, vrši stečajni upravnik, ali u saglasnosti sa stečajnim sudijom.³⁴⁷ Agencija odlučuje i o troškovima stečajnog postupka, odnosno, može da ih privremeno obezbedi iz njenih sredstava, s tim da se ona mogu povratiti, kada se formira stečajna masa.³⁴⁸

Uloga Agencije je definisana kroz, napred navedene, funkcije, regulisane u ZSLBO. Vidimo da neke od funkcija nisu, u potpunosti, definisane, a neke su definisane na nejasan način. Međutim, to je posledica ovakvog regulisanja ove oblasti, odnosno, posledica, koja proizlazi iz uloge Agencije kao stečajnog upravnika u stečajnom postupku protiv osiguravajućeg društva. Takva uloga Agencije za osiguranje depozita je razumljiva, kada su u pitanju banke, kao stečajni dužnici, dok se kod osiguravajućih društava, protiv kojih je otvoren stečaj,

340 Član 10., st.5. ZSLBO

341 Član 10., st.6. ZSLBO

342 Član 11., st.1. ZSLBO

343 Član 13. ZSLBO

344 Član 17., t.3. i t.4. ZSP

345 Član 14. st.1. ZSLBO

346 Član 14. st.2. ZSLBO (u roku od 60 dana od isteka roka za prijavljivanje potraživanja)

347 Član 17., t.10. ZSP

348 Član 15. ZSLBO

može postaviti pitanje uloge ovlašćenog organa u okviru Narodne banke Srbije (inspektora osiguranja), koji vrši nadzor i kontrolu poslovanja osiguravajućih društava.³⁴⁹ Nećemo, dalje, analizirati druge karakteristike ovog postupka, regulisanog u ZSLBO.

*Primena odredaba ZO o prenosu
portfelja osiguranja na stečajni postupak*

Napred smo naveli da Agencija ima bitnu ulogu kod prenosa portfelja osiguranja u slučaju pokretanja stečajnog postupka. Međutim, prenos portfelja osiguranja detaljno reguliše i ZO. U ZO se uloga Agencije u prenosu portfelja osiguranja ne navodi, obzirom da ZO i ne reguliše stečajni postupak protiv osiguravajućeg društva, jer su odredbe ZO o tome, donošenjem ZSLBO, derogirane.³⁵⁰ Pre svega, ZO navodi da Narodna banka Srbije može, ako utvrdi nepravilnosti i nezakonitosti u radu osiguravajućeg društva, naložiti da to društvo prenese svoj portfelj na drugo.³⁵¹ Poseban odeljak ZO posvećuje prenosu portfelju osiguranja, s tim što se te odredbe, kao što smo rekli, ne odnose na prenos portfelja osiguranja, u slučaju pokretanja stečajnog postupka. Naime, radi se o prenosu portfelja osiguranja kada jedno osiguravajuće društvo ne može da izvršava obaveze po ugovorima o osiguranju. Naravno, osiguravajuće društvo u zahtevu za dobijanje saglasnosti za prenos portfelja može navesti i druge razloge. Ona to čini u zahtevu za dobijanje saglasnosti na prenos portfelja.³⁵² O prenosu portfelja odlučuje Narodna banka Srbije u roku, određenom u ZO (60 dana od dana prijema zahteva).³⁵³ Isto tako, Narodna banka Srbije može da odbije da da saglasnost na prenos portfelja, ako utvrdi da bi time bilo ugroženo osiguravajuće društvo, na koje se prenosi portfelj, a, isto tako, ako utvrdi da bi time bila ugrožena finansijska sposobnost i solventnost osiguravajućeg društva, koje prenosi portfelj.³⁵⁴ Prenosom portfelja ne smeju biti ugrožena ni prava osiguranika. Osim što Narodna banka Srbije mora voditi računa o solventnosti osiguravajućeg društva, koje preuzima portfelj, i osiguranik, sam, ima pravo da raskine ugovor o osiguranju. On to može da učini pismenim putem u roku od 30 dana od dana prijema obaveštenja o preuzimanju portfelja.³⁵⁵ Odredbe ZO, koje se odnose na prenos portfelja osiguranja, primenjuju se i u slučaju pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva, kako to navodi ZSLBO.³⁵⁶ Međutim, u ZSLBO se navodi da se to čini shodno, što se može tumačiti na taj način, da će se odredbe ZO prilagoditi stečajnom postupku. To se odnosi na korekciju, koja se odnosi na navođenje razloga za prenos portfelja, obzirom da se, ovde, radi o razlogu pokretanja stečajnog postupka. Zatim, to se odnosi i na

349 Član 151., st.1. ZO

350 Član 31. ZSLBO

351 Član 165. ZO

352 Član 209. ZO

353 Član 210., st.1. ZO

354 Član 212. ZO

355 Član 211., st.2 ZO

356 Član 10., st.6. ZSLBO

prava osiguranika, što proizlazi iz vrste zaključenog ugovora o osiguranju, kao i na status osiguravajućeg društva – stečajnog dužnika, koje je prenelo portfelj osiguranja na drugo društvo.

– Likvidacija osiguravajućih društava po zakonodavstvu Srbije

*Prinudna likvidacija osiguravajućih društava*³⁵⁷

ZSLBO uređuje i likvidacioni postupak protiv osiguravajućih društava. Ovaj zakonski akt reguliše i prinudnu i dobrovoljnu likvidaciju ovih subjekata. Ukoliko Narodna banka Srbije oduzme dozvolu za rad osiguravajućem društvu, tada će navedeni državni organ doneti rešenje o sprovođenju postupka likvidacije.³⁵⁸ ZSLBO navodi da će se kod prinudne likvidacije protiv navedenog subjekata primenjivati Zakon o privrednim društvima Republike Srbije (dalje: ZPD)³⁵⁹, kao i ZSP, osim odredaba koje se odnose na odbor poverilaca, različne poverioce, pobijanje pravnih radnji, osiguranje depozita, kao i na isplatne redove.³⁶⁰ Osnovni organi likvidacionog postupka protiv osiguravajućih društava su likvidaciono veće i likvidacioni upravnik, a ulogu likvidacionog upravnika vrši pomenuta Agencija.³⁶¹ Znači, Agencija je i stečajni i likvidacioni upravnik, kada su u pitanju navedeni subjekti. U toku sprovođenja likvidacionog postupka navedena Agencija, kao likvidacioni upravnik, može utvrditi da je osiguravajuće društvo protiv kojeg se vodi likvidacioni postupak insolventno, čime se ostvaruju uslovi za pokretanje stečaja. U tom slučaju, Agencija je dužna da predlog o pokretanju stečajnog postupka podnese Narodnoj banci Srbije.³⁶² Praktično, ZSLBO samo pominje prinudnu likvidaciju protiv osiguravajućih društava i definiše Agenciju za osiguranje depozita kao likvidacionog upravnika.

Dobrovoljna likvidacija osiguravajućih društava

Da bi mogao biti pokrenut postupak dobrovoljne likvidacije Skupština osiguravajućeg društva mora doneti odluku o tome uz prethodnu saglasnost Narodne banke Srbije. Odluku o pokretanju postupka dobrovoljne likvidacije Narodnoj banci Srbije podnosi direktor ovog subjekata, najkasnije prvog narednog radnog dana od dana donošenja odluke od strane Skupštine. Kao što vidimo radi se o hitnom dostavljanju. Sa druge strane Narodna banka Srbije ima obavezu da odluči o zahtevu za pokretanje postupka dobrovoljne likvidacije u roku od 60 dana od dana prijema zahteva. Narodna banka Srbije daje saglasnost u formi rešenja. Isto tako, da bi mogao da se pokrene postupak dobrovoljne likvidacije potrebno je da direktor osiguravajućeg društva podnese dokaze o dovoljnoj imovini kojom raspolažu navedeni subjekti iz koje će moći da se namire svi

357 Član 20. ZSLBO

358 Slijepčević D., Likvidacija društva za osiguranje, Pravo i privreda, br. 5-8/2005, str. 612

359 Zakon o privrednim društvima Republike Srbije (Sl.glasnik R.Srbije 125/04)

360 Član 21. ZSLBO

361 Član 22. ZSLBO

362 Član 23. ZSLBO

poverioci, odnosno, on mora podneti dokaz o insolventnosti i sposobnosti za plaćanje. Ti dokazi moraju biti podneti istovremeno sa zahtevom za pokretanje ovog postupka.³⁶³

Inače, ZSLBO navodi da će se postupak dobrovoljne likvidacije sprovoditi u skladu sa ZPD. U slučaju da Narodna banka Srbije odbije da da saglasnost za pokretanje postupka dobrovoljne likvidacije, pokreneće se postupak prinudne likvidacije ili će doći do pokretanja stečajnog postupka. U slučaju da Narodna banka Srbije utvrdi da su oštećena prava poverilaca u postupku dobrovoljne likvidacije, doneće rešenje o pokretanju postupka prinudne likvidacije protiv osiguravajućeg društva.³⁶⁴

Ukoliko nakon namirenja poverilaca u postupku likvidacije preostane imovina, ona će se podeliti akcionarima likvidacionog dužnika u skladu sa visinom učešća u akcionarskom kapitalu dužnika. Treba napomenuti da ZSLBO, u potpunosti, štiti prava poverilaca, time što predviđa da će poverioci, koji nisu prijavili svoja potraživanja do dana deobe mase, moći da svoja potraživanja ostvare od strane lica u čiju korist su uplaćena sredstva iz likvidacione mase.³⁶⁵

ZSLBO sadrži i odredbu koja se odnosi na društvo za uzajamno osiguranje. Ako se radi o likvidaciji takvog oblika osiguravajućeg društva, tada će se sredstva društva podeliti osnivačima i članovima, a u skladu sa visinom njihovih uplata u zadnje tri godine.³⁶⁶

Agencija za osiguranje depozita u likvidacionom postupku

U likvidacionom postupku, koji se vodi protiv osiguravajućeg društva, Agencija ima ulogu likvidacionog upravnika, ali, samo, kada je u pitanju prinudna likvidacija. Prinudni likvidacioni postupak će se pokrenuti, kada Narodna banka Srbije, oduzme dozvolu za rad osiguravajućem društvu.³⁶⁷ Agencija vodi likvidacioni postupak, pored likvidacionog veća.³⁶⁸ U skladu sa svojim ovlašćenjima, Agencija, u toku likvidacionog postupka, može utvrditi da su se ispunili uslovi za pokretanje stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva. Takav predlog, Agencija podnosi Narodnoj banci Srbije.³⁶⁹ Interesantno je da se odredbe ZSLBO o dobrovoljnom likvidacionom postupku, odnose i na banke i na osiguravajuća društva, odnosno, na druge finansijske organizacije, kako je to navedeno u ZSLBO.³⁷⁰ Inače, odredbe ZSLBO o prinudnoj likvidaciji se, takođe, odnose i na banke i na osiguravajuća društva. Kada je u pitanju dobrovoljna likvidacija, tada se primenjuju odredbe ZPD.³⁷¹

363 Član 24. ZSLBO

364 Član 25. ZSLBO

365 Član 27. ZSLBO

366 Član 26. ZSLBO

367 Član 20., st.2. ZSLBO

368 Član 22. ZSLBO

369 Član 23., st.1. ZSLBO

370 Član 24., st.1. ZSLBO

371 Član 25., st.1. ZSLBO

ZSLBO ne sadrži više odredaba o ulozi Agencije u prinudnoj likvidaciji protiv osiguravajućih društava, osim navedenih. U jednoj odredbi se ZSLBO, još, osvrće na likvidaciju osiguravajućih društava, odnosno, na društva za uzajamno osiguranje. Naime, kada se likvidacioni postupak pokrene protiv društva za uzajamno osiguranje, tada se sredstva, odnosno, imovina društva vraća osnivačima, na ime njihovih uloga, kao i članovima, odnosno, osiguranicima, u skladu sa njihovim uplaćenim doprinosima za poslednje tri godine.³⁷² Društva za uzajamno osiguranje imaju specifičan oblik u odnosu na ostala osiguravajuća društva, odnosno, na akcionarska društva za osiguranje. Ona se, kao što smo rekli, mogu osnovati kao društva sa neograničenim doprinosom i kao društva sa ograničenim doprinosom. U zavisnosti od navedenih oblika društava za uzajamno osiguranje, zavisice i vrsta uplate dodatnog doprinosa za namirenje šteta i drugih rashoda.³⁷³

Regulisanje uloge Agencije za osiguranje depozita u stečajju i likvidaciji osiguravajućih društava u drugim aktima

I Zakon o agenciji za osiguranje depozita (dalje: ZAGD)³⁷⁴ reguliše položaj Agencije, kao stečajnog, odnosno, likvidacionog upravnika u stečajnom i likvidacionom postupku protiv osiguravajućeg društva. Samo se u jednoj odredbi, ZAGD osvrće na ulogu Agencije u ova dva postupka, navodeći, još, da će se stečajni i likvidacioni postupak protiv osiguravajućih društava, voditi po ZSLBO, tako da iz te odredbe, možemo izvući zaključak da je jedini akt, koji reguliše stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava, upravo ZSLBO, što nije, u potpunosti, tačno, kao što smo videli. Ovaj Zakon se, u kasnijim odredbama, više ne bavi pitanjima vezanim za osiguravajuća društva, sem u jednom slučaju, koji nije vezan za stečajni ili likvidacioni postupak.³⁷⁵ Moramo reći, da ZAGD ne reguliše ni koji organ Agencije donosi odluke, koje se tiču stečajnog i likvidacionog postupka osiguravajućih društava. Možemo zaključiti da ZAGD, praktično i ne reguliše ulogu Agencije u navedena dva postupka protiv osiguravajućih društava, iako se radi o Zakonu, koji se, direktno, odnosi na Agenciju.

Drugi Zakon, koji reguliše status Agencije je Zakon o osiguranju depozita (dalje: ZOD)³⁷⁶. ZOD ne reguliše ulogu Agencije u delatnosti osiguravajućih društava, pa, samim tim, ni u stečajnom i likvidacionom postupku protiv tih subjekata, već samo reguliše funkcije Agencije u poslovanju banaka. Znači, ni navedena dva Zakona, koja bliže definišu status i delatnost Agencije, ne regulišu osiguravajuća društva, možemo reći, ni jednom odredbom, osim jednog izuzetka, koji predstavlja konstataciju i pozivanje na ZSLBO.

372 Član 26. ZSLBO

373 Član 63., st.1., 2. I 3. ZO

374 Zakon o agenciji za osiguranje depozita (Sl.glasnik R.Srbije br. 61/05), član 6.

375 U pitanju je član 10. Zakona, koji reguliše ulogu Agencije u postupku organizacije i sprovođenja postupka "prodaje državnog kapitala društava za osiguranje", ali u skladu sa Zakonom, koji uređuje osiguranje.

376 Zakon o osiguranju depozita (Sl.glasnik R.Srbije br. 61/05)

– Retroaktivnost Zakona o stečaju i likvidaciji banaka i osiguravajućih društava

Retroaktivnost ZSLBO je, takođe, posebno regulisana za stečajne postupke, koji se vode protiv banaka, odnosno za stečajne postupke, koji se vode protiv osiguravajućih društava. Zakonodavac može različito postupati, kada u prelaznim i završnim odredbama reguliše pitanje vremenskih granica jednog zakona. Različito postupanje nije rezultat proizvoljnosti, već ocena odgovarajućih relevantnih činjenica. Po tome, možemo zaključiti, da zakoni ne mogu imati povratno dejstvo, već samo pojedine odredbe, i to, samo onda, ako to zahteva opšti interes. Ipak, zakon može da ima i retroaktivno dejstvo, ako se, sam taj zakon, proglasi punovažnim.³⁷⁷ Kada je u pitanju ZSLBO, njegova primena će se protezati unazad, u zavisnosti od toga, po kom je Zakonu započet stečajni postupak protiv banke, odnosno, osiguravajućeg društva.

Što se tiče osiguravajućih društava, ako je stečajni postupak protiv tih subjekata pokrenut po ranijem Zakonu o prinudnom poravnanju, stečaju i likvidaciji (ZPPSL)³⁷⁸, tada će se on i nastaviti po odredbama tog Zakona. Zatim, ako je stečajni postupak protiv osiguravajućih društava započet po odredbama ZSP, tada će se isti nastaviti po ZSLBO. Ako je Narodna banka Srbije oduzela dozvolu za rad osiguravajućem društvu pre donošenja ZSLBO, a sud nije doneo rešenje o pokretanju stečajnog postupka protiv tog subjekta do momenta stupanja na snagu istog Zakona, tada će se postupak sprovesti po odredbama ZSLBO, znači novodonetog Zakona.³⁷⁹ Možda je situacija kod osiguravajućih društava složenija, obzirom da je od donošenja ZO i ZSP, do donošenja ZSLBO, oduzet veliki broj dozvola za rad osiguravajućim društvima.

2. Prestanak osiguravajućih društava u pravima zemalja u regionu

Posvetićemo pažnju regulisanju stečaja i likvidacije protiv osiguravajućih društava u tri države u regionu, odnosno, u dve države i jednom entitetu, kao delu države. Naime, analiziraćemo zakonodavstva Hrvatske, Crne Gore i Republike Srpske u ovoj oblasti. Razlog tome je, pre svega, način regulisanja. U Hrvatskoj se ovaj postupak reguliše „statusnim“ zakonom, koji reguliše položaj osiguravajućih društava. To je, već, pomenuti ZOSH. Naravno, ovim Zakonom se regulišu samo specifičnosti stečajnog postupka protiv osiguravajućih društava, dok se većina pravila regulišu zakonodavstvom koje reguliše opšti stečajni postupak. Zatim, u Crnoj Gori se ova materija reguliše Zakonom o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje (dalje: ZSLO CG)³⁸⁰, a u Republici Srpskoj u,

377 Perović S., nav.delo, str. 24-26

378 Zakon o prinudnom poravnanju, stečaju i likvidaciji (Sl.list SFRJ br.84/89 i Sl.list SRJ br.37/93 i 28/96)

379 Član 29. ZSLBO

380 Zakon o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje Crne Gore (Sl.list Crne Gore br. 11/07)

takođe, pomenutom ZDO, kao i drugim izvorima. Kao što vidimo, radi se o dva načina regulisanja, kad su u pitanju zakonski akti. Znači, u Hrvatskoj i Republici Srpskoj se ova materija reguliše zakonodavstvom koje uređuje položaj osiguravajućih društava, dok se u Crnoj Gori posebno reguliše stečajni postupak protiv osiguravajućih društava. Posvetićemo pažnju najvažnijim aspektima regulisanja ove oblasti u navedne tri zemlje, s tim što ćemo, kad je u pitanju hrvatsko zakonodavstvo, analizirati samo stečajni postupak protiv osiguravajućih društava.

– Zakonodavstvo Republike Hrvatske

Opšte odredbe

ZOSH sadrži odredbe o stečaju osiguravajućih društava, koje se odnose na specifičnost navedenih subjekata i vođenje stečajnog postupka protiv njih, dok se opšta pitanja ovog postupka regulišu po Stečajnom zakonu Republike Hrvatske (dalje: SZ).³⁸¹ ZOSH posvećuje pažnju kako opštim odredbama, koje se odnose na specifičnosti ovog postupka, kada se on otvara protiv osiguravajućeg društva, kao i odredbama koje se odnose na ugovore o osiguranju u kojima se obrazuje matematička rezerva, odnosno, radi se, pre svega, o ugovorima o osiguranju života.

Kao razlozi za pokretanje stečajnog postupka protiv osiguravajućih društava, navodi se situacija, kada je imenovana posebna uprava, na osnovu čijeg izveštaja je procenjeno da se nije poboljšalo finansijsko stanje osiguravajućeg društva, tako da ono nije u stanju da ispunjava tekuće obaveze, kao i situacija, kada se prilikom obavljanja nadzora nad osiguravajućim društvom utvrdilo postojanje nekog od stečajnih razloga, koji su predviđeni u SZ³⁸².

ZOSH sadrži i odredbu koja se odnosi na prestanak ugovora o osiguranju, koje je zaključilo osiguravajuće društvo u pitanju, i određuje da će oni prestati pokretanjem stečajnog postupka protiv tog društva³⁸³. Rešenje o obustavi stečajnog postupka, kao i rešenje o zaključenju stečajnog postupka nad osiguravajućim društvom dostavlja se i nadzornom telu³⁸⁴. U ZOSH se utvrđuju i potraživanja viših isplatnih redova. Naime, potraživanjima prvog višeg isplatnog reda (pored onih koji su utvrđeni u SZ), smatraju se i: a) potraživanja iz ugovora o životnom osiguranju i ostalih ugovora o osiguranju za koje se primjenjuju slične tablice verovatnosti i proračuna kao za životna osiguranja koja se nisu mogla namiriti iz imovine za pokriće matematičke rezerve; b) potraživanja iz ugovora o neživotnim i drugim osiguranjima u vezi sa kojima se ne oblikuju matematičke rezerve na ime naknade štete za štetne događaje koji su nastupili pre otvaranja stečaja i na ime povrata dela premije plaćene za period posle prestanka ugovora o osiguranju; i c) potraživanja Hrvatskog ureda za osiguranje za izvršene isplate iz Garantnog fonda, a po Zakonu o obveznim osiguranjima u prometu Republike

381 Član 218. ZOSH; Stečajni zakon Republike Hrvatske (Narodne novine br. 44/96, 29/99, 129/2000, 82/06)

382 Član 219. ZOSH

383 Član 220. ZOSH

384 Član 221. ZOSH

Hrvatske, na ime naknade isplaćenog iznosa štete, koje oštećena lica nisu mogli naplatiti od osiguravajućeg društva zbog otvaranja stečajna nad tim društvom³⁸⁵.

Posebne odredbe ZOSH o isplati potraživanja iz osiguranja u kojima je potrebno oblikovati matematičku rezervu

ZOSH sadrži posebne odredbe koje se odnose na životna osiguranja, kao i na druge vrste osiguranja u kojima se primenjuju slične tablice verovatnosti i proračuna kao i za životna osiguranja, odnosno, na potraživanja iz tih osiguranja. Poverioci koji imaju takva potraživanja, imaju pravo odvojenog namirenja iz imovine za pokriće matematičke rezerve, tj. iz sredstava prikupljenih unovčenjem imovine za pokriće matematičke rezerve. Imovina za pokriće matematičke rezerve ne ulazi u stečajnu masu i isključivo je namenjena namirenju navedenih poverilaca. Imovina za pokriće matematičke rezerve je imovina osiguravajućeg društva koja je odvojena od ostale imovine osiguravajućeg društva i koja je oblikovana u skladu sa odredbama ZOSH, koje se odnose na obavezu oblikovanja imovine za pokriće matematičke rezerve³⁸⁶.

Navedeni poverioci imaju pravo na namirenje potraživanja iz imovine za pokriće matematičke rezerve na dan pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva. Poverioci potraživanja iz ugovora o životnim osiguranjima i ostalih ugovora o osiguranju, kod kojih postoji obaveza osiguravajućeg društva da primenjuje pravila o životnim osiguranjima, imaju pravo da se iz imovine za pokriće matematičke rezerve, isplate pre ostalih potraživanja, u visini koja odgovara obaveznom pokriću u vezi sa osiguranjem iz kojeg proizlazi to potraživanje. Ako imovina za pokriće matematičke rezerve nije dovoljna za kompletnu isplatu navedenih potraživanja, tada se potraživanja isplaćuju u odnosu sa obaveznom pokrićem u vezi sa osiguranjem iz kojeg proističe potraživanje, kao što je odnos između celokupne vrednosti imovine za pokriće matematičke rezerve i obaveznog pokrića za sva osiguranja koja su zaključena od strane osiguravajućeg društva u vrsti osiguranja, a u vezi kojih je oblikovana imovina za pokriće matematičke rezerve³⁸⁷. Visina potraživanja i ukupna visina obaveznog pokrića utvrđuje se na dan pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva³⁸⁸.

Stečajni upravnik je dužan da kod organizacije, koja obavlja poslove platnog prometa, otvori i poseban račun za imovinu za pokriće matematičke rezerve. Naravno, on je dužan da otvori i opšti račun za stečajnog dužnika, posle pokretanja stečajnog postupka³⁸⁹. Poverioci koji imaju potraživanja iz imovine za pokriće matematičke rezerve imaju pravo da imenuju svog predstavnika u odbor poverilaca, na prvoj skupštini poverilaca³⁹⁰. Potraživanja iz ugovora o osiguranju prijavljuju se stečajnom upravniku u skladu sa odredbama SZ³⁹¹.

385 Član 222. ZOSH

386 Član 223. ZOSH

387 Član 224., st.1,2 i 3 ZOSH

388 Član 224., st.6 ZOSH

389 Član 225., st.1 ZOSH

390 Član 226. ZOSH

391 Član 227. ZOSH

*
* *

Činjenica je da ZOSH posvećuje malo odredaba stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava. Ovaj postupak sadrži mnogo više posebnosti u odnosu na ono što je regulisano u ZOSH. Te posebnosti se ne odnose samo na isplatu potraživanja u ovom postupku. Kada je u pitanju isplata potraživanja iz ugovora o osiguranju u vezi kojih je potrebno obrazovati matematičku rezervu života, smatramo da je zakonodavac izdvojio najvažnije karakteristike ove vrste osiguranja, imajući u vidu status ovih sredstava u uslovima pokretanja stečajnog postupka.

– Stečaj i likvidacija osiguravajućih društava po zakonodavstvu Crne Gore

Pokretanje stečajnog postupka i imenovanje stečajnog upravnika

Kad je u pitanju ZSLO CG, analiziraćemo samo one odredbe, koje su specifične ili koje izazivaju nedoumice. Pre svega, definicija pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva nije sasvim jasna. U navedenom Zakonu se kaže, da će se taj postupak pokrenuti, ako regulatorni organ nadležan poslove osiguranja oceni da mere koje su preduzete u skladu sa Zakonom o osiguranju nisu dovele do poboljšanja u ispunjavanju obaveza od strane osiguravajućeg društva. Vrlo nevesito se upotrebljavaju termini kao što su margina solventnosti i garantne rezerve, tj. govori se o njihovoj usklađenosti, od koje zavisi pokretanje stečajnog postupka. Margina solventnosti se u poslovanju osiguravajućeg društva menja. Činjenica je da od garantnih rezervi zavisi bonitet osiguravajućeg društva, ali je zakonodavac morao da definiše garantne rezerve, šta ih čini i kad će se smatrati da njihovo preveliko trošenje ugrožava sigurnost tog društva.³⁹² Zatim, ZSLO CG definiše i ko može biti imenovan za stečajnog upravnika. To može biti lice, koje je na listi stečajnih upravnika, koje ima visoku stručnu spremu i tri godine radnog iskustva u osiguranju. Ne kaže se ništa o tome, koja visoka stručna sprema mora biti u pitanju i na kojim poslovima je to lice bilo u jednom osiguravajućem društvu.³⁹³ Da li to lice može biti neko, ko nije završio pravni ili ekonomski fakultet ili ko je radio samo na proceni šteta ili nekom drugom poslu, na kome nije mogao da bude upoznat sa svim ili većinom poslova vezanih za osiguranje. Osim toga, nije jasno zbog čega je određeno da će razrešeni stečajni upravnik vršiti poslove u postupku do imenovanja novog. Naročito, ako se radi o licu koje je osuđeno zbog vršenja krivičnih dela ili protiv kojeg se vodi krivični postupak, itd.

Matematička rezerva života (sredstva po ugovorima o osiguranju života)

Sledeće što možemo da zamerimo zakonodavcu, kada je u pitanju ZSLO CG, odnosi se na postupanje sa sredstvima osiguranja života. To se odnosi na prenos ugovora o osiguranju života sa sredstvima na druga osiguravajuća druš-

392 Član 5. ZSLO CG

393 Član 7. ZSLO CG

tva. Naime, ako su ta društva odbila da se izvrši prenos tih ugovora na njih, postavlja se pitanje zašto bi osiguranici iz tih ugovora obrazovali odbor, koji bi vršio pripreme radnje koje bi dovele do prenosa tih ugovora na druga društva.³⁹⁴ Ništa se ne govori o tome, koje bi to radnje bile, kao i koja je svrha ponovnog pokušaja prenosa tih ugovora na druga društva. Takođe, ništa se ne govori o druge dve mogućnosti, koje se odnose na isplatu matematičke rezerve, odnosno sredstava osiguranja života osiguranicima, kao i mogućnosti za osnivanje drugog osiguravajućeg društva koje bi se bavilo osiguranjem života. Kad je u pitanju isplata navedenih sredstava, navodi se smanjenje ugovorenih suma i obaveštavanje regulatornog organa i ništa više, tako da je ta odredba ostala nedorečena.

Kad je u pitanju namirenje potraživanja poverilaca, ZSLO CG ne spominje ugovore o reosiguranju.³⁹⁵ ZSLO CG reguliše jedino dobrovoljnu likvidaciju osiguravajućih društava.³⁹⁶ Radi se o opštim pravilima i pozivanjem na primenu odredaba drugih zakona, pre svega tog ZSLO CG.

Činjenica je da ZSLO CG izbegao grešku, koja je učinjena u regulisanju ove oblasti u Srbiji i Republici Srpskoj. Taj zakonski akt reguliše samo stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava. Naravno, neizbežno je pozivanje na opšta pravila, odnosno, na Zakone koje regulišu ove postupke.

– Stečaj i likvidacija osiguravajućih društava po zakonodavstvu Republike Srpske

Kao što smo, napred, rekli u Republici Srpskoj se stečaj i likvidacija osiguravajućih društava reguliše odredbama ZDO, odnosno „statusnim“ zakonom, kao i stečajnim zakonodavstvom i Zakonom o likvidacionom postupku³⁹⁷. Moramo, odmah, reći da je ova oblast regulisana na necelovit i nepregledan način (što uostalom važi i za ostale delove ovog Zakona). No, analiziraćemo samo one najvažnije i najinteresantnije odredbe, napominjući da ZDO reguliše, kako neke elemente stečaja i likvidacije, tako i postupak reorganizacije. Međutim, mi nećemo posvećivati pažnju reorganizaciji, obzirom da se i ovde zakonodavac poziva na „opšta“ pravila definisana u Zakonu o stečajnom postupku i jedino što je vredno pomenuti, odnosi se na mogućnost preduzimanja mera reorganizacije prema filijali osiguravajućeg društva u Republici Srpskoj koje ima sedište u Federaciji BiH. Kao glavni subjekt u ovim postupcima određena je, već, pomenuta Agencija za osiguranje Republike Srpske (dalje: Agencija RS).

Zakoni koji regulišu stečajni i likvidacioni postupak, kao i Zakon koji se odnosi na preduzeća primenjuju se na stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava, osim u slučajevima, kada je u ZDO predviđeno drugačije rešenje.³⁹⁸ Osim toga, dok se ne zaključi likvidacioni postupak, ne može se pokrenuti

394 Članovi 9. i 10. ZSLO CG

395 Član 13. ZSLO CG

396 Član 14. ZSLO CG

397 Zakon o likvidacionom postupku (Sl.glasnik R.Srpske 64/02)

398 Član 68., st.2. ZDO

stečajni.³⁹⁹ Agencija RS mora biti obaveštena od strane suda o pokretanju likvidacionog ili stečajnog postupka i to u roku od 10 dana od dana podnošenja zahteva za pokretanje postupka.

Utvrđivanje potraživanja vrši sudija u stečajnom ili likvidacionom postupku. Potraživanja se isplaćuju po sledećem redu: 1. korisnici polisa životnog osiguranja; 2. korisnici naknada po polisama neživotnog osiguranja koji su prijavili ostvarenje osiguranog slučaja i čije su prijave evidentirane; i 3. bilo koja druga lica koja su prijavila svoje zahteve u vremenskom periodu iz ovog člana.⁴⁰⁰ Postavlja se pitanje, zašto se ne upotrebljava termin „ugovor o osiguranju“, a ne „polisa“. Osim toga, kao u zakonodavstvu Crne Gore, ne pominje se reosiguranje. Agencija RS nadzire sve postupke tokom posebne likvidacije ili stečaja društva za osiguranje.

Privilegovana potraživanja

ZDO reguliše i privilegovana potraživanja na poseban način. Time se štite lica, koja imaju potraživanja po ugovorima o osiguranju. Naime, korisnici naknada osiguranja, kao i njihovi naslednici, imaju privilegovana potraživanja prema ulaganjima društva za osiguranje u odnosu na sva ostala opšta ili posebno privilegovana potraživanja, sa izuzetkom troškova procesa posebne likvidacije, kao i troškova stečaja. Kada osiguravajuće društvo dođe u fazu posebne likvidacije, korisnik naknade osiguranja ima privilegovana potraživanja prema svim sredstvima, bilo da pripadaju ulaganjima tog društva ili ne. Ta privilegija im daje prednost nad svim ostalim poveriocima, osim za potraživanja navedenih troškova.⁴⁰¹ Ne vidimo razlog ovakvog definisaja privilegovanih potraživanja, pogotovo što je posebna odredba posvećena isplatnim redovima.

Likvidacija i posebna likvidacija

U članu 68. ZDO se definiše niz pitanja, koje se odnose na likvidaciju i posebnu likvidaciju, privremenog i likvidacionog upravnika, radnje u postupcima likvidacije i sl. U Republici Srpskoj se likvidacioni postupak protiv osiguravajućih društava pokreće od strane Agencije RS u sledećim slučajevima:

- 1) kad Agencija RS oduzme dozvolu za rad osiguravajućem društvu;
- 2) kad sud proglasi ništavom registraciju osiguravajućeg društva; i
- 3) kad Skupština osiguravajućeg društva donese odluku o prestanku rada društva.

No, ZDO predviđa i postupak posebne likvidacije, koju, takođe, pokreće Agencija RS. Po odredbama ZDO posebna likvidacija štiti interese osiguranika i razlikuje se od „opšte“ ili kako je zakonodavac definiše, standardne likvidacije. Naime, ova likvidacija se pokreće: a) kad je trajno i potpuno oduzeta dozvola za

399 Član 68. st. 4 ZDO

400 Član 69., st. 2 I 3. ZDO

401 Član 70, st.1 i 2. ZDO

rad i b) kad je zabranjeno raspolaganje imovinom u slučaju donošenja odluke od strane Skupštine društva o prestanku rada. Tada je Skupština društva dužna da tu odluku dostavi Agenciji RS, koja može, u roku od 15 dana, doneti odluku o pokretanju postupka posebne likvidacije. Postupak posebne likvidacije počinje i završava se donošenjem rešenja Agencije RS.

Privremeni likvidacioni upravnik i likvidacioni upravnik

ZDO predviđa i posebne odredbe o privremenom upravniku i likvidacionom upravniku. Agencija RS postavlja privremenog upravnika, koji nadzire posebnu likvidaciju osiguravajućeg društva. On je dužan da u roku od 30 dana od dana postavljenja od strane Agencije RS, obavesti sve ugovarače osiguranja da je osiguravajućem društvu oduzeta dozvola za rad, da je počeo postupak posebne likvidacije i da će se svi zaključeni ugovori o osiguranju smatrati raskinutim u roku od 30 dana od dana prijema tog obaveštenja.

Međutim, posle imenovanja likvidacionog upravnika, ZDO određuje dalje aktivnosti privremenog upravnika. On može da kontroliše postupak likvidacije, kao i da daje mišljenje na zahtev likvidacionog upravnika. Osim toga, privremeni upravnik može da učestvuje u sudskim postupcima. Ukoliko privremeni upravnik bude razrešen dužnosti, svi njegovi akti, sprovedeni u toku postupka likvidacije, biće važeći. Znači, zajedno mogu delovati i privremeni i likvidacioni upravnik. Ovde ćemo postaviti samo jedno pitanje, ako privremeni upravnik može biti razrešen, zašto nisu navedeni mogući razlozi za to i zašto bi, u svakom slučaju, njegovi akti, izvršeni u toku postupka, ostali važeći.

Likvidacija osiguravajućeg društva biće zaključena, ako akcionari osiguravajućeg društva (akcionarsko društvo) ili članovi društva za uzajamno osiguranje, koji imaju više od 50% kapitala u društvu, kao i likvidacioni, odnosno, privremeni upravnik, podnesu prijavu, u kojoj se ističe da je uspešno sprovedena likvidacija portfelja osiguranja.

Ne ponavljajući ono što je, napred, rečeno, a odnosi se na zamerke načinu regulisanju ove oblasti u ZDO, reći ćemo, još, da je zakonodavac u Republici Srpskoj propustio da na detaljniji način uredi mnoge bitne institute vezane za stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava, dok je, sa druge strane, pokušao da definiše pojedine pojmove, naročito, u likvidacionom postupku i postupku posebne likvidacije. Time je doprineo nejasnosti pojedinih odredaba i mogućnosti preširokog tumačenja istih.

3. Prestanak osiguravajućih društava u pravu EU

Direktiva Evropskog Parlamenta i Saveta o reorganizaciji i likvidaciji osiguravajućih društava br. 2001/17/EC (dalje: Direktiva)⁴⁰² propisuje posebna pravila za reorganizaciju i likvidaciju osiguravajućih društava. Postupak reorganizacije

402 Directive 2001/17/EC of the European Parliament and of the Council of 19 March 2001 on the reorganisation and winding-up of insurance undertakings (Official Journal L 110, 20/04/2001 P.0028-0039)

predstavlja postupak za nastavak rada osiguravajućeg društva, kada se preduzima niz mera, koje treba da dovedu do toga da dužnik nastavi sa poslovanjem. ZS, kao i zakoni u regionu, koji uređuju oblast stečaja, uređuju detaljno postupak reorganizacije dužnika, a osnova tog postupka je stečajni plan. Mi ćemo, u ovom radu, upotrebljavati termin reorganizacija, a ne sanacija, što bi, možda, bio tačniji naziv za ove mere, ali pravna priroda reorganizacije govori da bi taj termin bio prikladniji. Direktiva uređuje i likvidaciju osiguravajućih društava, koristeći opšti izraz „winding-up“. Što se tiče izraza „winding-up“, on se odnosi na pravna lica.⁴⁰³ Mi ćemo taj termin prevesti kao likvidacija, obzirom da je taj termin izveden iz anglosaksonskog prava, u kome postoji i termin „bankruptcy“ (stečaj), koji se može odnositi i na fizička lica. Posvetićemo pažnju najvažnijim karakteristikama Direktive, ne ulazeći u detalje. Samo ćemo navoditi najvažnije faze ovih postupaka, interesantne i sa stanovišta našeg zakonodavstva.

– Preambula Direktive i osnovne odredbe

Pre nego što pređemo na pregled pojedinih odredaba Direktive, moramo reći da se u tim odredbama upotrebljavaju pojedini stručni termini, koje smo mi, prevodeći, pokušali da prilagodimo našim shvatanjima o ovim postupcima. Takođe, važnost Direktive se ogleda i u tome, što se primenjuje, između ostalog, i kod efekata odluka o otvaranju postupka reorganizacije i likvidacionog postupka i u drugim zemljama članicama, a ne samo u zemlji, u kojoj se pokrenuo postupak. Kao što smo rekli, Direktiva se primenjuje na postupke reorganizacije i likvidacije osiguravajućih društava u zemljama članicama Evropske Unije. U Preambuli Direktive govori se o opštim karakteristikama instituta, koje reguliše. Isto tako, Direktiva daje opšte definicije instituta, koje upotrebljava⁴⁰⁴. Mi ćemo se osvrnuti samo na one najosnovnije, koje su izložene u Preambuli, s tim da ćemo nekim pojmovima i fazama postupaka reorganizacije i likvidacije posvetiti više pažnje kasnije. Iako je u oblasti stečaja (odnosno insolventnosti) donesena Direktiva EU br.1346/2000 od 29. maja 2000. godine⁴⁰⁵, ona se ne primenjuje na likvidaciju osiguravajućih društava.⁴⁰⁶ Direktiva se primenjuje na osiguravajuća društva, koja imaju sedište u jednoj od zemalja članica Evropske Unije. Takođe, ova Direktiva reguliše i položaj poverilaca, koji imaju prebivalište, odnosno sedište u navedenim zemljama.⁴⁰⁷ Dejstvo Direktive se proširuje i na filijale osiguravajućih društava, s tim što se definiše da će pravo zemlje, u kojoj se nalazi filijala, regulisati njen položaj, imovinu i odgovornost.⁴⁰⁸ Ono što je interesantno, jeste odnos običnih i privilegovanih poverilaca, odnosno zaštita privilegovanih

403 Gifis S.H., Law Dictionary, Barrons Educational Series, Inc. 1991., str 41

Mozley, Whiteleys, Law Dictionary, Butterworths 1993., str. 27

404 Čolović V., Direktiva 2001/17/EU o reorganizaciji i likvidaciji osiguravajućih društava, savetovanje “Pravo osiguranja u tranziciji”, Palić 2003., Zbornik radova, str. 48

405 Doneta 29.05.2000., Council regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings (Official Journal L 160 , 30/06/2000 P. 0001 – 0018)

406 Preambula Direktive (2)

407 Preambula Direktive (4)

408 Preambula Direktive (7)

poverilaca u odnosu na obične, kao i u odnosu na zakonodavno regulisanje ovog instituta u zemljama članicama.⁴⁰⁹ Direktiva predviđa dva metoda tretmana potraživanja poverilaca: u odnosu na imovinu, kao i u odnosu na poverioce.⁴¹⁰ Takođe, Direktiva predviđa pun efekat odluke o otvaranju stečajnog postupka u drugim zemljama Evropske Unije.⁴¹¹ Direktiva obrađuje postupak reorganizacije i postupak likvidacije, ali određuje i neka zajednička pravila za obe vrste postupaka. Što se tiče regulisanja pojedinih faza postupaka, Direktiva određuje da će se primenjivati pravo domaće zemlje. To se odnosi na prebijanje u postupku, prava izlučnih i razlučnih poverilaca, uticaja ovih postupaka na pravne poslove, sudske postupke, itd.⁴¹² Direktiva reguliše i položaj filijala onih osiguravajućih društava, koja imaju sedište van zemalja članica Evropske Unije.⁴¹³ Imajući u vidu da su postupci, koje reguliše ova Direktiva veoma složeni, zadržali bismo se samo na navedenim najosnovnijim karakteristikama Preambule.

Direktiva u osnovnim odredbama definiše institute, kao što su osiguravajuće društvo, filijala, mere reorganizacije, likvidacioni postupak, domaća zemlja – zemlja pokretanja postupka, zemlja u kojoj se nalazi filijala osiguravajućeg društva, ovlašćeni organ za pokretanje postupka i donošenje mera reorganizacije, nadzorni organ, administrator u postupku reorganizacije, likvidacioni upravnik, kao i zahtev, odnosno potraživanje.⁴¹⁴ Pod filijalom podrazumeva se predstavništvo osiguravajućeg društva, koje se bavi poslovima osiguranja, s tim da je njeno sedište na teritoriji zemlje članice. Odredbe Direktive podrazumevaju filijalu kao pravno lice, koje je pod jurisdikcijom zemlje, koja je dala dozvolu za rad toj filijali. Pod merama reorganizacije podrazumevaju se mere, koje preduzima ovlašćeno administrativno ili sudsko telo u cilju nastavka rada osiguravajućeg društva. Naravno, te mere su deo plana, tako da njih može biti i više, u zavisnosti o kakvom obliku reorganizacije je reč. Pod potraživanjima, odnosno zahtevima smatraju se zahtevi osiguranih lica, imalaca polise, kao i drugih lica, koja imaju pravo podnošenja direktnog zahteva protiv osiguravajućeg društva. Ovo su samo neke od definicija koje daje Direktiva, što je neophodno kod razumevanja pojedinih odredaba.

– Mere reorganizacije

Samo ovlašćeni (sudski ili administrativni) organ može doneti odluku o preduzimanju mera reorganizacije jednog osiguravajućeg društva, uključujući i filijale u drugim zemljama članicama. Mere reorganizacije ne sprečavaju vođenje likvidacionog postupka protiv osiguravajućeg društva.⁴¹⁵ Mere reorganizacije će se regulisati po pravu one zemlje u kojoj se sprovode.⁴¹⁶ Te mere će imati dejstva

409 Preambula Direktive (14)

410 Preambula Direktive (15)

411 Preambula Direktive (20)

412 Preambula Direktive (24)

413 Preambula Direktive (29)

414 Član 2.

415 Član 4., st.1.

416 Član 4., st.2

u svim zemljama članicama, bez ispunjenja bilo kakvih posebnih formalnosti.⁴¹⁷ To znači, da će se odluke o sprovedenim merama priznavati u drugim zemljama članicama, bez ispunjenja pretpostavki za priznanje. Sprovođenje mera reorganizacije biće nadzirani od posebnog nadzornog organa. Organ, koji je doneo odluku o sprovođenju reorganizacije biće dužan da obavesti nadzorni organ o svim odlukama, koje je doneo u vezi mera reorganizacije⁴¹⁸. Sa druge strane, nadzorni organ, koji je na ovakav način obavешten, biće dužan da obavesti nadzorne organe u drugim zemljama članicama, u kojima ta reorganizacija proizvodi određene posledice.⁴¹⁹ Takođe, Direktiva propisuje obavezu javnog oglašavanja donošenja odluke o reorganizaciji. Reorganizacija i mere za njeno sprovođenje moraju se oglasiti u službenim novinama.⁴²⁰ Direktiva uređuje i pitanje obavешtavanja poznatih poverilaca i njihovog prava na prijavu potraživanja. Vidimo da Direktiva govori o poznatim poveriocima, ukoliko zna gde se nalazi njihovo prebivalište ili sedište u zemljama članicama. O merama reorganizacije poverioce obavешtava administrator tog postupka, kao i o njihovom pravu na podnošenje prijave potraživanja.⁴²¹

Postupak reorganizacije, koji se sprovodi radi nastavka rada jednog osiguravajućeg društva, podrazumeva procenu niza mera, koje bi dovele do daljeg poslovanja tog društva, vodeći računa o svim specifičnostima same delatnosti osiguranja. Postupak reorganizacije pretpostavlja prihvatanje stečajnog plana, koji je osnova reorganizacije i koji se sastoji iz niza mera, odnosno, oblika reorganizacije, koji moraju biti prihvaćeni od strane poverilaca, da bi stečajni plan mogao funkcionisati i da bi stečajni dužnik mogao dalje da posluje i da izvršava obaveze prema poveriocima. Međutim, taj postupak bi imao svoje specifičnosti kod osiguravajućih društava, koji bi se ticao, pre svega, bavljenja različitim vrstama osiguranja od strane jednog osiguravajućeg društva, kao i tretiranja određenih potraživanja.

- Likvidacioni postupak

Već smo rekli da Direktiva koristi izraz „winding up“ za stečaj, odnosno likvidaciju osiguravajućih društava. Zbog razlika u terminima u ovoj oblasti, mi ćemo koristiti reč likvidacija. I kod otvaranja likvidacionog postupka, glavnu ulogu ima ovlašćeni organ (administrativni ili sudski), koji donosi odluku o pokretanju ovog postupka. Ta odluka se odnosi ne samo na osiguravajuće društvo, već i na filijale, u skladu sa napred navedenim. Ta odluka može biti donesena i u slučaju sprovođenja mera reorganizacije, odnosno, i u njihovom odsustvu.⁴²² Znači, odluka o otvaranju likvidacionog postupka se može doneti, bez obzira na postupak reorganizacije. Odluka o otvaranju likvidacionog postupka će se

417 Član 4., st.3

418 Čolović V., nav.delo, str. 50

419 Član 5.

420 Član 6.

421 Član 7., st.1.

422 Član 8., st.1.

priznati u svim zemljama članicama, bez ispunjenja formalnosti oko priznanja te odluke.⁴²³ Kao i kod reorganizacije, i ovdje postoji obaveza obavještanja nadzornog organa.⁴²⁴ Inače, Direktiva upotrebljava termin „supervisory authorities“, koji bi mogli da upodobimo sa institutom nadzornog organa, koji jasno definiše ulogu ovog organa. Što se tiče prava, koje će se primeniti u postupku, merodavno će biti pravo domaće zemlje, u kojoj se vodi postupak, osim ako nije na drugačiji način uređeno u odredbama članova 19 do 26 Direktive, koje su zajedničke i za reorganizaciju i za likvidacioni postupak.⁴²⁵ To pravo će se, između ostalog, primenjivati i na: status imovine privilegovanih poverilaca, uslove prebijanja potraživanja, uticaj postupka na pravne poslove, uticaj postupka na sporove koje vode poverioci, troškove postupka, uslove i efekte zaključenja postupka, itd.⁴²⁶

Direktiva uređuje tretman potraživanja, na taj način, što zemlja članica može potraživanja uređivati pomoću dva metoda. Prvi metod se odnosi na određene prednosti potraživanja iz osiguranja u odnosu na druga potraživanja, pod određenim uslovima. Drugi metod određuje da ta potraživanja neće imati prednost pred zahtevima zaposlenih, troškovima postupka i taksama, zahtevima koji proizlaze iz socijalnog osiguranja i zahtevima izlučnih i razlučnih poverilaca.⁴²⁷ Direktiva uređuje i potraživanja (zahteve), koja imaju prvenstvo i osnov u imovini, kao i njihovo podnošenje na isplatu. Ta potraživanja se mogu podneti na isplatu i pre otvaranja likvidacionog postupka, odnosno pre podnošenja i nezavisno od drugih zahteva, koji su navedeni u članu 10, a po Direktivama br. 73/239/EEZ i br. 79/267/EEZ.⁴²⁸

Određena je i obaveza ovlašćenog organa, koji je doneo odluku o otvaranju postupka, zatim upravnika (likvidatora) postupka, kao i drugog ovlašćenog lica, da objave odluku o otvaranju likvidacionog postupka u službenim novinama.⁴²⁹ Kao i kod reorganizacije, i u likvidacionom postupku se moraju obavestiti poznati poverioci o otvaranju likvidacionog postupka. Oni se moraju obavestiti pismeno, odnosno pojedinačno. To obaveštenje mora sadržati sve relevantne podatke o postupku, pravu na podnošenje zahteva, odnosno na prijavu potraživanja, privilegovanim potraživanjima i sl.⁴³⁰ Svaki poverilac, koji ima prebivalište ili sedište u jednoj od zemalja članica, kao i van zemlje u kojoj je pokrenut postupak, ima pravo da podnese prijavu potraživanja, kao i da ospori pojedina potraživanja.⁴³¹ Takva potraživanja imaće isti tretman, kao i prijavljena potraživanja od strane poverilaca, koji imaju sedište ili prebivalište u zemlji pokretanja postupka.⁴³² Izuzev u slučajevima, kada pravo zemlje pokretanja po-

423 Član 8., st.2.

424 Član 8., st.3.

425 Član 9., st.1.

426 Član 9., st.2.

427 Član 10., st.1.

428 Član 12.

429 Član 14., st.1.

430 Član 15.

431 Član 16., st.1.

432 Član 16., st.2.

stupka propisuje nešto drugo, poverilac može, kao prijavu potraživanja, poslati kopiju dokumenata, u kojima će istaći prirodu zahteva, odnosno potraživanja, datum od kojeg potražuje određeni iznos, eventualno pravo na stvarima, kao i druge podatke od važnosti za prijavu potraživanja.⁴³³ Što se tiče jezika, na kome se mogu podneti prijave navedenih potraživanja, poverioci će sastaviti prijavu na službenom jeziku zemlje ili na jednom od službenih jezika zemlje u kojoj se vodi postupak. Naravno, ovo pravilo važi i za eventualne primedbe i osporavanja drugih potraživanja.⁴³⁴ Direktiva određuje obavezu i za obaveštavanje ostalih poverilaca. Likvidacioni upravnik će obavestiti poverioce na uobičajen način o postupku.⁴³⁵ Nadzorni organi zemalja članica mogu zahtevati obaveštenje o likvidacionom postupku i fazama i razvoju tog postupka od nadzornog organa zemlje u kojoj se vodi postupak.⁴³⁶

Pomenuli smo samo najinteresantnije odredbe, koje se odnose na nadzorni organ, metode tretmana potraživanja (kojima nismo posvetili dovoljno pažnje, obzirom na posebno regulisanje u napred navedenim Direktivama) i prijavu potraživanja (jednakost poverilaca). Naravno, ostale odredbe o regulisanju ovog postupka su opšte. Neke odredbe Direktive su zajedničke i za postupak reorganizacije i za likvidacioni postupak. Te odredbe regulišu dejstva ovih postupaka, kao i status odluka, koje su donesene u ovim postupcima, u drugim zemljama članicama.

– Zajedničke odredbe Direktive 2001/17/EU za postupak reorganizacije i likvidacioni postupak

Direktiva sadrži i odredbe, koje će se primenjivati i kod preduzimanja mera reorganizacije i kod likvidacionog postupka. Pre svega, Direktiva određuje, koje će se pravo primenivati na ugovore o radu i radne odnose, predviđajući da će se primeniti pravo zemlje članice u kojoj se postavlja pitanje. Što se tiče ugovora, čiji je predmet neka nepokretna imovina, primeniće se pravo zemlje članice, na čijoj se teritoriji nalazi ta imovina⁴³⁷. Isto tako, ako je predmet ugovora vazduhoplov ili brod, primeniće se pravo zemlje članice u kojoj se vodi registar brodova, odnosno vazduhoplova.⁴³⁸ Takođe, Direktiva reguliše i prava poverilaca, koji svoj osnov potraživanja imaju u stvarima, bilo da su one pokretne ili nepokretne, na taj način da postupak reorganizacije ili likvidacioni postupak neće uticati na ta prava.⁴³⁹ Isto tako, ovi postupci neće uticati na pravo poverilaca da zahtevaju prebijanje svojih potraživanja sa drugim potraživanjima.⁴⁴⁰ Direktiva određuje da će se postupci, koji su u toku, regulisati po pravu zemlje članice u

433 Član 16., st.3.

434 Član 17., st.2.

435 Član 18., st.1.

436 Član 18., st.2.

437 Čolović V., nav.delo, str. 53

438 Član 19.

439 Član 20., st.1.

440 Član 22., st.1.

kojoj se vodi takav postupak.⁴⁴¹ To znači da će se o prekidu postupka, koji je u toku, donositi odluka po pravu zemlje suda, koji vodi taj postupak.

Ovlašćeni organ koji je doneo odluku o pokretanju navedenih postupaka, donosi odluku i o imenovanju administratora u postupku reorganizacije, kao i likvidacionog upravnika. Da bi ova lica mogla da preduzimaju akte u drugim zemljama članicama, moraju da dokažu svojstvo originalnim primerkom odluke ili overenom kopijom te odluke. Neće se tražiti legalizacija tih isprava u drugim zemljama članicama.⁴⁴² Administrator i likvidacioni upravnik moraju da postupaju u zemljama članicama u skladu sa pravom odnosno zemlje članice.⁴⁴³ Administrator i likvidacioni upravnik imaju pravo da zahtevaju upis sprovođenja mera reorganizacije i otvaranje likvidacionog postupka u zemljišne registre, trgovačke registre ili bilo koje druge javne registre u drugim zemljama članicama. Troškovi tih registracija tretiraće se kao troškovi postupka.⁴⁴⁴

Direktiva određuje da će se primenjivati njene odredbe i na postupke sprovođenja mera reorganizacije i likvidacionog postupka protiv filijala osiguravajućih društava, koja imaju sedište u trećim zemljama, van zemalja članica. Zemlja u kojoj se pokreće postupak (ili domaća zemlja) je zemlja u kojoj navedena filijala ima ovlašćenje (dozvolu) za rad.⁴⁴⁵ Ukoliko osiguravajuće društvo, koje ima sedište u trećoj zemlji, ima više filijala, koja imaju ovlašćenje za rad u nekoliko zemalja članica, svaka od tih filijala tretiraće se nezavisno u skladu sa odredbama Direktive. Organi koji pokreću ove postupke, kao i nadzorni organi, dužni su da koordiniraju sve akte u vezi vođenja ovih postupaka protiv navedenih filijala.⁴⁴⁶

U vezi primene ove Direktive, zemlje članice su bile dužne da usklade svoje propise sa odredbama Direktive pre 20. aprila 2003. godine.⁴⁴⁷ Propisi zemalja članica, koji su usklađeni sa odredbama Direktive, primeniće se na sprovođenje postupaka mera reorganizacije i na likvidacione postupke, koji će biti pokrenuti posle navedenog datuma.⁴⁴⁸ Znači, Direktiva određuje i vreme primene njenih odredaba, ostavljajući rok državama članicama da usklade svoje propise o reorganizaciji i likvidaciji osiguravajućih društava, tako da njene odredbe nemaju retroaktivno dejstvo.

– *Specifičnosti Direktive 2001/17/EU*

Odredbe Direktive daju nova rešenja u oblasti likvidacije (stečaja) i reorganizacije osiguravajućih društava. Ta rešenja predstavljaju i specifičnosti Direktive, koja, uz primenu nekih ranijih Direktiva, koje se odnose na pojedine vrste osiguranja (spomenute ovom tekstu), predstavljaju osnov za jedinstveno regulisanje

441 Član 26.

442 Član 27., st.1.

443 Član 27., st.3.

444 Član 28.

445 Član 30., st.1(a).

446 Član 30., st.2.

447 Član 31., st.1.

448 Član 31., st.2.

ove materije u zemljama članicama. Svaka od Direktiva EU ima takav cilj, koji pokušava da definiše u svojim odredbama, bez obzira na koju oblast se odnosi. Iz navedenog proizlazi potreba da definišemo neke od najvažnijih specifičnosti Direktive, koje bi mogle da posluže kao putokaz kod donošenja novih propisa u ovoj oblasti u našem zakonodavstvu. Te specifičnosti su sledeće:

- 1) Kao što je, već, rečeno, osnovni cilj Direktive jeste unifikacija pravila u ovoj oblasti, s tim, što se radi o ograničenoj unifikaciji, obzirom da se regulisanje pojedinih faza u postupcima reorganizacije i likvidacije uređuje po pravilima domaće zemlje, u kojoj se rešava pojedina faza;
- 2) Direktiva određuje samo neka od pravila ovih postupaka, koja se tiču tretmana potraživanja pojedinih poverilaca i odnosa njihovih potraživanja prema ostalim potraživanjima, zatim načina namirenja tih poverilaca, kao i sprovođenja postupka reorganizacije. Pretpostavlja se da specifičnost delatnosti osiguranja nalaže jedinstvenu primenu pravila, koje se odnose na navedeno;
- 3) Status filijala je određen na taj način, što se primenjuju odredbe Direktive, čak i kada osiguravajuće društvo, o čijoj filijali je reč, ima sedište u nekoj trećoj zemlji;
- 4) Takođe, Direktiva uređuje tretman stranih subjekata u ovim postupcima. Naime, kada jedan od ovih postupaka, pokrenut u jednoj od zemalja članica, ima efekta u drugoj zemlji članici, onda strani administrator, likvidacioni upravnik ili poverilac može ostvarivati svoja prava i u toj zemlji članici, pod uslovima određenim u Direktivi; i
- 5) Isto tako, Direktiva uređuje tretman stranih odluka i drugih akata u drugoj zemlji članici, određujući da će te odluke proizvesti dejstva u drugoj zemlji članici i bez ispunjenja posebnih formalnosti, odnosno, neće biti potrebno sprovesti postupak priznanja tih odluka⁴⁴⁹.

Možemo da zaključimo da je osnovni cilj Direktive 2001/17/EU regulisanje ove materije na nivou svih zemalja članica EU. Naravno, potrebno je uskladiti i nacionalna zakonodavstva sa njenim odredbama. Osim toga, delatnost osiguranja je posebna u odnosu na ostale delatnosti, tako da se, u slučaju insolventnosti jednog osiguravajućeg društva, moraju postaviti posebna pravila za neke faze navedenih postupaka. Inače, što se tiče osnovnih pravila o reorganizaciji i likvidaciji (stečaj) ovih subjekata, primenjivala bi se, kao i do sada, opšta pravila.

4. Predlozi za buduće regulisanje stečaja i likvidacija osiguravajućih društava

Imajući u vidu da smo, napred, istakli bitne činjenice o načinu regulisanja stečajnog i likvidacionog postupka osiguravajućih društava u Srbiji, zatim u zakonodavstvima tri zemlje, kao i u pravu EU, ovde ćemo izneti nekoliko predloga za buduće regulisanje ove oblasti. Ti predlozi su sledeći:

- 1) Regulisanje stečajnog i likvidacionog postupka protiv osiguravajućih društava je neophodno posebnim zakonskim aktom (koji bi se odnosio samo na ta društva). No, u tom aktu bi se regulisale samo specifičnosti vezane za osiguravajuća društva, dok bi se druga pitanja, vezana za stečajni postupak, regulisala „opštim“ stečajnim zakonom;
- 2) Jasno razlikovanje akcionarskog društva i društva za uzajamno osiguranje od društava za posredovanje i zastupanje u osiguranju i agencija za pružanje drugih usluga u osiguranju, kad je u pitanju pokretanje stečajnog i likvidacionog postupka;
- 3) Posebno posvećivanje pažnje regulisanju stečaja i likvidacije društava za uzajamno osiguranje, obzirom na specifičnosti samog društva i cilja u poslovanju;
- 4) Tačno određivanje stečajnih razloga, odnosno, pretpostavki za pokretanje stečajnog postupka, koje ne može na isti način biti regulisano kao i u „opštem“ stečajnom postupku. To se, naročito, odnosi na slučajeve kada Narodna banka Srbije ne oduzme dozvolu za rad, a društvo ne izvršava svoje obaveze duži vremenski period;
- 5) Regulisanje imenovanja stečajnog upravnika, kao u crnogorskom zakonodavstvu, sa određenim modifikacijama. Agencija za osiguranje depozita ne može biti stečajni i likvidacioni upravnik, kao što je to učinjeno u srpskom zakonodavstvu;
- 6) Regulisanje isplatnih redova, tako što će se jasno odvojiti troškovi i dugovi stečajne mase od privilegovanih potraživanja, kao i potraživanja po ugovorima o osiguranju u odnosu na potraživanja ostalih poverilaca i akcionara, odnosno, članova društva;
- 7) Posebno regulisanje potraživanja po osnovu osiguranja života i predviđanje tri načina postupanja sa sredstvima matematičke rezerve po opštim pravilima;
- 8) Regulisanje prinudne i dobrovoljne likvidacije protiv osiguravajućih društava u istom zakonskom aktu, kao što je to učinjeno u srpskom zakonodavstvu. Smatramo da ova materija ne može biti regulisana zakonom o privrednim društvima ili preduzećima, osim ako su u pitanju opšta pravila;
- 9) Regulisanje pokretanja stečajnog postupka protiv filijala stranih osiguravajućih društava. No, pre toga, potrebno je predvideti mogućnost poslovanja stranih osiguravajućih društava putem filijala na domaćoj teritoriji, što je imperativ, obzirom na neka rešenja u ovoj oblasti, ne samo u zemljama EU, već i u Hrvatskoj; i
- 10) Kad je u pitanju regulisanje retroaktivnosti, treba voditi računa o statusu stečajnog i likvidacionog postupka, odnosno, bitna je faza u kojoj se postupak nalazi.

Još jednom napominjemo, stečajni i likvidacioni postupak protiv osiguravajućih društava ima svoje specifičnosti, iako se radi o finansijskoj organizaciji,

kao što je i banka. Međutim, ovi subjekti imaju svoje specifičnosti, tako da se ne mogu istim zakonskim aktom regulisati navedeni postupci protiv njih, kao što je to slučaj u Republici Srbiji. Zakonodavstvo Crne Gore načinilo je korak napred kad je u pitanju regulisanje ove oblasti. Međutim, mnogo toga je propušteno, odnosno neki instituti su ostali nedorečeni. Na kraju, regulisanje stečaja i likvidacije protiv osiguravajućih društava u Republici Srpskoj uređeno je na takav način da je, možemo reći, potrebno hitno i ponovno regulisanje ove oblasti. U svakom slučaju, prvi korak, koji bi trebao da napravi srpski zakonodavac, u budućem regulisanju ove materije, jeste odvajanje regulisanja stečaja i likvidacije banaka od stečaja i likvidacije osiguravajućih društava. Drugi korak bi morao biti usmeren ka drugačijem regulisanju stečajnog i likvidacionog upravnika u ovim postupcima, odnosno, te funkcije nikako ne bi mogla da vrši Agencija za osiguranje depozita. Treći korak bi bio usmeren ka odvojenom regulisanju stečaja i likvidacije akcionarskih društava za osiguranje od stečaja i likvidacije društava za uzajamno osiguranje. Kad su u pitanju društva za posredovanje i društva za zastupanje u osiguranju, smatramo da bi stečajni i likvidacioni postupak protiv ovih subjekata morao biti regulisan po opštim pravilima za privredna društva.

5. Solventnost II

U ovom delu posvetićemo pažnju i jednoj temi koju ne možemo svrstati u oblast o kojoj je, do sada, bilo reči. Upravljanje rizicima od strane osiguravajućih društava nema direktne veze sa stečajem ili likvidacijom, ali pravilno regulisanje upravljanja rizikom i pravilna primena tih pravila u praksi je od izuzetne važnosti za solventnost osiguravača, pa, samim tim, to dovodi do stabilnog poslovanja i nemogućnosti neispunjavanja obaveza prema trećim licima. Da je upravljanje rizicima od strane osiguravača od izuzetne važnosti, govori i činjenica da i pravo EU reguliše ovu materiju, odnosno, da se upravo spremaju izmene regulisanja ove oblasti. Iako se ova oblast, pre svega, oslanja na ekonomski aspekt osiguranja, mi ćemo pokušati da izdvojimo ono što je najvažnije.

Problem solventnosti osiguravajućih društava vezujemo i za interese osiguranika i za interese osiguravača, odnosno, za interese vlasnika osiguravajućih društava. Inače, Finska se bavi problemom solventnosti osiguravajućih društava još od pedesetih godina XX veka, a u Evropi je do sedamdesetih godina istog veka, bilo više pokušaja provere solventnosti⁴⁵⁰. Rizici osiguranja su u SAD u razdoblju od 1969. do 1998. godine bili uzrok za 41 % slučajeva nesolventnosti. U svetu se može više od polovine slučajeva nesolventnosti pripisati rizicima koji su u EU, ranije, bili potpuno zanemareni u obračunu minimalnog kapiatala osiguravajućeg društva. Inače, u EU nije bilo velikih teškoća sa nesolventnošću osiguravajućih društava. Od 1996. do 2001. godine je bilo 85 većih teškoća u osiguravajućim društvima, kojima su se bavili supervizori osiguranja⁴⁵¹. Od

450 Komelj J., Dolničar J., Izazovi i mogućnosti u osiguranju i reosiguranju sa naglaskom na Solventnost II, prezentacija, 18.susret osiguravača i reosiguravača SORS 2007., Sarajevo 2007., str. 2

451 Komelj J., Dolničar J., nav.delo, str. 6

toga, došlo je do zatvaranja osiguravajućih društava u 20 slučajeva, odnosno, u 17 društava koja su se bavila imovinskim osiguranjem, a u tri društva koja su se bavila životnim osiguranjem. U 65 slučajeva do zaštite interesa osiguranika došlo je obaveznim ili dobrovoljnim prenosom portfelja, preuzimanjem društva ili dokapitalizacijom. Kasnije, od 65 pomenutih društava, još je 29 prestalo sa radom. Od 2001.do 2004.godine, došlo je do prestanka rada još 13 osiguravajućih društava koja su se bavila imovinskim osiguranjem, kao i 14 društava koja su se bavila životnim osiguranjem. Osnovni problem vezan za solventnost svodi se na određivanje minimalnog iznosa kapitala koje osiguravajuće društvo mora da poseduje za sigurno poslovanje.

Prelaz sa klasičnih ili standardnih modela upravljanja rizikom na interne modele koje će izraditi i, nakon odobrenja nadzornog organa, upotrebljavati pojedini osiguravači, nije ni jednostavan, ni bezopasan, kao ni jeftin. Interno modeliranje omogućava smanjenje varijabilnosti u upravljanju rizikom, mogućnost procene veličine kapitala, a time i efikasniju alokaciju istog u cilju pravilnog vrednovanja odluka i dobijanja odgovora na pitanje: Šta će se dogoditi, ako više stvari, odjednom, krene loše? Cilj uvođenja „Solvency II“, odnosno, „Solventnosti II“ koji će biti uveden najkasnije 31.12.2012.godine, jeste uvođenje sveobuhvatnog upravljanja rizikom u cilju zaštite osiguranika⁴⁵². Sam „Solvency II“ daje mogućnost primene internih modela, prilagođenih svakom osiguravaču, odnosno, njegovoj situaciji⁴⁵³. Kakav je njihov odnos i šta sve uvođenje internih modela traži od osiguravajućih društava, kao i kako se prati efikasnost internih modela upravljanja rizikom, pitanja su na koja ćemo pokušati da damo odgovor.

Bitno izmenjeno poslovno okruženje u poslednjih nekoliko godina dovelo je do suočavanja osiguravajućih društava sa brojnim izazovima i rastućim rizicima i istovremeno doprinelo da se se kapital i solventnost osiguravača, u odnosu na preuzete obaveze, nađu u fokusu pažnje kako akcionara i osiguranika, tako i države i njenih nadzornih organa. Glavni uzroci nesolventnosti osiguravajućih kompanija su:

- rizici osiguranja (tehnički rizici, odnosno, rizici na strani pasive bilansa stanja), koji ukazuju na stepen dovoljnosti sredstava rezervi osiguravajućih društava za izvršavanje obaveza i pokriće šteta ili dugova;
- rizici imovine (rizici ulaganja, odnosno, rizici na strani aktive bilansa stanja), kojima su osiguravajuća društva izložena prilikom ulaganja slobodnih sredstava rezervi i kojima osiguravači moraju kontinuirano upravljati na bazi njihove prethodne detaljne analize i što objektivnije procene;
- tzv. netehnički rizici, koji su uzrokovani ponašanjem uprave (menadžmenta), kao što je namerno određivanje nižih premijskih stopa kako bi se ostvario brzi prodor na tržište i preuzeo veći tržišni udeo, što kao posledicu ima manjak sredstava za isplatu šteta i troškova poslovanja⁴⁵⁴.

452 Background to the Solvency II Project, http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/solvency/background_en.htm

453 www.osiguranje.hr

454 Jauković L., Kaščelan V., Nova regulativa solventnosti osiguravajućih kompanija u EU – projekat Solventnost II-, str. 77, <http://www.mnje.com/V/077-084%20MNE%20br5.pdf>

Regulativa solventnosti osiguravajućih društava koje posluju na teritoriji EU, bazirana je na izračunavanju i održavanju minimalnog iznosa margine solventnosti, koja treba da omogući stalnu kontrolu i praćenje funkcionalnog odnosa između potrebnog kapitala i preuzetih rizika. Shodno prvoj Direktivi EU za neživotna osiguranja iz 1973. godine (br. 73/239/EEC), obračun margine solventnosti se vršio metodom premijske osnove. Shodno istoj Direktivi, kod osiguranja sa malim procentom ažurnosti u rešavanju zahteva za naknadu štete, prilikom određivanja margine solventnosti se koristi indeks šteta. Istim propisom je predviđena obaveza formiranja minimalnog garantnog fonda u iznosu jedne trećine. Period od sedam godina se uzima u slučaju da osiguravajuće društvo osigurava neke od sledećih rizika – osiguranje kredita, useva i plodova, oluje, grada i mraza, što zavisi od zahtevane margine solventnosti, pri čemu se ona kreće u rasponu od 200.000 do 1.400.000 evra, zavisno od vrste osiguranja. Izračunavanje margine solventnosti za dopunska osiguranja uz osiguranje života podrazumeva primenu istih kriterijuma kao i za neživotna osiguranja, dok se, kod poslova upravljanja penzijskim fondovima, margina solventnosti izračunava, analogno, kao kod osiguranja života povezanih sa investicijama, zavisno od vrste penzijskog fonda. Prvi propisi kojima se regulisala solventnost kompanija životnih osiguranja u EU predviđali su obavezu formiranja minimalnog garantnog fonda od 800.000 evra, pri čemu se ovaj fond umanjivao za 25%, kada su u pitanju osiguravajuća društva sa uzajamnom odgovornošću. Odredbe prvih Direktiva kojima je regulisano tržište osiguranja EU su bile predmet velikog broja analiza, tako da su, u cilju poboljšanja kvaliteta zaštite osiguranika, usledile dopune pomenutih propisa. Naime, kao što smo, napred, rekli, Evropski parlament i Savet EU su, u martu 2002. godine, usvojili Direktivu 2002/13/EC za neživotna osiguranja i Direktivu 2002/12/EC za životna osiguranja. Nova zakonska rešenja u EU predviđaju obračun margine solventnosti primenom fiksnih koeficijenata na vrednost ukupnog premijskog prihoda ili prosečnog iznosa šteta (kod neživotnih osiguranja), odnosno, na iznos matematičke rezerve (kod životnih osiguranja).

Afirmisanje isključivo kvantitativnog pristupa problematici solventnosti, bez analiziranja kvalitativnog aspekta finansijske pozicije osiguravajućeg društva, predstavlja osnovni nedostatak projekta Solventnost I. Nove Direktive iz 2002. godine, nisu odstranile ključne nedostatke prvobitnih Direktiva iz 70-tih godina prošlog veka. Naime, minimalni zahtev za kapitalom trenutno se, isključivo, računa na osnovu obaveza osiguravajućeg društva, što upućuje na zaključak da se prilikom njegovog određivanja uzimaju u obzir samo osigurani rizici, dok ostali kvantitativni rizici (kao npr. rizik kamatne stope i ostali tržišni rizici) nisu adekvatno uključeni u obračun. Postojeći obračun margine solventnosti je imao za posledicu da su uspešna osiguravajuća društva, formirajući veći iznos tehničkih rezervi i zaračunavajući veće premije, bili prinuđeni da izdvajaju veći iznos sredstava za održavanje minimalnog zahtevanog kapitala, što je uticalo na pokušaj mnogih osiguravača da smanje zahtevani kapital putem snižavanja premija i sredstava tehničkih rezervi. Kao dalji nedostatak projekta Solventnost I, navodi se to, što postojeći regulatorni okvir ne sadrži detaljnija pravila o usklađivanju vrednosti imovine i obaveza društava⁴⁵⁵. Stoga, aktiva i obaveze mogu biti

vrednovane na osnovu različitih pravila, što daje iskrivljenu sliku solventnosti osiguravača i ometa poštnu konkurenciju unutar EU.

U sklopu projekta Solventnost I, modeli procene solventnosti osiguravajućih društava nisu uvek saglasni a, u nekim slučajevima, su čak i kontradiktorni. Ukoliko osiguravajuće društvo poveća premije za neživotna osiguranja, rizik nesolventnosti se smanjuje, dok se, shodno odredbama projekta Solventnost I, zahtevani iznos kapitala povećava. S obzirom na navedeno, cilj projekta Solventnost II je uspostavljanje koherentnog sistema merenja solventnosti uvažavajući: a) obim usluga osiguranja koje nudi osiguravajuće društvo; b) sposobnost osiguravača da proceni rizik sa kojim se suočava u svom poslovanju; i c) kvalitet sistema upravljanja rizikom.

Znači, Solventnost II predstavlja poboljšani regulatorni okvir solventnosti osiguravajućih društava putem:

- uvođenja sistema merenja solventnosti zasnovanog na riziku, čime se afirmiše pristup opreznog merenja stepena rizika portfelja osiguravača i proporcionalnog utvrđivanja potrebnog iznosa kapitala. Predmetni projekt u analizu uključuje sledeće kategorije rizika: kreditni rizik, tržišni rizik, poslovni rizik, rizik likvidnosti i rizik osiguranja;
- utvrđivanja jedinstvenih pravila za merenje solventnosti osiguravajućih društava, usmeravanjem na holistički pristup kod kojeg se imovina i obaveze vrednuju u skladu sa tržišnim principima;
- podsticanja osiguravača da sprovodi aktivnosti upravljanja rizikom. Solventnost II će stimulisati osiguravajuća društva da razvijaju sofisticirane sisteme upravljanja rizikom, tako što će od kompanija koje budu uspešne u predmetnim aktivnostima zahtevati manje iznose kapitala za održavanje solventnosti;
- definisanja zahtevanog iznosa kapitala primenom „standardnog pristupa“ ili „internog modela“, što će uticati da se od osiguravajućih društava, koje profitabilno posluju, zahteva manje kapitala za održavanje solventnosti nego od društava sa slabijim poslovnim rezultatima. Agresivna investiciona strategija osiguravača, u smislu investiranja u visoko rizičnu imovinu će, takođe, rezultirati većim zahtevanim iznosom kapitala. Tehnike upravljanja rizikom, kao što su reosiguranje i sl., takođe mogu uticati na redukovanje nivoa rizika, a samim tim i na nivo potrebnog kapitala. Mnoga osiguravajuća društva su razvila visoko sofisticirane kompjuterske modele, kako bi testirale efekte različitih događaja na njihove portfelje osiguranja. Ovi modeli se mogu koristiti da se izračuna potreban nivo kapitala, kako bi se osiguravajuće društvo suprotstavilo različitim nepovoljnim događajima koji mogu nastati. Međutim, imajući u vidu visoke troškove internog modela, Solventnost II daje mogućnost malim i srednjim preduzećima da kao alternativu koriste tzv. „standardni pristup“, koji će biti zasnovan na riziku i poštovati iste principe kao i interni modeli;
- podsticanja diversifikacije rizika osiguravajućih društava, čime se, ujedno, utiče na njegovo smanjenje. Odredbama projekta Solventnost

I nisu predviđene stimulatívne mere za ona osiguravajuća društva koja su upravljala svojim poslovanjem u smislu primene adekvatnih strategija redukovanja rizika, u cilju ostvarenja visokog stepena njegove diversifikacije. Navedeno ukazuje da projekat Solventnost II, prilikom definisanja potrebnog nivoa kapitala, uzima u obzir posvećenost osiguravača problematici diversifikacije rizika⁴⁵⁶.

Navedenim izmenama regulatornog okvira pokušaće se sa ostvarenjem bolje povezanosti strukture kapitala i profila rizika osiguravajućeg društva, veći nivo fleksibilnosti poslovanja osiguravača, kao i veći stepen konkurentnosti tržišta osiguranja u zemljama EU. Drugim rečima, Solventnost II podstiče osiguravače da unapređuju interne sisteme upravljanja rizikom promovišući princip „što je veći stepen kvaliteta upravljanja rizikom, osiguravajuće društvo je obavezno da drži manji iznos kapitala“.

– Tri stuba projekta Solventnost II

Projekat Solventnost II polazi od tzv. strukture tri stuba. Prvim stubom se definiše iznos sredstava koji osiguravajuće društvo mora da obezbedi da bi bilo solventno. Primenom metoda aktuarske matematike, osiguravajućim društvima se postavljaju novi kvantitativni zahtevi u pogledu obezbeđenja minimalnog iznosa kapitala. Takođe, uvodi se novi način obračuna tehničkih rezervi, koji pretpostavlja vrednovanje imovine i obaveza modelom realne procene – takozvane „najbolje procene“⁴⁵⁷. Drugi stub projekta Solventnost II analizira solventnost osiguravača sa kvalitativnog aspekta (time uključuje onu izloženost riziku koja ne može biti merena korišćenjem matematičkog aparata) i definiše okvir kontrole nadzornih organa. U drugom stubu će biti uređen proces upravljanja onim rizicima koji ne budu kvantitativno uvažavani u obračunu potrebnog kapitala. Poseban naglasak je stavljen na potrebu obezbeđenja visokog kvaliteta procesa upravljanja poslovima osiguranja i upravljanja ljudskim resursima, kao i na neophodnost intenzivnog razvoja internog sistema kontrole. Imajući u vidu rast kompleksnosti poslova osiguranja i tehnika upravljanja rizicima u budućnosti, nameće se potreba za afirmisanjem procesa nadzora osiguranja, koji zahteva visoko kvalifikovani kadar za kvalitetno obavljanje predmetnih aktivnosti. Ukazujući na činjenicu da efikasno upravljanje i kontrola osiguravača mogu doprineti smanjenju njihove izloženosti operativnom riziku, Solventnost II, takođe, potencira ulogu i odgovornost koju imaju članovi uprave osiguravajućih društava. Drugi stub će dopunjavati prvi i pre svega će uređivati kontrolu⁴⁵⁸. Treći stub projekta Solventnost II je osmišljen sa namerom da se poveća transparentnost i dostupnost informacija svim tržišnim učesnicima, odnosno, u cilju učvršćivanja mehanizama tržišta. Ovim stubom je predviđeno uvođenje novih računovodstvenih standarda zasnovanih na tzv. fer vrednosti, podržanih tržišno orijentisanim procenama kapitala, čime će se steći potpunija slika o stanju solventnosti

456 Jauković L., Kaščelan V., nav.delo, str. 80

457 Jauković L., Kaščelan V., nav.delo, str. 81

458 Jauković L., Kaščelan V., nav.delo, str. 82

osiguravača, a time i poboljšati zaštita kako osiguranika tako i akcionara. Treći stub će uređivati, pre svega, podnošenje izveštaja, odnosno, sve ono što je povezano sa preglednošću poslovanja osiguravajućeg društva⁴⁵⁹.

Nasuprot postojećim modelima za određivanje margine solventnosti shodno projektu Solventnost I, prilikom obračuna minimalnog zahtevanog kapitala, kao i zahtevanog solventnog kapitala prema projektu Solventnost II, uzimaju se u obzir svi rizici sa kojima se suočava osiguravajuće društvo na tržištu, što ukazuje na činjenicu da propisani iznos kapitala reflektuje kako rizik osiguranja, tako i kreditni rizik, rizik poslovanja, tržišni rizik i rizik likvidnosti⁴⁶⁰. Dakle, namera je da se formiranjem ovih graničnih vrednosti i njihovom procenom za mnogo kraće periode, obezbedi veći stepen zaštite osiguranika i drugih korisnika osiguranja od neočekivanih gubitaka.

– Organizacija osiguravajućih društava sa aspekta savladavanja rizika u zemljama EU

Sva odgovornost za savladavanje rizika poslovanja leži na rukovodstvu osiguravajućeg društva. Osim rukovodstva osiguravajućeg društva, za savladavanje rizika je potrebno i postojanje: 1) odbora za rizike poslovanja, čiji je zadatak da postavljaju granice rizika, zatim da određuju kontrole i aktivnosti, kao i da proveravaju ukupno poslovanje društva, kao i status društva na tržištu; 2) operativnih jedinica, koji aktivno upravljaju rizicima i obavljaju razne testove u vezi sa tim, 3) unutrašnje kontrole, koja predstavlja nezavisnu kontrolu aktivnosti osiguravajućeg društva. Osim toga, bitni elementi za savladavanje rizika poslovanja su celovita programska, a možemo reći, i sistemska podrška, zatim jedinstvena poslovna politika društva, kadrovska stabilnost, dokumentovani i dobro praćeni procesi poslovanja, kao i integracija različitih stručnih funkcija unutar osiguravajućeg društva u postupku odlučivanja.

– Primena projekta Solventnost II u osiguravajućim društvima u regionu

Analiziraćemo primenu projekta Solventnost II u zemljama bivše Jugoslavije, osim u Republici Sloveniji, obzirom da je ona članica EU. Na teritoriji regiona, obzirom na malu veličinu tržišta, verovatno je da će, dugoročno, na pojedinačnim tržištima osiguranja (misli se na pojedine zemlje regiona) biti prisutna mala osiguravajuća društva. Kad kažemo mala društva, to kažemo sa aspekta prava zemalja EU. Ta društva će biti udružena u neku osiguravajuću organizaciju, jer će time smanjiti fiksne troškove za razvoj.

Kad je u pitanju organizacija osiguravajućih društava sa aspekta savladavanja rizika na području regiona, ona će biti malo drugačija u odnosu na EU. Naime, organizaciona struktura će se dopuniti sa jedinicama koje su potrebne za savladavanje rizika. Tu se misli na odbore za savladavanje rizika. Zatim, već

459 Ibidem

460 Komelj J., Dolničar J., nav.delo, str. 11

postojeće organizacione jedinice, u okviru osiguravajućeg društva, dobiće nove aktivnosti, koje će se sastojati u rukovođenju, organizovanju operativnih jedinica, kao i u nadzoru⁴⁶¹. Na kraju, neke od današnjih organizacionih jedinica u društvu će se spojiti. Tu mislimo, pre svega, na aktuare i finansijski sektor u društvu. U stvari, najlogičnije da se početak aktivnosti vezane za savladavanje rizika postavi u ove organizacione jedinice (aktuari, finansijski sektor).

No, veoma je bitna i promena kod onih koji odlučuju u osiguravajućim društvima. Tu mislimo na promene kod samih lica koja čine upravu, odnosno, menadžment društva. Odluke će se, uvek, usvajati obzirom na to kakav je rizik za ostvarivanje zahtevanih poslovnih rezultata prihvatljiv za osiguravajuće društvo.

Zatim, veoma je važna i uloga državnih nadzornih organa. Uloga nadzornih institucija će se bitnije promeniti u oblasti provere ispunjavanja određenih normativnih zahteva i pokazatelja. Naime, navedena provera će se pretvoriti u kvalitativnu kontrolu strukture i uspešnosti poslovanja osiguravajućeg društva. Nadzorni organi će morati svoje znanje iz poznavanja propisa tako dopuniti praktičnim poznavanjem delovanja finansijskog tržišta i tržišta osiguranja⁴⁶².

Na području tržišta osiguranja u zemljama regiona, odnosno, u državama bivše SFRJ uticaj Solventnosti II će nastati, pre svega, zbog: a) preuzimanja određenih pravila Solventnosti II u pravno uređenje pojedinačnih država; b) priključenjem ili pripremom za ulazak pojedinačne države EU; c) preko reosiguranja; i d) preko osiguravajućih društava koja su u vlasništvu vlasnika iz zemalja EU⁴⁶³.

Postavlja se pitanje da li projekat Solventnost II može da smanji verovatnoću nastanka insolventnosti osiguravajućih društava. Ako pogledamo navedeno, odnosno, ako pogledamo odredbe navedene Direktive, onda može, ali kakva je situacija u praksi? Projekat Solventnost II usmeren je ka savladavanju većeg broja rizika (među njima su i rizici nepotpune politike upravljanja rizicima, nepotpune organizacije preuzimanja u osiguranje, poslovne strategije poslovanja, kontrole procesa i osposobljenosti rukovodstva, neočekivanih akumulacija, koji su do sada uzrokovali najveći broj nesolventnosti u EU). Isto tako, predviđeno je sprovođenje testova stresa koji će simulirati ekstremne scenarije za jedno osiguravajuće društvo. Po mišljenju mnogih, te mere će delovati preventivno, kako se ne bi počeli pojavljivati brojniji stečajni postupci posledica promene klime, napretka tehnologije i rizika kojih možda osiguravajuća društva, još, nisu dovoljno svesna. Kod Solventnosti II je reč o ključnom misaonom preskoku u načinu poslovanja, koji proističe iz ispunjavanja formalnih zahteva u sadržajno savladavanje delatnosti osiguranja. Toga moraju da budu svesni svi u osiguravajućem društvu, a, naročito, rukovodstvo, nadzorni organi i vlasnici⁴⁶⁴. Država i pojedinačna osiguravajuća društva bi morali što pre da uvide neophodnost uspostavljanja sistema savladavanja rizika, kao što to predviđa Solventnost II, što

461 Komelj J., Dolničar J., nav.delo, str. 47

462 Komelj J., Dolničar J., nav.delo, str. 51

463 Komelj J., Dolničar J., nav.delo, str. 36

464 Komelj J., Dolničar J., nav.delo, str. 53

je značajno i za preživljavanje osiguravajućih društava i za olakšano priključenje zemalja regiona EU.

*Osiguravajuća društva i grupacije osiguravajućih društava
sa najvećom bruto premijom u 2009.godini*

Navešćemo osiguravajuća društva, odnosno, grupacije osiguravajućih društava u tzv. regiji Adrija koja imaju najveću bruto zaračunatu premiju u 2009.godini:

Osiguravajuće društvo (grupacija)	Bruto zaračunata premija (u mil.evra)
1. Triglav grupa	952,2
2. Croatia grupa	456,4
3. Agram grupa	330,9
4. Zavarovalnica Maribor	266,0
5. Adriatic Slovenica	265,8
6. Vzajemna Health	248,4
7. Generali group	211,2
8. Kvarner Vienna Insurance Group	159,2
9. Dunav grupa	156,4
10. Allianz	134,4
11. Grawe grupa	126,4
12. DDOR	119,0
13. Sava RE grupa	115,5
14. Merkur grupa	97,8
15. Uniqua grupa	87,4

Za razliku od bankarskog sektora, u kojem dominiraju međunarodne grupacije, u sektoru osiguranja još uvek su, na prvim mestima, domaće osiguravajuće kompanije. No, može se primetiti da u regionu dolazi do strateškog zaokreta koji još nije počeo da daje rezultate, ali bi to trebalo da se ostvari, uskoro, tj. umesto povećanja udela na tržištu, što je do sada bio slučaj, osiguravači su težište poslovanja prebacili na profitabilnost⁴⁶⁵.

– Posledice primene projekta Solventnost II

Videli smo koji su elementi primene projekta Solventnost II, kao i razloge za njegovo prihvatanje. Sada ćemo videti neke od posledica koje će nastati primenom Solventnosti II. Posledice Solventnosti II će se ogledati posebno kod: – planiranja obima potrebnog kapitala i rezervisanja; – definisanja potrebne

⁴⁶⁵ Izvor: <http://www.bankamagazine.hr/Naslovnica/Komentariianalize/tabid/138/View/Details/ItemID/61160/ttl/Osiguranja-Regijom-dominiraju-lokalni-igraci/Default.aspx>

premije i sadržaja proizvoda osiguranja; – ostvarivanja investicionih profita; – prenosa rizika, – povezivanja osiguravajućih društava; – organizovanja strukture osiguravajućeg društva; – preglednosti poslovanja; – nove uloge državnih nadzornih organa. Kad govorimo o uticaju Solventnosti II na proizvode osiguranja, taj uticaj će doprineti ograničenju pojedinih pokrića, skupljoj premiji pojedinih proizvoda, prenošenju rizika na osiguranika, odbijanju pokrića za pojedine rizike. Posledica svega toga najverovatnije će biti još veća individualizacija rizika.

Kad su u pitanju osiguravajuća društva u zemljama bivše SFRJ, dugoročno gledano, posledice primene Solventnosti II će biti iste kao i u EU, ali će ih, prvo, prouzrokovati zahtevi reosiguravača. Zbog toga će biti potrebno puno ulaganja energije i sredstava u programsku opremu, kvalitet podataka i stalnu analizu podataka zbog individualizacije rizika. Osiguravajuća društva će biti bolje upoznata sa svojom finansijskom izloženošću i tome će prilagoditi investicionu politiku, a kao posledica će se pojaviti zahtevi za nižim kapitalom, a zbog toga će nastati i konkurentnija premija. Osiguravajuća društva će tražiti ulaganje u manje rizične i dugoročne investicije sa nižim prihodima, a posledica će biti pritisak na dizanje premija. To će, u zemljama regiona, prouzrokovati potrebu za razvojem finansijskog tržišta i mogućnosti za ulaganje u inostranstvo⁴⁶⁶.

Kad je u pitanju prenos rizika, to je jedan od bitnih načina smanjivanja izloženosti rizicima, a to se može postići: a) reosiguranjem (prenos rizika na drugi pravni subjekt); b) promenom proizvoda osiguranja ili prekidom poslovanja u pojedinačnim poslovnim linijama (prenos rizika na osiguranika); c) finansijskim instrumentima, kao što su obveznice za mortalitet i obveznice za katastrofe, dugoročne opcije i dr. (prenos rizika na finansijsko tržište). Sve to ukazuje na to, da će odluka o reosiguranju biti jedan od ključnih načina smanjenja rizika. Zbog toga, neminovno, mora doći do promene odnosa između reosiguravača i osiguravača, što će se ogledati u: – većoj individualizaciji programa reosiguranja; – postizanju ekonomskih učinaka reosiguranjem; – potrebi po preciznijima podacima; i – uticaju na promenu proizvoda osiguranja⁴⁶⁷. I na teritorijama zemalja bivše SFRJ će doći do povećanja potrebe za reosiguranjem. Ali ne kod svih društava koja se bave reosiguranjem, već kod onih koja imaju veći bonitet.

Kad je u pitanju udruživanje, odnosno, spajanje osiguravajućih društava, mora se reći da će Solventnost II predstavljati dodatni katalizator tog spajanja, zbog uštede troškova u prilagođavanju, koje prati udruživanje, zatim, zbog potrebnog znanja u takvim situacijama, eventualne mogućnosti predviđanja pogrešne strategije i sprečavanja toga, kao i lakšeg organizovanja strukture društava u većim grupacijama, odnosno, uspešna osiguravajuća društva će preuzimati neuspešna.

– Zaključna razmatranja o projektu Solventnost II

Globalna ekonomska i finansijska kriza povećala je pritisak na poslovanje, kao i finansijske rezultate evropskih i regionalnih društava za osiguranje. Uz stalni pritisak na prihode od premija, kvalitet finansijske imovine i optimizacija procesa upravljanja štetama, tu je i pojačan nadzor regulatornih tela, koji pred

466 Komelj J., Dolničar J., nav.delo, str. 43

467 Komelj J., Dolničar J., nav.delo, str. 44

sektor osiguravača i u regionu, a, naročito, u srednjoj Evropi stavlja nove, dodatne izazove. Međutim, najveći izazov koji stoji pred evropskim osiguravajućim društvima je, apsolutno, Direktiva EU br. 2009/138/EC⁴⁶⁸, koja je poznatija pod nazivom Solventnost II. U svetlu novih promena propisa, osiguravači su suočeni s dva izazova. S jedne strane, moraju osigurati potpunu usklađenost s Direktivom Solventnost II, dok im se s druge strane pojavljuju nove poslovne i finansijske prilike koje nove prilike i nova regulativa ove oblasti donosi. Obzirom na složenost i važnost nove regulative, biće teško u kratkom roku prepoznati i u pravoj meri iskoristiti nove strateške prilike. Ipak, ako dugoročno gledamo, kvalitetno postavljanje ciljeva i uspešna primena sistema upravljanja rizicima omogućuje veliki iskorak u odnosu na konkurenciju, zatim, u odnosu na druga osiguravajuća društva, kao i u odnosu na tržište osiguranja u celini. To, uostalom, zahteva Direktiva Solventnost II. Rok za primenu ove Direktive je januar 2013. godine. Na prvi pogled se može reći da ima dosta vremena do primene ovog akta, ali su osiguravači, u drugim zemljama, već počeli sa usklađivanjem svojih akata i sa potrebnim pripremnim aktivnostima.

Sve promene vezane za uvedene projekta Solventnost II su veoma složene, a za njihovo sprovođenje ima malo vremena. Nova regulativa u ovoj oblasti obuhvata, pre svega, razvoj i primenu okvira za upravljanje rizicima na nivou celog osiguravajućeg društva, zatim izradu metodologije za merenje i upravljanje rizicima, kao i obračun regulatornog kapitala. Isto tako, bitna je i transparentnost, što se ogleda kroz javna obaveštenja o poslovanju osiguravajućeg društva, odnosno, o finansijskim podacima vezanim za to poslovanje, kao i o sistemu upravljanja rizicima. To znači da Solventnost II traži veću sofisticiranost, kao i dalji razvoj aktuarskih metodologija i tehnika. Osim toga, potrebno je razviti informatička rešenja nužna za obezbeđenje pravilne primene i funkcionisanja ključnih procesa, metodologija i izveštajnih zahteva koje novi propisi traže. Praksa pokazuje da je optimalan način pristupa usklađivanju sa Solventnosti II provođenje tzv. „Analize jaza“, kojom se stiče uvid u postojeće i željeno stanje usklađenosti sa propisima, kao i definisanje konkretnih ciljeva i akcija⁴⁶⁹. Već sada je u osiguravajućim društvima potrebno edukovati ne samo viši menadžment, već i sve zaposlene na ključnim funkcijama u društvu (u finansijskom sektoru, zatim među aktuarima, u sektoru koji se bavi upravljanjem rizicima, itd), kako bi im se objasnili novi propisi.

Uz sve kvalitativne zahteve koje definiše Solventnosti II, sprovodi se i peta po redu kvantitativna studija uticaja (tzv. QIS 5) kojoj je cilj da pokaže kako će izgledati finansijska pozicija osiguravajućih društava u svetlu novih propisa, sa naglaskom na adekvatnost kapitala. Iskustva iz prethodnih kvantitativnih studija uticaja govore da uspešno popunjavanje navedene studije QIS-a 5, zahteva dosta truda, vremena i novca, ali se ova studija preporučuje⁴⁷⁰.

468 Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) (OJ L 335/1, 17.12.2009.)

469 Solventnost II na vidiku: Fokus na upravljanju rizicima, <http://www.bankamagazine.hr/Magazin/Arhivatskanogizdanja/tabid/80/brojid/44/ItemId/61589/Default.aspx>

470 Pre svega od konsultanata Deloitte-a.

Peti deo:
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA
(Predlozi za buduće regulisanje statusa
osiguravajućih društava)

U našem zakonodavstvu predviđena su samo dva oblika osiguravajućih društava. U ZOIL iz 1996.godine bilo je predviđeno sopstveno društvo za osiguranje ili captive. To je bio treći oblik osiguravajućeg društva koji nije predviđen, sada, u ZO. Razlog regulisanja ovog oblika osiguravajućeg društva u pomenutom Zakonu bilo je korišćenje prednosti koje donose forme samoosiguranja i osnivanje captive, odnosno, sopstvenih osiguravajućih društva, a koje su hteli da iskoriste menadžeri velikih i složenih kompanija. Postavlja se pitanje, zbog čega captive nije regulisan u sadašnjem zakonodavstvu. Najverovatnije, kako smatraju neki autori, zbog toga što tadašnja regulativa, po pomenutom ZOIL iz 1996. godine, nije bila atraktivnija da bi privukla strane investitore. No, i najliberalnija normativna rešenja, praćena određenim povlasticama, neće podstaći osnivanje ovih osiguravajućih društava dok se ne uspostavi definitivna politička i ekonomska stabilnost zemlje⁴⁷¹. Sa druge strane, slično pitanje možemo postaviti i kod društva za uzajamno osiguranje, odnosno, pitanje vezano za njegov status na današnjem tržištu osiguranja.

Ako bi morali da damo predloge za buduće regulisanje ove materije, a imajući u vidu, sa jedne strane, pravo Evropske unije i zakonodavstva pojedinih zemalja u kojima osiguranje, uopšte, ima veoma važnu ulogu, a, sa druge strane, položaj osiguranja i osiguravajućih društava u našoj zemlji devedesetih godina, kao i početkom 21. veka, kao i inertnost našeg zakonodavca u iznalaženju i donošenju novih rešenja, to bi bilo dosta teško. Ipak, upustićemo se u davanje predloga, na osnovu napred navedenog, ali ćemo se, pre toga, osvrnuti na bitan element razvoja regulisanja osnivanja, rada i ukupnog statusa osiguravajućih društava u našoj zemlji, a to je položaj osiguranja u našoj zemlji, uopšte, i položaj naše zemlje u poznatim okolnostima, u vezi sa tim. No, na ovom mestu, ćemo, samo, navesti položaj naše zemlje i našeg osiguranja u sistemu zelene karte, odnosno, međunarodnog osiguranja autoodgovornosti, koji, u suštini, pokazuje celu sliku osiguranja u našoj zemlji, tih godina. U vreme devedesetih godina XX veka, možemo slobodno reći, naša osiguravajuća društva su preživljavala zahvaljujući, jedino tome, što je osiguranje autoodgovornosti obavezno osiguranje. Druge vrste osiguranja, kao što su životno osiguranje, osiguranje imovine, kao i oblici tih osiguranja bila su na marginama, odnosno, retki su bili slučajevi zaključenja takvih ugovora. No, da se vratimo sistemu zelene karte i

471 Slavnić J., Sopstveno osiguravajuće društvo, captive, Pravni život br. 7-8, vol.51, god.2002., Beograd 2002., str. 91

statusu naših osiguravajućih društava u tom sistemu. Naime, položaj naše zemlje je u u periodu od 1992. do 2000. godine, bio promenljiv i nezavidan. Radi se o drugom vremenskom periodu, nakon raspada SFRJ. Dešavalo se da naša zemlja u određenim periodima ne bude članica sistema zelene karte, što je posledica, ne samo položaja naše zemlje, uopšte, već i neizvršavanja obaveza, prema tom sistemu, od strane domaćih osiguravača. Nakon donošenja Rezolucije o sankcijama protiv SR Jugoslavije br. 757 od 1.juna 1992. godine, više zemalja je raskinulo ili suspendovalo Inter biro sporazum sa našom zemljom. Radilo se o 19 zemalja, dok je 13 i dalje saradivalo sa našom zemljom, u ovom sistemu.⁴⁷² O problemu naše zemlje više puta se raspravljalo pred Odborom komiteta za saobraćaj i Ekonomskom komisijom UN za Evropu, kao i pred Svetom biroa.⁴⁷³ Nakon ukidanja sankcija našoj zemlji, na Generalnoj skupštini Saveta biroa, koja je održana u Kazablanci 30. i 31. maja 1996.godine, doneta je Odluka o obavezivanju osiguravajućih društava SR Jugoslavije da sve svoje dugove inostranim osiguravajućim organizacijama, isplate u četiri jednake rate i to u roku od dve godine. No, obaveze nisu izvršavane.⁴⁷⁴ Ne želimo da, u ovom delu, detaljno analiziramo uzroke, koji su doveli do navedene situacije, već, jednostavno, da ukažemo na jedan period, koji nam može biti putokaz za izbegavanje ponavljanja istih grešaka. Obzirom da je, tadašnja, SR Jugoslavija nekoliko puta, odlukom Saveta biroa, isključivana i primana u sistem zelene karte, nametao se problem, kako doći do drugačijeg regulisanja ove materije u domaćem zakonodavstvu, tako i do izvršavanja obaveza od strane naših osiguravača prema inostranim Biroima. Problem vezan za unutrašnje zakonodavstvo se izražavao, takođe, i u nekim nedoslednostima i nedoumicama, koje su vezane za način regulisanja materije međunarodnog osiguranja autoodgovornosti.

Ovo je samo jedan segment, koji pokazuje kakvo je bilo osiguranje u našoj zemlji tih godina. Ne samo to, takvoj situaciji je doprineo i veliki broj osiguravajućih društava koja nisu izvršavala svoje obaveze, bez obzira da li se radilo o sistemu zelene karte, osiguranju autoodgovornosti ili nekoj drugoj vrsti osiguranja.

Početak XX veka, odnosno, 2000. godine, očekivale su se pozitivne promene koje bi se oslikale, pre svega, u smanjenju broja osiguravajućih društava, odnosno, u tome da na tržištu osiguranja ostanu samo ona društva koja redovno izvršavaju svoje obaveze, tj. plaćaju štete. Čekalo se sve do 2004.godine, odnosno, do donošenja ZO. No, iako je taj Zakon jasniji i moderniji u odnosu na ranije zakonodavstvo, ipak je, svojim odredbama o njegovoj retroaktivnosti, doprineo da veliki broj osiguravajućih društava izgubi dozvolu za rad, ali ne zbog neizvršavanja obaveza, već zbog neispunjenja odredaba ZO u određenom roku. Zbog toga smo, na početku, u prvom delu govorili o retroaktivnosti ZO. Da stvar bude još gora, ZO, u svom tekstu iz 2004. godine, nije predviđao mogućnost da strana osiguravajuća društva obavljaju svoju delatnost na domaćoj teritoriji, direktno ili preko filijala. No, kasnijim izmenama, o čemu je bilo reči, dopušta se ta mo-

472 Knežević V., Obrada međunarodnih šteta u Srbiji i Crnoj Gori, OSIGURANJE, hrvatski časopis za teoriju i praksu osiguranja, Zagreb 2004., jun, broj 6., str. 28

473 Ibidem

474 Knežević V., nav.delo, str. 28

gućnost, ali uz ispunjenje nekih okolnosti koje zahtevaju dug vremenski period, a same okolnosti su neizvesne. Ono što dodatno komplikuje situaciju odnosi se na odredbe ZOOS koji detaljnije regulišu mogućnost rada stranih osiguravajućih društava na teritoriji Srbije, a da o tome nema ni slova u ZO.

1. Predlozi za izmene ZO

Predlozi za izmene ZO, odnosno, za donošenje novog Zakona u ovoj oblasti, odnosile bi se na sledeće:

- 1) Na prvom mestu, trebalo bi ponovo regulisati mogućnost da jedno osiguravajuće društvo može obavljati i neživotna i životna osiguranja. Činjenica je da u drugim zemljama životno osiguranje ima drugačiji status nego kod nas. Sa druge strane, ako se želi da ta vrsta osiguranja ima isti tretman kod nas, tada bi trebalo ponovo odrediti takvu mogućnost. Razlozi za to su mnogi. Pre svega, veća je zainteresovanost budućih osnivača da se bave i jednom i drugom vrstom osiguranja. Sigurno je da će postojati sve više osiguravajućih društava koji će se preorijentisati na životno osiguranje, ali da bi se to dogodilo, ta društva moraju postati finansijski jaka, odnosno, moraju imati odgovarajući bonitet da bi obavljala ovu delatnost i da bi budući osiguranci imali poverenja u njih. Naravno, ovo se odnosi i na društvo za uzajamno osiguranje, ali ćemo se tom obliku osiguravajućeg društva posebno posvetiti;
- 2) Društvo za uzajamno osiguranje bi trebalo drugačije regulisati nego akcionarsko društvo za osiguranje. To se odnosi kako na osnivački kapital, odnosno, početni fond sigurnosti, tako i na jasnije definisanje mogućnosti transformacije društva za uzajamno osiguranje u akcionarsko društvo. Kad je u pitanju osnivački kapital, postavlja se pitanje, da li će osnivanje društva za uzajamno osiguranje biti rentabilno, odnosno, primamljivo za osnivače, ako su i za ovaj oblik osiguravajućeg društva, predviđeni isti iznosi kao i za akcionarsko društvo. Ako imamo u vidu specifičnosti osnivanja društva za uzajamno osiguranje, odnosno, potreban broj osnivača, u zavisnosti kojom vrstom osiguranja će se društvo baviti, kao i cilj osnivanja društva, tada se postavlja pitanje da li je uputno odrediti da se ovo društvo osniva na isti način, sa istim početnim fondom sigurnosti, kao i akcionarsko društvo. Ukoliko bi se jasnije definisala mogućnost transformacije društva za uzajamno osiguranje u akcionarsko društvo, tada bi to „novo“ društvo moralo da ispuni drugačije uslove predviđene zakonom u vezi osnivačkog kapitala. Problem transformacije je veliki, tako da se to mora imati u vidu, jer smatramo da bi osnivanje društava za uzajamno osiguranje bilo mnogo češće u našoj zemlji, ako bi se izmenili ne samo uslovi transformacije, već i uslovi za osnivanje društva za uzajamno osiguranje. Ovako, kako praksa govori, društvo za uzajamno osiguranje nije našlo svoje pristalice među osnivačima. No, to je bio slučaj i pre donošenja ZO;

- 3) U vezi sa društvom za uzajamno osiguranje, postavlja se pitanje i ograničenog i neograničenog doprinosa. Kao što smo, napred, rekli, ovo društvo se može osnovati u ova dva oblika. Zakonodavac je tome posvetio samo jedan član u kome konstatuje da se društvo za uzajamno osiguranje može osnovati u navedena dva oblika, a i objašnjava šta je ograničeni, a šta neograničeni doprinos. Smatramo da je trebalo detaljnije urediti ovu oblast, odnosno, da je trebalo napraviti razliku između osnivača i članova, kad je u pitanju ograničeni i neograničeni doprinos;
- 4) Donošenjem ZO 2004.godine, poslovi nadzora nad radom osiguravajućih društava, prešli su u nadležnost Narodne banke Srbije. Po ranijem zakonodavnom rešenju, odnosno, po ZOIL iz 1996.godine, nadzor nad osiguranjem je vršilo Savezno ministarstvo finansija. ZO definiše da Narodna banka Srbije vrši nadzor, pre svega, zbog zaštite osiguranika.⁴⁷⁵ Narodna banka Srbije, praktično, vrši sve poslove, koji se tiču osiguranja. Ona izdaje dozvole za rad osiguravajućim društvima, bez obzira, kojom vrstom osiguranja će se baviti. Zatim, ona preduzima mere prema osiguravajućim društvima, u skladu sa odredbama ZO i ona oduzima, istim, dozvolu za rad, ukoliko se ispune uslovi za to, po odredbama ZO.⁴⁷⁶ Može se postaviti pitanje, bez dublje analize, zbog čega nije predviđena posebna organizacija, koja bi vršila nadzor nad osiguranjem, kao što je to predviđeno u nekim zakonodavstvima susednih država.⁴⁷⁷ Naravno, postavlja se pitanje i odgovornosti nadzornog organa za izvršeni nadzor nad poslovanjem osiguravajućih društava. Narodna banka Srbije odgovara Narodnoj skupštini, tako da možemo govoriti i o efikasnosti kontrole vršenja nadzora.⁴⁷⁸ Ne samo to, već, kad govorimo o vršenju nadzora od strane Narodne banke Srbije nad poslovima osiguranja, govorimo i o osnovnoj funkciji tog nadzornog organa, a ona je bankarske prirode i usmerena je ka tom sektoru;⁴⁷⁹
- 5) Jedan od dva problema, koja ćemo navesti jeste stečaj i likvidacija osiguravajućih društava i primena ZSLBO. To se odnosi na činjenicu, da se istim zakonskim aktom reguliše i stečaj i likvidacija banaka i stečaj i likvidacija osiguravajućih društava. Samim tim, nije detaljno posvećena pažnja stečajnom i likvidacionom postupku protiv osiguravajućih društava. To stvara veliki problem, obzirom da su neke odredbe zajedničke, a moramo reći da banke i osiguravajuća društva jesu finansijske organizacije, ali da su potpuno različite prirode, odnosno, da imaju različit cilj osnivanja i da obavljaju različitu delatnost. U drugim zemljama, između ostalog, i u našem susedstvu, drugačije su regulisali ovu oblast. Postoje dve mogućnosti za ispravku navedenog. Prva se odnosi

475 Član 142., st.1. ZO

476 Član 142., st.2. ZO

477 R. Srpska, Hrvatska

478 Nenadić B., nav.delo, str. 277

479 Nenadić B., nav.delo, str. 278

na mogućnost donošenja zakona koji bi uređivao, samo, stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava, a druga se odnosi na to da ZO ili drugi zakonski akt, koji bi regulisao status osiguravajućih društava, reguliše specifičnosti vezane za stečaj i likvidaciju osiguravajućih društava, dok bi se druga pitanja regulisala „opštim“ zakonom o stečaju ili stečajnom postupku;

- 6) U vezi sa stečajem i likvidacijom osiguravajućih društava, postavlja se i pitanje stečajnog, odnosno, likvidacionog upravnika. U ZSLBO se predviđa da ulogu ovog organa obavlja Agencija za osiguranje depozita, koja tu ulogu obavlja i kad su u pitanju banke. Prvo, nelogično je da Agencija za osiguranje depozita koja ima svoje mesto u bankarskom sistemu, ima bilo kakva ovlašćenja kad su u pitanju osiguravajuća društva. O tome je, već, bilo reči. Drugo, samo se, u ZSLBO, navodi da će ova Agencija obavljati funkciju stečajnog i likvidacionog upravnika. Ne navode se neke specifičnosti vezane za osiguravajuća društva. Ne samo to, ni zakonski akti koji regulišu status Agencije, kao što su Zakon o Agenciji za osiguranje depozita i Zakon o osiguranju depozita nisu tome posvetili pažnju ni u jednoj odredbi; i
- 7) Na kraju, postavlja se pitanje, zbog čega u našem zakonodavstvu nije predviđen postupak reorganizacije osiguravajućeg društva kao stečajnog dužnika, kao što je to slučaj u pravu EU. U stečajnom zakonodavstvu naše zemlje predviđen je institut reorganizacije kao mogućnost nastavka rada stečajnog dužnika, ako on ispuni uslove, u određenom vremenskom periodu, koji su predviđeni planom reorganizacije, a koji su prihvatili poverioci. Ovakva mogućnost nije predviđena za osiguravajuća društva (kao ni za banke, uostalom), što dovodi u pitanje jednakost osiguravajućih društava sa ostalim privrednim društvima. Naravno, ovde se može govoriti o merama koje Narodna banka Srbije preduzima, u slučaju teškoća, prema osiguravajućem društvu, ali smatramo da treba predvideti mogućnost da sam stečajni dužnik – osiguravajuće društvo i poverioci odlučuju o eventualnoj mogućnosti nastavka rada, bez obzira na činjenicu karakteristika osiguravajućeg društva, funkcionisanja i značaja osiguranja u našoj državi, kao i potrebu reagovanja države, ako ono ne funkcioniše kako treba.

Ovo su samo neka od mnogih pitanja, koje smo i formulisali kao probleme i za koje smo predložili određena rešenja, koja bi mogla biti prihvaćena u eventualnoj izmeni zakonodavstva u ovoj oblasti. U svakom slučaju, moraju se koristiti iskustva drugih zemalja, kako članica EU, tako i zemalja u regionu, odnosno, u susedstvu. Moramo imati na umu položaj osiguranja u našoj zemlji, uopšte, a, isto tako, mora se napraviti detaljna analiza o zaključenim ugovorima o osiguranju u zadnjoj deceniji po vrstama osiguranja. Osnovni problem osiguranja, kao delatnosti, predstavlja poverenje budućih osiguranika, koje je, u najmanju ruku, poljuljano. Ako imamo na umu da je devedestih godina funkcionisalo, jedino, osiguranje od autoodgovornosti, samo zbog toga što je obavezno i što vlasnici

vozila ne mogu registrovati isto bez polise osiguranja, tada moramo shvatiti da je period od 10 godina (ako računamo početak tog perioda od 2000.godine, mada se ne može reći da je osiguranje tada automatski počelo da funkcioniše kako treba) veoma kratak, da bi došlo do većih poboljšanja u ovoj oblasti. Ne samo to, bilo je potrebno sačekati dosta dugo, da se donese novi Zakon o osiguranju, koji je, moramo to reći, usporio vraćanje poverenja u osiguranje. To, zbog toga, što je, nakon donošenja ZO, veliki broj osiguravajućih društava izgubio dozvolu za rad, odnosno, mnoga osiguravajuća društva nisu mogla da ispune uslove predviđene novim zakonodavstvom. Stečajni postupci protiv mnogih osiguravajućih društava koja su izgubila dozvolu za rad još nisu započeli, a postavlja se pitanje pravične naknade štete oštećenim licima, koja su najviše na gubitku prestankom rada tih osiguravajućih društava. Naravno, bilo je neophodno napraviti red na tržištu osiguranja, nakon 14 ili 15 godina stalnih problema. Jedan od problema se, upravo, ticao početnog fonda sigurnosti koji je bio relativno nizak i koji nije obezbeđivao nesmetan rad osiguravajućih društava. ZO je, u tom smislu, veoma pozitivan, ali nije dobro izabran kriterijum na osnovu koga su se oduzimale dozvole za rad osiguravajućim društvima.

No, tu nije kraj problemima. Donošenjem ZO, nije regulisano obavezno osiguranje u saobraćaju, a, samim tim, ni osiguranje autoodgovornosti, koje je od izuzetne važnosti za funkcionisanje osiguranja, kako smo rekli. ZOOPS je donesen, tek, 2009.godine, što znači da se do tada primenjivao deo bivšeg ZOIL, koji je regulisao vrste osiguranja, koje sada reguliše ZOOS. Ta osiguranja su: 1. osiguranje putnika u javnom prevozu od posledica nesrećnog slučaja; 2. osiguranje vlasnika motornih vozila od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima; 3. osiguranje vlasnika vazduhoplova od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima i putnicima; i 4. osiguranje vlasnika čamaca od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima. ZOIL je do 2009.godine nepotpuno regulisao ove vrste osiguranja. Sa jedne strane, imali smo nove iznose za osnivački kapital osiguravajućih društava, a sa druge strane, nismo imali regulisana obavezna osiguranja u saobraćaju, kojima se bave naša osiguravajuća društva u velikom obimu. Ovde, naročito, mislimo na osiguranja pod tačkama 1. i 2. Moramo još reći, da mnoge odredbe ZOOS imaju odložnu primenu.

U predlozima smo pomenuli mogućnost da se, u sledećim izmenama zakonodavstva u ovoj oblasti, osiguravajuća društva bave i životnim i neživotnim osiguranjima. Životno osiguranje ima svoje specifičnosti koje ga izdvajaju od ostalih, neživotnih, osiguranja. Kod životnog osiguranja se primenjuju mnoga pravila koja se ne primenjuju kod ostalih osiguranja. Međutim, imajući u vidu bonitet naših društava, kao što smo rekli, i cilj koji treba da bude ostvaren uvećavanjem matematičke rezerve života i sigurnošću osiguranika, smatramo da, još uvek, nije vreme da se donosi ovakva odredba. Ovo se odnosi samo na društva koja su se bavila i životnim i neživotnim osiguranjima. Ovaj predlog se ne može odnositi na zakonsku mogućnost da se osnuje osiguravajuće društvo koje bi se bavilo, jedino, životnim osiguranjem.

*
* *

Osiguravajuća društva se bave izuzetno složenom delatnošću. Ona pružaju pokriće za eventualne štete koje mogu nastati u toku trajanja osiguranja. Osiguravajuće društvo se može baviti nizom različitih vrsta osiguranja. Na primer, jedno naše osiguravajuće društvo bavi se sledećim vrstama osiguranja: 1) Životno osiguranje: a) osiguranje života i b) popularno riziko osiguranje života; 2) Neživotna osiguranja: a) Osiguranje od požara i nekih drugih opasnosti; b) osiguranje mašina od loma, c) osiguranje od opasnosti provalne krađe i razbojništva; d) osiguranje objekata u izgradnji i objekata i opreme u montaži; e) osiguranje od opasnosti prekida rada zbog požara i nekih drugih opasnosti (šomaž); f) kombinovano osiguranje računara; g) kolektivno osiguranje kuće ili stana od požara i nekih drugih opasnosti; h) osiguranje stvari domaćinstva; i) osiguranje biznisa; j) dobrovoljno zdravstveno osiguranje za slučaj hirurških intervencija, operacija i težih bolesti; k) osiguranje od posledica nesrećnog slučaja – nezgode; l) putničko zdravstveno osiguranje sa asistencijom; 3) Osiguranje poljoprivrede: a) osiguranje useva i plodova; b) osiguranje životinja. 4) Osiguranje od odgovornosti iz delatnosti; 5) Osiguranje motornih vozila: a) osiguranje od autoodgovornosti; b) potpuno kasko osiguranje vozila; c) delimično kasko osiguranje motornih vozila sa slučaj sudara; d) osiguranje vozila od loma; e) pomoć na putu. 6) Osiguranje transporta: a) Osiguranje robe (stvari) u transportu – kargo; b) Osiguranje od odgovornosti vozara; c) Osiguranje plovnih objekata (kasko); d) Osiguranje od opasnosti izazvanih prevozom opasnih materija⁴⁸⁰. Ovo su samo neki oblici osiguranja (mi smo naveli one koje nudi osiguravajuće društvo). U okviru svih ovih osiguranja postoji niz formi. Na primer, kod osiguranja od odgovornosti iz delatnosti, razlikujemo osiguranje od profesionalne odgovornosti, a u okviru tog osiguranja razlikujemo osiguranje od odgovornosti advokata, javnih beležnika (notara), revizora, računovođa, arhitekta, lekara, stomatologa, farmaceuta, stečajnih upravnika, kao i drugih profesija. To znači da je delatnost osiguranja veoma kompleksna, što znači da i statusu osiguravajućih društava treba posvetiti posebnu pažnju. Regulisanje tog statusa treba da obezbedi nesmetano funkcionisanje osiguranja na teritoriji jedne zemlje, što znači da se mora obezbediti zaštita imovine i lica i pravična i efikasna naknada, ako dođe do štete. Da bi se postigla ta dva cilja, neophodno je stvoriti sistem osiguranja koji ne bi počivao samo na sankcijama koje prema osiguravajućem društvu može izreći nadzorni organ i država.

INSURANCE COMPANIES

(legislature of Republic of Serbia, EU law, comparative law)

Summary

The insurance company is a specific form of the company. Insurance company is engaged in insurance activities by concluding the contract of insurance with the insured. This contract may relate to the various types of insurance, as life, as well as, non-life insurance, and to the forms of these insurances. In this book, the author analyzes the status of the insurance companies, which is one of the parties of the contract of insurance. When we talk about our country, the status of insurance companies are regulated by the Act on Insurance of the Republic of Serbia (hereinafter: the Act), adopted in 2004. The Act regulates the establishment and the position of insurance companies, as well as, other issues of importance to the functioning of these entities.

Two forms of insurance companies are joint stock insurance company and mutual insurance company. Earlier, the Serbian legislature regulated the own insurance company – captive. The Act regulates all aspects of the status of these forms of insurance companies. This book defines the status of an insurance company and analyze all elements related to that status. This applies not only to the establishment and to the form of this establishment of the insurance company, but, also, to the all elements of the insurance company and to the carrying out the insurance by this company. This book, also, correctly determines the position of insurance companies, as well as, activities by which company deals with, and what is property of the insurance company and what is the contents of the property. Not only that, we must analyze the duties and powers of the insurance company and the position of shareholders in joint stock company, and the position of the founders and members of a mutual insurance company. In this regard, the author pays attention to ordinary and qualified participation in the capital of an insurance company, as well as, the notion of related persons. Of course, the author analyzes the reasons for the revocation of an insurance company. Also, attention is paid to other institutions, such as the transfer of the portfolio, the possibility of status changes, etc., which are also relevant to the position of an insurance company. For the proper functioning of the insurance company is required to control over his work (supervision). In addition to the interior, there is an external control, which performs the competent state supervisory authority, and to the Act, this authority is the National Bank of Serbia. On the other hand, the mutual insurance company has its own characteristics that distinguish it

from the joint stock insurance company, but these specifics the legislator doesn't regulate. This book, also, defines the mediation and representation in insurance. These activities is very important for the functioning of the insurance companies. Mediation and representation in our legislature, may serve as natural and legal persons. Also, the author defines the other entities that carry out other duties in connection with insurance.

The author, first, analyze these elements of the status of the insurance companies in our law, or, in the Act. But for the better understanding of the position of insurance companies, in general, attention is focused to the specific aspects of regulating these issues in EU law, as well as in the legislations of some individual countries, some of which are EU members, and some do not.

The second part concerns to the fact that the legislator in Serbia foresaw the possibility that foreign legal and natural persons may found an insurance company in our country. Of course, the domestic legislation regulates this establishment of the insurance company. But, on the other hand, although such a possibility exists in other countries, mainly in EU countries, but also in neighboring countries, Serbia is still not possible to present in its territory in insurance activities conducted by the insurance company. In other countries is possible, so that foreign insurance companies, their operations may be performed either directly or through affiliates in the territories of other States or outside the country of establishment (seats). The problem, of course, exists and will still exist, according to the provisions of the Act. We have to say, foreign insurance companies will, for a long time, have to wait for a moment, when they will be able to carry out insurance activity in the territory of Serbia by local regulations, without establishing an insurance company in the country. However, by the amendments of the Act of 2007. year, this option is given, but with the fulfillment of the conditions, as well as, the absence of detailed regulation.

The third part concerns the very important issue for the functioning of insurance companies, and that the regulation of their termination. Insurance companies is different from other companies, as we said. It, also, refers to the way of establishment and activity. However, this, also, applies to the termination i.e., to the two proceedings, which „means“ end of the insurance company, such as bankruptcy and liquidation proceedings. There are specifics related to these two proceedings. These characteristics have contributed to differences between the legislations regulates this area. In this section attention is paid, above all, to the regulation of this issue in Serbia, and in some countries, as well as, in EU law. Finally, we analyze the one issue that has nothing direct connection with the bankruptcy and liquidation of the insurance companies, but the issue of maintaining the solvency of insurance companies in the EU member states which are characterized by the presence of permanent harmonization of regulations governing the operations of insurers. The EU Directives for life and non-life insurance is a prescribed obligation of insurance companies to maintain a solvency margin as the minimum capital that must have in case of occurrence of unpredictable events. Today, in the EU is working on adopting new regulation of solvency, which should take into account the specificities of each insurer, in

order to achieve better linkages between regulatory capital and market position of an insurance company, then the effective protection of policyholders and shareholders of the insurance company, and a greater degree of harmonization in the single insurance market.

Finally, the book presents suggestions for amendments of the Act, i.e., for the adoption of new regulations in this area. Proposals for the change of the Act relating to the following:

- 1) First of all, the legislator should re-regulate the possibility that an insurance company can, also, perform non-life and life insurance;
- 2) A mutual insurance company should be regulated differently than the joint stock insurance company. This applies to the initial capital, ie, the initial security fund, and the possibility of transformation of mutual insurance companies into the joint stock company;
- 3) In the connection with the mutual insurance company, the question regarding to the limited and unlimited contributions. We believe that the legislator should be more detailed to regulate this area, ie, that it should make a distinction between the founders and members, when it comes to limited and unlimited contributions;
- 4) The Act regulates the supervision of the insurance company. Now, the supervision over the work of insurance companies, moved into the jurisdiction of the National Bank of Serbia. According to an earlier legislative decision, supervision of insurance is performed by the Federal Ministry of Finance. The Act defines that the National Bank of Serbia shall monitor, primarily, for the protection of policyholders. It can be questioned, without a deeper analysis, why legislator does not regulate a separate organization that would carry out supervision over insurance, as proposed in legislation in some neighboring countries. Of course, the question regarding, also, to the responsibility of the supervisory authority for the supervision of the operations of insurance companies;
- 5) One of two problems, which we will mention is the bankruptcy and liquidation of insurance companies. This refers to the fact that the same legal act regulates the bankruptcy and liquidation of banks and the bankruptcy and liquidation of the insurance companies. Therefore, it is not thoroughly addressed to the bankruptcy and liquidation proceedings against insurance companies;
- 6) In connection with the bankruptcy and liquidation of the insurance companies, there is the issue of bankruptcy, ie, the liquidation trustee (administrator). The legislation defines that the bankruptcy or the liquidation trustee in these proceeding is the Deposit Insurance Agency, which performs this role when it comes to banks; and
- 7) Finally, the question is, why in our legislation is not intended the reorganization proceeding of the insurance company as a bankruptcy

debtor, as is the case in EU law. The bankruptcy legislation of our country provided the institute of reorganization as a possible continuation of the debtor, if he fulfills the conditions, at the appropriate time, provided by the reorganization plan, which was accepted by the creditors. This option is not provided for the insurance companies (or for the bank, after all), which brings into question the equity of insurance companies with other companies.

These are just some of many questions, which we formulated as problems for which we propose some solutions that could be accepted in any change in legislation in this area. The problems that previously existed in the insurance industry were large, that would be expected to be one piece of legislation passed to improve in the insurance market. In any case, we must use the experiences of other countries, both EU members and countries in the region, ie, in the neighborhood. We must bear in mind the situation of the insurance in our country, in general, and, also, we must make the detailed analysis of the concluded contracts of insurance in the last decade, depending on the type of the insurance. The main problem in the insurance sector is the confidence of future insured – policyholders.

LITERATURA:

(informacije o zakonskim aktima donetim u Evropskoj uniji i u Republici Srbiji, kao i o drugim aktima koji regulišu status osiguravajućih društava date su u fusnotama)

- Andrijanić I., Klasić K.**, Tehnike osiguranja i reosiguranja, Zagreb 2002.
- Balaban M.**, Nadzor u osiguranju, preuzeto sa http://www.swot.ba/dokumenti/pdf_20090717105911.pdf
- Barać I.**, Osiguranje u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, SORS, Sarajevo, jun 2001.
- Barbić J.**, Pravo društva, knjiga II – Društvo kapitala, Zagreb 2000.
- Čaruk M., Jakovčević D.**, Osiguranje i rizici, Zagreb 2007.
- Čolović V.**, Direktiva 2001/17/EU o reorganizaciji i likvidaciji osiguravajućih društava, savetovanje „Pravo osiguranja u tranziciji“, Palić 2003., Zbornik radova
- Čolović V.**, Povezana lica u osiguravajućem društvu, Pravo i privreda vol.42, 5–8/2005, Beograd 2005.
- Čolović V.**, Regulisanje nadzora nad osiguranjem autoodgovornosti, Pravni život br. 11/2006, Beograd 2006.
- Čolović V.**, Kvalifikovano učešće u kapitalu osiguravajućeg društva i pravo glasa u upravljanju, Pravo i privreda br. 5–8/2008, Beograd 2008.
- Čolović V.**, Prenos portfelja u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava, Tradicionalno 6. savetovanje pravosuđa „Vršac“ 2009., Zbornik radova
- Čolović V.**, Položaj poverilaca u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava – rešenja u domaćem pravu i pravu EU, Pravo i privreda 5–8/2009, Beograd 2009.
- Čolović V.**, Odgovornost filijala stranih osiguravajućih društava, Pravo i privreda broj 4–6, Beograd 2010.
- Čolović V.**, Društvo za uzajamno osiguranje u zakonodavstvu Republike Srpske – nedoumice i greške, Pravna riječ br. 24/2010, Banja Luka 2010.
- Eraković A.**, Stečajni zakon s komentarom i primjerima, Zagreb 1997.
- Furminski A.**, Das Image der Versicherung, Zeitschrift für die ges. Versicherungsvessehb, 3/1979
- Gifis S.**, Law Dictionary, New York 1991.
- Ivančević K.**, Stručna osposobljenost članova uprave i nadzornog odbora organizacije za osiguranje i obrazovanje za rad u osiguranju, Savetovanje „Pravo osiguranja u tranziciji“, Palić 2003., Zbornik radova
- Ivanjko Š.**, Zavarovalni posrednik in svetovalec – poklic prihodnosti. Agens, Ljubljana 1997., br.7

- Ivanjko Š.**, Aktualna pitanja osiguranja nakon stupanja Republike Slovenije u Evropsku Uniju, Zbornik radova „Privreda i pravo osiguranja u tranziciji“, Savetovanje Palić 2004.
- Ivanjko Š.**, Osiguranje u Sloveniji, SORS, Sarajevo 2004.
- Jankovec I.**, Saosiguranje kao pravni odnos, Anali PF u Beogradu, br.1–4, Beograd 1983.
- Jauković L., Kaščelan V.**, Nova regulativa solventnosti osiguravajućih kompanija u EU – projekat Solventnost II-, str. 77, preuzeto sa: <http://www.mnje.com/V/077-084%20MNE%20br5.pdf>
- Knežević V.**, Obrada međunarodnih šteta u Srbiji i Crnoj Gori, OSIGURANJE, hrvatski časopis za teoriju i praksu osiguranja, Zagreb 2004.
- Kočović J.**, Uloga i značaj aktuarske profesije u razvoju tržišta osiguranja, Savetovanje „Pravo osiguranja u tranziciji“, Palić 2003., Zbornik radova
- Komelj J., Dolničar J.**, Izazovi i mogućnosti u osiguranju i reosiguranju sa naglaskom na Solventnost II, prezentacija, 18.susret osiguravača i reosiguravača SORS 2007., Sarajevo 2007.
- Kraus H.**, Sedanja in prihodnja ureditev statusa in dejavnosti zavarovalnih posrednikov v Evropi, Dnevi slovenskega zavarovalništva, zbornik, Ljubljana, 1999.
- Marović B., Žarković N.**, SR Jugoslavija i integracijski procesi u evropskom osiguranju – ocene i perspektive, SORS, Sarajevo 2001.
- Mozley, Whiteleys**, Law Dictionary, Butterworths 1993.
- Mrkšić D.**, Pravni položaj osiguravajućih organizacija u jugoslovenskom pravu osiguranja, SORS 2001., Sarajevo 2001.,
- Mrkšić D., Petrović Z., Ivančević K.**, Pravo osiguranja, Beograd 2006.
- Musić F.**, Pasivna prodaja polica osiguranja, Svijet osiguranja, Zagreb br.1/2003
- Musić F.**, Kako postati i ostati vrlo dober posrednik i zastupnik u osiguranju, Svijet osiguranja, Zagreb br. 5/2003
- Musić F.**, Iskreno ulaganje u sebe – siguran dobitak za sve, Svijet osiguranja, Zagreb, br. 1/2004
- Musić F.**, Kvalitetna organizacija kućnog ureda – uvjet uspješnog rada, Svijet osiguranja, Zagreb br. 2/2004
- Nenadić B.**, Uslovi za izbor članova uprave društva za osiguranje, Savetovanje „Privreda i pravo osiguranja u tranziciji“, Palić 2004., Zbornik radova
- Nenadić B.**, Ovlašćenje državnih organa u postupku osnivanja društva za osiguranje u uporednom pravu, s posebnim osvrtom na ovlašćenja Narodne banke Srbije, savetovanje „Osiguranje u susret procesu pridruživanja Srbije i Crne Gore Evropskoj Uniji“, Palić 2006., Zbornik radova
- Nikolić D.**, Uvod u sistem građanskog prava, Novi Sad 2004.
- Pak J.**, Harmonizacija propisa o osiguranju sa Direktivama Unije, Harmonizacija domaćeg zakonodavstva sa pravom Evropske unije: Osiguranje, Sloboda kretanja robe i kapitala, Pravo konkurencije, Institut za uporedno pravo, Monografija 153, Beograd 2004.
- Perović S.**, Retroaktivnost zakona i drugih opštih akata (Teorija sukoba zakona u vremenu), Beograd 1987.,

- Petraković D.**, Reforma sistema penzijsko-invalidskog osiguranja u Srbiji, časopis Industrija br.2, vol.35, 2007.
- Slavnić J.**, Prenos portfelja osiguranja, Pravni život br. 11/97, Beograd 1997.
- Slavnić J.**, Sopstveno osiguravajuće društvo, captive, Pravni život br. 7–8/2002, vol.51, Beograd 2002.
- Slijepčević D.**, Likvidacija društva za osiguranje, Pravo i privreda, br. 5–8/2005, Beograd 2005.
- Stanković O., Vodinelić V.**, Uvod u građansko pravo, Beograd 1996.
- Story J., Walter I.**, Political economy of financial integration in Europe, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1997.
- Štiblar F.**, Normativno uređenje hrvatskog osiguranja u komparaciji s drugim europskim zemljama, preuzeto sa: <http://hgk.biznet.hr/hgk/fileovi/4279.ppt#266,1>
- Šulejić P.**, Novi propisi u obaveznom osiguranju u saobraćaju, savetovanje „Osiguranje u svetlu novog zakonodavstva“, Palić 2005., Zbornik radova
- Šulejić P.**, Pravo osiguranja, Beograd 2005.
- Usher J. A.**, Financial Services, Taxation and Monetary Movements, Services and Free Movement in EU Law, Oxford University Press 2002.
- Vasiljević M.**, Trgovinsko pravo, Beograd 1993.
- Vasiljević M.**, Kompanijsko pravo, Beograd 2007.
- Vollbrecht J.**, Insurance regulation and supervision, Policy Issues in Insurance: Insurance regulation, liberalisation and financial convergence, OECD 2001.
- Žarković N.**, Upravljanje organizacijama za osiguranje i reosiguranje, preuzeto sa Interneta

Članci preuzeti sa Interneta – korišćeni sajтови:

- Background to the Solvency II Project**, http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/solvency/background_en.htm
- Business opportunities in Bulgaria**, The Bulgarian chamber of commerce and industry, www.bcci.bg/law/basic/bussines_in_bulgaria.htm
- Definicija kvalifikovanog učešća**, sajt Narodne banke Srbije, www.nbs.yu/internet/latinica/glossary.html
- Interna i operativna revizija**, www.kontroling.ftn.uns.ac.rs/.../INTERNA%20I%20OPERATIVNA%20REVIZIJA%201.pdf
- Narodna banka Srbije**, http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/60/60_1/index.html
- Prikaz najznačajnijih sistema zdravstvenih osiguranja**, <http://tmg.org.rs/v320405.htm>
- Solventnost II na vidiku: Fokus na upravljanju rizicima**, <http://www.bankamagazine.hr/Magazin/Arhivatskanogizdanja/tabid/80/brojid/44/ItemId/61589/Default.aspx>
- Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj**, Hrvatska gospodarska komora 2006., www.hidra.srce.hr/arhiva/

<http://www.bankamagazine.hr/Naslovnica/Komentariianalize/tabid/138/View/Details/ItemID/61160/ttl/Osiguranja-Regijom-dominiraju-lokalni-igraci/Default.aspx>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/austria-insurance.html>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/switzerland-insurance.html>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/germany-insurance.html>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/italy-insurance.html>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/uk-insurance.html>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/greece-insurance.html>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/spain-insurance.html>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/sweden-insurance.html>

<http://finance.mapsofworld.com/insurance/russia-insurance.html>

<http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=1899&konverzija=no>

<http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=1241&konverzija=no>

www.aktuari.googlepages.com/Pak.ppt

www.amica.com/

www.ddor.co.rs/sr/osiguranje/

www.nfumutual.co.uk

www.mutua-mad.es/webmma/jsp/IN/18index.jsp

www.osiguranje.hr

www.poslovniforum.hr

www.wawanesa.com/

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

368.032

347.764

ЧОЛОВИЋ, Владимир, 1966–

Osiguravajuća društva : zakonodavstvo Srbije,
pravo EU, uporedno pravo / Vladimir Čolović. – Beograd :
Institut za uporedno pravo, 2010 (Beograd : Dosije studio).
– 226 str. ; 24 cm

Tiraž 300. – Napomene i bibliografske reference uz
tekst. – Bibliografija: str. 222–225. – Summary: Insurance
Companies.

ISBN 978-86-80059-70-9

a) Осигуравајућа друштва

b) Правни аспект

COBISS.SR-ID 180037900

ISBN 978-86-80059-70-9

